Turan Dursun

DİN BU-3

İslamda Toplum ve Laiklik

Yeniden Düzenlenmiş
Tam Metin

KAYNAK YAYINLARI

© Bu kitabın yayın hakları
Analiz Basım Yayın Tasarım Gıda Ticaret ve Sanayi Ltd. Şti.nindir.

Birinci Basım: Ekim 2006
Teknik Hazırlık: Analiz Basım Yayın
Baskı: Uğur Matbaacılık

ISBN: 975-343-464-2 (Tk. No)
975-343-472-3 (3. cilt)

KAYNAK YAYINLARI: 467

ANALİZ BASIM YAYIN TASARIM GIDA
TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.
Meşrutiyet Cad. Kardeşler Han No: 12/3
34430 Galatasaray-İstanbul
web adresi: www.kaynakyayinlari.com
e-posta: iletisim@kaynakyayinlari.com
Tel: (0212) 252 21 56-99 Faks: (0212) 249 28 92

Turan Dursun

DİN BU-3

İslam Toplumu ve Laiklik

İÇİNDEKİLER

HASAN YALÇIN'IN ÖNSÖZÜ
"BEN, YÜZYILLARIN DOĞURDUĞU ÖLÜMÜM" 11
İSLAMDA TOPLUM 15
KÖLE 17
"Köle Sahibinin Malı" 17
"Köle, Öldürülesiye Dövülebilir" 18
Sonuç 19
KÖPEK VE İNSAN HAKLARI 20
Gerekçe 20
Emekçi Köpeğin Hakları 21
Beslenme Hakkı 21
Emekçi Köpeğin İyi Beslenme Hakkını Çiğnemenin Cezası 22
Emekçi Köpeğin Dövülmeme Hakkı 23
Köpeği Dövmenin Cezası 23
Köpekler de Sınıf Sınıf, Çeşit Çeşit 24
"Kitab-ı Gayr-i Mukaddes"teki Köpekler 25
RÜŞVETLE MÜSLÜMAN OLANLAR 26
Ganimetin Paylaşımı 26
Ya Resulallah Adalet Et!.. 27
Bir de Zekât Malından Rüşvet 28
Rüşvet Verilenler: "Müellefetü'l-Kulub" 29
İslam Hukukçuları Ne Diyor? 30
AİLE 31
Ayrıcalıklı Aileler 32
İbrahim ve Muhammed Ailesinin Seçkinliği 32
İSLAMA GÖRE "MİLLET" 34
KURBAN 36
Tanrı Her Kurbanı Kabul Etmez 36
Her Adımda Kurban 37
İbrahim ve İlk Oğlu 37
Sorular Sorular... 38

"Mal" Anlayışının Yansıması 39
Muhammed: "Ben İki Kurbanlığın Oğluyum" 39
Muhammed'in Babası: "Kurbanlık" 39
Muhammed ve 100 Deve Kurbanlığı 39
SÜNNET 41
Tevrat'ta Sünnet 41
İslamda Sünnet 41
Muhammed'e Göre Kadının Sünnet Olması da Onurlu Bir Şeydir 42
Sünnet Geleneğinin Kaynağı: Eski Mısır 42
Sünnette Kesilen, "Tanrı"ya Armağan 43
"DEVE BOYU" DİN 44
"Develi" Akıl 44
"Develi" Ses 45
Deve Dile Gelip Ağlamış 45
Muhammed'e Göre "Gökler, Meleklerin Ağırlığı"ndan Deve Gibi İnliyor 45
Kütük, Deve Gibi Ses Çıkarıp Ağlamış 45
Efendi "Tanrı" (Rab), Hac İçin Araç Olarak "Deve"yi Tanıyor 46
Muhammed'e Göre "İnsanlar Kötü Develer Gibi"dir 46
KADIN 47
DİNİN KADINA BAKIŞI 49
"Uğursuz Bir Mal" 50
"Kadınlarınız, Ekin Tarlanız" 51
"Kadın: Bir Meta" 51
"Mut'a Nikâhı" 52
DİYANET'İN YALANLARI VE KADINLARI AŞAĞILAMALARI 53
Canver'in Önerisi 53
Canver'in Soruları 54
Diyanet "Cevap" Yerine Yalana Başvuruyor 54
Kadını Aşağılayan Hükümler Madde Madde 54
"İki Kadının Tanıklığı, Bir Erkeğin Tanıklığına Bedeldir" 55
Diyanet Şeriat Hükmünü Savunmak İçin
Bilimi de Kullanma Çabasında 55
"Kadınlar, Aklen ve Dinen Eksik Yaratıklardır" 56
"Uğursuzluk Üç Şeyde Vardır: 'Karı'da, 'Ev'de ve 'At'ta" 56
Diyanet'in Yalanı 56
"Namazı Kat'eden Şeyler: Köpek, Eşek, Domuz ve Kadın" 57
"Kadınlar Arasında Saliha Kadın,
Yüz Tane Karga Arasında Alaca Bir Karga Gibidir" 58
"Benden Sonra, Erkekler İçin,

Kadından Zararlı Bir Fitne Bırakmadım" 58
"Bana Cehennem Halkı Gösterildi; Çoğunluğu Kadınlardı" 59
"Kadınlar, İnsanın Karşısına Şeytan Gibi Çıkarlar" 59
"Kadın Eğe Kemiği Gibidir, Onu Doğrultmak İstersen Kırarsın. Onu Kendi Haline Bırak ve Eğriliğiyle Ondan Faydalanmaya Bak" 59
"Erkekler, Kadınlar Üzerinde Hâkimdirler" 59
"Zina Çeşitleri" 60
Canver'in Sorularına Karşılık Verilmiyor 60
MUHAMMED'E GÖRE KADIN "UĞURSUZ"DUR 61
VE KADINA DAYAK 64
Dünyanın En İlkel Hukukunda Bile Bulunmayan Hüküm 65
ŞEHVET 67
Muhammed'in "30 Erkek Gücündeki Şehveti" 67
İslam Hukukuna Göre 9, Hatta 5 Yaşındaki Bir Kız da "Şehvet" Konusudur 70
"İNŞÂALLAH" 71
"Antiçerim ki Bir Gecede Yüz Kadını Şey Edeceğim" 71
"İnşâallahsızlığm, Muhammed'in Başına Getirdiği 72
ZİNA 74
I: KUR'AN'DA "ZİNA" SÖZCÜĞÜ VE BU ANLAMDA GEÇEN SÖZCÜKLER 74
II: "ZİNA"NIN TANIMI 75
A- İslam Hukukçularına Göre Tanımı 75
B- Laik Ceza Hukukçularına Göre Tanımı 76
III: "ZİNA" SAYILAN VE SAYILMAYAN 77
A- "Zina"nın Koşulları ve Bu Koşullara Uymayan Durumlar 77
B- Sonuç 91
IV: ZİNA CEZASI ("HADD") VE UYGULAMALAR 92
A- Ceza Türleri 92
B- Zina Suçunun Belirlenmesi 101
C- Cezanın Uygulanması 104
D- Özgür İnsan ve Köle Cariye Ayrımı 106
V: ZİNA EDENLE EVLENMEK 108
LAİKLİK 113
LAİKLİĞİN, BARIŞIN VE GENÇLİĞİN "OLMAZSA OLMAZ"LARI 113
I: LAİKLİK VE OLMAZSA OLMAZLARI 116
A- Laiklik 116
B- Olmazsa Olmazları 118

C- Laiklik Nasıl "Kuşa Çevrilmiş"tir? 122
D- Laikliğin Gerekçesi 128
II: "İRTİCA" 132
A- Türleri 132
III: BARIŞ 134
A- Olmazsa Olmazları 134
B- Olursa Olmazları 134
IV: GENÇLİK 135
İBNİ HALDUN'UN ESERİ MUKADDİME'NİN ÇEVİRİSİNE ÖNSÖZ 136
GÜNCEL KONULAR 167
FELAKET İSLAMDA 169
EFENDİ "TANRI"NIN "EVİ"Nİ MELEKLER Mİ, "KÂFİR"LERİN UÇAKLARI MI KORUYACAK? 171
Efendi "Tanrı", Kâbe"deki Güvenliği Kaldırıyor 172
"Deccâl, Mekke'ye ve Medine'ye Giremez!" Biçiminde Muhammed'in Verdiği Güvence 172
ABD Uçakları Hangi Sınıf Meleklerden? 174
"KUR'AN"LI BİR SKANDAL 177
"Ticaret" İçin de Olsa Yalandan Kaçınılamaz mı? 178
"Kur'an"ın Gerisinde Kalındı" Savının Korkunçluğu 178
Ve Tüyler Ürpertici Bir Sömürü 179
163. MADDENİN KALDIRILMASI 180
163. Maddenin Hükmünü Kaldırmaya Meclis'in Gücü Yetmez 180
"İnsan Hakları"nı Savunma Adına İstenemez 181
"Hukuk" Adına da İstenemez 182
"Demokrasi" Adına da İstenemez 182
"Çağdaşlık" Adına da İstenemez 182
DİN DUYGULARINI İNCİTMEK SUÇ MUDUR? 184
KARA SESLİ KARANLIK 188
SEMRA ÖZAL ve TV AÇIK OTURUMUNDAKİ ÜNİVERSİTE MOLLALARINA AÇIK SORULAR 189
Semra Özal'a Sorular 189
Molla Yaşar Nuri Öztürk'e Sorular 190
Ötekilere Soru 190
ELEŞTİRİ VE MEKTUPLARA CEVAPLAR 191
MEKTUPLAR 193
"İslama Zarar Verilemez" 193

Cevap: Gerçek Ortada 193
"Kur'an'ın Tasdik Ettiği Tevrat ve İncil
Tahrip Edilmeden Öncekileridir" 194
Cevap: "Tahrif", Yalnızca İslamın Savıdır 194
"Yorumlarınızda Biraz Daha Ölçülü Olamaz mısınız?" 194
Cevap: "Saldırı" Değil, "Sergileme" 195
"Evrendeki Bu Düzen Rastlantı Sonucu Olamaz" 195
Cevap: Evrende Her Şey, Değişerek Gelmiştir ve de Değişmekte 195
"Tanrı Varsa Neden Adaletli Değil?" 196
Akıl ve Bilim Gözlüğü-İman Gözlüğü 196
"Kur'an'ın Tanrısı Akıllı mı?" 196
Korkup Çekinmek Bir Çözüm Değildir 197
"İslam Nedir ve Kimler Eliyle Oluşturulmuştur?" 197
Köşedeki Yazıları İzlerseniz
Sorularınıza Karşılıklar Bulabilirsiniz 197
"Kur'an'ın Tanrısı Akıllı mı?" 197
Cevap: Korkup Çekinmek Bir Çözüm Değildir 198
SÜLEYMAN ATEŞ'İN MEKTUBU VE KARŞILIĞI 199
Diyanet İşleri Eski Başkanı
Prof. Dr. Süleyman Ateş'in Mektubu 199
"Bu Rivayetler Çürüktür" Diyebilecek Bir
"Hadisçi" Gösterilebilir mi? 200
Süleyman Ateş'in Yorumu 201
Süleyman Ateş'in Kaynakları 202
Süleyman Ateş'e Bir Çağrı 203
MEKTUPLAR 204
Küfürler ve Tehditler 204
Küfür ve Tehditler Boşuna... 205
Övgüler 206
Yazılar, Bir Kitap Olarak Yayımlanacak 206
"Zebur" Diye Bir Kitap Yok 206
Kur'an'ın Türkçesi 207
Muhammed'in Yaşamını Öğrenmek İçin Türkçe Kaynaklar 207
Kur'an'da "6666 Ayet" Bulunduğu
Söylentisi Gerçeğe Dayanmıyor 208
Muhammed Dönemindeki Kur'an'ın
Orijinali Hiçbir Yerde Yoktur 208
"Kutuplarda Namaz ve Oruç" Hakkında ne Ayet,
Ne de Hadis Var 209

ELEŞTİRİ MEKTUPLARI 210
ZAMAN GAZETESİYLE GÖRÜŞME 215
DİNCİ YAYIN ÇEVRELERİNE YANITLAR (ZAMAN, MİLLÎ GAZETE, YENİ ASYA GAZETELERİ İLE YENİ DÜŞÜNCE, PANEL VE TEVHİD DERGİLERİ) 226
"İşte Cevabım" 226
Suçlama ve Aşağılamalar 226
Bana Verilen "Cevap", Yazdıklarımın Neresine Yönelik? 229
Bana "Cevap" Veren Kişi, Nelerle Karşıma Çıkıyor? 231
Neyi Tartışıyoruz? 233
Amacım Nedir, Ben Ne İstiyorum? 244
"Çamur Atan Ben Değilim" 245
"Dinsizim, Sapık Değilim" 246
Niçin İlle de "Yalan" 252
BİR MEKTUBA VE İMZA DERGİSİNE YANIT 254
Keçiborlu İmam-Hatip Lisesi Öğretmeni İlknur Tüzüner'in Mektubu 254
Nedir "İlahi Dinler" 255
"Tahrif" 256
İmam-Hatip Okulu Öğretmeni Tüzüner, Kaynağındaki Bilginin Tersini Gösterip Savunuyor 257
Kaynaktaki Anlamıyla "Kur'an"da da Tahrif Yapılagelmiştir 258
"Kur'an'ın Bir Harfinin Bile Değişmediği" Yalan 261
Tevrat'taki Saçmalar 263
Sonuç 270
İmza Dergisine Yanıt 270
MEKTUPLAR VE YANITLARI 276
Emekli Öğretmen Ahmet Hamdi Güler'in Mektubu 276
Koray Koçhan'ın Mektubu 283
SON BÖLÜM 285
TURAN DURSUN'UN YAYIMLANMIŞ ESERLERİ 287
YAZARIN "KUR'AN ANSİKLOPEDİSİ"NE İLİŞKİN İLGİLİ ÇEVRELERİN GÖRÜŞLERİNDEN SEÇMELER 288
YAZARIN , "KUR'AN ANSİKLOPEDİSİ"NE İLİŞKİN AÇIKLAMASI 293
DİZİN 295

"BEN, YÜZYILLARIN DOĞURDUĞU ÖLÜMÜM"

Turan Dursun öldürüldü, din kurtuldu!

Cinayeti planlayanlar, evinin otuz metre ötesinde onun başına kurşun sıkanlar böyle düşünmüşlerdir sanırım. Turan Dursun'un öldürülmesini radyolarından sevinç çığlıklarıyla duyuran İranlı mollalar da buna inanmış olmalı. Ne gaflet, ne ilkel aldanış! İnsanlık tarihi boyunca sürüp geliyor bu savaş. Bir kere olsun zulümle, cinayetle safsatanın üstte kalabildiği olmuş mudur? Engizisyonun ayakta tutamadığı hurafe, şimdi canilerin kurşunlarıyla mı zafer kazanacak? İnsan aklı bağnazlığı süpüre süpüre yürüyor. Odunlar üstünde yakılan Giordano Bruno'lara, derisi yüzülen Hallacı Mansur'lara bir de Turan Dursun'un eklenmesiyle din ömrünü kaç gün uzatabilir acaba? Turan Dursun *Teori* dergisinin Ağustos 1990 tarihli 8. sayısında şöyle yazmıştı:

> "Bilcümle İslamcılar! İyice bilin! Bilin ve unutmayın ki ben, yüzyılların doğurduğu bir 'ölüm'üm! İslamın, tüm dinlerin, tabuların, sonuçları bugün ve yarın görülecek ölümüyüm. Çıkarları din karanlığı üstüne kurulu olanlar, bu karanlıktan türlü biçimde yararlananlar, tüm karanlık böcekleri benden korksunlar. Ne imzalı, ne imzasız yalanları beni yıldırabilecektir. Korksunlar elimdeki ışıktan. Bir mum ışığının bile koca bir oda karanlığını nasıl parçaladığını anımsasınlar. Binlerce yıllık ilkelliklerin, yalanlarla örülüp piyasalara sürüldüğü imanın, kafalardaki duygulardaki zincirlerinin elbette ki bir gün sonu gelecektir."

Turan Dursun'un sözlüğünde ölümün anlamı işte budur. Bu gerçek ölümün dehşeti içinde çırpınanlar, onu ortadan kaldırarak korkularına çare aramışlardır. Turan Dursun'un kendi ölümüne gelince, gene onun yaklaşımına başvurmak gerekiyor. Turan Dursun'un büyük düşünce savaşını izleyenler, bu cesareti nereden aldığını, öldürülmekten korkup korkmadığını, kendini iyi koruyup korumadığını hep sormuşlardır. İrticanın tırmandırılıp pervasızca saldırtılması karşısındaki kaya gibi duruşu insanları sadece hayran bırakmamış, bu türden soruları akla getirmiştir. *Yüzyıl*'ın Ankara Bürosu'nda bana şunu anlatmıştı: Din konusunda gerçeğe ulaştığımda kendime sordum. Rahat yaşamak uğruna gerçeği mezara mı götüreyim; halka gerçeği anlatmak uğruna ölümü mü göze ala-

yım? Turan Dursun bir aydınlanma savaşçısı gibi yanıtladı soruyu. Ve o anda ölümü yendi. Ölümün ötesine geçti. Bu nedenle Turan Dursun'u öldürmek olanaksızdı. Onun katilleri gereksiz, boşuna bir iş için kendilerini yormuşlardır. Ölüm Turan Dursun'u daha da büyüttü. Şimdi onun yazdıkları uğrunda yaşamını feda etmiş olmasının büyüsüyle de çekici hale geldi. Adı ölümsüz aydınlanma kurbanlarının arasına yazıldı.

Turan Dursun'un ölüsü önünde düşünmeliyiz. Türkiye bir Cumhuriyet Devrimi yaşadıktan sonra, Turan Dursun'ların fikirlerini yazabilmek için ölümü göze almaları gereken ve sonra da öldürüldükleri bir ülke haline getirilmiştir. Atatürk'ün din konusunda söylediklerini, Atatürk döneminde okutulan ders kitaplarının yazdıklarını anımsamanın tam zamanı. "Hayat, herhangi bir doğa dışı etkenin müdahalesi olmaksızın dünya üzerinde doğal ve zorunlu bir kimyasal ve fiziksel olaylar dizisi sonucudur" (*Saçak,* Mayıs 1985, sayı 16) diyen, Muhammed'in bir Arap siyaset adamı olduğunu, tektanrılı dinlere siyaseten geçildiğini söyleyip yazan Kemalizmden (*2000'e Doğru,* 22-28 Şubat 1987, yıl 1, sayı 8), bugünkü kodaman Atatürkçülüğüne getirilmiştir ülke. Dinin toplum yaşamından sökülüp atılması, düşüncenin özgürleştirilmesi, bağnazlığa karşı mücadele anlamındaki laikliğin külü göğe savruldu. 12 Eylül'ün kattığı ivme ile "laiklik dinsizlik değildir" laikliğine geçildi. Okullara zorunlu din dersinden, Rabıta parasıyla imam maaşı ödenmesine kadar uzanan icraatla 12 Eylül, Muammer Aksoy, Çetin Emeç, Turan Dursun cinayetlerinin kaldırım taşlarını da döşedi. Turan Dursun'un katili tetik çekicilerden çok 12 Eylül'dür. Suudi sermayesine kaderini bağlamış iktidar sahipleridir.

Cinayetin çarpıcı bir şekilde gündeme getirdiği gerçekler var. Mustafa Kemal'i Kurtuluş Savaşı'nda ve hemen sonrasında mazlum milletler alkışladı. Şimdi iktidarda bulunanları Pentagon başta, emperyalistler alkışlıyor. Mustafa Kemal hareketini Lenin, yani dünya komünizminin lideri alkışladı, bunları Bush alkışlıyor. Turan Dursun böylesine geriye döndürülmüş bir Türkiye tablosunun ortasında yatıyor. Koşuyolu'nun soğuk kaldırımında değil.

Cumhuriyet, Osmanlı halifeliğini yıkarak kuruldu. Şimdi iktidarda olanlar ise Ortadoğu'nun şeriatçı şeyhleriyle, emirleriyle, krallarıyla halklara karşı saf tutuyorlar. Bu cephenin patronu ise Amerika. Türkiye bir Amerikan savaşına ortak edilmek isteniyor. Neden Turan Dursun, neden şimdi, sorularına yanıt ararken bunları düşünmemek olanaksız. Cinayet, sadece şeriat cephesinin azgınlığını ortaya koymuyor, bir plana da ışık tutuyor.

Turan Dursun için yazarken eksik bırakılmaması gereken bir nokta var: O, düşüncesinin sonuçlarına cesaretle yürüyen aydındı. Bulgularından dehşete düşerek sınırlanmayı reddetti. Kalemlerin alınıp satıldığı, mevki için, övgü için fikirlerin şapka gibi giyilip çıkarıldığı, şiirin bile metalaştırıldığı düşünce dünyamızda az şey mi?

Altında hiçbir yayın organı bencilliği aranmaksızın şu soru üzerinde de düşünülmesini isteriz: Bu kahraman aydınlanmacı, Turan Dursun, neden önce *2000'e Doğru*'nun, sonra da *Yüzyıl*'ın yazarıdır? Neden Marksistlerin önderlik ettiği dergilerde yazabilmiş, neden ancak Marksistlerle birleşebilmiştir? "Yazabilmiştir" sözünü vurgulu söylüyorum. Turan Dursun'dan bizzat dinledim: "Doğu Perinçek'in beni anladığını, yapmak istediğim şeyi ancak onunla yapabileceğimi, sonuna kadar birlikte olacağımızı ilk görüşmemizde anladım." Kemalizm iktidar partisi olduktan sonra katılaşıp, düzenin bekçisi oldu. Statükoyu korumak ön plana geçti. 70 yıllık tarihi boyunca geldiğimiz noktada artık laiklik de emekçi sınıfların işidir. Dünyayı dönüştürme düşüncesinin merkezi Marksizmdir.

Turan Dursun bütün bir din âlemine karşı, safsataya, hurafeye karşı savaştı. İnsanlık âlemi karanlığı öncü oğullarıyla yara yara ilerliyor. Kurbanlar veriyor. Turan Dursun, mücadelesi boyunca din ulemasını sürekli er meydanına çağırdı. Hep korktular, hep kaçtılar. "Yazdıklarım en sağlam kabul edilen temel kaynaklara dayalı. Çürütenler varsa, buyursunlar bunları çürütsünler." Bu çağrıya yanıt verecek cesarette bir din savunucusu bulunamadı. Ama pusu kurup, tetik çekecek üç katil bulundu.

Yüzyıl, 9 Eylül 1990, yıl 1, sayı 6
Hasan Yalçın

İSLAMDA TOPLUM

KÖLE

Homo Sapiens. 1778 yılında Lime'nin "insan"a, "düşünen insan"a verdiği addır bu. Bugün yeryüzü insanlarının tümü bu türden. Eski Yunan düşünce dünyasında "algılayan, konuşan hayvan" (elhayvanın nâtık) gibi nitelemeler yapılır. "İnsan'ın" "hayvanlar" arasından sıyrılıp sivrilerek bu aşamaya ulaşması birden olmamıştır. Kolay da olmamıştır. Hem zaman, hem emek gerektirmiştir. Milyonlarca yıl geçmiştir bunun için. "İnsan" olma aşamasında da bir noktada kalmamıştır Homo Sapiens. Doğadaki en temel yasalardan olan "değişme-değiştirme" çizgisi içinde değişmiş ve değiştirmiştir sürekli. Kendini, doğayı...

Çağımızın insanı, ulaştığı aşama nedeniyle bugün "köle"yi, "kölelik kurumu"nu kabul etmez. Bu kurumu, insanlardan kimini "köle" görmeyi, böyle nitelemeyi "insanlık dışı" sayar.

Ne var ki, herkesin bildiği gibi insanlığın geçmişinde bu kurum vardır. Tarihte "köleci toplum" yaşamı, uzun süre yaşanmıştır. Bu toplum yaşamında "insan" olduklarına bakılmaksızın kimi insanlar birer "mal" sayılmış, alınıp satılmışlardır.

Bu artık gerilerde, çok gerilerde kalmıştır. Ama "din"lerde, inançlarda yok olmamıştır. Özellikle "Sami dinler"in, en başta da Yahudilik ve İslam dinlerinin "kutsal kitap"larında ve "şeriat"larında hep yaşayagelmiştir. Bu dinlerde kölelik kurumu, bugün de vardır, bunlar silininceye dek yarın da olacaktır. Neden ki "kutsal kitap" doğmaları ve "ŞERİAT"lar değişmez. Değişmezlik, donmuşluk bunların temel özelliğidir. "Zamanın değişmesiyle hükümler de değişir" türünden kural kabul edilir gibi bir tutum gösterildiğine de tanık olunmuştur, ama bu bir yutturmacadır.

"Köleci toplum" yapısında "kutsal kitap"lara birçok kural ve ilke olduğu gibi geçmiştir. Bunların içinde de "köle, sahibinin malıdır" ilkesi vardır.

"Köle, Sahibinin Malı"

Önce Tevrat'ta görelim bu ilkeyi:

Tevrat'ta insanlar ikiye ayrılmakta: İsrailoğulları ve onun dışında kalanlar. İsrailoğullarından olanlar, Yahudiler, köle durumuna düşseler bile Tevrat'ta köle sayılmıyorlar. Kısacası: Tevrat'a göre "Yahudi köle olmaz" hiçbir zaman. Başka insanlara gelince, koşullara göre "köle" olabilirler. Tevrat'ın bakışı böyle:

– "Ve eğer kardeşin senin yanında yoksul düşerse ve kendisini sana satarsa, onu köle gibi çalıştırmayacaksın. Senin yanında ücretli adam gibi ve konuğun gibi olacaktır. (...) Çünkü onlar, Mısır ülkesinden çıkardığım kullarımdır. Köle olarak satılmayacaklardır..." (Tevrat, Levililer, 25: 39, 42). Bu "kutsal kitap"ta, kimi insanın "köleliği"yse doğal görülür ve "mal olarak alınıp satılabileceği" bildirilir:

"Ve senin malın olacak köleye ve cariyeye gelince: Çevrenizde olan toplumlardan köle ve cariye satın alacaksınız. Ve aranızda oturan yabancıların da çocuklarından, onlardan ve ülkenizde doğup da yanınızda bulunan oymaklardan satın alacaksınız. Ve sizin malınız olacaktır. Ve onları, kendinizden sonra mülk olarak çocuklarınıza miras olarak bırakacaksınız. Her zaman köleleri, onlardan satın alacaksınız. Fakat kardeşlerinize, İsrailoğullarına, birbirinize sertlikle efendilik etmeyeceksiniz." (Tevrat, Levililer, 25: 44-46.)

Tevrat'ın "ulusal Tanrı'sı –ki Kur'an'a da geçmiştir–, bu ayrımı yapmakla kalmaz; "kölenin dövülebileceğini" de bildirir.

"Köle, Öldürülesiye Dövülebilir"

Tevrat'taki şu tüyler ürpertici satırları birlikte okuyalım:

– "Eğer bir adam, kölesine ve cariyesine değnekle vurur ve o köle, cariye onun elinin altındayken ölürse o adam cezalandırılacaktır. Ancak dövülen köle ve cariye, bir ya da iki gün yaşarsa, adam cezalandırılmayacaktır. Çünkü o köle veya cariye, adamın kendi malıdır." (Tevrat, Çıkış, 21: 20-21.)

Görülüyor ki dövülen köle hemen ölürse sahibinin "cezalandırılacağı" bildiriliyor (cezanın ne olacağı da bildirilmiyor. Bu ceza bir azarlama türünden de olabilir) ama aradan bir gün geçtikten sonra o köle ya da cariye ölürse, döven ve ölüme yol açmış olan adamın cezalandırılmayacağı hükme bağlanıyor. Gerekçesi de açıklanıyor: "Çünkü o köle ya da cariye döven adamın kendi malıdır."

Bu mantık bugünün insanına elbette ki korkunç gelebilir. Ne ki "kutsal kitap"ta hiç eskimeden yaşıyor. Gezegenimizin insanları bu kitabın hükümlerine tümüyle inanmış olsalar, bu mantığı paylaşmak zorunda kalacaklar. Çünkü "Tanrı'nın değişmez hükmü" sayılır bu inanç dünyasında.

Kur'an'da da "kölelik" kurumu vardır. Kimi insanlar erkek köledir; kimileriyse "dişi köle". İkincisine "cariye" denir. Kur'an'ın "Tanrı"sı da, kimi insanları "insan" oluşlarına bakmaksızın "köle, cariye" olarak kabul eder. Ve her birini "malmülk" sayar. Muhammed'in "dişi köle"lerinden, yani "cariye"lerinden söz ederken: "Mâmeleket yemînüke", yani "sağ elinle satın aldığın (mülk edindiğin mal)" der iki yerde. (Bkz. Ahzâb Suresi, ayet 50, 55). 13 yerde de öteki Müslümanların köle ve cariyelerinden söz edilirken "sahiplerinin sağ elleriyle satın aldıkları

(mülk edindikleri malları)" diye bildirilir. (Bkz. Nisâ Suresi, ayet 3, 24, 25, 26; Nahl Suresi, ayet 71; Mümi'nûn Suresi, ayet 6, 21, 23, 58; Rûm Suresi, ayet 28; Ahzâb Suresi, ayet 50, 55; Meâric Suresi, ayet 30.)

"Köle, cariye" Kur'an'da "abd", "rakabe", "eme" gibi sözcüklerle de anlatılır. Köle ve cariyeden bolca söz edilir ayetlerde. Ve hepsi de sahiplerinin yasal malı olarak tanıtılır. İslam şeriatını sevimli gösterenler, "İslamda kölelik yoktur" derler, demeye çalışırlar, ama işte gerçek ortada. Kimi zaman da "İslam, Kur'an, köle azat etmeyi teşvik etmiştir" diyerek durumu kurtarmaya çabalarlar. Ancak, İslam, İslamın "kutsal kitabı" olan Kur'an, "kölelik kurumu" nu tanımış mı, tanımamış mı, bir başka deyişle insanlardan kimini "alınıp satılabilen mal niteliğinde köle, cariye" diye kabul etmiş mi etmemiş mi? Önemli olan budur. İslamın en başta "kutsal kitabı"yla bu kurumu kabul ettiği, hiçbir biçimde yadsınamaz. Sayısız hadislerin yanında bu konudaki ayetler de –yoruma gerek kalmayacak biçimde– açık. "Âzâd etme"yse bir başka konu. Köle sahibi, "mal"ı olan "köle"yi "âzâd" eder ya da etmez; bu onun bileceği iştir. Tıpkı başka malını şu ya da bu yolda harcaması gibi. Diyelim ki kendisine "şu yolda harcaman sevaptır" deniyor. Yine de kişi özgürdür, özendirilen "sevab"ı isteyebilir de istemeyebilir de...

Evet önemli olan "kölelik kurumu"nun "insanlık dışılığı" ortadayken, kabul ediliyor oluşudur.

İslam şeriatını sergileyen "fıkıh kitapları"nı açıp baktığımız zaman, bu kitapların çok önemli bölümlerini "köle" ve "cariye"lere ilişkin "hükümler"in oluşturduğunu görürüz. Bu bölümlerde inceden inceye ayrıntılar da yer alır. İslam hukuku bunlarla doludur.

Demek ki gezegenimizin insanları, Yahudilik gibi İslamı da benimsemiş olsalar, bugün de yarın da, kimi insanlar birer "mal" sayılacaklar, "köle, cariye" diye alınıp satılabileceklerdir. Ve tabii "insan hakları"na ilişkin "uluslararası boyutta" bugün hiç değilse dünyanın bir kesiminde geçerli olan ilkeler artık o zaman geçerli olmayacaktır.

İnsanlık, "kutsal kitaplar"ın taşıyageldikleri kuralları yara yara gemisini yüzdürüp bugünlere, bugünkü düzeye gelmiştir. "Kölelik" konusunda da öyle.

Sonuç

Kötü ve insanlık dışı bir kurum olan "kölelik" de, tüm değişmezliğiyle dinlerde vardır. "Yorum"larla "iyileştirme" yoluna gitmek bir şey sağlamaz. Şimdiye dek sağlamamıştır da... Bir kurum böyleyse kökünden kaldırmak gerekir. Düzeltmek yetmez. Dinlerde, "kölelik" gibi nice kökünden kazınıp kaldırılması gereken ilke ve insanlık dışı kurumlar vardır.

Emeğin Bayrağı
15 Haziran 1990, yıl 3, sayı 27

KÖPEK VE İNSAN HAKLARI

"...KÖPEK beslenirken ET'le birlikte SÜT
ve yağlı besin verilir. KÖPEĞİN HAKKI
olan besindir bu..."
–AVESTA, VENDİDAD, 13. BÖLÜM–

Çağ: Milattan yüzyıllarca önce. Konu: "Köpek hakları ve güvencesi."

Konu önemle ele alınıyor. Çerçevesi çiziliyor. Gerekleri belirleniyor. Hürmüz (Tanrı) adına, kutsal kitap AVESTA'da açıklanıyor. "Emekçi köpekler"in haklarının gereğine uymayanlara verilecek cezalar duyuruluyor. "İnsan emekçiler"inin haklarının gereklerine uymayanlar için bugün düşünülemeyecek ağırlıktaki cezalar...

Çağ: Milattan hemen hemen iki bin yıl sonra. Konu: "İnsan emekçileri ve hakları." Bu haklar tartışılıyor. Kimi yerde kimi ölçüde tanınıyor, kimi yerdeyse bırakılıp geçiliyor. "İnsan hakları" kabul edilip dünyanın her bir yanına duyurulmuş olsa bile.

İlginç olur diye bir küçük karşılaştırma yapmak istedim. Amacım ne "köpek"leri "insan"laştırmak, ne de insanları köpekleştirmek. Ne böyle bir savım var, ne de buna gücüm yeter.

Avesta'nın ilgili bölümlerinden kimi parçaları olduğu gibi dilimize çevirerek, kimi kesimleriniyse özetleyerek sunmaya çalışacağım. Yer yer başka yapıtlardan alıntılarla birlikte...

Gerekçe

"Emekçi köpekler"in "hakları", kutsal kitapta, gerekçesiyle birlikte "hükme bağlanıyor". Gerekçe açıklanırken şöyle deniyor:

"– Ey Zerdüşt! Ben Hürmüz (Tanrı), köpeği yarattım. Giyimi kuşamıyla, ayağında ayakkabısıyla ve keskin dişlerinden oluşan silahıyla birlikte, her an tetikte ve uyanık biçimde yarattım. İnsan onu doyurmalı ki, o da onun malını, mülkünü sağlamca bekleyebilsin. Ben Hürmüz, köpeği, hırsıza karşı koyacak özellikte yarattım bu dünyada. *Kafası yerinde olduğu zaman* köpek bu özelliği gösterir; insanların mallarını koruyabilir. En küçük sesle kim uyanabilir ey Zer-

düşt? Ne hırsız, ne de kurt, köpeği uyandırmamayı başarabilir ve evden bir şey götürebilir. Köpek kurdu öldürür, ezer, kovar, kar eritir gibi eritir." (Avesta, Vendidad, Bölüm: 13.)

Demek ki köpeğin önemli bir işi, görevi var. Bekçilik. Kolay değil bu iş. Sağlıklı bir bekçilik için "kafanın yerinde olması" gerekir. Bunun içinse emekçi köpeğe iyi bakılmalıdır. Hakkı yenmemelidir. İşinin ağırlığına ve önemine uygun olarak savsaklanamaz hakları vardır onun.

Emekçi Köpeğin Hakları

Emekçi köpeğin, Ahura Mazda, bir başka adıyla Hürmüz katında ne denli önemli olduğu ayrıntılarıyla anlatılır. Zerdüşt sorar, açıklama ister; Hürmüz de kaşılık verir, anlatır Avesta'da. Önemiyle birlikte hakları da dile getirilir. Ayrıca, bu haklara titizlik göstermenin "insanların yararına" olduğu da belirtilir. Köpeğine bakmayan mal mülk sahibi, üretici zararlı çıkmakta. Bu zararın kamuyu ilgilendiren yanı da var. Köpeğine iyi bakmayan, haklarına özen göstermeyen köpek sahibinin çok ağır cezalarla cezalandırılması bundan. "Köpeğini iyi besleyip koruyacaksın ki köpeğin de seni, malını, mülkünü korusun."

Beslenme Hakkı

Her köpeğin "beslenme hakkı" vardır. "İyi beslenme hakkı." Emekçi köpek işinin ağırlığı nedeniyle çok ve çabuk yıpranır, çabuk kocar.

Zerdüşt'ün sorusu üzerine Hürmüz şu bilgiyi vermekte bu konuda:

"– Ey Zerdüşt! Bu dünyada kocamışlık, köpeğin başına çok erken gelir. İnsanların yanıbaşında çöküp bekçilik yaparken aç bırakılırsa köpek, iyi ruhun yarattığı öteki yaratıklardan çok daha hızlı biçimde kocar. Onun için köpek beslenirken, etle birlikte süt ve yağlı besin verilir. Köpeğin hakkı olan besindir bu." (Avesta, Vendidad, Bölüm: 13)

Kuşkusuz çağımızda ve uygar dünyada "insan"ların "emekçi"lerinin de böyle "iyi beslenme" hakları var. "İnsan Hakları Evrensel Bildirisi"nin anlattıklarına, özellikle 23., 24. ve 25. maddelerine bakarsanız, "her insanın" bu hakkı vardır. Ne var ki, şu başlıklı haberleri de okumaktayız:

Ülkemizden: "Yeni Katsayı=Keçiboynuzu" (6 Mayıs 1985 günlü *Milliyet* birinci sayfa, birinci haber, manşet). "Ücretliye Artık IMF Bile Acıyor" (6 Mayıs 1985 günlü *Cumhuriyet*, birinci sayfa, birinci haber, manşet).

Dünyadan: "Tayland'da Bedava Pirinç Kapışması: 21 Ölü" –Bangkok– (AP) Tayland'da bir hayır kurumu bedava pirinç dağıtırken meydana gelen izdihamda

21 kişi öldü, bazıları ağır olmak üzere 40 kişi de yaralandı. Hayır kurumu *5 kiloluk pirinç ve 190 TL tutarında para* dağıttı." (31.7.1984 günlü *Cumhuriyet*)

Dünyanın birçok yerinde, uygar insanlığın gözü önünde kitle kitle insan acından ölmekte.

Emekçi Köpeğin İyi Beslenme Hakkını Çiğnemenin Cezası

Emekçi köpeğe "kötü besin" vermenin cezası, Avesta'da, düşünülemeyecek ölçüde ağırdır. "Başıboş it"e kötü besin vermenin cezası bile çok ağır.

"Kötü besin verme"nin, köpeğine göre oluşturduğu suç, önce belirlenip derecelendiriliyor, sonra da "suçun derecesi"ne göre verilecek "ceza" açıklanıyor.

Vendidad'ın 13. Bölüm'ünden, dilimize, olduğu gibi çeviriyorum:

"ZERDÜŞT- Ey gövdeler dünyasını yaratan! Ey Kutsal Varlık! Bir adam, bir çoban köpeğine kötü bir besin verse, ne tür bir suç işlemiş olur?

HÜRMÜZ- Birinci dereceden bir aile, bir kabile başkanının önüne kötü besin çıkaran kimsenin işlediği suç türünden bir suç işlemiş olur.

ZERDÜŞT- Ey gövdeler dünyasını yaratan! Ey Kutsal Varlık! Bir adam, bir ev köpeğine kötü bir besin verse, ne tür bir suç işlemiş olur?

HÜRMÜZ- Orta dereceli bir aile, bir kabile başkanının önüne kötü besin çıkaran kimsenin işlediği suç türünden bir suç işlemiş olur.

ZERDÜŞT- Ey gövdeler dünyasının yaratıcısı! Ey Kutsal Varlık! Bir adam, başıboş bir köpeğe kötü bir besin verse, ne tür bir suç işlemiş olur?

HÜRMÜZ- Kapısına belirli bir din adamı kılığında gelen bir din adamına kötü besin veren kimsenin işlediği suç türünden bir suç işlemiş olur.

ZERDÜŞT- Ey gövdeler dünyasını yaratan! Ey Kutsal Varlık! Bir adam, bir köpek eniğine kötü bir besin verse, ne tür bir suç işlemiş olur.

HÜRMÜZ- Erdemli anne babadan olma, ergin bir delikanlıya kötü besin veren kimsenin işlediği suç türünden bir suç işlemiş olur."

Ve cezalar:

ZERDÜŞT- Ey gövdeler dünyasını yaratan! Ey Kutsal Varlık! Bir adam, bir çoban köpeğine kötü bir besin verse, bu adama verilmesi gereken ceza nedir?

HÜRMÜZ- Böyle bir suç için verilmesi gereken ceza: 200 kamçı ve 200 değnek sopa.

Ötekiler de sırasıyla açıklanıyor:

Ev köpeğine "kötü besin verme"nin cezası: 90 kamçı, 90 değnek.

Başıboş köpeğe "kötü besin verme"nin cezası: 70 kamçı, 70 değnek.

Köpek eniğine "kötü besin verme"nin cezası: 50 kamçı, 50 değnek.

Görüldüğü gibi, en az derecedeki cezaya bile suçlu insan dayanamaz. Kısaca-

sı: Hangi sınıftan köpeğe olursa olsun "kötü besin" veren kimse ağır suç işlemiş sayılmakta. Kim böyle bir suç işlese yandı. Yiyeceği "sopa"ları bitirmeden ölür. Bununla birlikte, cezadan kurtulmak için "kurtulmalık" (keffaret) denen yol da var. Ama o da çok ağır. Ödemek, büyük çapta malvarlığına bağlı. Kurtulmalığın derecesi, cezadaki "kamçı ve değnek" sayısına göre düzenlenmiştir.

Emekçi Köpeğin Dövülmeme Hakkı

Hiçbir köpeğe dayak atılamaz. Hiçbir köpek, köpekliğinin onuruna uymayan bir duruma uğratılamaz. Bu hakkı çiğneyen kimse, ağır biçimde cezalandırılır.

Köpeği Dövmenin Cezası

ZERDÜŞT- Bir adam, bir çoban köpeğine öldürücü biçimde vursa da ruhunu gövdesinden ayırsa (yani öldürse), bu adama verilmesi gereken ceza nedir?

HÜRMÜZ- 800 kamçı, 800 değnek.

ZERDÜŞT- Ey gövdeler dünyasının yaratıcısı! Ey Kutsal Varlık! Bir adam, bir ev köpeğine öldürücü biçimde vursa, bu yüzden köpeğin ruhu gövdesinden ayrılsa, bu adama verilmesi gereken ceza nedir?

HÜRMÜZ- 700 kamçı, 700 değnek.

ZERDÜŞT- Ey gövdeler dünyasını yaratan! Ey Kutsal Varlık! Bir adam, başıboş köpeğe öldürücü biçimde vursa da, bu vuruş, onun ruhunu gövdesinden ayırsa, bu adama verilmesi gereken ceza nedir?

HÜRMÜZ- 600 kamçı, 600 değnek.

ZERDÜŞT- Ey gövdeler dünyasını yaratan! Ey Kutsal Varlık! Bir adam bir köpek eniğine öldürücü biçimde vursa da bu vuruş onun ruhunu gövdesinden ayırsa, bu adama verilmesi gereken ceza nedir?

HÜRMÜZ- 500 kamçı, 500 değnek.

Köpeğin "dövülmeme hakkı" var da, kutsal kitaplarda "tüm yaratıkların en onurlusu" diye tanıtılan "insan"ın böyle bir hakkı yok mu? Var, ama "insan"ına göre. Önce "erkek" mi, "dişi" mi ona bakmak gerekmekte. Eğer dişiyse, yani kadınsa ve "koca"lıysa, Kur'an'a göre dövülebilir. Çünkü kocanın "dövme hakkı" vardır.

Nisâ Suresi'nin 34. ayetinin, Diyanet İşleri Başkanlığı'nca yayımlanan "Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlamı"ndaki çevirisi şöyledir:

"Allah'ın kimini kimine üstün kılmasından ötürü ve erkeklerin, mallarından sarfetmelerinden dolayı erkekler, kadınlar üzerine hâkimdirler. İyi kadınlar, gönülden boyun eğenler ve Allah'ın korunmasını emrettiğini, kocasının bulunmadığı zaman da koruyanlardır. *Serkeşlik etmelerinden (karşı gelmelerinden) endişe-*

lendiğiniz (korktuğunuz) kadınlara öğüt verin, yataklarında onları yalnız bırakın, nihayet dövün! Size itaat ediyorlarsa aleyhlerine yol aramayın. Doğrusu Allah Yüce'dir, Büyük'tür."

Hele köleyse, görünüşte, "insan"sa da, kutsal kitaplara göre, "alınıp satılan mal"dır. (Örnek olarak bkz. Kur'an, 4/3; 4/24; 4/25; 24/33; 24/58; 30/28; 33/50; 33/52.)

Tevrat'a göre, bir "efendi", "köle"sini "öldüresiye" bile dövebilir. Döverek öldürdüğü köle, "elinin altında" hemen ölmezse "cezalandırılmaz". Öldürülesiye dövülen kölenin "bir gün" yaşaması, döverek öldüren "efendi"nin cezadan kurtulması için yeterlidir. Efendinin "dövme hakkı" vardır. Çünkü köle, "onun malıdır".

İlgili iki ayetin, Kitab-ı Mukaddes Şirketi'nce yayımlanan *Eski ve Yeni Ahit* adlı yapıttaki çevirisi şöyledir:

"Eğer bir adam, kölesine yahut cariyesine değnekle vurur ve onun eli altında ölürse, mutlaka cezalandırılacaktır. *Ancak, bir yahut iki gün yaşarsa cezalandırılmayacaktır. Çünkü o kendi malıdır."* (Tevrat, Çıkış, 21: 20-21.)

İyi ki "İnsan Hakları Evrensel Bildirisi" gerçekleşti yüzyılımızda. İyi ki, bu bildirinin 4. maddesiyle "kölelik ve köle ticareti", 5. maddesiyle de "işkence" ve benzeri "insanca olmayan durumlar" yasaklandı. İyi ki, "kabul" edip benimsedi uygar ülkeler. Ve iyi ki, ülkemiz, devletimiz de bunlar arasında var.

İyi de, böyledir diye "işkence" hiç yok mu? "İnsan"lar, "insanca olmayan" durumlara hiç uğratılmıyorlar mı? Keşke "evet!" diyebilseydik. Anlaşılan; "kabul" etmekle, "uygulamak" ayrı ayrı şeyler.

Köpekler de Sınıf Sınıf, Çeşit Çeşit

Zerdüşt'ün kutsal kitabında bir köpek var ki, son derece değerli. Öteki köpeklerin birkaç katı değerde. "Su köpeği" diye niteleniyor. Vendidad'ın 14. Bölüm'ünde anlatılır. Bunun dışında "üç sınıf köpek" daha var: Çoban köpeği, ev köpeği ve başıboş köpek. Bir dördüncü sınıf olarak "enikler sınıfı" da var.

Emekçi köpekte "8 huy"un bir arada bulunabileceği açıklanıyor Avesta'da:

- Din adamı huyu.

Bu şöyle belirtiliyor:

"– Din adamı gibi artıkları yer, din adamı gibi kolay sevindirilir, din adamı gibi çok sabırlıdır, din adamı gibi bir lokma ekmekle de yetinebilir."

- Savaşçı huyu.
- Çiftçi huyu.
- Sivrisinek huyu.
- Yol kesici huyu.
- Hırsız huyu.

- Orospu huyu.
- Çocuk huyu.

Vendidad'ın 13. Bölüm'ünde ayrıntılarıyla anlatılır bunlar.

"Kitab-ı Gayr-i Mukaddes"teki Köpekler

Deyim, yazı ve söz ustası Aziz Nesin'in. Yeni yayımlanan kitaplarından birine koymuş. Bir öyküsünün başında, "Kitab-ı Gayr-i Mukaddes'ten: 1 Bölüm, 3. Bab, 5. Fasıl" diyor ve ünlü usta yazar, gerçekten böyle bir kitap var gibi şu alıntıyı yapıyor:

> "İnsanların kendilerini hiç bağışlamayacağı şey, bir zamanlar başka bir insana köpeklik etmek zorunda ya da durumunda kalmış olmalarıdır. Ellerine ilk fırsat geçtiğinde, astlarına karşı kurtlaşarak, üstlerine karşı aslan kesilip onları parçalayarak, bir zamanlar *köpeklik etmiş* olmalarının hıncını çıkarmaya çalışırlar. Bir insan ne denli çok aslanlık taslarsa, o denli de çok köpeklik etmiş olduğu anlaşılır."[1]

Nesin'in "Mukaddes Olmayan Kitab"ında, şunlar da var:

> "İnsan, her hayvanın işlevini o hayvandan daha yetkin olarak yaptığı gibi, köpekliği de köpekten daha iyi yapıyordu. Köpekler ne de olsa insan olmadıklarından, insanlar gibi köpeklik yapamıyorlardı. (...) Hem işsizlere iş bulmak hem de köpeklere yaptırılan koruma görevini köpeklerden çok daha iyi yapabilecek olan insanlara yaptırmak daha doğru ve daha insancıl olacaktı. İşte böylece tarihte öyle bir dönem geldi ki, kimi insanlar köpeklerin yerini aldı ve o insanlar koruma görevini köpeklerden daha iyi yapmaya başladılar.
>
> "Kendilerinin korunacak şeyleri olmayanlar, korunacak şeyleri olanların korunması gereken şeylerini köpeklerden daha iyi koruyorlardı. Ne var ki, bu koruyucu insanlar, köpekliği her ne denli köpeklerden çok daha iyi yapıyorlardıysa da, gerçekten köpek olmadıkları için onlara köpek denilmiyor, yine de insan deniyordu..." (s.74.)

Büyük ustanın her konuda yazdıkları gibi bu konuda yazdıkları da gerçekten çok güzel. Ne var ki, tümünü buraya almanın olanağı yok. Zerdüşt'ün "kutsal" kitabındaki köpeklerle, Aziz Nesin'in "kutsal olmayan" kitabındaki köpekler (yani köpek işlevini üstlenmiş olan insanlar) karşılaştırılacak olsa, "hak" ve "güvence" yönünden üstünlüğün hangi kesimde olduğu görülür, ne dersiniz?

Yüzyıl
30 Eylül 1990, yıl 1, sayı 9

1 *Kalpazanlık Bile Yapılamıyor,* İst., 1984, s.70.

RÜŞVETLE MÜSLÜMAN OLANLAR

Malik İbn Avf, Muhammed'e karşı savaşanların başkumandanıydı. 630 yılında Huneyn, bir başka adıyla Hevazin Savaşı'nda Müslümanlara yenilmişti. Mekke ile Taif arasıdaki Huneyn vadisinde yapılan savaş, Arapların Hevazin ve Sakîf kabileleriyle, Müslümanlar arasında olmuştu. Malik İbn Avf, Huneyn'i terk ederek Taif'e gitmişti. Kendisi İslam düşmanıydı. Ama öneriyi ilgi çekici buldu. Çünkü öneri Peygamber'den geliyordu. Eğer Müslüman olursa, tüm malları ve tutsak ailesi kendisine geri verilecek, ceza görmeyecek, dahası 100 deve alacak, bir de kendisine yönetimde yetki verilecekti. Hemen kabul etti ve Müslüman oldu.

Buhârî mütercimi Kamil Miras'a göre bu öneri, "Şaheser bir Semahati Nebeviye" (olağanüstü peygamberlik cömertliği) idi.[1]

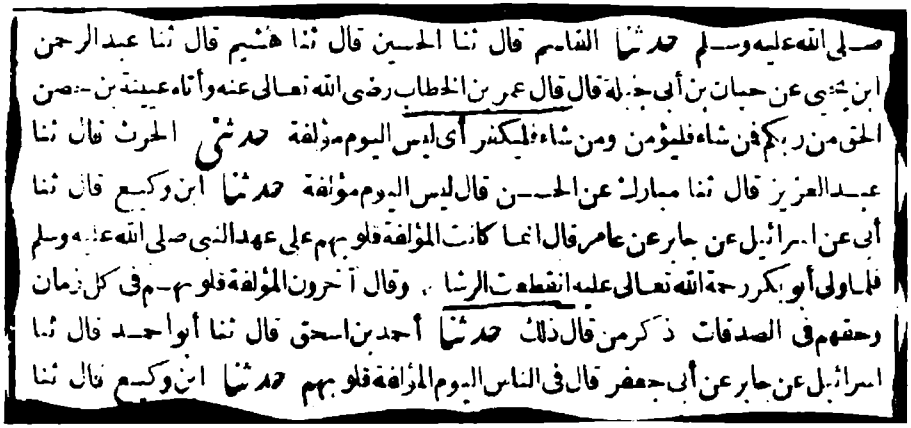
Ama temel tefsirlerden olan Taberî tefsirine göre ise bu düpedüz "rüşvet"ti.[2]

Peygamber; "Rüşvet verene de alana da Allah lanet etsin" demişti.[3] Rüşveti veren İslamın Peygamberi'ydi. Alan ise yeni Müslüman olmuş ya da Müslüman olmak üzere olan Kureyş'in ileri gelenleri.

Ganimetin Paylaşımı

Hevazin Savaşı'nda elde edilen ganimetler, bütün ilgileri üzerine toplamıştı. Paylaştırma gecikip duruyordu. Bu arada "Peygamber ganimetleri hemşehrilerine dağıtacak" ya da "daha çoğunu Kureyş'in ileri gelenlerine verecek" diye dedikodular da çıkmıştı. Gün gelir, Peygamber ganimetleri dağıtmaya koyulur. Görülür ki ganimetler gerçekten de Kureyşlilere dağıtılmıştır. Ve daha çok ileri gelenlerine.

1 *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi*, c.7, s.141.
2 *Camiü'l-Beyân fi Tefsiri'l Kur'an*, c.10, s.113.
3 Ebu Davud, *Kitabu'l-Akdiyye*, c.4, hadis 3580; İbn Mace, *Ahkâm*, hadis 2313, Tirmizî, *Ahkâm*, hadis 1337.

Taberî tefsirine göre ganimetin verilme amacı Rüşvet'ti.

Bir gün Peygamber ile birtakım kimseler Hevazin seferinden dönerken birtakım Bedevi Araplar ganimet isteyerek Peygamber'in etrafını çevirdiler. Hatta Peygamber'i son derece taciz ederek 'Semüre' adı verilen dikenli ağaç altına sığınmaya mecbur etmişlerdi. Peygamber Bedevi Araplarına "Şu iri dikenli ağacın dikenleri sayısınca ganimet devesi ve sığırı farz olunsa, muhakkak ben onları aranızda taksim ederim. Sonra siz beni ne cimri, ne yalancı, ne de korkak diye itham edebilirsiniz!" dedi.[4]

Ya Resulallah Adalet Et!..

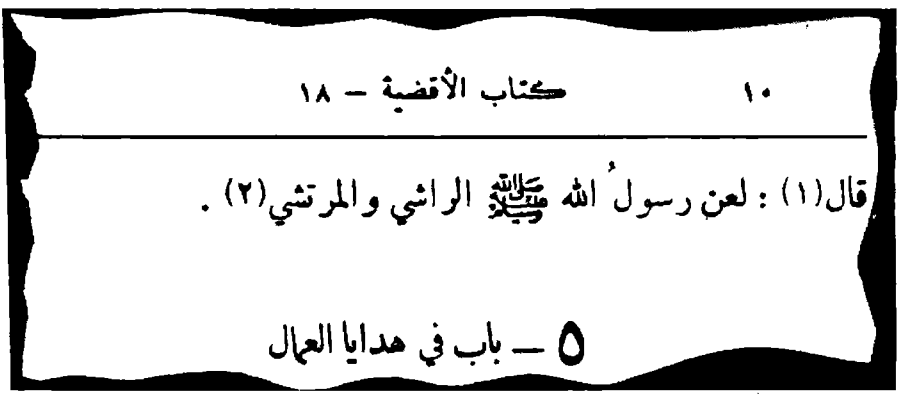
Hevazin Savaşı ganimetlerinin Peygamber tarafından Kureyşlilere dağıtılması Medineli savaşçılar arasında itirazlara yol açtı. İçlerinden biri, Hz. Muhammed'e şöyle seslendi: "Ya Resulâllah adalet et!" Peygamber buna, "Eğer ben adalet etmezsem bedbaht olurum, ben Kureyş'e Müslümanlığa ısınmaları arzusu ile ganimet malından çok hisse verdim. Çünkü onlar cahiliyye devrine yakındırlar" cevabını veriyordu. Fakat söylentiler devam ediyordu. Ensar'dan, yani Medinelilerden bazı kimseler, "Allah Resulâllahı yargılasın! O, Kureyş'e veriyor da bizi bırakıyor. Oysa kılıçlarımızdan Kureyşlilerin kanları damlıyor" diyorlardı. (Kaynak: *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi*, s.505, 510, 511). Peygamber 100 deve verdiği Arap eşrafını o gün ganimet bölüşümünde başkalarına tercih etmişti. Bu paylaşımda her mücahite 4 deve verilirken, İslama karşı savaşanlara 100'er deve verilmişti.[5]

4 *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi*, c.8, s.511.
5 *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi*, c.8, hadis 1296.

Bir de Zekât Malından Rüşvet

Zekât malından rüşvet vermek, Tevbe Suresi 60. ayetine de geçmişti. Şöyle der: "Sadakalar (zekâtlar) Allah'tan bir farz olarak ancak fakirlere, düşkünlere, onlar üzerinde çalışan (zekât toplayan) memurlara, kalpleri İslama ısındırılacak olanlara, kölelik altında bulunanlara, borçlulara, Allah yoluna ve yolcuya mahsustur. Toplanan zekât ancak bu sayılan yerlere verilir. Allah bilendir, hikmet sahibidir."

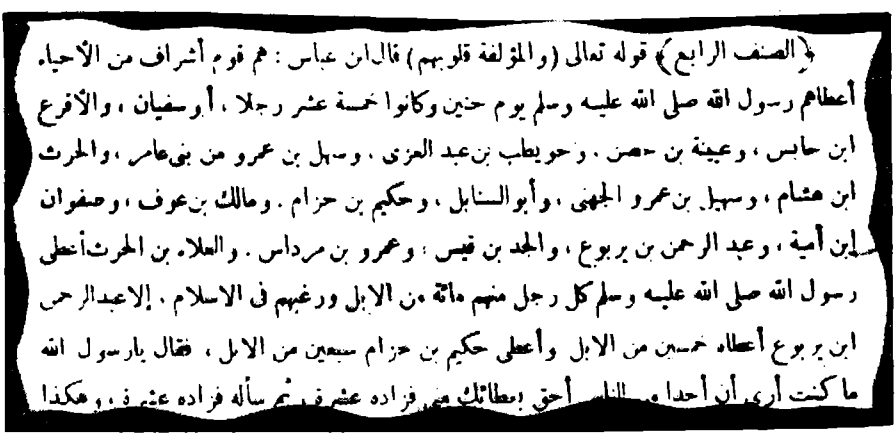
Esasen Taberî, rüşvet sözcüğünü bu ayet nedeniyle yorumunda kullanır. Bunların arasında varlıklıların olmaması gerekir. Ama bu ayette kimlere zekât verileceği de açıklanır. Peygamber, İslama kazanmak için Kureyş'in ileri gelenlerine, zenginlere fazlasıyla pay vermişti. Ayrıca, Kureyş'in ileri gelenleri sadece gani-

١٠ كتاب الأقضية — ١٨

قال(١) : لعن رسول الله ﷺ الراشي والمرتشي(٢) .

٥ — باب في هدايا العمال

"Rüşvet verene de alana da Allah lanet etsin".

﴿الصنف الرابع﴾ قوله تعالى (والمؤلفة قلوبهم) قال ابن عباس : هم قوم أشراف من الأحياء أعطاهم رسول الله صلى الله عليه وسلم يوم حنين وكانوا خمسة عشر رجلا ، أبو سفيان ، والأقرع ابن حابس ، وعيينة بن حصن ، وحويطب بن عبد العزى ، وسهل بن عمرو من بني عامر ، والحرث ابن هشام ، وسهيل بن عمرو الجهني ، وأبو السنابل ، وحكيم بن حزام . ومالك بن عوف ، وصفوان ابن أمية ، وعبد الرحمن بن يربوع ، والجد بن قيس ، وعمرو بن مرداس . والعلاء بن الحرث أعطى رسول الله صلى الله عليه وسلم كل رجل منهم مائة من الابل ورغبهم في الاسلام . إلا عبد الرحمن ابن يربوع أعطاه خمسين من الابل وأعطى حكيم بن حزام سبعين من الابل ، فقال يارسول الله ما كنت أرى أن أحدا من الناس أحق بعطائك مني فزاده عشرة ثم سأله فزاده عشرة ، وهكذا

15 kişilik Müellefetü'l Kulub listesi.

metten 100'er deve almakla kalmıyordu. Kur'an'ın ayetiyle zekâttan sürekli pay alma hakkını elde etmiş oluyorlardı. Neye karşılık? Bunun bir tek cevabı vardı: Müslüman olmaya karşılık.

Fakat bu zekâttan pay alma durumu Peygamber'in ölümünden sonra Ebu Bekir'in halifeliği dönemine değin sürmüş, sonra bunlara verilen rüşvet fermanı Ömer tarafından yırtılmıştı. İslam fakihlerinin bir kısmı der ki: "Olay o zaman bitmiştir. Artık Müellefetü'l-Kulub adı verilen kesim sona ermiştir. Tevbe Suresi'nin 60. ayetindeki onlara ilişkin hüküm de artık geçerli değildir." Kimilerine göre, Ömer ya da bir başkası ayetin hükmünü ortadan kaldırma yetkisinde olmadığına göre aynı durum daha sonra da geçerlidir. Yani İslam yetkilileri veya şeriat uygulayıcıları diledikleri kimselere Müslüman olmaları, İslamı güçlendirmeleri karşılığında bir şeyler vermek için zekât kurumundan yararlanabilirler. Bu kimseler zengin de olsalar bunlara zekât verme yoluna gidebilirler.

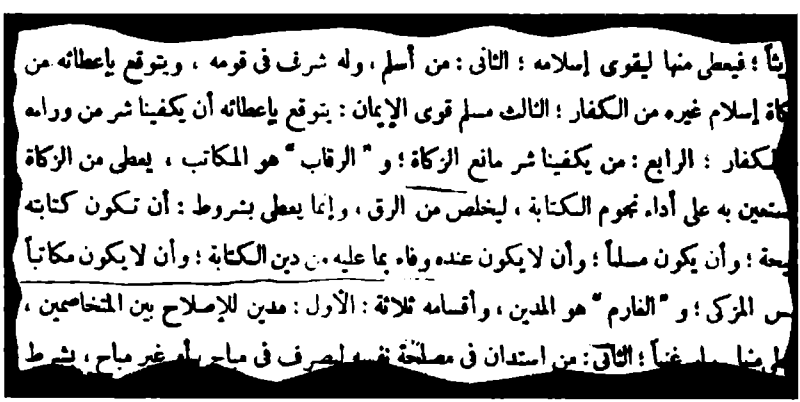
Rüşvet Verilenler: "Müellefetü'l-Kulub"

"Müellefetü'l-Kulub, gönülleri İslama ısındırılan ve pekiştirilen kimseler" demektir. Hevazin Savaşı'ndan sonra Arap kabilelerindeki güçlü ve etkili kişilerin gönülleri İslama kazandırılmak isteniyordu. En iyi yol, ganimetlerden pay vermekti. Ortada da bir ganimet vardı. Hem de o tarihe kadar alınan ganimetlerden benzeri görülmedik derecede çoktu.

Bunlar; 6 bin kadın, 24 bin deve, 40 bin davar, 4 bin okiyye gümüştü.[6] Peygamber, kabile üyeleri arasında kimlerin çok etkili, nüfuzlu olduklarını çok iyi biliyordu. "Müellefetü'l-Kulub'u, yani, rüşvet verilecekleri bunlar arasından seçmişti:

Fahruddin Râzî, İbn Abbas'ın Müellafatü'l- Kulub için "bunlar kabilenin ileri gelenleriydi" sözünü aktardıktan sonra, 15 kişinin adını sayar:

Ebu Süfyan, Hâbisoğlu Akrâ, Hısn Oğlu Üyeyne, Abdu'l-Uzzazoğlu Hüaytip, Amir Oğullarından Amr oğlu Sehl, Hişam oğlu Hars, Amr el Cüheni oğlu Sü-

Fıkıh kitaplarında gönülleri İslama kazandırılacak olanlar dört bölüme ayrılmıştır.

6 *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi*, c.7, s.132, hadis no. 1040.

heyl, Ebu's-Senabil, Hizam oğlu Hakim, Avf oğlu Malik, Umeyye oğlu Safvan, Yerbu oğlu Abdurrahman,

Kays oğlu Ced, Mirdas oğlu Amr, Hars oğlu Alâ.

Yerbu oğlu Abdurrahman'ın dışında, bunlardan her birine 100'er deve verildiğini, Abdurrahman'a da 50 deve ihsan edildiğini Hizam oğlu Hakim'e verilen deve sayısının 70 olduğunu sonradan itiraz üzerine deve sayısının arttırıldığını yazan Râzî'nin bu aktarması, Buhârî ve Müslim'in de içinde bulunduğu değişik hadisçilerin aktarmalarına dayanır.[7]

İslam Hukukçuları Ne Diyor?

"Gönülleri İslama kazandırılacaklar" fıkıh kitaplarında da değerlendiriliyor.

Maliki fakihlerine göre bunlar İslama özendirilmek istenen kâfirlerdir. Kimilerine göre de bunlar, yarı Müslüman olmuş olanlardır. Ama Müslümanlık henüz kalplerine yerleşmemiştir.

Şafii fakihlerine göre ise bunlar dört sınıftı. İslam fakihlerince bu görüş kabul edildi.

- Zayıf imanlılar,
- Zayıf imanlı, yeni Müslüman olmuşlar, ama toplumda etkinlikleri olan, baş kaldıranları da Müslüman yapacak güçte bulunan kabile ileri gelenleri,
- İmanı güçlü olanlar (başkalarından gelecek olan tehlikeler önlensin diye fazla ganimet ve zekât verilir).
- Zekât toplamada etkinliklerinden yararlanılmak istenenler.

–Bunlar içinde kafirler de bulunabilir.[8]

Görülüyor ki, İslamı güçlendirmek için kimlerin güç ve destek sağlayabileceklerine inanılıyorsa, onlara "rüşvet" kapısı açık tutulmuştu. Toplumda güçlü olacakları görülen kimseler, gerek ganimetlerden, gerek zekât mallarından fazlasıyla yararlandırılmışlardı.

Peygamber'in, İslamı güçlendirmek gerekçesiyle, kimi insanları kazanmak için başvurduğu örtülü ödenek, ganimet mal ve develeri, hurmalıklar, araziler, zekâttı.

2000'e Doğru
22 Kasım 1987, yıl 1, sayı 48

7 Râzî, *e't-Tefsirü'l-Kebir*, c.16, s.111; Buhârî, Farzu'l-Humus/15, c.4, s.56; Farzu'l Humus/19, c.4, s.59-61; Buhârî, Meğazi/56, c.5, s.104-106; *Tecrîd-i Sarîh*, c.8, hadis no. 1296-1299-1303; Müslim, Zekât/131-142 c.1, hadis no. 1059-1063; Tirmizî, Zekât, 30, hadis no. 666; Ahmed İbn Hanbel, 4/42.

8 Abdurrahman El Ceziri, *Kitab'ul-Fıkh Ale'l Mezahibi'l-Erbaa*, c.I, s.625.

AİLE

"Aile", Arapçada "yoksulluk, ağırlık" demek olan "ayl"den gelir. Üzerinde geçindirmesi gereken karı, çoluk-çocuk ağırlığı olan kimse de, yine Arapçada bu kökten türeme bir sözcükle nitelenir. Kur'an'da da Muhammed'in başlangıçta "yoksul" anlamında "âil" olduğu anlatılır. Duhâ Suresi'nin 8. ayetinde Kur'an'ın "Tanrı"sı Muhammed'e şöyle sesleniyor:

– "Ve (Efendi Tanrı'n) seni yoksul (âil) buldu da zengin etti."

Muhammed'in zenginliği ilk karısı "Hatice"nin malı, Ebubekir'in sağladığı mal, Medinelilerin sağladıkları mallar ve düşünülemeyecek kadar çok olan "ganimetler" (örneğin Hayber hurmalıkları, Fedek hurmalıkları, Medine yakınındaki hurmalıklar. Bkz. *Tecrîd,* 1288 nolu hadisin "İzah"ı.) ile olmuştu.[1] Bununla birlikte Muhammed'in son derece yoksul olduğu, evinde iki üç ay "ateş yanmadığı", bu evde "su ve hurmadan başka bir yiyecek içecek bulunmadığı" yolunda (bkz. *Tecrîd,* 1424 nolu hadis) yalan ve daha "ağlatıcı" yalanlar uydurulmuş, Müslümanlar arasında yayılmıştır. Bu uydurmalar, hem yukarıdaki ayette anlatılana, hem de gerçeğe aykırıdır. Muhammed'e düşen "ganimet"ler, yani savaş sırasında elde edilenler, "çapul malları" gözden kaçırılmak istenmiş ve başarılmıştır da. Savaşlarda, "ganimet"ten Muhammed'e "humus" adı verilen "beşte bir pay" düşerdi. Kimileri içinse, "ayet inip" ganimetin tümü, Muhammed'e bırakılmıştır. Örneğin Fedek halkından (Nadiroğulları'ndan) elde edilen ganimet böyle olmuştur.[2] Bunu, Kur'an'da da buluyoruz. Haşr Suresi'nin 6. ayetinde, "Efendi Tanrı (Rabb)", ganimet konusunda Muhammed'i koruyarak (Diyanet'in çevirisiyle) şöyle diyor:

– "Ey inananlar! Onların mallarından, Allah'ın Peygamber'e verdiği şeyler (ganimetler) için siz ne at ve ne de deve sürdünüz. Fakat Allah, peygamberlerine, dilediği kimselere karşı üstünlük verir. Allah her şeye kâdirdir."

Bu ayetle, söz konusu ganimetten pay almak isteyen Müslümanların sesi kesilmiştir. Yani söz konusu ganimetler "at, deve koşturmadan, bir başka deyişle savaşmadan elde edildiği için tümü Muhammed'e kalmıştır. "Muhammed ailesi"nin, ileri sürülenin tersine, "ganimet"lerle ve daha birçok yolla zenginleşmiş olduğu bir gerçek. Muhammed o denli zenginleşmişti ki, 60'ı aşkın kölesi, 20 cariyesi vardı.[3] Muhammed'in karılarından Âişe, bir "andını bozduğu" için kendisine ait olanlardan "40

1 F. Râzî, 31/218.
2 F. Râzî, 29/284, Kurtubî, 18/9 ve Haşr Suresi, ayet 6 ile ilgili öteki tefsirler.
3 Diyanet Yayınları'ndan *Tecrîd,* 1167 no.'lu hadisin "İzah"ı.

köle" birden "âzâd" edebilmiştir.[4] "Yoksulluk" içinde öldüğü ileri sürülen Muhammed "son haccında", kendi develerinden "100 DEVE" kesmiş ve kestirmiştir.[5] "100 deve"yi yalnızca "bir hac"da feda edebilen "yoksul"(!) olur mu?

"Aile", bilindiği gibi, "karı, koca ve çocuklar"dan meydana gelen topluluğa denir. "Aynı soydan gelenler" dendiği de olur. Dar ve geniş kapsamlısı vardır.

Ayrıcalıklı Aileler

Muhammed, "Kureyş"ten kimi "aile"lere çok önemli ayrıcalıklar tanımıştır. Bunlara "el müellefetü'l-kulub", yani "gönülleri kazanılarak birleştirilenler" denir. Bunlara, Taberî'nin deyimiyle "rüşvet" niteliğinde (bkz. Tevbe Suresi, ayet 60'la ilgili yorumu) "ganimet"ten çok fazla pay verilmiştir, zengin olmalarına bakılmaksızın "zekât verilebileceği" bildirilmiştir. Zekâttaki ayrıcalıkları Kur'an'a da (bkz. Tevbe Suresi, ayet 60) geçirilmiştir.[6]

Kur'an'da, "aile seçkinliği"nden açıkça söz edilir. Kur'an'ın "Tanrı"sı, eski toplumlarda da kimi "aile"leri "seçkin kıldığını" açıklar. Kimi "kişileri seçkin yaptığını" da...

Kur'an'da "İmrân Ailesi" anlamına gelen bir sure vardır: "Âl-i İmrân". Bu surenin 33. ayetinde şöyle denir:

– "Kuşku yok ki Tanrı, Âdem'i, Nuh'u, İbrahim Ailesi'ni, İmrân Ailesi'ni dünyalara üstün, seçkin yapmıştır."

İbrahim ve Muhammed Ailesinin Seçkinliği

Tarihte "İbrahim Peygamber" diye birinin yaşayıp yaşamadığı belli değildir. Yalnızca Tevrat'a, oradan da Kur'an'a geçmiş olan eski "söylence"lerde yer alır. Yani bir "maval insanı"dır.[7] Böyle olmakla birlikte Yahudilik'te ve İslamda önemlidir.

Nisâ Suresi'nin 54. ayetinin Diyanet çevirisindeki anlamı şöyledir:

– "Yoksa Allah'ın bol nimetinden verdiği kimseleri mi çekemiyorlar? Oysa İbrahim ailesine Kitab ve hikmet verdik, onlara büyük hükümranlık bahşettik."

Kur'an yorumlarında, "Yahudilerin Muhammed'i çekememeleri" üzerine böyle dendiği anlatılır.[8] İbrahim Ailesi'ne nasıl bir üstünlük verilmişse, Muhammed'e ve ailesine de öyle bir üstünlük verildiğini, onun için bunun "kıskanılmaması" gerektiği açıklanmış oluyor.

4 Bkz. *Tecrîd*, 699 no lu hadisin "İzah"ı.

5 Bkz. Buhârî, *e's-Sahîh*, Kitabu'l-Hacc/122; *Tecrîd*, 829 no.'lu hadis ve "İzah"ı, 1654 no.'lu hadisin "İzah"ı; Müslim, *e's-Sahîh*, Kitabu'l-Hacc/147, hadis no. 1218; Ahmed İbn Hanbel, *Müsned*, 1/214.

6 Geniş bilgi için bkz. elinizdeki kitapta "Rüşvetle Müslüman Olanlar" başlıklı yazı, s.26.

7 Turan Dursun, *Din Bu-l/Tanrı ve Kur'an*, "İbrahim Peygamber Mavalı", Kaynak Yayınları, İstanbul, 2006, s.113.

8 Örneğin bkz. Muhammed Ali Sabunî, *Safvetu't-Tefasir*, 1/282.

Namazlarda ve başka zamanlarda okunan "salavât"larda şu anlamdaki Arapça sözler okunur:

– "Ey Tanrı! İbrahim'e ve ailesine rahmet ettiğin gibi, Muhammed'e ve ailesine de rahmet et! Ve İbrahim'i, ailesini mubarek kıldığın gibi, Muhammed'i ve ailesini de mubarek kıl..."

"Salavât", "salât" sözcüğünün çoğuludur. "Salât" da eğer "Tanrı'dan" olursa "rahmet" (acıma) anlamını içerir.

Muhammed ve ailesine salavât" demek, "Muhammed ve ailesine Tanrı'dan rahmet" demektir. İnanırların "salât etmeleri" de, "dua etmeleri"dir. Diyanet'in resmî çevirisinde "övme" anlamı verilmiştir "salât"a. Ahzâb Suresi'nin 56. ayetine şu anlam veriliyor:

– "Şüphesiz Allah ve melekleri, Peygamber Muhammed'i överler. Ey inananlar! Siz de onu övün ve ona esenlik dileyin."

Gerçekte "övme", biraz zorlamalı bir anlam. "Dua etmek" anlamı daha uygun.

Bu ayette de görüldüğü gibi, Kur'an'ın "Tanrı"sı, inanırlarına seslenerek, onlardan, "Peygamber"ine, Muhammed'e "dua etmelerini" istiyor!

Burada şöyle bir soru sorulabilir:

– Tanrı niye bunu istiyor? Muhammed'e rahmet mi edecek, iyilik mi yapacak; dilediğini yapar, eder. Bunun için neden dua ettiriyor? Kuşkusuz, "iman gözlüğü"yle görülemeyecek bir çelişki var burada. Ama Muhammed'in de bir amacı bulunduğu, gözden kaçırılmamalı. Asıl önemli olan bu amaçtır: Muhammed, üzerinde daha yoğun bir ilgi toplansın istemiştir. "Salât"a hedeflenen bu. Hadislerde, "salavât" içine "Muhammed'in ailesi" de sokulunca her zaman "Muhammed"le birlikte "aile"si de anılır olmuştur. "Ailesi" derken, Muhammed'in "ana baba"sının da bunun içine girmesi gerekirdi. Ama, İslamda "mü'min" olmayanlar, yani inanmayanlar, "aile"den sayılmazlar. (Bkz. Tevbe Suresi, ayet 23-24.) İnanmamış olarak öldükleri için Muhammed'in "ana ve baba"sı "aile"sinden sayılmıyorlar. Kur'an'ın "Tanrı"sı bu konuda çok titizdir. Nûh'un, inanmamış olan oğlunu ailesinden saydıramadığı bildirilir. Hûd Suresi'nin 45 ve 46. ayetlerinde şöyle dendiği görülür: (Çeviri Diyanet'in)

– "Nûh Rabbine seslendi: 'Rabbim! Oğlum, benim ailemdendi. Doğrusu Senin ve va'din haktır. Sen, hükmedenlerin en iyi hükmedenisin.' Allah: 'Ey Nûh! O senin ailenden sayılmaz. Çünkü kötü bir iş işlemiştir. Öyleyse bilmediğin şeyi benden isteme. İşte sana öğüt. Bilgisizlerden olma!' dedi."

Emeğin Bayrağı
29 Eylül 1990, yıl 3, sayı 29

İSLAMA GÖRE "MİLLET"

Gerçekte "din" ve "millet" bir değildir. Birinin başka, öbürünün başka tanımı vardır. Gelin görün ki, İslama göre, "din"le "millet" birdir. Biri neyse, öbürü de odur.

"Millet" sözcüğü Kur'an'da 15 kez geçer. (Bkz. Bakara: 120, 130, 135; Âl-i İmrân: 95; Nisâ: 125; En'âm: 61; A'râf: 88, 89; Yusuf: 37, 38; İbrahim: 13; Kehf: 20; Nahl: 123; Hac: 78; Sâd: 7.) Bunların tümünde de "din" anlamındadır. Örneğin bir "İbrahim milleti" deyimi yer alır; "İbrahim dini" demektir. Yahudilerin, Hıristiyanların "millet"lerinden söz edilir; "din"leri anlatılmak istenir. "Ataların milleti" konu olur; "Ataların dini" amaçlanır. Ünlü Kur'an yorumcusu, dilbilimci Isfahanlı Râğıb (ölm. 1108) temel kaynak kitaplardan olan *el-Müfredât* (Arapça) adlı kitabında şöyle der:

"Millet de din gibi; Tanrı'nın, kulları için peygamberlerinin dilleriyle, Tanrı'nın güvencesinde olsunlar diye yasalaştırdığı şeyin adıdır."[1] Yalnız Râğıb, "millet"le "din" arasında şöyle bir fark bulduğunu belirtiyor: "Tanrı'nın dini" deyimi var. Ama "Tanrı'nın dini" anlamında da olsa "Tanrı'mn milleti" deyimine rastlanmıyor. Buna karşılık: "Falanca peygamberin milleti" denebiliyor, "falanca peygamberin dini" denebildiği gibi. İkisi de aynı anlamda.

Kur'an, Muhammed'i ve Müslümanlarını, "İbrahim'in milleti"nde, yani onun "din"inde gösterir. Birçok yerde... Muhammed'e: "Biz yalnızca İbrahim'in milletine bağlıyız!" denmesi gerektiği de bildirilir. (Bkz. Bakara: 135.) Ayrıca "İbrahim'in milletinden (dininden) uzaklaşmayı" bir "beyinsizlik" olarak niteler Kur'an. (Bkz. Bakara: 130.) Buna uyarak, "Müslüman Türkler" de, kendilerini "İbrahim milleti"nden saymışlardır. Atatürk'ün Türk toplumunu gerçek anlamıyla "millet (ulus)" yapma yoluna gittiği dönemlere değin, bu ülkede, "İbrahim milletindenim!" denmesi gerektiği söylenmiştir herkese. Selçuklularda, Osmanlılarda böyle olmuştur hep. Çocuklara ders verilirken, "din (İslam) ve millet bir midir, ayrı mıdır?" diye sorulmuş, "cevab"ının "birdir" olması gerektiği anlatılmıştır. Bu soru ve cevap, "ilmuhal"lerde de yer almıştır. İstenen karşılık alınmayınca, "ders"ten ve "sınıf"tan geçirilmemiştir öğrenciler. Bugün "din öğrenimi veren" okullarda, Kur'an kurslarında, "dinle milletin bir olduğu"nun, "Müslüman olan her Türk'ün de İbrahim milletinden olduğu"nun öğretildiğinden kuşku duyulmasın hiç. Dahası, "laik" sayılan okullardaki "din ve ahlak dersleri"nde de bu-

1 Bkz. *Müfredat*, M-L-L.

nun böyle öğretildiğine kuşku yok. Çünkü "Kur'an" öğretiliyor, "hadis" öğretiliyor, "fıkıh" öğretiliyor... Bunların hepsinde de bu böyle.

Gerçekte Araplardan başkalarının kendilerini "Müslüman" saymaları şaşılası bir olaydır. Ne denli yorumlar yapılırsa yapılsın; gerçek o ki, Kur'an, yalnızca Araplara seslenir. Araplardan başkasını "muhatab" almamıştır. Ayetlerin açık anlatımları buna tanıktır. Dahası: Kur'an, başlangıçta Arapların tümüne de seslenmemiştir. En'âm Suresi'nin 92. ve Şûra Suresi'nin 7. ayetlerine göre Kur'an'ın seslendiği kesim, "Mekke ve çevresi"dir. Bu ayetlerin, Diyanet'in resmî çevirisindeki anlamı şöyledir: "Bu indirdiğimiz (Kur'an), kendinden öncekileri doğrulayan, *Mekkelileri ve etrafındakileri uyaran* mubarek Kitab'dır. Ahiret'e inananlar, buna inanırlar. Namazlarına da devam ederler." (En'âm Suresi, ayet 92.)

"Ey Muhammed! Böylece şehirlerin anası olan *Mekke'de ve çevresinde bulunanları uyarman*, şüphe götürmeyen toplanma günüyle uyarman için, sana *Arapça okunan* bir kitap vahyettik. İnsanların birtakımı cennete, birtakımı da çılgın alevli cehenneme girer." (Şûrâ Suresi, ayet 7.)

Böyleyken Araplardan başkalarının "Müslüman" olmalarına şaşılmaz mı? "Fetihler" olmasaydı bu şaşılası durum, belki de hiçbir zaman gerçekleşmeyecekti.

"Türklerin Müslümanlığı" ayrıca üzerinde durulacak bir durum. Muhammed'in ve Arapların "Türkler"e nasıl baktıklarını, değerli aydın, bilim adamı Prof. Dr. İlhan Arsel, *Arap Milliyetçiliği ve Türkler* adlı kitabında çok açık ve seçik biçimde dile getirmiştir.

Kur'an'da, İslamın bütününde, "din"le "millet", daha doğrusu "İslam şeriatı"yla, "millet" eşanlamlı olunca; dinci kesimin "milliyetçilik"lerini, "millilik"lerinin ne anlama geldiğini anlamak zor olmasa gerek. Ülkemizdeki İslamcıların "milli görüşü", Türk toplumunun "ulusal görüş"ü değildir, "ŞERİATÇI GÖRÜŞ"tür. Buna hiç kuşku yok. Bu "görüş"ün sahiplerine "hangi millettensiniz?" diye sorulduğunda, eğer çekindikleri bir yan yoksa, ortamı elverişli buluyorlarsa, kesinlikle şu karşılığı vereceklerdir: "İbrahim Aleyhisselâm milletindenim!"

Bu arada "Türk ve İslam sentezcileri"ne ne denir? Ne denebilir?

2000'e Doğru
9 Temmuz 1989, yıl 3, sayı 28

KURBAN

Âdem'in iki oğlu vardır: Kâbil ve Hâbil. Birincisi çiftçi, ikincisi de koyun çobanıdır. "Efendi"ye yani "Tanrı"ya birer kurban sunma yoluna giderler. Çiftçinin kurbanı ne olabilir? Kuşkusuz tarım ürünlerinden. Ve çiftçi bu tür bir kurban sunar. Çobansa "sürünün ilk doğanlarından" ve yağlarından getirip koyar. Tanrı, çobanın kurbanına bakar, yani kabul ettiğini gösterir bu kurbanı. Çiftçininkine ise hiç bakmaz. Yani bu kurbanı kabul etmediğini belli eder. Bu hikâyenin anlatıldığı Tevrat'ta daha sonra, duruma içerleyen çiftçinin (Kâbil'in) kardeşi çobanı (Hâbil'i) öldürerek hıncını aldığı yazılır. (Tevrat, Tekvin, Bap 4: 1-7)

Tanrı Her Kurbanı Kabul Etmez

İyi ama, "Efendi Tanrı", zavallı çiftçinin sunduğunu niye kabul etmemiştir?

Anlatılmak istenen şu olmalı: Birincisi, çiftçinin "kurban" olarak sunduğu "tarım ürünü", belki de "turfanda", yani "ilk yetişen" türden değildi. Oysa "Kutsal Kitap"ta, Efendi Tanrı'nın hep "turfanda" türünden ürün istediği işlenir (Tevrat, Çıkış, Bap 22: 29; Bap 23: 16, 19; Sayılar, Bap 18: 12; Süleyman'ın Meselleri, Bap 3: 9) Efendi Tanrı'nın beğendiği bu.

Ayrıca, Kâbil'in (çiftçinin) sunduğu, "kan" değildi. Oysa Efendi Tanrı, daha çok "kan"ı sever. Sunulan kurbanında, daha çok "kan" olmasını ister. İslama da bu geçmiştir. Dahası kurbanda "kan dökülmesi" vazgeçilemeyecek bir koşuldur. O denli ki, tüm "fıkıh" kitaplarında anlatıldığına göre, "kan akıtılmazsa, kurban caiz olmaz". Kurban bayramındaki kurban şöyle tanımlanır: "Koşullarının oluşması durumunda, Tanrı yakınlığını sağlamak amacıyla belirli günlerde, belirli yaşta kesilen (yani kanı akıtılan) belirli hayvandır".[1] Kurbanda "kan" temel amaç olduğu için "hacc" sırasında sunulan "kurban"lardan kiminin bir adı da "kan" anlamına gelen "dem" dir. (Fıkıh kitapları, "cinayetler" bölümü)

Sonra Efendi Tanrı, kendisine sunulan "kurban"ın "özürsüz" olmasını ister. Bu da İslama geçmiştir (Fıkıh kitapları, Udhiyye bölümü). Kurban "en iyisi"nden olmalıdır.

1 *Dürer,* Kitabu'l-Udhiyye, 1/265 ve öteki fıkıh kitapları.

Yine Efendi Tanrı, sunulan kurban, "ilk doğan"lardan olursa daha çok beğenir. Tevrat'ta bu da özellikle anlatılır (Tevrat, Çıkış, Bap 13: 1, 12, 13, 15; Bap 22: 29, 30; Bap 34: 19; Levililer, 27: 26; Sayılar, Bap 3: 13; 8: 16, 17; 18: 15, 17; Tesniye: Bap 15: 19.) Kâbil'in kurbanının neden kabul edilmediği ve Hâbil'inkinin neden kabul edildiği İncil'de ise şöyle anlatılır: "Hâbil, Tanrı'ya, Kabil'den daha iyi kurban sundu..." (İncil, İbraniler, 11: 4).

Demek ki Efendi Tanrı'nın istediği koşullara uygun olan kurban, Hâbil'in kurbanıydı. "Kan" vardı, kurban 'en iyisi"ndendi ve de "ilk doğan"dı.

Her Adımda Kurban

Anadolu'da yeni evlenen çiftlere kurban kesilir. Çiftler kurbanın üzerinden atlarlar. Kanlarını da alınlarına sürerler. Nedeni, evliliklerin mutlu geçmesi. Kan akıtmak, uğur ve mutluluk anlamına geliyor. Yağmur yağmadığı zaman, cuma günleri duaya çıkılır ve kurban kesilir. Yağana kadar bu olay tekrarlanır. Toplumumuzda her önemli gelişmeye kurban kesmek eski bir gelenektir. Yeni bir araba mı alındı? Hemen kurban kesilir. Araba kanın üzerinden geçer, uğur sayılır. Devlet büyükleri de kurbanla karşılanır. Fabrika ve yeni işyerleri açıldığında, çocuğu olmayanların kutsal yerleri ziyaretlerinde, futbol takımlarının sezon açılışlarında... Adı üstünde, Kurban Bayramı'nda ise hayvan kesimi katliam boyutlarına ulaşır.

Kurban kesmenin kökeni nerede? İslami bir gelenek mi? Yoksa daha eski çağlara mı uzanıyor?

İbrahim ve İlk Oğlu

İlk doğanın Tanrı'ya kurban edilmesi çok eski bir gelenektir. Kur'an'dan okuyalım:

"İşte biz ona (İbrahim'e) uslu bir oğlan müjdesini verdik. (Çocuk doğup büyüdü.) Çocuk kendisiyle birlikte yürüme çağma erişince, (babası:) 'Oğulcuğum! Düşümde seni kesiyor olduğumu gördüm. Bir düşün, ne dersin?' dedi. (Oğlan da:) 'Baba! Sana buyurulanı yap. O zaman, Tanrı dilerse, beni sabredenlerden bulursun!' diye karşılık verdi. İkisi de boyun eğince ve (babası) onu alnı üzerine yatırınca biz seslendik ona: 'Ey İbrahim! Düşünü doğruca yerine getirdin. Biz iyi davrananları işte böyle ödüllendiririz.' Apaçık bir denemeydi bu kuşkusuz! 'Biz kurtulmalık (fidye) olarak ona, büyük bir kurbanlık verdik." (Sâffât Suresi, ayet 101-107.)

Bu ayetlerde anlatılan öyküye göre özet olarak şunlar olmuş:

1- İbrahim bir çocuk istemiş Tanrı'dan. "Şöyle akıllı uslu olsun!" Ve de "oğlan"!

2- İbrahim'in dileği kabul edilmiş. Bir oğlu olmuş.

3- Ne var ki bu *"ilk oğlan"*ı kurban olarak kesmesi gerekmiş. Çünkü "Tanrı"dan öyle buyruk almış. Hem de "düşünde"!

4- Oğlan biraz büyüyünce babası düşünü açmış. Oğlan da kesileceğini, ama bunun bir Tanrı buyruğu olduğunu anlayınca, babasına, buyurulanı çekinmeden yapmasını söylemiş.

5- Ve İbrahim, kesmek için oğlanı yüzü üstüne yatırmış. Kesecek!

6- İşte tamo sırada Tanrı, "İbrahim!" diye başlamış seslenmeye. Oğlunu kesmemesini bildirmiş. Düşünde gördüğüne bağlı kaldığını, "sadakat" gösterdiğini anlatmış. "Bu bir denemeydi (seni denedik)!" demiş.

7- Ve de (kuşkusuz gökten) bir kurbanlık göndermiş. "Bir büyük kurbanlık."

Sorular Sorular...

- İbrahim, çocuğunu kurban etmek, kesmek için bir "düş"ü nasıl kanıt saymış? Bunun Tanrı'dan olabileceğini nasıl (daha doğrusu niçin) düşünmüş? "Bu oğlanı bir armağan olarak veren Tanrı'ysa nasıl olur da yatırıp kesmesini buyurur? Böyle ARMAĞAN olur mu? Tanrı'nın amacı armağan vermek mi cinayet işletmek, öz çocuğunu kestirerek sonsuz acılara gömmek mi?" diye neden düşünmemiş?

- Burada olduğu gibi başka konularda da, Kur'an'da Tanrı'nın insanları denediğinden söz edilir. Tanrı'nın denemeleri kime karşı, niçin? Bir şey öğrenmeye, ya da kanıtlamaya gereksinimi mi var?

- Bir başka kişi de, "düşünde gördüğünü bir kanıt sayarak", İbrahim'in tutumunu gösterirse ne olur? İbrahim'in öyküsüyle buna yol açılmış olmuyor mu?

Hemen belirtilmeli ki, bu yola giden Müslümanlara da rastlanmıştır.

- Tanrı, İbrahim'e –düşte de olsa– "oğlunu kesmesini" gerçekten buyurmuş da, sonradan buyruğunu geri mi almıştır? Böyleyse, Tanrılıkla bağdaşır mı bu?

- Tanrı, İbrahim'e çocuğunu kestirmeyeceğini bildirirken oğlanın yerine bir "kurtulmalığa" (fidyeye) neden gerek görmüş? Bir başka canlıyı kurban etmek niye? Ya da bunun için bir kurbanlık yaratıp göndermek?

Akla gelebilen, ama karşılıksız kalan sorulardır bunlar.

Ayetlerden anlaşılan o ki, "ilk doğan oğlan"ın "Tanrı'ya kurban edilmesi" biçimindeki eski inancın bir yansıması var burada.

Kur'an'daki öykünün kaynağı, kuşkusuz Yahudi kaynakları ve en başta da Tevrat. Aynı öykü Tevrat'ta da anlatılır.

"Mal" Anlayışının Yansıması

İbrahim'in çocuğunu kurban olarak sunmaya götürmesinden söz edilmesi, bir durumu daha yansıtır:

Bu dinlerde "insan", kimi durumlarda "mal"dır. Örneğin köle, sahibinin "mal"ıdır. Karı, kocanın malıdır. Çocuk da, özellikle "baba"nın malıdır. İbrahim'e, çocuğunu "kurban etme" yetkisinin verilmesi bundan.

Muhammed: "Ben İki Kurbanlığın Oğluyum"

Muhammed'in böyle dediği aktarılır. Ve yorumlanır ki: Kurbanlıklardan biri İbrahim'in oğlu İsmail'di; öbürü de Muhammed'in babası Abdullah.[2]

Gelin görün ki, bir terslik var gibi: İbrahim'in oğlu, Tevrat'taki ve Kur'an'daki "Efendi (Rab) Tanrı" için adanmışken; Muhammed'in babası Abdullah, Müslümanlar'ın "put" saydıkları "Hubel" için adanmıştı.[3] Yani Peygamber'in babası bir "put" için kurban olarak adanmış ve bu adama "put"lara karşı gösterilegelmiş olan Muhammed'ce de benimsenmiş.

Aslında bunda bir terslik yok. "Put" denen "Hubel", gerçekte "el Ba'l" anlamındadır. Yani Fenikelilerin en büyük ve ünlü Tanrısı Ba'l Mezopotamya'da ve Araplar içinde de son derece yaygın bir tapınma alanı bulan, tanınan "Ba'l"in anlamı da "efendi"dir. Şu demek oluyor: Tevrat'ın ve Kur'an'ın "Tanrı"sı nasıl "efendi (rab)" niteliğini taşıyorsa, bunlara kaynaklık eden "Ba'l" de bu nitelikteydi.[4]

Demek ki, babasının "Ba'l"e (Hubel'e) kurban olarak adanmışlığını Muhammed'in benimsemesinde, gerçekte bir terslik yok. Kendi Tanrısıyla, bu "Tanrı" arasında bir fark olmadığı için. Her ne denli "fark" varmış gibi gösteriliyor olsa da...

Peki Muhammed'in babasının kurban olarak adanması olayı nedir?

Muhammed'in Babası: "Kurbanlık"

Anlatılanlara göre şöyle olmuş:

Muhammed'in dedesi Abdulmuttalib, "10 tane oğlu olursa, birini TANRI'ya kurban edeceğini" söyleyerek adakta bulunur. Sonra 10 oğlu olmuştur. Oğulları gelişme dönemine girince durumu bildirir onlara. "Andım, adağımdır, içinizden birini kurban olarak keseceğim." Hepsini toplar Kâbe'ye, Hubel'in önüne götürür. 10 tane okun üzerine 10 oğlunun adını yazar. Ve Muhammed'in babası Abdul-

2 Aclunî, *Keşfu'l-Hafa*, Arapça, 1985, 1/230, hadis no. 606. Ayrıca bkz. tefsirler, örneğin F. Râzî, 26/152.

3 İbn'ul-Kelbî, Kitabu'l-Esmâm, tahkik: Ahmed Zeki Paşa, Ankara, 1969, Arapçası, s.18, Türkçesi "Putlar Kitabı", İlahiyat Yay, çeviri Beyza Düşüngen, s.36.

4 Dr. Muhammed Abdulmuid Han, *El Esatiru'l-Arabiyye Kable'l-İslâm*, Arapça, Kahire, 1937, s.114 ve öt.

lah'ın adının yazılı bulunduğu ok çıkar sonunda. Kurbanlık Abdullah'tır. Kurban yeri olan İsaf ve Naile adlı putların yanına götürülür. Abdulmuttalib bıçağı eline almıştır. Şakası yok, kesecek oğlunu. Ama sonunda kabilesinden kişiler onu bu işten vazgeçirirler. Birtakım öneriler geliştirerek... Sonunda "deve"nin başına çorap örerler. Abdullah'ın yerine deve kurban edilir.[5]

Yine anlatıldığına göre, Abdulmuttalib'in adağı ZEMZEM Kuyusu'nu kazma sırasında olmuş. Abdulmuttalib kurbanlık olan oğlunu keseceği sırada kendisine: "Tanrı'nı razı et de, oğlunun yerine deve kurban edilmesini kabul etsin..." demişler. Sonra öyle olmuş ve adam 100 deve kurban ederek işin içinden kurtulmuş.[6]

Muhammed ve 100 Deve Kurbanlığı

Abdulmuttalib'in kurban olarak kestiği anlatılan "100 deve"den söz edilince, Muhammed'in kestiği ve kestirdiği "100 deve" akla geliyor ister istemez:

Buhârî'nin de yer verdiği bir hadise göre, Muhammed, "Veda Hacc'ında "100 DEVE KURBAN" olarak sunmuştu. Bunlardan büyük bir kesimini de kendi eliyle kesmişti. Kalanını, damadı Ali'ye kestirmişti.[7]

Muhammed'in "100 deve kurban" edebilmiş olması, servetinin büyüklüğünü de ortaya koyuyor. Yahudilerden elde ettiği "ganimet" olarak çokça ve çok önemli hurmalıkları da olan Muhammed, çok da yoksul tanıtılır.

Enes şunu anlatıyor:

"Bir arpa ekmeği ve bir bayat yağla Peygamber'e vardım. Peygamber'in zırhı da Medine'de bir Yahudiye REHİN olarak verilmişti."[8] Yani "Peygamber bu denli yoksul" demek istenir. Ve Muhammed'in bu yoksulluğu cami cemaatlerine de anlatılarak inananlar ağlatılır.

Kurban Bayramı, "kurban"ın, "kurbanlıklar"ın bayramıdır. Ve en eski çağların "tanrılara kurban" geleneğini yansıtır.

2000'e Doğru
16 Temmuz 1989, yıl 3, sayı 29

5 İbn İshak, *e's-Sire*, tahkik: Muhammed Hamidullah, Arapça, Konya, 1981, s.10-18, fıkra: 16-22; İbn Hişam, *e's-Sire*, 1/50; Beyza Düşüngen, *Putlar Kitabı*, s.75, not. 190.

6 Aclunî, 1/230; F. Râzî, 26/152. Ve öteki tefsirler.

7 Buhârî, *e's-Sahîh*, Kitabu'l-Hac/121-122; *Tecrîd*, hadis no. 829; Müslim, *e's-Sahîh*, Kitabu'l-Hac/348-349, hadis no. 1317.

8 Bkz. *Tecrîd*, hadis no. 966.

SÜNNET

Geçenlerde bir gazete birinci haber olarak, yapılan sünnetlerin çoğunda çocukların zarar gördüğünü, uzmanların ağzından duyuruyordu. Bir doktor arkadaşım da, hiçbir sünnetin, cinsel yönden önemli olan sinirlerden bir kesimine zarar vermeden gerçekleştirilemediğini söylemişti. Düşündürücü bir durum. Kuşkusuz, sünnetin, sağlık yönünden ne denli "yararlı" olduğunu söyleyebilecek "uzman" (!) da çıkacaktır ve çıkmıştır. Sağlığa zararlı olduğu tıp dünyasında kabul edilen, özellikle kimi hastalar için bir çeşit "ölüm" demek olan "oruç" için de kimi "doktor" (!) "çok yararlıdır" fetvasını vermiyor mu?

"Sünnet", İslama, birçok şey gibi Yahudilikten geçmedir. Yahudiliğe de eski Mısır'dan.

Tevrat'ta Sünnet

Tevrat'ın Tekvin bölümünde şunları okuyoruz:

"Ve Allah İbrahim'e şöyle dedi: Sen ve senden sonra soyundan gelenler, ahdimi tutacaksınız. Seninle ve senden sonra soyundan gelecek olanlarla benim aramdaki, uymanız gereken sözleşme (ahd) şudur:

- Aranızda her erkek sünnet edilecektir. Gulfe etinizde (yani erkeklik organının ucundaki deriyi keserek) sünnet olunacaksınız.

Bu, sizinle benim aramdaki sözleşmenin belirtisi olacaktır."

(Tevrat, Tekvin, Bap 17: 9-11.)

Yine burada açıklandığına göre, Efendi Tanrı'nın (Rabb) buyruğu odur ki, çocuk sekiz günlükken sünnet edilmelidir. (Bkz. Tekvin, Bap 17:12.)

Tevrat'ın bu açıklamasına göre, "Tanrı" ile İbrahim ve "zürriyet"i arasında bir "AHD", yani bir SÖZLEŞME olmuştur. "Sünnet" de bu sözleşmenin vazgeçilemeyecek bir gereğidir.

İncil'deyse "sünnet", gerekli görülmez. Ve İbrahim'in, "sünnetsiz"ken "iman"ının geçerli olduğu anımsatılır. (Bkz. Pavlus'un Romalılara Mektubu, 4: 9-11.)

İslamda Sünnet

"Sünnet"in "hadis"lerde ve İslam fıkhındaki karşılığı: "hatn","hıtâne" ve "hıtânet"tir. "Hıtân", kadın ve erkek cinsel organlarında "sünnet edilen yer" anlamında da kullanılır. Muhammed'in şu sözü, fıkıh kitaplarında yer alır:

– "İki hıtân kavuştuğunda, boy abdesti gerekli olur."[1]

Muhammed'in bu sözünü, güvenilir sayılan hadis kitaplarında da bulmaktayız. Örneğin Tirmizî ile Neseî'nin "e's-Sünen"lerinde, Ahmed İbn Hanbel'in "Müsned"inde de var bu hadis.[2]

"İki hıtân kavuştuğunda" denirken, "erkeğin cinsel organının sünnet edilen kesimiyle, kadının cinsel organının sünnet yeri birbirine dokunduğunda..." demek isteniyor. Muhammed'in bu konudaki açıklaması şu biçimde de aktarılır:

– "Erkek, kadının dört kesimi (iki kolu ve iki bacağı) arasına oturup da şey ettiği ve sünnet yeri sünnet yerine değdiği zaman, boy abdesti gerekli olur."[3]

Bu hadise göre, "iki sünnet yeri kavuştuğunda", erkeğin menisi gelsin gelmesin; boy abdesti gerekli olur. Hanefi kesimi de bunu dayanak almıştır. Oysa Muhammed, cinsel birleşim sırasında "meni" gelmediğinde, "yalnızca namaz abdesti" almak gerektiğini de söyler.[4]

Yukarıdaki hadislerden açıkça anlaşıldığına göre, "erkeğin cinsel organının sünnet yeri" olduğu gibi "kadının cinsel organının da sünnet yeri" vardır İslamda.

Muhammed'e Göre Kadının Sünnet Olması da Onurlu Bir Şeydir

Muhammed'in şöyle dediği hadislerde yer alır:

– "Sünnet, erkekler için sünnettir, kadınlar içinse onurdur (mekrume)."[5]

Bununla birlikte Muhammed, "cinsel isteği azalttığı" gerekçesiyle, kadın sünnet edilirken "ileri gidilmesi"nden yana olmadığını belirtmiştir.[6]

Muhammed, "ilk sünnet olan insan"ın, "İbrahim" olduğunu ileri sürer.[7] Yine Muhammed'in açıklamasına göre, İbrahim, "80 yaşındayken ve KESER'le sünnet olmuştur."[8]

Sünnet Geleneğinin Kaynağı: Eski Mısır

Herodot (MÖ 490-425), "yalnız Mısırlılar ve bu âdeti Mısırlılardan almış olanlar sünnet olurlar" diyor.[9] Sigmund Freud (1856-1939) da sünneti, Musa'nın "Mısırlılardan aldığı" görüşündedir. Musa'nın kendisinin de bir Mısırlı olduğunu düşünmekte.[10]

1 Merginânî, Hidâye, 1/14 ve öteki fıkıh kitapları.
2 Aclûnî, Keşfu'l-Hafa, 1/86, hadis no: 207.
3 Buhârî, *e's-Sahîh*, Kitabu'l-Gusl/28; *Tecrîd*, hadis no. 201; Müslim, *e's-Sahîh*, Kitabu'l-Hayz/88, hadis no. 349.
4 *Tecrîd*, hadis no. 138-139.
5 Ahmed İbn Hanbel, *Müsned*, 5/75.
6 Ebu Davud, *Sünen*, Kitabu'l-Edeb/179, hadis no. 5271.
7 *el Muvatta*, Kitabu Sıfati'n-Nebiyy/4.
8 Buhârî, *e's-Sahîh*, Kitabu'l-Enbiya/8; *Tecrîd*, hadis no. 1379; Müslim, *e's-Sahîh*, Kitabu'l-Fedâil/151, hadis no. 2370.
9 *Herodot Tarihi*, çev. Müntekim Ökmen, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1973, s.116.
10 Sigmund Freud, *Musa ve Tektanrıcılık*, çev. Erol Sevil, İstanbul, 1976, s.32 ve öt.

Sünnette Kesilen, "Tanrı"ya Armağan

"Tanrı"ya, "Tanrıça"ya armağan sunmak için yapılırdı sünnet. Örneğin Kybele'nin rahipleri, erkeklik organlarını, kökten kesip Ana Tanrıça'ya armağan ediyorlardı. Bir "bereket verici" diye inanılan "Tanrı Dumuzi" için de kadınlar sünnet oluyor ve organlarından sunuyorlardı. Prof. Dr. Philip Hitti, Sami toplumlarındaki sünnet geleneğinin asıl kökeninin de bu olduğu görüşündedir.[11] Ne var ki, Sami toplumlarındaki "tanrı", hem "efendi", hem de "erkek" (Seyyid, Rabb) olarak düşünülmüş olduğuna göre, erkeklerden kesilen cinsel organ parçasının O'na armağan edilmesinin uygunluğu tartışılabilir!

Prof. Dr. Sedat Veyis Örnek, sünnet geleneğinin, Sami toplumlarında ve "ilkel"lerde bulunduğunu yazar.[12]

Yüzyıl
16 Eylül 1990, yıl 1, sayı 7

11 Hitti, *Tarihu Suriye,* 1958, s.126.
12 Örnek, *Etnoloji Sözlüğü,* "Sünnet".

"DEVE BOYU" DİN

İslam, başlangıçta "aşiret"i hedef almıştır. "Aşiret" içinde de "en yakınlar"ı... (Bkz. Şuarâ Suresi, ayet 214.) "Aile boyu" deyimindeki anlamıyla "aşiret boyu"dur o sırada. Sonra "Mekke ve çevresi" ("Ümmül-Kurâ ve men havlehâ) hedeflenmiştir. (Bkz. En'âm Suresi, ayet 92; Şûrâ Suresi, ayet 7.) "Boy"u da o kadardır. Ve gerek Kur'an ayetlerinde, gerek "hadis"lerde bu "boy", "Araplar"ı aşmamıştır. Atatürk'ün "Arap dini" demesi de bundan.[1] Kendilerini "Müslüman" sayan toplumlar varsa da, İslam, temel kaynaklarıyla "Araplar"dan başkasını "muhatap" saymaz. Muhammed'in kimi toplumlara özel bir düşmanlığı da vardır. "Türkler" de bunlar içindedir. Yani İslam, gösterildiğinin tersine, hiçbir zaman "insanlık boyu"na ulaşmamıştır.

Ayrıca da, hemen tüm kapsamıyla "deve boyu" kadardır.

"Deve", çöl insanı için son derece önemlidir. Bir zamanlar "totem" olarak da, yani "insan"larla arasında dinsel, büyüsel bir yakınlık bulunduğuna inanılan bir hayvan diye saygı görmüştür. En ilkel dinlerden "totemizm"de bu tür hayvanlar çoktur. "Deve"nin bu nitelikte saygı görmüş bir hayvan olduğunun köklü izleri İslamda da görülür. Deve, Yahudilikte, bir "tabu" konusuydu. Tıpkı "domuz" gibi "eti yenmeyen" hayvanlardandı. (Bkz. Tevrat, Levililer, 11: 4-7.) "Deve"yi "İsrail'in kendisine haram saydığı"na, Âl-i İmrân Suresi'nin 93. ayetinde de değinme olduğu, Kur'an yorumcularınca ileri sürülür.[2] İslamda devenin dokunulmazlığı kaldırılmışsa da, ona olan saygı sürmüştür.

Deve, birçok konuda "Arabın ölçüsü"dür. Doğal olarak İslamın da... Hemen her kesimi "develi"dir.

"Develi" Akıl

"Akıl", Arapçada "ikâl" sözcüğünden gelir; bu sözcükse, "deveyi bağlamaya yarayan ip, köstek"ten.[3] Deve için "akıllı (âkıl)" dendiğinde, "bağlı deve, köstekli deve" demek olur. Bu kaynaktan türeme olan "İslamdaki akıl" da, "ipin, kösteğin deveyi bağlaması gibi", insanı "bağlayan, köstekleyen" bir akıldır.[4]

1 Afet İnan, *Medenî Bilgiler*, s.364-365.
2 Tefsirler, örneğin Muhammed Ali Sabunî, *Safvetu't-Tefasir*, 1/218.
3 Râğıb, *el-Müfredât*, "A-K-L".
4 Râğıb, *aynı yerde*.

"Develi" Ses

Bir "ses"ten, bir "inilti"den mi söz ediliyor? Eğer benzetme söz konusuysa en başta "deve sesi"ne benzetilir.

İleri sürüldüğüne göre, deve, "ağlar" gibi, "inler" gibi ses çıkarırmış. Bir gün, Muhammed'in yanında "gerçekten" de "ağlayıp inlemiş" ve "gözyaşları dökerek" yakınmış.

Deve Dile Gelip Ağlamış

Muhammed, Medineli birinin evinin çevresine gitmiş. Birden karşısına bir deve çıkmış. Ağlamaya, inlemeye başlamış deve. Gözyaşları döküyormuş. Muhammed, devenin kulaklarının arkasına dokunmuş, okşamış; deve susmuş. Sonra da, "Kim bu devenin sahibi?" diye sormuş. Medineli bir genç, "Benim" demiş. Sonra Muhammed şöyle konuşmuş:

– "Tanrı'nın sana verdiği bir hayvan konusunda Tanrı'dan korkmuyor musun sen? Bana yakındı, senin onu aç bıraktığını ve çok sürüp yorduğunu söyledi."[5]

Zerdüşt, "köpek"lere çok değer verirdi ve köpeğe kötü davrananları cezalandırırdı. (Bkz. bu kitapta "Köpek ve İnsan Hakları" başlıklı yazı.) Muhammed için de deve değerli.

Muhammed'e Göre "Gökler, Meleklerin Ağırlığı"ndan Deve Gibi İnliyor

Deve, taşıdığı yükün ağırlığından ses çıkarır inlerse, gökler de inler Muhammed'e göre. Muhammed, "gökler"in de, taşıdığı "meleklerin ağırlığı"ndan dolayı ses çıkarıp inlediğini açıklıyor.

Muhammed şöyle diyor:

– "Ben, sizin görmediğinizi görüyor, işitmediğinizi işitiyorum. Gök, deve gibi inledi (ses çıkardı). Böyle inleyip ses çıkarmakta da haklıdır. Çünkü gökte, her dört parmak yerde bile, alnını koyup secde etmekte olan bir melek bulunur."[6]

Meleklerin "maddi ağırlıkları"da mı var ki böyle deniyor?

Bu tür sorunun, "develi akıl"da ve "develi iman"da yeri olamaz. Cevabının da...

Kütük, Deve Gibi Ses Çıkarıp Ağlamış

Muhammed, önceleri bir kütüğün üzerine çıkıp hutbe okuyormuş. Sonra hutbe için minber yapılınca, Muhammed'in kendisinden ayrılacağını anlayan kütük, başlamış "develer gibi" inlemeye. Hem de "gebe develer gibi"...[7]

5 Ebu Davud, *Sünen,* Kitabu'l-Cihâd/47, hadis no. 2549.
6 Tirmizî, *Sünen,* Kitabu'z-Zühd/9, hadis no. 2312; İbn Mace, *Sünen,* Kitabu'z-Zühd/19, hadis no. 4190.
7 Buhârî'de de yer alan bu hadisi görmek için bkz. *Tecrîd,* hadis no.499.

Efendi "Tanrı" (Rab), Hac İçin Araç Olarak "Deve"yi Tanıyor

Kur'an'ın "Tanrı"sı şöyle diyor:

– "Ve insanları hacca çağır. Yürüyerek ya da her tür arık deveyle uzak yollardan sana gelirler." (Hac Suresi, ayet 27.) Niçin "arık (zayıf) deve?" Hac yolu uzun olunca, develerin bu yolda zayıflayacakları düşünülmüş. (Bkz. Tefsirler, örneğin F. Râzî, 23/28.) Otobüs, otomobil, uçak... Bunlar düşünülemezdi elbette. "Tanrı"nın tüm gelecekleri "bildiği" ileri sürülüyor olsa da...

Muhammed'e Göre "İnsanlar Kötü Develer Gibi"dir

– "İnsanlar, yüz deve gibidir ki, bu develer içinde, iyi-kullanışlı olanı kolay kolay bulamazsın."[8]

Yüzyıl
2 Eylül 1990, yıl, sayı 5

8 Buhârî'de de yer alan bu hadis için bkz. *Tecrîd*, hadis no. 2040.

KADIN

DİNİN KADINA BAKIŞI

Bugünkü "semavi" (göksel) diye bilinen dinler, inançların, "efendi-köle" dönemlerinde aldığı bilçimlerin ürünüdür. Sâbiîlik dininden biçimlenip kurumlaşmış olan Yahudilik de, Hıristiyanlık da, İslam da böyle. "Köle, cariye", nasıl alınıp satılan bir mal durumundaysa, "kadın" da öyledir. Temel bu. Sonradan biraz anlayış gelişmeleri olmuşsa da, dinlerdeki anlayışlar, bu temel üstüne kurulmuştur.

Kur'an'da "koca"ya 6 kez "BA'L" denir. (Bkz. Bakara, 228; Nisâ, 128; Nûr, 31.) Bir başka yerde de bir "put"a, "Tanrı"ya "Ba'l" dendiği görülür. (Bkz. Sâffât, 125.) "Ba'l", söz konusu dinlerin kaynağının biçimlendiği dönemlerin Fenikelilerin de "en büyük Tanrısı"dır. Ve "efendi" anlamındadır. Tıpkı "Rabb" gibi, tıpkı Yunanlıların "Adonis"i gibi. Çünkü ikisi de "Ba'l"den kopya.[1]

"Efendi" anlamlı bir "put", bir "tanrı" olan "Ba'l" adı, Kur'an ayetlerinde neden "koca"ya da verilmiştir?

Bu, "koca"ya ve "karı"sına nasıl bakıldığını da ortaya koymakta. "Koca", Kur'an'da "karı"sının "efendi"sidir. Aynı zamada da bir tür "Tanrı" durumundadır "karı"sı için. "Ba'l" denmesi bundan.

Koca "efendi" olunca, "karı"sı da, ne denli "özgür (hurree)" sayılırsa sayılsın; "dişi köle (cariye)" sayılır. "Dişi köle" gibi "alınıp satılması" yoktur. Ama kocaya verilen yetkiye bakıldığı zaman, karı için uygun görülen konum, "alınıp satılmaya" yakın bir durum sergiler. Sonuçta "kadın", bir tür "mal" sayılır.

Böyle olduğu içindir ki, Kur'an'da Sâd Suresi'nin 23. ve 24. ayetlerinde "kadın"a "dişi koyun anlamına gelen" Na'ce" denmiştir.[2]

Hadislerdeki açıklamaya da uygundur bu. Muhammed'in anlatmasına göre, koca "râî", yani "çoban", onun karısıysa "raiyye"den, yani "sürü"dendir.[3] Kocanın "çoban", karınınsa, "sürüden biri" olarak görülmesi, İslamın başından bu yana süregelmiş, kadının bu konumu, tüm Müslümanlarca benimsenmiştir.

"Sürü"dekiler, "mal"lardan oluşur. Bu durumda, İslam düşüncesi kadını "sürü"den saymakla da, ona "mal", "erkeğin malı" gözüyle baktığını bir kez daha ortaya koyar.

1 Bilgi için bkz. Prof. Philip Hitti, Tarihu Suriye ve Lübnan ve Filistin, s.125-126.
2 Bkz. Tefsirler, örneğin Taberî, *Camiü'l-Beyân*, 23/92-97.
3 Buhârî, *e's-Sahîh*, Kitabu'l-Cum'a/11; Müslim, *e's-Sahîh*, Kitabu'l-İmar/20, hadis no. 1829.

Kadına, İslamın "mal" diye baktığını gösteren çok şey vardır. Pek çok "hüküm", pek çok şeriat kuralı. Bir "boşanma" kurumunu ele alalım. "Boşanma", İslamda –bilindiği gibi– "erkeğin hakkı"dır. Erkek, kadını boşayabilir de, kadın erkeği boşayamaz. Neden?

Aynı temelden dolayıdır bu da. Yani İslam, kadını "mal-mülk" gördüğü için. Bir malın, mülkün "sahib"i, dilediği zaman bu maldan, mülkten "vazgeçebilir". Kaldırıp atabilir, satabilir. Kimse karışamaz. Ama bir malın, mülkün, kendi sahibini atabileceği, satabileceği düşünülemez. Koca da, karısının "mülk sahibi" türünden sahibidir. Karısını boşaması da bir tür "vazgeçme"dir "mal ve mülk"ten. Sonra bu mal, mülk gidip yeni "sahip" bulamaz. Kadın da koca bulamaz. İslam, "mal" gördüğü kadına böyle bir "irade" vermez. O kadına koca olacak biri varsa, o gelip kadını bulur. Malı, mülkü, "yeni sahibi"nin gelip bulması gibi.

Medeni Yasa'yla böyle bir durumdan, yani "mal-mülk olma" niteliğinden kurtarılmak istenmiştir. Ne ölçüde kurtarılabilmiştir? Bu, tartışılabilir.

"Uğursuz Bir Mal"

Kadın, İslam şeriatının gözünde yalnızca bir "mal" değil, "uğursuzdur" da. Muhammed, çok açık biçimde, "kadın"da da "uğursuzluk" bulunduğunu söyler.[4]

Bununla birlikte İslamı kurtarmaya çalışanlar, "İslamda uğursuzluk inancı yoktur" diyorlar. Başta da Diyanet İşleri Bakanlığı.

Bilindiği gibi, ülkemizin onur duyacağı nitelikteki bir bilim adamı Prof. Dr. İlhan Arsel'in, her biri yüzakı olan kitapları arasında bir de (son kitabı) *Şeriat ve Kadın* adlı kitabı vardır. Arsel, bu kitabı daha çok, Diyanet'in yayınlarına, en başta da *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi* adlı kitap ve İslam dünyasında "muteber" olan kitaplara dayanarak yazmış; İslamın, İslam şeriatının "kadın"a nasıl baktığını, tüm çıplaklığıyla gözler önüne sermiştir. Adana Milletvekili Cüneyt Canver de, 5.10.1989'da Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'na verdiği bir soru önergesinde, Diyanet'in kadını aşağılayıcı hükümler içeren yayını konusunda sorular sormuştu.

4 Bkz. Buhârî, *e's-Sahîh,* Kitabu'l-Cidâd/7; Müslim, *e's-Sahîh,* Kitabu's-Selâm/115-116, hadis no. 2225; Ebu Davud, *Sünen,* Kitabu't-Tıbb/24, hadis no. 3922; Tirmizî, *Sünen,* Kitabu'l-Edeb/58, hadis no. 2824; İbn Mace, *Sünen,* Kitabu'n-Nikâh/55, hadis no. 1995; Neseî, *Sünen,* Kitabu'l-Hayl/5, hadis no. 3598; Mâlik İbn Enes, *el-Muvatta,* Kitabu'l-İstizan/8, hadis no. 22, s.972; Ahmed İbn Hanbel, 2/8...

Canver, Kısaca:

1- Diyanet'in neden "kadını aşağılayıcı hükümler içeren yayın"lara yer verdiğini, bu tür hükümlerin yayılmasına aracılık ettiğini,

2- Diyanet'in kadının "çağdaş konumu"ndan yana mı, "şeriattaki konumu"ndan yana mı olduğunu sormuştu.

Diyanet'in hangi konumdan yana olduğu belli. İlgili bakanlık, konuyu Diyanet'e "havale" edince, Diyanet de "cevab"a girişmişti. Cevapta da daha çok İlhan Arsel'e saldırılar yer alıyordu. Bu arada, kadının, İslam şeriatındaki konumundan yana olduğunu iyice sergiliyordu. Yine bu arada, kendi yayınlarında ve hadislerde yer alanlardan birçoğunu "inkâr" yoluna sapıyor, İslamı sevimli göstermeye çabalıyordu. Diyanet'in inkâr ettikleri arasında, Muhammed'in "kadın"ın "uğursuz" olduğunu anlatan yukarıdaki "hadis"i de vardır.

Kadının "şeriat"ta ne denli aşağılandığını görmek için bu kitabın okunmasını öneririm.

"Kadınlarınız, Ekin Tarlanız"

Bakara Suresi'nin 223. ayetinde (Diyanet'in resmî çevirisiyle) şöyle deniyor:

– "Kadınlarınız, sizin tarlanızdır. Tarlanıza, istediğiniz gibi gelin..."

İnsanın "tarla"sı da "mülk"üdür. Bu ayet de açıkça, kadının bir "mülk" görüldüğünü ortaya koyuyor. Dahası da var:

Bu ayetin nedeni ("iniş nedeni") tartışmalıdır. İbn Ömer'den aktarılan ve Buhârî'nin de yer verdiği bir hadise göre, bu ayette, erkeğin, "kendisi için bir ekinlik (tarla) durumunda olan karısı"yla "ters cinsel ilişki"de bulunabileceğinin anlatıldığını kabul etmek gerekir. Yani ayet, bu ters ilişkiye "olur" diyor.[5]

Kimi de ayette, kadınla, normal ilişkide bulunmak koşuluyla istenen biçimde yatılabileceğinin anlatıldığı görüşünde. F. Râzî, her iki kesimin de görüşlerine ve kanıtlarına yer veriyor.[6]

Hangi görüş kabul edilirse edilsin, burada, konumuz nedeniyle bizi ilgilendiren, kadının, "erkek için bir ekin tarlası" diye sunuluyor olmasıdır.

"Kadın: Bir Meta"

Kur'an, kadını, erkek için "bir meta" diye sunar. Bu, Nisâ Suresi'nin 24. ayetinde açıkça göze çarpar. Bu ayette, "...Onlardan (karı olarak aldıklarınızdan)

5 Bkz. Buhârî, *e's-Sahîh*, Kitabu Tefsiri'l-Kur'an/39; Celaleddin Süyutî, *el-İtkan*, Mısır, 1978, 1/42; Fahruddin Râzî, *e't-Tefsirü'l-Kebir*, 6/72/73.

6 Bkz. *aynı yer.*

metalandığınızda (yani meta olarak kullandığınız zaman) ücretlerini (mehirlerini) verin..." Diyanet'in çevirisindeki anlamı da şöyle: "...onlardan faydalanmanıza mukabil, kararlaştırılmış olan mehirlerini verin..." Ama kadınlar için kullanılan sözcük, "meta" sözcüğünün bir türevidir.

Kimilerine göre bu ayet, "mut'a nikâhıyla kadın alınabileceğini" anlatıyor.[7] Sözlük anlamıyla "mut'a" ve "meta" aynı.[8]

Kadından "meta" olarak yararlanmanın bir yolu da "mut'a nikâhı"dır.

"Mut'a Nikâhı"

Belirli bir ücret karşılığında ve belirli bir süre için kadından cinsel yönden yararlanmak amacıyla erkekle kadın anlaşırlar. Ve bir süre birlikte yaşarlar. Bu tür anlaşmaya "mut'a nikâhı" denir. Kimi hadisler, bu nikâh biçiminin Muhammed döneminde, bir süre bulunduktan sonra geçerli olmaktan çıkarılıp yasaklandığını belirtirken, kimi hadisler her zaman (bugün bile) şeriatta geçerli olduğunu anlatır.[9] Bu nikâh biçiminin, Ömer dönemine değin geçerli olduğunu, sonra Ömer'in bunu kaldırdığını anlatan hadis de vardır.[10]

Bu nikâh biçimi, bugün İslam dünyasının kimi kesiminde geçerlidir.

Kadın, erkeğe hep "sunulur". Cennette de "huri"lerin erkeklere sunulacağı bildirilir Kur'an'da. Bu da, İslamın, kadına bakışını anlatan nice kanıttan biri.

Emeğin Bayrağı
31 Mart 1990, yıl 3, sayı 25

7 Bkz. F. Râzî, 10/49.
8 Bkz. Râğıb, el Müfredât, M-T-A.
9 Bkz. F. Râzî, 10/49; Müslim, *e's-Sahîh*, Kitabu'n-Nikâh/11-32, hadis no. 1404-1407.
10 Bkz. Müslim, Kitabu'n-Nikâh/14-18, hadis no. 1405.

DİYANET'İN YALANLARI VE KADINLARI AŞAĞILAMALARI

Bilindiği gibi, Prof. Dr. İlhan Arsel'in *Şeriat ve Kadın* adlı bir kitabı var. Yazar bu kitabında, "şeriat"ın "kadın"ı nasıl gördüğünü, nasıl aşağıladığını, kaynaklarını göstererek ortaya koyuyor. Yani "Kur'an"ına, "hadis"lerine dayanarak... Kur'an ortada. Yer verdiği "hadis"ler de, tümüne yakın bir kesimiyle Diyanet Yayınları'nda, çoğunlukla da *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi* adlı kitapta var.

Canver'in Önerisi

Adana Milletvekili Cüneyt Canver, Prof. Dr. İlhan Arsel'in *Şeriat ve Kadın* adlı kitabının en baş kaynağını oluşturan "Sahîh-i Buhârî... Tercemesi" üzerinde duruyor ve "kadınlarla ilgili hükümler" nedeniyle bir "soru önergesi" hazırlıyor. 5 Ekim 1989 günlü önergeyi, Bakanlığın cevaplandırması isteğiyle TBMM Başkanlığı'na veriyor.

Konu, döne dolaşa, Diyanet İşleri Başkanlığı'ndan sorulmasına varıyor. Bakanlık soruyor bu kurumdan. Kurum da "cevap" veriyor.

Diyanet, soru önergesinin *Şeriat ve Kadın* adlı kitaba dayanılarak hazırlandığını belirtiyor ve "şeriat"taki "kadını aşağılayıcı hükümler" için de "yalan", "iftira" diyor.

Canver'in soru önergesinde, "şeriat"ın "kadını aşağılayan hükümleri"nden bir bölümü şöyle sıralanmış bulunuyor:

1- "İki kadının tanıklığı, bir erkeğin tanıklığına bedeldir."

2- "Kadınlar aklen ve dinen eksik yaratıklardır."

3- "Uğursuzluk üç şeyde vardır: Karıda, evde ve atta."

4- "Namazı kat' eden şeyler, köpek, eşek, domuz ve kadındır."

5- "Kadınlar arasında saliha kadın, yüz tane karga arasında alaca bir karga gibidir."

6- "Benden sonra erkekler için kadından zararlı bir fitne bırakmadım."

7- "Bana cehennem halkı gösterildi; çoğunluğu kadınlardı."

8- "Kadınlar, insanın karşısına şeytan gibi çıkarlar."

9- "Kadın eğe kemiği gibidir, onu doğrultmak istersen kırarsın."

10- "Erkekler, kadınlar üzerinde hâkimdirler. O sebeple ki, Allah erkekleri kadınlara üstün kılmıştır."

11- "Kadınlar, erkeklerin elinde, hürriyetlerini terk etmişlerdir."

12- "Eğer erkek tepeden tırnağa cerahat olsa, kadın da diliyle yalasa, yine de erkeğin hakkını ödeyemez."

13- "Elin zinası, el temasıdır. Her kim yabancı kadının elini tutar ve onunla tokalaşırsa, kıyamet gününde, onun iki avucuna ateş konur. Birinizin başına demirden bir şişin vurulması, onun kendisine helal olmayan bir kadınla tokalaşmasından daha hayırlıdır."

Canver'in Soruları

1- Bütün bunlar doğru ve geçerli değilse, Diyanet İşleri Başkanlığı niçin kadınları aşağılayan, küçülten ve erkeğin yanında zavallı kılan hükümlerin yayılmasına aracılık eder? Açıklar mısınız?

2- Diyanet İşleri Başkanlığı'nın bu yayınları karşısında vatandaşlar kadınların bugünkü çağdaş konumlarına mı, yoksa bu yayınlardaki konumlarına mı itibar edeceklerdir? Diyanet İşleri Başkanlığı hangisine itibar etmektedir?

Açıklar mısınız?

Diyanet "Cevap" Yerine Yalana Başvuruyor

Kadınları aşağılayan "şeriat hükümleri"yle ilgili olarak Diyanet'in yapması gereken neydi?

En başta dürüstçe davranmaktı kuşkusuz. "Var" olana "var" demekti. Karanlıktan ve herkesin konuyu yeterince bilmemesinden yararlanıp "gerçek" olanı örtmek, saklamaya çalışmak ve tam tersini göstermek değildi. Şeriatın çağ dışı "hükümler"i olarak ortaya getirilen ve Diyanet'in yayınlarında da yer aldığı belirtilen "hükümler"i bir bir ele alarak, ama hiçbirini atlamadan cevabını vermekti. Diyanet bunu yapmıyor. 6 Kasım 1989 gün ve 10/027/1302 sayılı Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanlığı'nın yazısında, *Şeriat ve Kadın*'ın yazarı Prof. Dr. İlhan Arsel'e saldırıyor, cevaplanması istenen "kadını aşağılayıcı hükümler"i de bir kısmını atlayarak ele alıyor, ele aldıklarını da tersyüz ediyor, saptırıyor, "var" olanı "yok" göstermeye, gerçeği örtmeye çabalıyor. Ve çoğunda yalana başvuruyor. Bu arada da "kadını aşağılayıcı hükümler"in bir kesimi için "gerekçe"ler ileri sürüyor ve kadının "çağdaş konumu"nu değil, ilkel konumunu savunuyor. Hem de "çağdaş" görünerek bunu yapıyor.

Kadını Aşağılayan Hükümler Madde Madde

Şimdi bir bakalım. Gerek *Şeriat ve Kadın* adlı kitapta, gerek Canver'in soru önergesinde yer alan "şeriat hükümleri", gerçekten İslamda ve Diyanet Yayınları'nda var mı, yok mu; görelim:

Birinci madde bu.

Diyanet yazısında, "Başkanlığın sözü edilen eserinde böyle bir cümle yoktur" diyor. Sonra da "bu hükmün", Kur'an'da, Bakara Suresi'nin 282. ayetinde yer aldığını belirtiyor. Zaten sorulan, gündeme getirilen "cümle" değil; "hüküm"dür. Diyanet bu hükmün, Kur'an'da var olduğunu kabul etmek zorunda kalıyor. "İtiraf" ediyor. Sorun bitmiştir. Ama Diyanet bu hükme bir gerekçe uyduruyor, daha doğrusu çok öncekilerin uydurduğu gerekçeyi koyuyor. Bu gerekçeye göre:

- Kadınların, erkeklere oranla "hafıza"ları "zayıf"tır.
- Çünkü "fertler arasında yapılmakta olan çeşitli sözleşmelere, genellikle seyrek şahit olurlar."
- Bu durumda olanların "hafızalarının zayıf", "olayları hatırlamalarının zor" olacağını "psikoloji de ortaya koymuştur".

Diyanet Şeriat Hükmünü Savunmak İçin Bilimi de Kullanma Çabasında

Şeriatçılar bunu hep yapmıştır. Şeriatın "kadın"ı aşağılayan hükümlerine kılıf bulmak için kimi bilim dallarını da kendilerine göre yorumlayıp "yalancı tanık" gibi kanıt göstermeye çalışmışlardır. Şeyhulislam Musa Kâzım (1858-1920), şeriatın kadını "aşağı derece"ye iten hükümleri konusunda, "şeriat"ın her buyruğundan insanlar için yararlar olduğunu" savunmuş, kadın erkek arasındaki "fark"ın bir "doğa yasası"nın gereği olduğunu, kadının tüm görevinin "ev işleri ve çocuk bakımı" çerçevesinde toplanması gerektiğini savunmuştur.[1] Diyanet Yayınları'ndan *Anglikan Kilisesine Cevap* adlı kitapta da şeriatın kadına "aşağı derece"de yer vermesini savunmak için kadın-erkek arasındaki "biyolojik farklar" uzun uzun sıralanmıştır (bkz. s.151-161). Aynı kitapta şunlar da yazılı:

> "Evet, İslam şeriatı, adaletin bu son şekliyle tektir. Kanunla uğraşanlar tarafından, hatta bugüne kadar konulan hükümlerin en bedii (güzeli), kanun mecmualarına süs veren maddelerin en olgunu da hâlâ onun (şeriatın) düzeyine varamadı."[2]

Laik Türkiye Cumhuriyeti'nin bütçesinden her yıl, birkaç bakanlığınki kadar para alan ve temel görevi, laikliğin korunmasına yardımcı olmak olan Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yayımladığı bir kitapta böyle deniyor. Daha nice kitaplarında neler var!

1 Musa Kâzım, Hürriyet-Musâvât, Sırat-ı Mustekim, 1326, sayı 1, 2, 3; İsmail Kara, *Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi*, 1/54 ve öt.

2 *Anglikan Kilisesi'ne Cevap*, Diyanet Yayınları, 1997, s.36.

"Kadınlar, Aklen ve Dinen Eksik Yaratıklardır"

Canver'in soru önergesinde bu da olduğu halde, Diyanet, cevap yazısında bunu atlamış. Yani "İslam"da ve kendi yayınlarında böyle bir hüküm bulunmadığını söyleyemiyor.

"Uğursuzluk Üç Şeyde Vardır: 'Karı'da, 'Ev'de ve 'At'ta"

Diyanet, "önce belirtelim ki, İslam dininde 'uğursuzluk', yani bir şeyi uğursuz sayma yasaklanmıştır. Nitekim Hz. Peygamber Efendimiz (s.a.) "Ne Safer ayında, ne kuşun uçmasında, ne baykuşun geceleri ötmesinde, ne de başka bir şeyde uğursuzluk vardır" diyor. (Bkz. s.3)

Diyanet'in Yalanı

"İslam dininde uğursuzluğun bulunmadığı ve yasak olduğu" gerçek değildir, yalandır. Bir başka yalan da, "ne Safer ayında..." diye çevirisi yapılan hadiste, "ne de başka bir şeyde uğursuzluk vardır" dendiği. Sözü edilen hadis aynen şöyle:

- "Hastalık bulaşması yoktur (lâ advâ). Kuşlu uğursuzluk yoktur (Lâ tiyarete). Baykuş da yoktur (Lâ hamete). Safer (ayının iyilik ve kötülük getirmesi) de yoktur (La safere)." Bu hadisin sonu var, ama "uğur" ya da "uğursuzluk"la ilgili değil. Yani hadiste, "ne de başka bir şeyde uğursuzluk vardır" denmiyor. Bu, tümüyle Diyanet'in uydurması.

Diyanet, gerçeği saklama çabasını ve yalanını şöyle sürdürüyor:

Hadis-i şerifin, "Buhârî Muhtasarı"nda c.8, s.312-313'teki aslı ise şu şekildedir: "Eğer bir şeyde uğursuzluk olsaydı, kadında, atta ve meskende olurdu."

Varsayalım ki "hadisin aslı" böyledir. Burada da kadın aşağılanmış olmuyor mu?

Kaldı ki hadisin, "Buhârî Muhtasarı'ndaki aslı" bu değildir. Kendi yayınlarından olan bu kitapta, 1211 no.lu hadistir. Ve burada da Türkçeye şöyle çevrilmiştir:

"Abdullah İbn Ömer Radıyallahu anhumâdan, Nebi (Peygamber) sallalahu aleyhi vessellemin: 'Uğursuzluk, ancak üç şeyde: atta, kadında, evde hasıl olur' buyurduğunu işittim dediği rivayet edilmiştir."

Görüldüğü gibi Muhammed, burada, kadında, atta ve evde uğursuzluk bulunduğunu çok açık biçimde söylüyor. Ve bu hadis, Diyanet'in söz konusu yayınından başka, İslam dünyasında en sağlam kabul edilen hadis kitaplarında da yer alıyor.[3]

3 Buhârî, *e's-Sahîh*, Kitabu'l-Cihâd/47; Müslim, *e's-Sahîh*, Kitabu's-Selam/115-116, hadis no. 2225; Ebu Davud, *Sünen*, Kitabu't-Tıbb/24, hadis no. 3922; Tirmizî, *Sünen*, Kitabu'l-Edeb/58, hadis no. 2824; Neseî, *Sünen*, Kitabu'l-Hay/5, hadis no. 3598; İbn Mace, *Sünen*, Kitabu'n-Nikâh/55, hadis no. 1995; Ahmed İbn Hanbel, 2/8; Muvatta' İstizan/22.

Demek ki bu hadisin "yok" sayılması mümkün değil. Ama Diyanet gerçeği örtmek için bu hadisi yok sayıyor.

"Namazı Kat'eden Şeyler: Köpek, Eşek, Domuz ve Kadın"

Diyanet, cevap yazısında, "Buhârî'de bu anlamda bir hadis yoktur. Aksine, namaz kılanın önünden bunların geçmesiyle bozulmayacağını ifade eden hadisler vardır" diyor.

Bu, bir saptırmacadır. Çünkü "Buhârî'de bulunmayan hadisler" de "hadis"tir. Bu hadislere göre de İslamda "hüküm" belirlenmiştir. Bu konuda da öyle. Diyanet'in kendi yayınlarından olan *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh*'de bu yönde açıklama vardır. Ve bu açıklamaya göre:

- Mekhûl, Ebu'l-Ahvas, Hasan Basrî ve İkrime, namaz kılanın önünden köpek, eşek, kadın geçerse, bunların namazı bozacağı görüşünü paylaşmışlardır.
- İbn Abbas da, kara köpek ve âdet gören kadının önden geçmesi durumunda namazın bozulacağını savunmuştur. Atâ İbn Ebi Rebâh da İbn Abbas'ın görüşündedir.
- Ahmed İbn Hanbel'den de, "düz kara köpek", eşek ve kadının, önünden geçtiği namazı bozacağı görüşünde olduğu aktarılmıştır.
- Ehl-i Irak (Irak halkı, Irak uleması) da fıkıh kitaplarında yazılı bulunduğuna göre, "köpek, kadın, eşek ve domuz" namaz kılanın önünden geçtiği zaman namazı bozar.

Söz konusu Diyanet yayınında bu bilgiler verildikten sonra, dayanak olarak alınan hadis, en sağlam hadis kitaplarından olan Müslim'in *e's-Sahîh*'inden şu çeviriyle aktarılıyor:

– "Önünde, deve semerinin ard kaşı boyunda bir sütresi (engel) olmayan kimsenin namazını KADIN, EŞEK, bir de KARA KÖPEK kat'eder (keser, bozar)."

Yine aynı yerdeki açıklamaya göre, soru soran biriyle Ebu Zer arasında şu konuşma geçer:

- Kara köpek namazı bozuyor da kırmızı köpek neden bozmuyor?
- A kardeşimin oğlu! Ben de senin sorduğunu Peygember'e sordum. Peygamber, "Kara köpek şeytandır" buyurdu.

Evet, Diyanet'in yayınlarından olan sözkonusu kitapta bunlar yer alıyor.[4]

Demek ki, Muhammed, "kara köpek, eşek, domuz" ve "kadın", namaz kılanın önünden –arada bir şey olmadan– geçerse, bunların her birinin namazı bozacağını söylemiştir. "Eşek, domuz" gibi hayvanlar "kötü", "kara köpek" ile "kadın" da hem "kötü" hem de "şeytan" olarak görüldüğü için...

Buhârî'nin yer verdiği hadisler arasında da Âişe'nin bir tepkisini görürüz. Diyanet'in yayınladığı *Tecrîd*'in 309. hadisi olarak yer verdiği açıklamaya göre Âişe:

4 *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi*, Ankara, 1985, 9. basım, 2/440-441.

- "Siz, biz kadınları, köpek ve eşekle bir mi tutuyorsunuz?" demiştir.

"Kadınlar Arasında Saliha Kadın,
Yüz Tane Karga Arasında Alaca Bir Karga Gibidir"

Diyanet, bu anlamda bir sözün, kendi yayınlarında bulunmadığını belirtiyor (bkz. s.8). Ama, "böyle bir hadis yoktur" diyemiyor. Arsel, bu hadis için İslam dünyasında ünlü İmam Gazali'nin yapıtlarını gösteriyor. Gazali'nin ünlü kitabı *İhya-i Ulumi'd-Din* adlı kitabında bu hadis yer alıyor.[5]

"Benden Sonra, Erkekler İçin,
Kadından Zararlı Bir Fitne Bırakmadım"

Bu da Muhammed'in sözlerinden. Diyanet yayınlarından *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi*'nde, 1795.

Canver'in önergesinde bulunduğu için Diyanet, buna da cevabında yer veriyor. "Böyle bir hadis yok" diyemiyor. "İtiraf etmek gerekir ki, kadınlar içinde erkekler için gerçekten fitne âmili olanlar vardır. Bazı erkeklerin bu tip kadınlara ram olmaları yüzünden meydana gelen aile dramları her gün gazete sahifelerini doldurmaktadır. Ancak bu hadis-i şerif, 'bütün kadınlar fesat âmilidir' anlamına gelmez" diye başlıyor ve hadisi, yorumlarla anlamının dışına taşırarak saptırıyor. Yani durumu kurtarmaya çalışıyor (s.8-9).

Oysa Muhammed, "kadınlar içinde fitne olanlar vardır" dememiştir; sözünü kadınlar için genel olarak söylemiştir. Yani genelleme açıktır. Diyanet, genelleme yapılmadığına, Teğabun Suresi'nin 14. ayetini gösteriyor. Ayete de amaçlı olarak yanlış anlam veriyor. Ayette, "Ey inananlar! Eşleriniz ve çocuklarınız içinde size düşman olan vardır; sakının onlardan..." denir. Hemen sonraki ayetteyse "fitne" yönünden genelleme yapılır; "mallarınız ve çocuklarınız (sizin için) fitnedir..." denir (15. ayet). Demek ki ayetlere göre, "kadın ve çocuklar içinde düşman olanlar vardır", ama "fitne" yönüne gelince, genelleme söz konusudur. 15. ayette "çocuklar"la birlikte "karılar" yoktur, ama Muhammed, söz konusu hadiste, özellikle "kadınlar" üzerinde durmuş ve kendisinden sonra gelecek zaman içinde, "en zararlı yaratıkların kadınlar olduğunu" çok kesin ve açık biçimde söylemiştir. İslamın bakışına göre, "çocuklar" gibi "kadınlar" da birer "mal" sayılır, ama "birer şeytan olan mal".

Diyanet, "gerçek şu ki, İslam dini kadını hiçbir şekilde aşağılamamış, onu yüceltmiştir..." diyor (s.9). İslamın kadını "yüceltmesi" (!) işte böyledir.

5 Türkçesi için bkz. Serdaroğlu çevirisi, 2/11-18; Arapçası için bkz. 2/42.

"Bana Cehennem Halkı Gösterildi; Çoğunluğu Kadınlardı"

Diyanet, Muhammed'in bu sözleri söylediğini ve kendi yayınlarında da yer aldığını kabul ediyor, ama bunun, "kadınları aşağılayıcı olmadığını" savunuyor (s.8).

Oysa İslam inancına göre "cehennemlik kişiler", hep "kötü kişiler"dir. İnsanlar içinde "cehennemlik olanlar"ın "çoğunluğu"nun "kadınlar"dan olduğunu söylemek, insanlar içinde erkeklere oranla, "kadınlar"ın daha çok "kötüler"den oluştuğunu söylemekle eşanlamlıdır.

"Kadınlar, İnsanın Karşısına Şeytan Gibi Çıkarlar"

Diyanet, cevap yazısında bunu da atlamış, dolayısıyla bu hadisin de varlığını ve kendi yayınlarında bulunduğunu kabul etmek zorunda kalmıştır. Yani "böyle bir hadis yoktur" diyememiştir. Ve kuşkusuz, bu hadisi ve hükmünü benimsemiştir.

Kısacası, Diyanet'e göre de "kadınlar insanın karşısına birer şeytan olarak çıkarlar". Çünkü "Peygamber Efendi"leri öyle söylüyor.

"Kadın Eğe Kemiği Gibidir, Onu Doğrultmak İstersen Kırarsın. Onu Kendi Haline Bırak ve Eğriliğiyle Ondan Faydalanmaya Bak"

Hadis tam böyle değil; ama bunu anlatır nitelikte. Diyanet cevap yazısında hadisin tam böyle olmamasını İlhan Arsel'in aleyhine kullanıyor (s.8). Oysa önemli olan bunun anlatılıyor olması değil midir? Diyanet'in yayınlarından *Tecrîd*'de 1816 numarayla yer alan hadise bakıldığı zaman, bunun anlatılıyor olduğu görülür.

"Erkekler, Kadınlar Üzerinde Hâkimdirler"

Diyanet, bunun Nisâ Suresi'nin 34. ayetinin, İlhan Arsel tarafından "tahrif" edilmiş bir meali olduğunu söylüyor (s.6) ve bir kez daha yalana başvuruyor. Çünkü bu söz, Nisâ Suresi'nin 34. ayetinin ilk tümcesinin tam karşılığıdır. Diyanet'in resmî çevirisinde de bu anlam verilmiştir. Arsel, bu sözün, ayetin tümü olduğunu zaten ileri sürmüyor. Hemen belirtelim ki, bu ayette, Kur'an'ın Tanrısı erkeklere öğüt verirken, kendilerine daha başkaldırmamış, ama başkaldıracaklarından kuşkulanacakları karılarını "dövmelerini" de buyuruyor ve "kadın"ı böyle "yüceltiyor" (!)

Bu tümceyle birlikte, Canver'in önergesinde aynı sırada yer alan ve kadınları aşağılayan öteki hükümlere, Diyanet cevap yazısında bir şey diyemiyor ve suskunluğuyla bu aşağılayıcı hükümleri dolaylı biçimde kabul ediyor.

"Zina Çeşitleri"

"Elin zinası, el temasıdır. Her kim yabancı bir kadının elini tutar, onunla tokalaşırsa, kıyamet gününde onun iki avucuna ateş konur. Birinizin başına demirden bir şişin vurulması, onun kendisine helal olmayan bir kadınla tokalaşmasından daha hayırlıdır."

Bu, yalnızca bir hadis değildir, birkaç hadisten oluşmuştur. İlhan Arsel de kitabında bunu belirtiyor.[6] Ne var ki, Diyanet, bunu görmezlikten gelerek, demagojiye sapıyor ve bunun, *Tecrîd*'de 2132 numarayla yazılı olan hadisin tam karşılığı olmadığını söyleyip Arsel'in aleyhine kullanmaya çabalıyor (s.7).

Canver'in Sorularına Karşılık Verilmiyor

Canver sormuştu:

- Diyanet, kadını aşağılayan hükümlerin yayılmasına niçin aracılık ediyor?
- Diyanet, yurttaşların, kadınların hangi konumlarını benimsemelerini istiyor? Bu yayınlardaki ilkel konumlarını mı, yoksa çağdaş konumlarını mı? Ve Diyanet'in kendisi kadının hangi konumundan yana?

Diyanet cevap yazısında bu sorulara açıkça karşılık vermiyor. Ama kadının hangi konumundan yana olduğunu çok açık biçimde belli ediyor. Diyanet, kadının, İslam şeriatının uygun gördüğü konumda bulunmasından yana.

Diyanet İşleri Başkanlığı, kadının ilkel konuma itilmesine karşı çıkan Prof. Dr. İlhan Arsel'e, cevap yazısında hiç de yeri yokken, olanca gücüyle saldırıyor.

Yine bu Diyanet, aynı nedenle, soru soran yurttaş dilekçelerinde de İlhan Arsel'e saldırılar yöneltiyor. Ne var ki, kimi yurttaştan, örneğin 80'i aşkın bir yurttaş olan Sadreddin Halulu'dan hak ettiği cevabı alıyor. Halulu, Diyanet İşleri Başkanlığı'na yazdığı 14.8.1989 günlü mektubunda şunları yazıyor:

"Sayın Prof. Dr. İlhan Arsel'in dinler hakkında bilgisiz olduğunu hiçbiriniz söyleyemezsiniz. (...) Dinsiz, Müslüman düşmanı sözleri, sadece onun savlarını çürütemeyeceklerin savunma tarzı olur..."

Diyanet Turan Dursun hakkında da bir şeyler demiş olmalı ki, Sadreddin Halulu, Diyanet'e yazdığı 23.9.1989 günlü mektubunda da şöyle diyor:

"Takdir edersiniz ki, Turan Dursun, klasik Arapçaya mükemmelen vakıftır. Yani Kur'an'ın nazil olduğu Kureyş kabilesinin lisanı demektir. Bugün bunu, dünyada, hakkıyla bilen –Araplar da dahil– çok az sayıda kimse bulunmaktadır. İşte bu zat delillerle ve de çok eski Arap ve Müslüman kaynaklarına dayanarak bu hakikatı anlattı..."

2000'e Doğru
1 Nisan 1990, yıl 4, sayı 14

6 *Şeriat ve Kadın*, İstanbul, 1989, s.100.

MUHAMMED'E GÖRE KADIN "UĞURSUZ"DUR

Kitap Dergisi'nin Mayıs 89 sayısında "PEYGAMBER'E GÖRE KADIN UĞURSUZLUK MU?" başlıklı bir yazı yayımlandı. Yazarı: Ali Bulaç.

Bulaç, bu yazısında, Prof. Dr. İlhan Arsel'in *Şeriat ve Kadın* adlı kitabını eleştiriye koyulmuş. Arsel'in kitabı, şimdiye dek yazdığı kitapları gibi son derece değerli, titiz bir inceleme, araştırma ürünü. Sağlam, dürüst bir bilim adamının değerlendirmesi olarak, ele alınanların hepsi sağlam kaynaklara dayalı. Yürekli, daha güzel bir dünya hazırlanmasına yönelik, ışık tutucu örnek bir çalışma. Kitap, yüzyılımızın kitabı olacak nitelikte. "Kadın hakları" yönünden özellikle. Buna karşılık Ali Bulaç'ın yazısı, "müminlerin imanlarını okşamaya" yönelik ve politik. Ağırbaşlı ve sağlam dayanıklı bir eleştiri olmaktan da tümüyle uzak. Bulaç, İslamın kendi uzmanlarının üzerinde birleştikleri noktalara, ilkelere, kurallara bile ters şeyler yazıp döktürmüş. Öyle anlaşılıyor ki, "imanlıları okşama çabası"nı gösterirken, konuları da bilmiyor. Yani yeterince bilmiyor. Örneğin bir "tefsir usulü" uzmanı değil, bir "hadis usulü" uzmanı değil, bir "fıkıh usulü" uzmanı değil.

Bir örnek:

Ali Bulaç: "AT"ın, "EV"in ve bir de "KADIN"ın "UĞURSUZ" olduğunu anlatan hadisi ele alır –ki Arsel'in, kitabında üzerinde durduğu hadislerden yalnızca biridir– ve bilgiçliğe girişirken önce şöyle bir soru soruyor:

"Buhârî ve Müslim gibi iki hadis kaynağında ve diğer muteber hadis kitaplarında bu sözün yer almasını nasıl açıklayacağız?"

Sonra "Buysa cevabı kolay bir sorudur" diyor.

Uzmanlarına göre ciddiye alınmayacak bir sürü deli saçmasını bir yana bırakırsak, ileri sürdüklerinin, yani "cevabının" özeti şudur:

- Buhârî ve Müslim'in kitaplarına yazdıkları bir hadis bunlara göre hadis olabilir de, "cerh ve ta'dil" adlı bilim dalına göre bir başkasınca hadis olmayabilir.
- Senedi sahih olan bir hadisin metni sahih olmayabilir.
- Bir sözün "hadis" olup olmadığını anlamak için "Kur'an'la, öteki hadislerle ve aklın geçerli (kime göre geçerli?) kuralları"yla karşılaştırılmalı; bunlara uyuyorsa hadistir, uymuyorsa değildir (s.23).

Bulaç, hadis uzmanları önünde gerçekten gülünç duruma düşüyor:

1- Buhârî ve Müslim'in "e's-sahih"lerinde (kitaplarında) yer verdikleri hadislerin tümü "sahih (sağlam)" kabul edilmiştir. Kitapları, "Kur'an"dan sonra "en

sağlam kitaplar" sayılmıştır İslam dünyasında. Birlikte yer verdikleri hadislerin "sahihlik" derecesi de, "en üstün derece", "7 derecenin 1.si" olarak benimsenmiştir.[1] Arsel'in kitabında yer verdiği hadislerden biri olan "AT'da, EV'de, bir de KADIN'da UĞURSUZLUK" bulan hadis de bunlardan olduğuna göre "sahihliği", yani sağlamlığı tartışılamaz. Tartışması, "Müslümanım" diyenlerce ve uzmanlarınca yapılamaz.

2- Tüm hadis uzmanlarınca benimsenen ölçüye göre, bir hadise "sahih" deniyorsa, "sened"i de, "metni" de "sahih"tir. "Sahihlik" için de üç koşul vardır: "ADALET", yani "güvenirlik", sonra "ZABT" yani "yazıya ya da belleğe geçirmedeki sağlamlık" ve sonra "İTTİSÂL" yani "zincirin halkalarının Peygamber'e değin kesintisiz ulaşması"dır.[2]

3- Bir sözün "hadis" olup olmadığını anlamak için başka hadislerle ya da Kur'an'la karşılaştırma yapmak gerektiği yolundaki sav "çağdaş (!) Müslümanlara biraz sevimli gelebilir. Ama bu savın, uzmanlarınca bir değeri ve ciddiliği yoktur. Hele Ali Bulaç gibi "mukallid" sayılması gerekenler yönünden sözü bile edilmemelidir.[3] Karşılaştırmayı kim yapacak? Ali Bulaç mı?

4- "Aklın geçerli kuralları"na gelince: Bu kurallarla karşılaştırma yapmak gerektiği yolundaki sav da, "çağdaş" görünümlü Müslümanlarca sevimli bulunur. Ama bunun da hadis uzmanlarınca bir değeri, bir ciddiliği yoktur. Kaldı ki "aklın" kime göre "geçerli" olan "kuralları"ından söz ediliyor? İslama, "molla"ya göre "geçerli olandan mı, "imanla gölgelenmemiş ve bozulmamış olan akıl ve bilim ilkeleri"ni benimsemiş olanlara göre "geçerli" olandan mı?

Ne denli çabalanırsa çabalansın örtülemeyecek bir gerçektir ki, ne İslam, ne de bir başka "din", bozulmamış "insan aklı ve bilim"le bağdaşır. "Tanrı" anlayışı, "melek", "cin", "gökten inme kitap", "Peygamberlik" , "kader", "ahiret", "cennet", "cehennem"..."İman"ın temel ilkelerinin kapsamında olan bunlardan hangisi "insan aklı ve bilim"le bağdaşabilir?

Ali Bulaç, İslamın "KADIN'a üstün haklar verdiğini" yazıyor. İslamın hangi kaynağıyla veriliyor bu haklar?

"KUR'AN'la mı? Bakara Suresi'nin "erkeklerin kadınlar aleyhine dereceleri (üstünlükleri) vardır" diyen 228. ayetiyle mi? İslam uzamanlarmın ve Kur'an yorumcularının kendileri, bu ayetle, "AKIL" da, "DİN"de, "MİRAS"ta, "İMAMLIK"ta, "KADINLIK"ta, "TANIKLIK"ta, "EVLİLİKTE"te, "BOŞAMA-BOŞANMA" da, "GANİMET"te ve daha birçok konuda, "KADIN"ın "ERKEK"ten "daha aşağı derecede" olduğunun anlatıldığını belirtiyorlar.[4] En ilkel hukuk sis-

1 Dâvûd el Karsî, *Şerhu Usûli'l-Hadis li'l-Birgivî,* Arapça, İstanbul 1312, s.22-23.

2 Ali El Kârî, Şerhu Nuhbeti'l-Fiker, Arapça, İstanbul, 1327, s.51; Dâvûd el Karsî, *age,* s.21.

3 Dâvûd el Karsî, *age,* s.22.

4 F. Râzî, 6/101, Taberî, *Camiü'l-Beyân,* 2/453; Tefsiru'n-nesefî, 1/115; Tefsiru İbn Kesir, 1/271; Kâsımî, Mehasinu't-Te'vîl, 3/585; Tefsiru'l-Merâğî, 2/167; Seyyid Kutub, *Fi Zılâli'l-Kur'an,* 1/360; Şevkânî, *Fethu'l-Kadir* ve öteki tefsirler, "ahkâmu'l-kur'an'lar.

teminde bile "suç" işlenmeden "ceza" verilemezken, kendisine daha başkaldırmamış, ama başkaldıracağı (nüşûz) kuşkusunu taşıyan "KOCA"yı, "KARI"sını "DÖVME"ye çağıran, Nisâ Suresi'nin 34. ayetiyle mi veriliyor o "üstün haklar" kadına?

Yoksa kadını aşağılayan hadislerle mi? (Değerli Arsel, bu hadisleri kaynaklarıyla gözler önüne sermiştir.)

2000'e Doğru
11 Haziran 1989, yıl 3, sayı 24

VE KADINA DAYAK

İslamı savunanlar hep şöyle derler:

– "İslam, insanlık dinidir. İnsan haklarına önem verir. Kadını da yüceltmiştir..."

Birçokları İslamın kendisini bilmedikleri, tanımadıkları halde, yapılan propagandalara ya da kendi kafasında oluşturduğu İslama göre konuşur. İslamın kendisine, içyüzüne bakıldığı zamansa gerçek ortaya çıkar.

İslam şeriatı, "din" ayırımı yapar; kendinden başka bir dini tanımaz. (Örneğin bkz. Âl-i İmrân, 19, 83, 85) "Irk" ayrımı yapar; Arap toplumuna seslenir. (Örneğin bkz. Meryem: 97.) Bu nedenle Kur'an'ın "Arapça" olarak gönderildiğini bildirir (örneğin bkz. Yusuf, 2; Ra'd, 37; Tâ-Hâ, 113; Şûrâ, 7; Nahl, 103). "Oymak (kabile)" ayrımı yapar; hukukunda, "Peygamber"inin diliyle, "HALİFELİK" kurumunu yalnızca Kureyş Kabilesi"ne verir. Örneğin (Bkz. Ahmet İbn Hambel 5/220-21.) "Kent-yöre" ayrımı yapar; Kur'an ve "Peygamber"in yalnızca "Mekke ve çevresi"ni uyarmaya yönelik olduğunu bildirir. (Bkz. En'âm, 92; Şûrâ, 7) "Zengin-yoksul" ayırımı yapar; "nimet"leri "Tanrı'nın bölüştürdüğü"nü, işçinin, çalışanın yanında, bunları çalıştırsınlar diye her zaman "patron"un bulunması gerektiğini, "Tanrı'nın kimi insanlara karşı derecelerle üstün kıldığını" anlatıp aşılar. (Örneğin bkz. Zuhruf, 32.) Yani "zengin"den, "patron"dan yana ağırlığını koyar. Ganimetleri paylaştırırken de, "Peygamber"i eliyle bunu yapmıştır.[1] "Müellefetü'l-Kulûb" (gönülleri İslama kazandırılmak istenenler) adını verdiği kimselere, "Müslüman" olsunlar ya da bu dinde kalsınlar diye "ganimet"ten rüşvet verdiği gibi, zengin olmalarına bakılmaksızın, "zekât"tan da rüşvet vermiştir. (Bkz. Tevbe Suresi, ayet 60.) "Efendi-Köle" ayırımı yapmıştır, insanların bir kesimini "alınan-satılan mal" durumuna sokmuştur (Kur'an da sayısız ayetiyle). Ve "cins" ayırımı yapmış, "erkeği kadına derece ile üstün kılmıştır." (Örneğin bkz. Bakara Suresi, ayet 228.)

Bakara Suresi'ndeki "derece"yle anlatılmak istenenin ne olduğunu, Kur'an yorumcuları ve İslam hukukçuları açıklarlarken şu görüşleri savunmuşlardır:

"Erkek, kadından birçok yönden üstündür:

1- Erkeğin akılca üstünlüğü vardır.

2- Diyette (kurtulmalıkta) üstünlüğü vardır.

1 Buhârî'nin de yer verdiği ilgili hadisleri, Diyanet Yayınları'ndan *Tecrîd*'de görmek için, 1040, 1296, 1299-1303. nolu hadislere bkz.

3- Miras konularında üstünlüğü vardır.

4- Erkek, "kadı (yargıç)", hükümdar olur, kadın olamaz. Erkek tanıklığa da daha elverişlidir.

5-Erkek, kadının üstüne evlenebilir. Dilerse karısının, karılarının üstüne cariye de alabilir. Kadının kocasının üstüne evlenmek gibi bir hakkı yoktur.

6- Mirasta erkeğin payı daha çoktur.

7- Erkek, kadını boşayabilir; kadın erkeği boşayamaz. Erkek, karısını boşadıktan sonra da süresi içinde dönüş yapabilir, kadının bu yönde bir hakkı yoktur.

8- Erkeğin ganimetten payı, kadınınkinden çoktur... İslam dünyasının ünlü ve en yetkili Kur'an yorumcularından Fahruddin Râzî böyle sayar.[2] Öteki yorumcular da benzer sıralamalar yaparlar ve Bakara Suresi'nin, "erkeğin, kadından derece yönünden üstün olduğunu" anlatan 228. ayetini böyle yorumlarlar.[3]

Kur'an'ın "Tanrı'sı "erkeği kadına üstün yaptığını" duyurmakla kalmıyor; erkeklerin karılarına nasıl davranmaları gerektiğini de bildiriyor:

Dünyanın En İlkel Hukukunda Bile Bulunmayan Hüküm

Nisâ Suresi'nin 34. ayetinin, Diyanet çevirisindeki anlamı şöyle: "Allah'ın kimini kimine üstün kılmasından ötürü ve erkeklerin, mallarından sarf etmelerinden dolayı, erkekler, kadınlar üzerine hâkimdirler. İyi kadınlar, gönülden boyun eğenler ve Allah'ın korunmasını emrettiğini, kocasının bulunmadığı zaman da koruyanlardır. Serkeşlik etmelerinden endişelendiğiniz kadınlara öğüt verin, yataklarında onları yalnız bırakın, nihayet DÖVÜN! Size itaat ediyorlarsa onların aleyhine yol aramayın. Doğrusu Allah Yüce'dir, Büyük'tür."

Çeviride geçen "serkeşlik", ayetteki "nüşûz"un karşılığıdır. "Serkeşlik", Türkçe sözlükte şu anlamdadır: "Kafa tutma, başkaldırma."

Kur'an'ın "Tanrı"sı erkeklere şunu diyor:

– "Eğer karılarınızın size başkaldırmalarından, kafa tutmalarından kaygılanıyorsanız, bu tutumu göstereceklerinden kuşkulanıyorsanız, şunu, şunu yapın, sonra da dövün onları."

"İslamda kadını dövmenin bulunmadığını" savunanlar, ayetteki bu hükmü görmelidirler. Ayeti okuyup, "...ve sonunda karılarınızı dövün!" buyruğunu unutmamalıdırlar. Ve ayrıca "karılar"ın hangi "suçtan" dolayı dövülmelerinin buyurulduğunu da hak-hukuk ve adalet ilkeleri içinde değerlendirmelidirler.

Düşünün: "Kocaya başkaldırma suçu"(!) daha işlenmemiş. Koca yalnızca bir "kaygı" ve "kuşku" içindedir. Yani, "karısının kendisine başkaldıracağından kuşkulanıyor." İşte bu, ayetin hükmüne göre, "karıyı cezalandırmak" için ye-

2 F. Râzî, *e't-Tefsirü'l-Kebir*, 6/95.

3 Taberî, *Camiü'l-Beyân*, 2/275-276; *Tefsiru İbn Kesîr*, 1/271; Dr. Kâmil Musâ, *Derece*, Beyrut, 1987, s.15-26.

terli görülüyor. Dünyanın hangi hukuk sisteminde olursa olsun, "suç"la "ceza" ilişkisi önemlidir. "Suç"a göre, "ceza" verilir. "Suç" azsa, "ceza" da azdır. Ve "ceza", yalnızca "suç işlendikten sonra" verilir. En ilkel hukukta bile, işlenmedik bir suçtan dolayı ceza hükmü yoktur. Kur'an'daki bu ayetteyse son derece açık ve seçik olarak bu var.

"İnsan Hakları"na ilişkin "evrensel bildirim"lerin kabul edilip benimsendiği bir dünyada, İslam şeriatını savunma çabası içinde olanlar, bu ayet hükmü karşısında da bocalıyor ve durumu kurtarmaya çalışıyorlar. Kuşkusuz, bunu yaparken son derece gülünç durumlara da düşüyorlar. Örneğin diyorlar ki:

– "Kur'an'da kadını dövme var, ama bu dövmenin bir koşulu da var: İncitmeden (eza vermeden) dövme."[4]

Ayette sözü edilen "koşul (şart)" yok. Ayrıca, "incitmeden dövme" nasıl olabilir? "Ceza" için başvurulması istenen "dövme", ceza verilen kimseyi "hiç incitmeyecekse", bir anlamı kalır mı?

"Kadının incitilmeden dövülebileceğini" savunanlar, ayetteki "dövme"nin gerekçesini anlatırken, bunun bir "ilaç" olduğunu da savunurlar. "Kadını yola getirmenin bir ilacının da DÖVME olduğunu" yazarlar.[5]

Ve düşünün, şeriat savunucuları, ilkellerdekinden daha ilkel olan hukuklarıyla uygar dünyanın karşısına çıkıp "biz de varız" diyebiliyorlar. Kur'an'larında, kocaya, daha suç işlememiş olan kadını göstererek, "döv, onu dayakla yola getir!" denip dururken bile...

Emeğin Bayrağı
17 Mart 1990, yıl 3, sayı 24

4 Dr. Kâmil Musâ, *Mesail fi'il-Hayati'l-Zevciyye*, Beyrut, 1985, s.126.
5 Muhammed Ali e's-Sabuni, *Revayi'l-Beyan Tefsiru Âyati'l-Ahkâm*, 1/474-475.

ŞEHVET

Türkçe sözlükte "şehvet (kösnü)" için şöyle denir:

– "Erkek ve dişinin birbirine karşı duydukları istek", "istek" ama "coşkunca bir istek".

Şerif Cürcanî'nin ünlü *e't-Ta'rifât*'ında "Nefsin, kendisine yatkın olanı isterken gösterdiği harekettir" diye tanımlanır. (Bkz. "Şehvet" maddesi.) Buradaki "nefs", "öz varlık"tır ya da kişinin "doğal eğilimi"dir.

Müslüman ahlakçıların sözlerinde "el kuvvetu'ş-şehevâniyye" (şehvet gücü, şehvete ilişkin güç) diye bir deyim vardır. Eski Yunan düşünce dünyasındaki "erdem (fazilet)" konusundan aktarılma bilgilerle "dört ana erdem (adalet-hikmet-iffet-şecaat)" anlatılırken geçer. Anlatıldığına göre, eğer kişi, "iffet" erdemini elden bırakmak istemiyorsa, "Şehvet gücü"ne tutkun olmamalıdır.[1] "İffet", özellikle cinsel konuda "dürüstlük" diye Türkçeye çevrilebilir.

Kimi de "şehvet"i "köpeksi olan ve olmayan" diye ayırır. "Köpeksi şehvet (e'ş-şehvetu'l-kelbiyye)" şehvetin hem çok aşırı olması hem de sürmesidir.[2] Buna göre, aşırı şehveti olan kimsede, "köpeksi (köpeklere özgü) şehvet" var demektir.[3]

Muhammed'in "30 Erkek Gücündeki Şehveti"

Buhârî'nin de yer verdiği bir hadise göre, "Muhammed, günün belirli saatinde, 9 ya da 11 olan karılarını cinsel birleşim için dolaşır ve hepsiyle de birleşimde bulunur"du. Buna nasıl güç yetirebiliyordu?" sorusuna da şu karşılık verilmiştir:

– "...Ona 30 erkek gücü (30 erkeğinki kadar şehvet) verilmişti."

Bu hadis, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları arasında yer *alan Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi* adlı kitapta, 192. hadis olarak yer alır.

Her şeyi "mucize" gibi gösterilmeye çalışılan Muhammed'in "şehvet"i ve "erkeklik gücü" de öyle sunulmuştur inanırlarına. Kimi hadis kaynaklarında da, Muhammed'de "40 erkeğinki kadar şehvet" bulunduğu belirtilir.

1 Saduddin Teftâzânî, *Telvih*, İstanbul, 1310, 2/511.
2 Muhammed Ali Tehanevî, *Keşşâfu Istılâhatı'l-Fünûn*, 1/788.
3 Bkz. *aynı yerde*.

Kur'an'da "şehvet" tekil olarak iki kez (bkz. A'râf: 81; Neml: 55), çoğul olarak da üç kez (Âl-i İmrân: 14; Nisâ: 27; Meryem: 59) geçer. Kur'an'da "şehvet" anlamında "heva"nın da yer aldığı görülür. Tekil ve çoğul olarak çok yerde ve kimi türevleriyle birlikte yer alır. Kur'an sözcükleri uzmanı Râğıb'ın ünllü *el Müfredat*'ında "heva", aynen şöyle tanımlanır: "Nefsin, şehvete eğilimi."[4]

"Muhammed'in hevası", en çarpıcı biçimde, karılarından Âişe'nin şu sözünde dile getirilir:

– "Görüyorum ki senin Rabbin (Efendi Tanrın) senin HEVAN (senin şeyinin keyfini yerine getirmek) için koşuyor."[5]

Hadiste belirtildiğine göre, Âişe bu sözü, Kur'an'ın "Tanrı"sının Muhammed'e seslenerek, "O karılardan dilediğini geriye bırakır, dilediğini öne alabilirsin..." dediği, Ahzâb Suresi'nin 51. ayetine bir tepki olarak söylemiştir. (Bkz. aynı kaynaklar.)

Demek ki Muhammed'in "30 erkeğinki kadar" olan "şehvet"ini dilediğince doyurması için çok özel önem veriyor "Tanrı"sı. Aynı surenin 50. ayetinde, (Diyanet'in resmî çevirisiyle): "Ey Peygamber! Mehirlerini verdiğin eşlerini (karılarını), Allah'ın sana ganimet olarak verdiği câriyeleri, seninle birlikte hicret eden amcanın kızlarını, halalarının kızlarını, dayının kızlarını, teyzelerinin kızlarını... almanı helâl kılmışızdır" deyip sayarken "kendisini Peygamber'e vermek isteyen inanır kadını almasını da, öteki mü'minlerden ayrı olarak ve yalnızca Peygamber'e özgü olmak üzere helal kıldığını anlamakta. Ve sonunda Muhammed'e verdiği ayrıcalığın gerekçesini bildirmekte. Bu gerekçeye göre, Muhammed'in "bir zorluğa uğramaması içindir" her şey! Yani Muhammed "şehvet"ini öylesine doyurmalı ve bu konuda güçlüklerden, engellerden öylesine uzak kalmalı ki, kendini vahye adamakıllı verebilmeli. Sağlıklı "vahiy" alabilmek için bu gerekli görülüyor.[6]

Muhammed'in o "30 erkeğinki kadar" olduğu bildirilen "şehvet"ini doyurmasına "Tanrı"sı hiç mi bir sınır koymuyor?

Aynı surenin 52. ayetine bakıldığı zaman, bir "sınır" koyduğu söylenebilir. Bu ayetin, Diyanet çevirisindeki anlamı şöyle:

- "Ey Muhammed! Bundan sonra, sana hiçbir kadın, câriyelerin bir yana, güzellikleri ne kadar hoşuna giderse gitsin, hiçbirini başka bir eşle değiştirmen helal değildir. Allah, her şeyi gözetlemektedir."

O sırada Muhammed'in "karı" türünden ne kadar "kadın"ı olduğu tartışmalı. Kimine göre karı sayısı 9.,[7] kimine göre 11.[8]

4 Bkz. *el Müfredat*, H-V-Y.

5 Buhârî, *e's-Sahîh*, Tefsir/7; *Tecrîd*, hadis no. 1721; Müslim, *e's-Sahîh*, Rıda/49, 50, hadis no. 1464. ve öt. hadis kaynakları.

6 Bu doğrultudaki yorum için bkz. F. Râzî, *e't-Tefsirü'l-Kebir*, 25/220.

7 Bkz. Tefsirler, örneğin: Taberî, *Camiü'l-Beyân*, 22/21; Celaleyn, 2/111; *Tefsiru'n-Nesefi*, 3/310...

8 Hadislere, örneğin *Tecrîd*'de 192 numaralı olarak yer alan hadise bkz.

52. ayeti ele alan yorumculardan bir kesimine göre; ayette, "(Ey Muhammed!) Bundan sonra sana, cariyelerinin dışında hiçbir kadın helal değildir..." denirken Muhammed'in "karı sayısı"na bir sınır konmuş, o sıradaki karılarından başka bir karı alamayacağı bildirilmiştir (bkz. aynı kaynaklar). Kimi yorumcuya göre de ayette öyle denirken bir "sınır" konmuş oluyor, ama bu sınır, 50. ayette sayılanlar yönündedir.[9]

"52. ayette, Muhammed'in karı sayısına sınır konmuştur" denirse, o zaman 50. ayette, kendisine bir güçlük çıkarılamayacağı konusundaki açıklamayla çelişmiyor mu; buna nasıl bir açıklama getirilebilecek?

F. Râzî'nin açıklamasına göre şöyle demek gerekiyor. "Muhammed, başlangıçta vahye tam alışık değildir. O zaman kendisini vahye daha iyi verebilsin diye gönül işlerinde kendisine daha bir serbestlik verilmişti. Ama vahye iyice alışınca, buna gerek kalmadı ve sınırlama ondan sonra oldu."[10]

Netleştirilecek olursa 52. ayette şunlar söylenmiş oluyor Muhammed'e:

– "Bundan böyle başka karı sana helal değildir. Ama dilediğin ölçüde cariyelerin olabilir. Karı değiştirmen de olmayacak. Herhangi bir karının güzelliği seni çekse, imrendirse bile yasağa uymalısın."

Oysa kendisine daha önce, "gönlünün çektiği her kadın"ı alma yetkisi verilmişti. "Tefsir"lerde, bu arada Fahruddin Râzî'de şu çok ilginç açıklamayı buluyoruz:

– "Peygamber'in gözü bir karıyı görmüş olsa da gönlü o kadına düşmüş, o kadını sevmiş bulunsa, o karı, artık kocasına haram olur ve kocasının o karıyı boşaması gerekir."[11]

Peki "sınır" konmuşsa, o sınır öylece kalmış mıdır, yoksa sonradan kaldırılmış mıdır?

Bu soruya kimi yorumcu, bu arada İmamlardan İmam Şafiî, şu karşılığı verir:

– "52. ayetteki hüküm yürürlükten kaldırılmıştır (sınır kalkmıştır)."[12]

İyi ama "sınırlama" neyle kaldırılmıştır? Yani 52. ayetteki hükmü yürürlükten kaldıran nedir?

Kimilerine göre, ayetteki hükmü yürürlükten kaldıran bir "hadis"tir:

Muhammed'in karılarından Âişe şöyle der:

– "Peygamber, kadınlar kendisine (sınırsız olarak) helal kılınmadan ölmedi."

Bu hadis, İslam dünyasında en sağlam kabul edilen hadis kitaplarında da vardır.[13] Kuşkusuz tefsirlerde de...[14] Hadis kitaplarında olsun, tefsir kitaplarında olsun, bu hadise, Ahzâb Suresi'nin 52. ayeti nedeniyle ve ayetteki sınırlamaya ilişkin hükmün kaldırıldığını anlatmak için yer verilir.

9 Bkz. F. Râzî, 25/222; Taberî, 22/21-22.
10 Bu doğrultudaki yorum için bkz. F. Râzî, 25/222.
11 Bkz. F. Râzî, 25/222.
12 Bkz. F. Râzî, 25/223.
13 Bkz. Tirmizî, *Sünen*, Kitabu Tefsiri'l-Kur'an/34, hadis no. 3216.
14 Örneğin bkz. Taberî, 22/23-24; Râzî, 25/223.)

Buna göre "hadis", Kur'an'daki "ayet"in hükmünü yürürlükten kaldırmış oluyor. Peki bu olabilir mi?

Hanefi mezhebine göre: "Evet!" Şafiî mezhebine göreyse: "Hayır!"

"Usulü'l-fıkh", yani İslam hukuku kitaplarında, "ayet hükmü"nün "hadis"le kaldırılabileceğine bu hadis örnek verilir, ama Şafiî'nin karşı görüşü de açıklanır.15

Şâfii'ye göre, Muhammed'in "karı sayısı ve karı boşaması" konusunda sınırlama getirmiş olan 52. ayetteki "hüküm", yürürlükten kaldırılmıştır, ama "hadis"le değil; 50. ayetle... Bu durumda bu iki ayetin öncelik sırası, Kur'an'daki gibi değildir. Yani 52. ayet Kur'an'da daha sonra yer almışsa da, aslında 50. ayetten öncedir. (Bkz. aynı kaynaklar.)

Sözün özü: Muhammed'in "şehvet"ini belirli sayıdaki "karılar"la ve sınırı çizilmemiş olan "cariyeler"le doyurması yeterli görülmüyor bu açıklamalara göre.

İslam Hukukuna Göre 9, Hatta 5 Yaşındaki Bir Kız da "Şehvet" Konusudur

İslam hukukunda "müştehât" diye bir sözcük yer alır. Ve çok önemlidir. Anlamı da, "şehvet konusu olacak yaşa gelmiş olan kadın". "Kadın"ı hep "şehvet aracı" olarak gören İslam şeriatındaki hüküm şöyle:

"9 yaşma gelmiş olan kız, şehvet konusudur, onunla evlenilebilir. İmam Azam Ebu Hanife'den ve Ebu Yusuf'tan aktarılan bir görüşe göre de 5 yaşındaki bir kız da şehvet ve evlilik konusu olabilir."16

İslam dünyasında en sağlam hadis kitaplarının yer verdiği hadislere göre, Muhammed de, Âişe'yle, Âişe 6 yaşındayken evlenmiş, 9 yaşındayken de gerdeğe girmiştir.17

Emeğin Bayrağı
15 Nisan 1990, yıl 3, sayı 26

15 Örneğin bkz. Sardu'ş-Şerîa-Teftâzânî, Tavdîh-Telvîh, İstanbul, 1310, 2/488-489; İbn Melek, *Mebariku'l-Ezhar fi Şerhi Menari'l-Envar*, İstanbul, 1308, s.246.

16 Tehanevî, *Keşşâf*, 1/788.

17 Buhârî, *e's-Sahîh*, Kitabu Menakıbi'l-Ensar/44; *Tecrîd*, hadis no. 1553; Müslim, *e's-Sahîh*, Kitabu'n-Nikâh, hadis no. 1422.

"İNŞÂALLAH"

Tevrat'a göre, "Peygamber" Süleyman'ın 700 karısı, 300 de cariyesi vardı. (Bkz. Tevrat, 1. Krallar, 11: 3.) Muhammed'in oğulluğu Zeyd'in karısını (Zeyneb'i) almasını haklı bir gerekçeye bağlamak için Ahzâb Suresi'nin 38. ayetinde, "...Bu, daha önce gelip geçmişlere Tanrı'nın uyguladığı bir yasasıdır..." denmesi üzerine, Kur'an yorumcuları bu açıklamayı değerlendirme gereği duymuşlar; "burada, Tanrı, Davud'un ve oğlu Süleyman'ın aldığı çok karıya değiniyor dolaylı olarak..." demişlerdir. Ve Tevrat'ta anlatılanlardan, Kur'an yorumlarına da yansımıştır bu arada. Ama biraz değişik olarak. Örneğin Süleyman'ın kadınları için, "Süleyman'ın 700 karısı, 300 de cariyesi vardı" deniyor.[1]

İşte bu Süleyman, Muhammed'in anlattığına göre, bir gün, "inşâallah"sız bir "antiçmiş"tir:

"Antiçerim ki Bir Gecede Yüz Kadını Şey Edeceğim"

Hadis:

"Davud Oğlu Süleyman şöyle demişti:

– Andolsun ki, bu gece YÜZ KARIYI ŞEY EDECEĞİM (Bunlarla yatıp cinsel birleşimde bulunacağım)! Gebe bırakacağım için hepsi de oğlan doğuracak. Doğan çocuk atlı savaşçı olacak. Ve Tanrı yolunda savaşacak!

Arkadaşı melek, Süleyman'a:

– "İNŞÂALLAH de!" dedi.

Ama o demedi, unuttu.

O nedenle de karılardan yalnızca biri GEBE kaldı. Bu kadın da "yarım insan, yarım adam" doğurdu.

(Muhammed anlatmayı sürdürüyor:)

"Muhammed'in canı elinde olan Tanrı'ya antiçerek söylerim ki, Süleyman 'İNŞÂALLAH' deseydi, andı yerine gelecekti, gereksinimine en elverişli durum gerçekleşecekti, o kadınların hepsi erkek çocuk doğuracaktı, doğan çocuklar da hep atlı olarak Tanrı yolunda savaşacaklardı."[2]

1 Bkz. Tefsirler, örneğin: *Tefsiru-n-Nesefî*, 3/305; Kurtubî, 14/195.
2 Bkz. Buhârî, *e's-Sahîh*, Kitabu'l-Cihad/23, *Kitabu'n Nikâh*/119.

Bu hadis, Buhârî'yle Müslim'in üzerinde birleşerek yer verdikleri hadislerden.[3] Bu hadise, önemli hadis kaynaklarından Tirmizî, Ahmed İbn Hanbel de kitaplarında yer vermişlerdir.[4] Ancak, Muhammed karı sayısında duraksıyor. Süleyman'ın "bir gecede cinsel birleşimde bulunmak ve hepsine de savaşçı oğlan çocuğu doğurtmak" için "antiçtiği" kadın sayısı için bir "60", bir "70", bir "90, bir "99" ve bir de "100 (kadın)" diyor.[5]

Hadislerde, Muhammed'in de aynı gün, dahası "aynı saat"te, çok kadınla (9 ya da 11 kadınla) birden CİNSEL BİRLEŞİMDE bulunabildiği (mucize olarak bunu başardığı) anlatılır ve "30 erkek gücünde" olduğu belirtilir.[6]

Ne var ki, "aynı saatte 9 ya da 11 kadınla yatmak" başka, "aynı saatte ya da aynı gecede 60-100 kadınla yatmak" başka.

Burada, konumuzu ilgilendiren nokta "İNŞÂALLAH". Süleyman'ın bunu söylememesi nedeniyle, antiçerek giriştiği cinsel birleşimde sözkonusu kadınları "gebe bırakmayı" başaramamış olması.

Bilindiği gibi "İnşâallah"ın anlamı: "Tanrı dilerse".

- "Tanrı ne dilerse onu yapsın, zaten yapar. Ayrıca bunu söylemeye ne gerek var?" denebilir.

Ancak, Kehf Suresi'nin 23-24. ayetlerinde bağlayıcı buyruk var: "Hiçbir şeyi, Tanrı'nın dilemesi dışında: 'Ben onu yarın yapacağım!' deme!" deniyor. Muhammed, yukarıdaki öyküyü anlatırken, Süleyman'ın da bu buyruğun bağlayıcı kapsamında bulunduğunu anlatıyor. Ne var ki, akla gelebilecek şöyle bir sorunun karşılığı yok:

- Süleyman antiçerken "kadınları şey edip gebe bırakacağına ve hepsine OĞLAN doğurtacağına" antiçmişti. Eyleme geçtiği zaman, "inşâallah" dememesi, neden o kadınların "gebe kalmalarına ve oğlan doğurmalarına" ENGEL OLUYOR da, "kadınları şeyetmesine (cinsel birleşime)" ENGEL OLMUYOR? Yani "İnşâallahsızlığın etkisi" neden birincisinde görülüyor yalnızca?

Bu sorunun karşılığı, hadiste bulunmamakta. Yorumlarda da bir açıklama yok.

"İnşâallahsızlığın, Muhammed'in Başına Getirdiği"

Yukarıdaki hadiste görüldüğü gibi, "MELEK anımsattığı halde" Süleyman "İnşâallah" dememiş ve başına gelen gelmiş. Aktarıldığına göre, bir olayda da Muhammed "inşâallah" demeyi unutmuş (meleğin ona anımsatıp anımsatmadığı açıklanmıyor):

3 İbn Melek, *Mebâriku'l-Ezhar fî Şerhi Meşâriki'-Envâr*, Arapça, İst., 1309, 2/216; Müslim, *e's-Sahîh*, Kitabu'l-Eymân/22-25, hadis no. 1654.

4 Tirmizî, *Sünen*, Kitabu'n-Nüzûr/7, hadis no. 1531; Ahmed İbn Hanbel, 2/229, 275, 506, 6/253.

5 Buhârî, *e's-Sahîh*, Kitabu't-Tevhîd/31, Kitabu'l-Eyman/3, Kitabu'l-Kaffârât/9, Kitabu'l-Cihad/23, Kitabun-Nikâh/119; Müslim, *aynı yerde*; Tirmizî, *aynı yerde*.

6 Bkz. Kitabu'l-Gusl/12; *Tecrîd*, hadis no. 192.

OLAY: Birileri Muhammed'e gelirler ve birtakım sorular sorarlar. Sorulara alacakları karşılığa göre Müslüman olup olmamaya karar vereceklerdir. Muhammed de bu sorular için: "Yarın size cevap vereceğim!" der karşıdakilere. O sırada "inşâallah" demeyi unutmuştur. Cevap için "vahiy" getirsin diye Cebrail'i bekler, ama Cebrail bir türlü gelmez. "15 gün sürer bu kesinti." Cebrail sonra gelip durumu açıklar. Bir sürü dedikodu olduktan sonra... Ve Kur'an'ın Tanrı'sı, ayrıca Kehf Suresi'nin 23.-24. ayetleriyle uyarıda bulunur: "Hiçbir şeyi, Tanrı'nın dilemesi dışında, 'Ben onu yarın yapacağım!' deme" diyerek...[7]

2000'e Doğru
29 Ekim 1989, yıl 3, sayı 44

7 İbn İshak, *e's-Sîre*, Yay. Muh. Hamidullah, fıkra: 257; tefsirler, örneğin F. Râzî, 21/108; Taberî, 15/151; Nesefî, 3/9-10... Ayrıca bkz. Müslim, hadis no. 1797.

ZİNA

(İslama göre) Şeriatça geçerli akd (evlilik) olmaksızın kadınla cinsel birleşme.

I
KUR'AN'DA "ZİNA" SÖZCÜĞÜ VE BU ANLAMDA GEÇEN SÖZCÜKLER

"Zina": Bu sözcüğün türevleri yer alır: *"Yeznûne"*=Zina ederler. Kur'an'da bir kez geçer. Furkan Suresi, ayet 68. *"Yeznîne"*=Zina ederler (kadınlar). Kur'an'da bir kez geçer: Mümtahine Suresi, ayet: 12. *"Zâni"*=Zina eden (erkek). Kur'an'da üç kez geçer: Nûr Suresi, ayet 2,3 (bu ayette iki kez yer alır). *"Zâniye"*=Zina eden (kadın). Kur'an'da üç kez geçer: Nûr Suresi, aynı ayetler.

"Biğâ": Kendisi bir kez geçer: Nûr Suresi, ayet 33. "Zina" anlamındadır. "Biğâ"nın türevlerinden *"bağiyye"*= Zina eden (kadın). Daha çok "orospu" anlamında. Kur'an'da iki kez geçer: Meryem Suresi, ayet 20, 28.

"Sifâh": Kendisi geçmez, türevleri yer alır: "Müsâfihîn"= Zina edenler (erkekler). İki yerde geçer: Nisâ Suresi, ayet 24; Mâide Suresi, ayet 5. *"Müsâfihât"*=Zina edenler (kadınlar). Bir yerde geçer: Nisâ, ayet 25. "Sifâh" aslında "dökmek" anlamındadır. "Cinsel birleşim"de "meni" döküldüğü için "zina"ya bu ad da verilmiştir.[1]

"Fâhişe": Türkçeye "orospu" anlamında geçmiştir, ama Kur'an'da bu anlamda yer almaz. Temel anlamıyla "sınırı aşan" demektir. Kur'an ayetlerindeyse, yorumcuların belirtmelerine göre[2] dört anlamda yer almıştır: "Günah", "zina", "eşcinsellik" ve "kadının kocasına başkaldırması". Ancak, sonuncu anlamda yer aldığı ileri sürülen yerlerde de, kimi yorumcu ve fıkıhçılarca "zina" anlamı verilir. Tüm anlamlarıyla, Kur'an'da 17 kez geçer:

7 yerde "zina" anlamındadır: Âl-i İmrân, ayet 135; Nisâ, ayet 15, 19, 25; A'râf, ayet 33; Ahzâb, ayet 30; Talâk, ayet 1. Fıkıhta "livata" denen "eşcinsellik" anlamında da iki yerde görülür: Neml, ayet 54; Ankebût, ayet 28.

1 Sabunî, *Safvetu't-Tefasir*, 1/270.
2 Abdurrahman İbnü'l-Cevzî, *Nüzhetü'l-A'yün*, s.466-467

II
"ZİNA"NIN TANIMI

"Zina"nın, İslam (şeriat) hukukçularınca ayrı bir tanımı vardır ki, laik hukukçuların yaptıkları tanımdan çok değişiktir:

A- İslam Hukukçularına Göre Tanımı

Râğıb'ın benimsediği tanım:

"Şeriatça geçerli bir akd (nikâh) olmaksızın kadınla cinsel birleşme."[3]

Bu tanım, genellikle benimsenen bir tanımdır. Ama yine de tüm mezheplerce benimsendiği söylenemez.

1- Hanefi Hukukçularınca Benimsenen Tanım

"Zina": "Erkeğin, nikâhla ya da kuşkulu da olsa nikâh sayılacak bir yolla ya da efendi-cariye (dişi köle) ilişkisinden ötürü ya da böyle bir ilişki var sanısıyla sahip olmadığı bir kadının cinsel organına cinsel organını, sünnet yeri tümüyle girmiş olacak biçimde sokması."[4]

Bu tanım, kısa anlatımıyla da olsa, Hanefî fıkıh kitaplarında benimsenmiş olarak yer alır. Yalnız "erkeğin..." yerine "mükellefin...", yani "erkek yükümlünün..." denir. Tanımın kapsamında yalnızca "akıllı (âkil)" ve "bâliğ (ergin)" erkek bulunsun ve "deli", "kısıtlı" ve "çocuk" gibi "mükellef" sayılmayanlar tanımın kapsamı dışında kalsın diye... Çünkü böyle "mükellef olmayan"ların cinsel birleşmeleri "zina" sayılmamaktadır.[5]

Ünlü düşünür İbn Rüşd (1126-1198) de tüm "İslam uleması"nın şu tanımda birleştiğini yazar:

"Zina: Geçerli (sahih) bir nikâh ya da böyle bir nikâh sanısı ya da efendilik-cariyelik ilişkisi olmaksızın gerçekleşen her tür cinsel birleşme."[6]

Yine de aşağıda görüleceği gibi, Şafiî fıkıhçılarının tanımı biraz daha değişiktir, "eşcinselliği" de içine alacak kapsamdadır:

2- Şafiî Hukukçularınca Benimsenen Tanım

Şafiî mezhebince benimsenen tanımın, Fahruddin Râzî'nin yer verdiği şu tanımla dile geldiği söylenebilir:

3 Râğıb, *el Müfredât*, "z-n-y".
4 Muhammed Ali e't-Tehânevî, *Keşşâfu Istılahat'l-Fünûn*. 1/623.
5 Hidâye, Arapça, 2/493-494; *Dâmâd*, Mecmau'l-Enhür. Arapça, 1/458; *Dürer*, Arapça, 2/61.
6 İbn. Rüşd, *Bidâyetü'l-Müctehid*, 2/362.

"Zina: Kesinlikle haram ve doğal olarak da şehvet kaynağı olacak nitelikte, 'ferc'in 'ferc'e sokulması."[7]

"Ferç" burada "cinsel organ" anlamındadır. Râzî, "dübür"ü, yani "arkadaki (kıçtaki) deliği (anüsü)" de "ferc" sayıyor. Bu nedenle, "livata"nın da (eşcinselliğin) "zina" sayılacağını belirtiyor. Bir de şu tanıma yer veriyor: "Zina: Tümüyle haram nitelikte, doğal olarak şehvet kaynağı olan bir yerden şehvetin doyurulup bitirilmesi."[8] Râzî, bu tanımın kapsamında da "livata"nın (eşcinselliğin) bulunduğunu belirtip şöyle diyor: "Ön delik de, arka delik de şehveti çekerler..."[9] Bununla birlikte şunları da yazıyor: "Zina adının kapsamı içinde livatanın da bulunduğunu savunanların kanıtları, savunmaları böyle. Ancak, bizim arkadaşlarımızın (Şafiî fakihlerin) çoğuna göre, livata, zina adının kapsamı içine girmemekte..."[10]

Fıkıh kitaplarındaysa, "Şafiî"nin, "livata"yı, "zina" ile bir tuttuğu belirtilir.[11] Dahası, Şafiî mezhebi gibi, Malikî ve Hanbelî mezheplerinin de, "livata" suçunu "zina" suçu sayıp aynı cezanın verilmesi gerektiğini savundukları açıklanır.[12]

"Livata (eşcinsellik)" zina mıdır, değil midir; tartışmaları aşağıda ayrıca yer alacak.

B- Laik Ceza Hukukçularına Göre Tanımı

Hukuk sözlüklerinde şu tanım görülür:

"Zina: Evli bir kişinin, eşinden başkasıyla cinsel birleşimde bulunması."

Yaygın, ama çok yetersiz bir tanımdır bu. Medenî Kanun yönünden ele alınırsa böyle bir tanıma yer verilebilir. Senai Olgaç da, Medenî Kanun'un, zina ile ilgili olan 129. maddesinin açıklanmasında, biraz değişik bir anlatımla bu tanıma yer veriyor: "Evli bir erkeğin karısından başka bir kadınla; evli bir kadının kocasından başka bir erkekle cinsel münasebette bulunmasına 'zina' denir" diyor.[13]

Ne var ki, Türk Ceza Kanunu'nun ilgili maddeleri (bkz. Madde: 440, 441) gözönünde tutulduğunda, "kadının zinası"nın ayrı, "kocanın zinası"nın ayrı öğeler içermesi nedeniyle bu tanımın yeterli olamayacağı görülür.

Ceza Yasası'ndaki ilgili maddelere göre bir tanım yapılırsa, "kadının zinası" için başka, "erkeğin zinası" için başka tanım yapılması uygun olur. Ama ikisi şöyle bir tanımda birleştirilebilir de:

Zina: Evli bir kişinin, eğer kadınsa kocasından başka bir erkekle; erkekse karısından başka, karısıyla birlikte oturduğu ("evlilik ikametgâhı" sayılan) bir evde

7 F. Râzî, *e't-Tefsiru'l-Kebîr*, 23/131.
8 F. Râzî, *aynı yerde*.
9 Bkz. *aynı yerde*.
10 F. Râzî, aynı tefsir, 23/132.
11 *Dürer*, 2/66.
12 Abdurrahman el Cezîrî, *Kitabu'l-Fıkh Ale'l-Mezâhibi'l-Erbaa*. 5/139.
13 Senai Olgaç, *Kazaî ve İlmî İçtihatlara Göre Türk Medenî Kanunu Şerhi*, İstanbul, 1969, s.121.

ya da herkesçe bilinen bir yerde karıkoca gibi yaşadığı bir kadınla, hiçbir zor karşısında kalmadan ve bilerek cinsel ilişkide (birleşimde) bulunması.

Görülüyor ki, burada, "karının zinası" ile "kocanın zinası" arasında başkalıklar var. "Karının zinası"nın oluşması için, "kocasından başka bir erkekle, isteyerek ve bilerek cinsel birleşimde bulunması" yetiyor. Oysa "kocanın zinası"nın oluşması için başka öğeler de gerekli: Zina ettiği kadınla, "evlilik ikâmetgâhı"nda, ya da "herkesçe bilinen bir yer"de, "karıkoca gibi yaşamaları". Bu koşullar yoksa, "koca" yönünden "zina" oluşmuş sayılmıyor.[14] "Oluşan zina, 'kocanın zinası' sayılmıyor" demek daha doğru. Yani böyle bir durumda, adamın "karı"sı için "zinadan şikâyet hakkı" doğmuyor. "Suçun maddi unsurları" tam bulunmadığı için... Ancak bir kez daha belirtilmeli ki, bu, "Türk Ceza Hukuku" yönünden böyle...

III
"ZİNA" SAYILAN VE SAYILMAYAN

İslam hukukçularının "zina"yı nasıl tanımladıkları daha önceki bölümde (bkz. II/A) görüldü. Tanımlardan da, neyin "zina" olduğu, nelerin zina sayılamayacağı anlaşılabilir. Burada biraz daha ayrıntılar ve kimine ilişkin tartışmalar sunulacak:

Tanımlardan da anlaşılacağı gibi, "zina"da temel olan, "evlilik dışı ilişki"dir. Ancak bu suçun oluşması, birtakım koşulların gerçekleşmesine bağlıdır:

A- "Zina"nın Koşulları ve Bu Koşullara Uymayan Durumlar

1- "Erkeğin Cinsel Organının Giren Kesimi"nin Yetersizliği

– "Cinsel ilişki"de bulunan erkeğin cinsel organının, hiç değilse, "sünnet yerine değin" olan kesimi, ilişkide bulunduğu kimsenin cinsel organına girmiş olmalıdır. Daha azı girmişse, "hadd (ceza)" gerektiren türden bir zina oluşmuş olmaz. Bu arada "meninin gelmesi (boşalma)" şart değildir.[15]

2- Delinin ve Bunağın Cinsel Birleşimi

– Cinsel birleşimde bulunan kimsenin akıllı olması gerekir. Delinin, bunağın, geri zekâlının cinsel birleşimi "zina" kapsamına girmemekte.[16]

14 Bkz. TCK mad. 440, 441 ve Abdullah Pulat Gözübüyük, *Türk Ceza Kanunu Açıklaması* Ankara, IV/264 ve öt.
15 Bkz. *Dürer*, 2/61.
16 Bkz. Fıkıh kitapları, örneğin: *Hidâye*, 2/498; *Mecmau'l-Enhür*, 1/458; *Dürer*, 2/61.

3- Çocuğun Cinsel Birleşimi

– Cinsel birleşimde bulunan, ergin olmalıdır. (Ergin olma çağının, kız için 9, erkek için de 12 yaşla başlayacağı belirtilir.) Küçüğün cinsel birleşimi "zina" kapsamına girmemekte. (Bkz. aynı kaynaklar.)

4- Deliyle ya da Çocukla Cinsel Birleşim

– Cinsel birleşimde bulunan kimse kadınsa, bu birleşimin, "zina" suçunu oluşturması için birleşilenin, "deli" ya da "çocuk" olmaması gerekir. "Deli" ve "çocuk" için nasıl "zina" suçu olmazsa, bunlarla cinsel ilişkiye giren kadın için de o suç oluşmaz. Bu Ebu Hanife'nin ve mezhebinin görüşü. Şafiî'yse bu görüşe karşı çıkar. Karşı çıkanlar arasında, Hanefî mezhebinini ileri gelenlerinden Züfer de var. Dahası: Ebu Yusuf'un da karşı çıkanlara katıldığı söylenir. Bu karşı çıkanlara göre deli ve çocuk için "zina" oluşmaz, ama onlarla cinsel ilişkide bulunan kadın için "zina" oluşur ve ceza ("hadd") uygulanır. Deliyle ya da çocukla cinsel ilişkide bulunan, eğer erkekse, o zaman durum değişir: "Deli"yle olan bu cinsel ilişki "zina" kapsamına girer. Çocuğa gelince: Eğer bir erkeğin cinsel ilişkide bulunduğu çocuk (kız), "cinsel ilişkide bulunulabilir bir gelişkinlikte ve çekicilikte" ise bu cinsel ilişki de adam için "zina" niteliğini alır ve bundan dolayı o adama "zina" suçunun cezası uygulanır.[17] Ne var ki, cinsel ilişkide bulunulan çocuk, şehvet, uyandırmaya elverişli olmayacak kadar küçükse, bu ilişki, adam için de "zina" niteliğinde sayılmamaktadır.[18]

5- Ölüyle Cinsel Birleşim

– Cinsel ilişkinin "zina" kapsamına girmesinin koşullarından biri de, ilişki kurulanın "şehvet çekecek nitelikte" bulunması olduğundan, "zina" suçunun oluşması için cinsel birleşimin diriyle olması gerekir. Çünkü "ölü, şehvete elverişli" nitelikte değildir.[19]

6- Hayvanla Cinsel Birleşim

– Bir cinsel ilişkinin "zina" olması için, "zina"nın "anlamı"na da uygun bulunması gerekir. "Çocuk olabilecek" bir "dölyatağı"na ("ana rahmi"ne) dökülen "dölsuyu" ("meni"), "soyun sürmesi"ne elverişli biçimde dökülmüyorsa "boşa harcanmış" sayılıyor. Evlilik dışı ilişkinin "zina" sayılmasının temel "anlam"ı bu. Çünkü evlilik dışı cinsel ilişkilerin, "soyun sürmesi"ne zarar verdiği yolundaki düşünce egemen. İslam hukukçuları da, "Zina, soyu ('nesl'i) korumak amacıyla yasaklanmıştır" derler. Çok küçük yaştaki çocukla, ölüyle ve hayvanla olan cinsel ilişkilerde, "zinanın anlamı" bulunmuyor. Çünkü "meni"nin döküldüğü yer, zaten "üretim (çocuk) yeri" değildir. Kısacası, kimi cinsel ilişkiler gibi, "hayvan-

17 *Hidâye*, 2/498.
18 *Dürer*, 2/61-62 ve öteki fıkıh kitapları.
19 *Dürer*, aynı yer ve öteki fıkıh kitapları.

la cinsel ilişki" de, bu gerekçeyle (yani "zina anlamı"ında görülmediği için) "zina" sayılmıyor.[20]

Ne var ki, "hayvanla cinsel birleşim"in "zina" kapsamına girmediği yolundaki görüş, bir kesim İslam hukukçusunun görüşüdür. Özellikle Ebu Hanife ve mezhebinde olanların görüşü. Bu görüş savunulurken yukarıdaki gerekçe ileri sürülür. Ayrıca şöyle denir:

"Hayvanla cinsel ilişkide, 'zinanın anlamı' bulunmadığı gibi, zinaya sürükleyen neden ('dâî') de yoktur. İnsanın sağlam doğal yapısı ('e't-tabu's-selîm') böyle bir ilişkiden tiksinip kaçınır. Ancak aşırı ölçüdeki bir şehvet düşkünlüğü buna sürükler. Herkes böyle bir şeye sürüklenmediği için, hayvanın cinsel organını örtmek gerekmemiştir."[21] Fahruddin Râzî de bu gerekçeyi benimsediğini belli eder.[22]

Kimileri de şunları ileri sürerek savunurlar:

- Kur'an'da, hayvanla cinsel birleşime ve bu ilişkinin "zina" olduğuna, suçlusuna "hadd" (ceza) uygulanacağına ilişkin bir ayet, bir hüküm bulunmamakta.

- Buna ilişkin bir hadis de yoktur. Çünkü, hayvanla cinsel ilişkide bulunmuş olana, Peygamber'in "zina haddi (zina cezası)" uyguladığına ilişkin bir hadis, aktarılagelmiş değildir.[23]

Fahruddin Râzî, "hayvanla cinsel ilişki"nin "zina" kapsamına girmediği, onun için bu ilişkiden dolayı "hadd" uygulanamayacağı, yalnızca "ta'zir" (azarlama) cezasının verilebileceği yolundaki görüşe, İmam Malik, İmam Sevrî ve İmam Ahmed İbn Hanbel'in de katıldığını yazar.[24] Ama kimi kaynaklar da, Malikî mezhebinin, "hayvanla cinsel ilişki"yi "zina" kapsamında gördüğünü; Hanbelî mezhebince benimsenen iki görüşten birinin de bu olduğunu belirtir.[25]

Konuya ilişkin Şafiî görüşüne gelince: Bu konuda birkaç aktarma (rivayet) var: Birincisine göre, Şafiî'nin görüşü, "hayvanla cinsel ilişki"yi, bütünüyle "zina hükmünde" görmek gerektiğidir. İnsanlar arasında zina eden kişiler gibi, bekâra ayrı, evliye ayrı işlem yapılır. İkinci görüşse, "hayvanla ilişkide bulunmuş olan kimsenin –bekâr olsun, evli olsun– öldürülmesi gerektiği" yolunda. Aktarılan üçüncü görüşe göreyse, "hayvanla ilişkide bulunan kimseye, azarlamanın ötesinde bir şey yapmak gerekmez".[26]

Bütün bu görüşleri ayrı ayrı destekler nitelikte hadisler var:

Hayvanla cinsel birleşimde bulunana
ne yapmak gerektiğine ilişkin hadisler:

20 *Hidâye*, 2/497.
21 *Hidâye*, aynı yer.
22 F. Râzî, *e't-Tefsiru'l-Kebîr*, 23/133.
23 Abdurrahman el Cezîrî, *Kitabu'l-Fıkh Ale'l-Mezâhibi'l-Erbaa*, 5/149.
24 F. Râzî, 23/133.
25 *Kitabu'l-fıkh Ale'l-Mezâhibi'l-Erbaa*, 5/150.
26 F. Râzî, aynı yer, *Kitabu'l-Fıkh Ale'l-Mezâhibi'l-Erbaa*, aynı yer.

Hadis:

İbn Abbas'tan, şöyle dediği aktarılır:

- "Hayvanla cinsel ilişkide bulunan kimseye zina cezası uygulanmaz."[27]

Hadis:

"Hayvanla cinsel ilişkide bulunan kimse, öldürülmeli."

Aynı İbn Abbas'tan, Peygamber'in şöyle dediği de aktarılır:

- "Hayvanla cinsel ilişkide bulunan kimseyi öldürün! Onunla birlikte, hayvanı da öldürün!"[28]

İnsanın Cinsel İlişkide Bulunduğu Hayvana Ne Yapılmalı?

Molla Husrev (ölm. 1480) kısaca "Dürer" diye adlandırılan *Dürerü'l-Hükkâm Fi Gureri'l-Ahkâm* adlı kitabında şu bilgileri verir:

"– Cinsel ilişkide bulunulan hayvan eğer eti yenmeyen türdense, kesilir, sonra yakılır. Kesilmeden, yakılmaz. Bu yapıldıktan sonra da, hayvanın değeri, sahibine ödenir. Eğer hayvan, cinsel birleşimde bulunan kimsenin değil de başkasınınsa... değerinin sahibine ödenmesi, hayvanın, cinsel birleşim nedeniyle kesilmiş olmasındandır. Sözkonusu hayvanın yakılması, vâcib (farz) değildir. Bu, adam o hayvan nedeniyle kınanmasın diyedir. Kaldığı zaman kınama konusu olabilir. Hayvan yok edilir ki, dedikodunun önüne geçilsin. Hayvan eğer eti yenen türdense, Ebu Hanife'ye göre, kesildikten sonra eti yenir. Ebu Yusuf'a göreyse, eti yenmez ve yakılır.[29] Bu bilgi ve görüşler, başka fıkıh kitaplarında da bulunur.[30]

Abdurahman el Cezîrî'nin *Kitabu'l-Fıkh Ale'l-Mezâhibi'l-Erbaa* adlı kitabındaysa şu bilgiler aktarılır:

"Hanefiler ve Hânbelîler: 'Cinsel ilişkide bulunulan hayvan eti yenen türden de olsa, kesilir ve yakılır. Etinin yenmesi caiz değildir' derler. Malikîler de: 'Bu hayvan, kesildikten sonra yenebilir. Cinsel birleşimde bulunan kimse de, başkaları da o hayvanın etinden yiyebilir. Bunda hiçbir sakınca yoktur. Çünkü, bu hayvanın etinin haram olduğuna ilişkin bir şeriat hükmü gelmiş değildir...' demekteler."[31]

Aynı kitapta, Şafiî mezhebinin görüşüne de yer veriliyor, söz konusu hayvanın etinin yenebileceğine ilişkin görüşün de, yenmeyeceğine ilişkin görüşün de, bu mezhebin görüşü olarak aktarıldığı belirtiliyor. (Bkz. aynı kaynak, aynı yer.)

7- "Livata" Denen Eşcinsellik ve Ters İlişki

- Daha önce de belirtildiği gibi, bir cinsel ilişkinin "zina" suçunu oluşturmasının temel koşulları arasında, "zina anlamı"nda olması da bulunuyor. Yine belir-

27 Ebu Davud, Kitabu'l-Hudûd/30, hadis no. 4465; Tirmizî, Kitabu'l-Hudûd/23, hadis no. 1455.
28 Ebu Davud, Kitabu'l-Hudûd/30, hadis no. 4464.
29 *Dürer*, 2/66.
30 Örneğin bkz. *Hidâye*, 2/497; *Mecmua'l-Ehür*, 1/465.
31 Bkz. 5/151.

tilmişti ki, "küçük çocuk"la, "deli"yle, "ölü"yle, "hayvan"la cinsel ilişkinin, "zina" niteliğinde görülmemesi buna bağlanıyor. Aynı nedenle, İslam hukukçularından önemli bir kesimi (Hanefî mezhebi başta), "livata" dedikleri "eşcinsellik" ilişkisini ve "ters ilişki"yi, "zina" kapsamında görmüyor. "Zina"nın tanımları sunulurken (bkz. II/A) buna da değinilmişti.

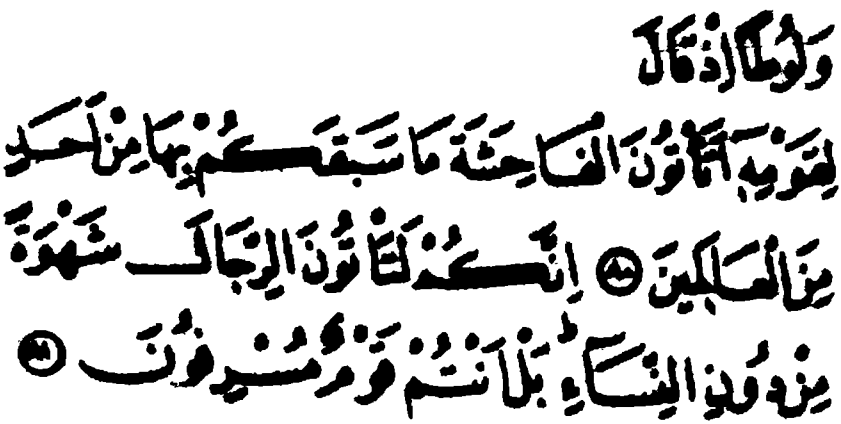
a) Eşcinsellik "Zina" mı, Değil mi?

Hanefî fıkıh kitaplarında verilen bilgiye göre:

Hanefî mezhebinden İmam Muhammed ve Ebu Yusuf, eşcinselliği "zina" kapsamında görüyorlar. Şafiî'den aktarılan görüşlerden biri de bu doğrultuda. Ancak, Ebu Hanife bu görüşte değildir. Ebu Hanife'nin kanıtı şöyle: "Eşcinsellik için ne yapmak gerektiği konusunda Peygamber'in arkadaşları görüş birliğinde olmayıp tartışmışlardır. Ayrıca, eşcinsellik zina anlamında değildir. Kaldı ki sürükleyici ortamı bulunmadığı için, bu ilişki yaygın değildir, pek azdır."[32]

Kaynaklarda, Malikî ve Hanbelî mezheplerinin birinci görüşten yana oldukları, yani, eşcinselliği "zina" saydıkları belirtilir.[33]

İlgili âyetler:

Anlamı:

(Diyanet'in)

Lût'u da gönderdik. Milletine: "Dünyalarda hiç kimsenin sizden önce yapmadığı bir *hayâsızlığı* mı yapıyorsunuz? *Siz kadınları bırakıp şehvetle erkeklere yaklaşıyorsunuz.* Doğrusu çok aşırı giden bir milletsiniz" dedi. (Bkz. A'râf Suresi, ayet 80-81)

32 *Hidâye*, 2/496-497 ve öteki fıkıh kitapları.
33 *Kitabul-Fıkh Ale'l-Mezâhibi'l-Erbaa*, 5/139-140.

Açıklama:

"Hayâsızlık" diye çevrilen sözcük, ayette "el fâhişe"dir ve burada "eşcinsellik" anlamındadır. (Maddenin başına bkz.)

F. Râzî, burada bir soru ve cevaba yer veriyor:

– "Dünyalarda sizden önce hiç kimsenin yapmadığı bir kötü şeyi mi yapıyorsunuz" deniyor; "eşcinselliğin daha önce hiçbir toplumda görülmediği" anlatılıyor. Bu nasıl olabilir? İnsanlarda ona sürükleyen şehvet varken böyle bir şey nasıl söylenebilir?

– İnsanların çoğu, bu tür bir işi pis, çirkin bulurlar. Böyle de olunca, yüzyıllar boyunca kimsenin böyle bir çirkin işi yapmadığı düşünülebilir. Ayrıca, böyle bir işi, geçmişte, "kişi"lerin değil de "hiçbir toplum"un yapmadığı anlatılmak isteniyor olabilir. Lût toplumu, "toplum" olarak bu işi yapmışlardır. Aradaki fark bu.[34]

Râzî, şu aktarmaya da yer veriyor:

"Lût toplumunda, eşcinseller evleniyorlardı. Ancak, arkalarını verenleri (pasif durumda olanları), ile de yabancılardan bulup nikâhlıyorlardı. "Bununla birlikte, o toplumda işin çok yaygınlaştığı ve toplum içindeki insanların "birbirleriyle de eşcinsel ilişkilerde bulundukları" (İbn Abbas'dan) aktarılıyor.[35]

Eşcinsellikle İlgili Hadisler:

Hadis:

İbn Abbas'tan, Peygamber'in şöyle dediğini söylediği aktarılıyor:

– "Lût toplumunun yaptığı türden iş (eşcinsellik) yapan kimseleri bulduğunuzda, 'yapan'ı (aktif durumda olanı), 'kendisini yaptıran'ı (mef'ûl=pasif durumda olanı) öldürün!"[36]

Hadis:

Ebu Hureyre, Peygamber'den, Lût toplumunun yaptığı türden iş yapanlar (eşcinseller) hakkında soru sorulduğunu ve Peygamber'in de şu karşılığı verdiğini anlatır:

– "Üstte olanı da, altta bulunanı da (aktifi de, pasifi de) 'recm'edin (öldürünceye dek taşlayın)!"[37]

Abdullah oğlu Câbir'den, Peygamber'in söylediğini söylediği aktarılır:

– "Benim ümmetim için en korktuğum şey, Lût toplumunun yaptığı türden iştir (yani eşcinsellik)."[38]

Bununla birlikte, İbn Abbas'tan, Peygamber'in, "eşcinsel"leri "lanetlediği, ama bunları öldürmekten söz etmediği" de aktarılır.[39]

34 F. Râzî, 14/168.
35 Râzî, *aynı yerde.*
36 Ebu Davud, Kitabu'l-Hudûd/29, hadis no. 4462; Tirmizî, Kitabu'l-Hudûd/24, hadis no. 1456; İbn Mace, Kitabu'l-Hudûd/12, hadis no. 2561.
37 İbn Mace, Kitabu'l-Hudûd/12, hadis no. 2562.
38 Tirmizî, Kitabu'l-Hudûd/24, hadis no. 1457; İbn Mace, Kitabu'l-Hudûd/12, hadis no. 2563.
39 Tirmizî, Kitabu'l-Hudûd/24, hadis no. 1456.

Eşcinsele Verilecek Ceza

İslam hukukçularınca, eşcinsele şu cezaların verilmesi gerektiği savunulur:

"Ölüm cezası":

Eşcinsellik suçunu işlemiş (bir kez bile olsa, bu işi aktif ya da pasif olarak yapmış) olan kimseye, ölüm cezasının verilmesi gerektiğini savunanlar, nasıl bir ölüm cezası olması gerektiği konusunda birleşememektedirler:

Fıkıh kitaplarında belirtildiğine göre şu görüşler ileri sürülüyor:

- "Bu suçu işleyen kimse, yakılmalıdır!",
- "Bu suçu işleyen kimse, üzerine duvar yıkılarak öldürülmelidir!",
- "Bu suçu işleyen kimse, yüksek bir yerden tepesi üstüne dikilip ve taşla da bağlandıktan sonra atılarak öldürülmelidir."[40] Kimilerine göre de, bu suçu işlemiş olan, "taşlanarak" öldürülmelidir.[41]

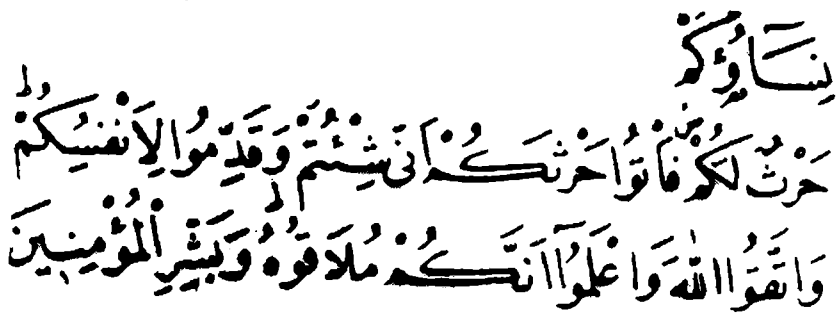
"Ta'zir (azarlama) Cezası":

Ebu Hanife'ye ve onun görüşünü benimseyenlere göre, "livata" suçunu işlemiş olana verilmesi gereken ceza budur. "Suçlu, tevbe edene ya da ölene dek hapse atılmalıdır" diyenler de var.[42]

b) Ters İlişki

Kadınla "arkadan ('dübür'den) birleşme"ler, bir başka deyişle "ters ilişki"ler de, "Lût toplumunun işi" ("livata"), yani "erkeğin erkekle cinsel ilişkisi" hükmünde görülür.[43]

"Kadınla ters ilişki" konu olunca, şu ayet üzerinde durulur ve nasıl yorumlanması gerektiği tartışılır.

Anlamı:

Kadınlarınız sizin tarlanızdır. Tarlanıza, istediğiniz gibi gelin. İstikbal için hazırlıklı olun, Allah'tan sakının. O'na hiç şüphesiz kavuşacağınızı bilin. Bunu, insanlara müjdele! (Bakara Suresi, ayet 223.)

40 *Hidâye*, 2/496.

41 *Kitabu'l-Fıkıh, Ale'l-Mezâhibi'l-Erbaa*, 5/141 ve öt.; Tirmizî, Kitabu'l-Hudûd/24, 1456' no.lu hadis nedeniyle yer verilen görüşler.

42 Bkz. fıkıh kitapları, örneğin, *Hidâye*, 2/496.

43 Bkz. fıkıh kitapları, örneğin, *Hidâye*, 2/496.

Açıklama:

"Tarlanıza istediğiniz gibi gelin"deki "gibi", ayetteki "ennâ"nın karşılığı olarak yer almıştır. Oysa, "ennâ", gerçek anlamıyla, "yer" anlatan bir sözcüktür. F. Râzî de burada bu sözcüğe kendi anlamını (yer anlamını) vermenin daha doğru olduğunu yazar.[44]

Öyleyse, "tarlanıza istediğiniz gibi gelin" yerine, "tarlanıza (daha doğrusu ekinliğinize=kadınlarınıza) istediğiniz *yerden* gelin (yani cinsel ilişkide bulunun)" diye anlam vermek, ayetteki karşılığına daha uygun olur.

Peki "Kadınlarınızla dilediğiniz *yerden* cinsel ilişkide bulunun!" ne demek? Ayette böyle denirken ne demek isteniyor?

İşte asıl tartışma konusu burası.

F. Râzî, dinbilirlerin çoğunun ('ulemâ'), ayetle anlatılmak istenenin şu olduğunu savunduklarını belirtir:

"Bir adam karısıyla, isterse önden yanaşarak önden cinsel ilişkide bulunabilir, isterse arkadan yanaşarak önden cinsel ilişkide bulunabilir, bu iki yoldan birini seçmekte özgürdür. Ayetle anlatılmak istenen budur."[45]

Ne var ki, ayetteki anlatılanlardan, "kadınlarınızla, nerelerinden isterseniz oralarından cinsel birleşimde bulunabilirsiniz" anlamını, kişinin kendi karısıyla "ters ilişki"de bulunmasına izin verildiği hükmünü çıkaranlar da var. F. Râzî, her iki kesimin yorum ve kanıtlarına da uzun uzun yer veriyor. Özeti şu:

İnsanın kendi karısıyla "ters ilişki"sine (arkadan, arka delikten cinsel ilişkide bulunmasına) izin verildiği yolunda hüküm çıkaranlara göre, ayetteki "ekin" ya da "ekinlik (tarla)" demek olan "hars" ve "yer (nereden)" anlamı içeren "ennâ" sözcükleri, "karıyla ters ilişki"nin serbest olduğunu anlatıyor. Buna göre ayetin anlamı şudur: "Karılarınız sizin ekinliğinizdir, bu ekinliğe nereden yanaşırsanız, nereden cinsel birleşimde bulunursanız özgürsünüz, dilediğinizi yapın!" Ayete bu anlamı verenler, kişinin "cinsel organı"nı, "kendi karısından ve cariyesinden korumak" zorunda bulunmadığını, kendi karısıyla ve cariyesiyle cinsel birleşimde bulunurken "kınanamayacağı"nı anlatan Mü'min Suresi, ayet 5-6 ile de bu serbestliğin dile getirildiğini savunurlar. "Çünkü bu ayetlerde, herhangi bir sınırlama yoktur" derler.

Söz konusu "ters ilişki"ye izin verildiği anlamının yukarıdaki ayetten de, Mü'min Suresi'ndeki ayetlerden de çıkarılamayacağını savunanlarsa, yukarıdaki ayetten bir önceki ayette, "...(Karılarınız aybaşılı durumdan) temizlendiklerinde, onlara, Tanrı'nın size buyurduğu yoldan yaklaşın!" dendiğini anımsatıyorlar: "Tanrı'nın buyurduğu yol, ters yol olamaz, çocuk üretimine elverişli olan yoldur, kadınlık organıdır..." diyorlar. Yukarıdaki ayette, iki "hars" (ekin ve ekinlik) geçiyor. Bu iki "hars"tan birincisiyle "karı"nın, ikincisiyle ise "karının kendisi" değil, "ekinliği" olan "cinsel organı"nm ("ferc"inin) anlatılmak istendiğini savunuyorlar. Buna göre, neresinden yanaşılırsa yanaşılsın, "karının ekinli-

44 F. Râzî, 6/69.
45 Râzî, 6/71.

ği (çocuk tohumunun ekildiği yer)" demek olan "cinsel organıyla birleşilebileceği" anlatılıyor.[46]

Ayetin, "karıyla ters ilişki"ye izin vermediği yolundaki görüşü benimseyenler çoğunlukta. Sunnî kesimin bütünüyle bu görüşü benimsediği söylenebilir. Bununla birlikte İbn Ömer'den de, ayetin, "karıyla ters ilişki" konusunda olduğu aktarılır.[47]

Bir kesim Şiîlerce de, ayet, "karıyla ters ilişki" hakkındadır.[48]

Kur'an yorumlarında, ayette, "karıyla ters ilişki"nin değil, başka şeyin anlatılmak istendiği belirtilirken "iniş nedeni"nin şu olduğu da aktarılır:

"Yahudiler, 'bir insan karısıyla, arkadan yanaşarak (öndeki cinsel organıyla) cinsel ilişkide bulunursa, doğan çocuk şaşı olur!' derlerdi. Onların bu görüşlerinin doğru olmadığını dile getirmek için bu ayet indi."[49]

Yani: "insan nereden yanaşırsa yanaşsın, karısıyla cinsel ilişkide bulunabilir, elverir ki ilişki, normal yerden (önden) olsun" demek istendiği belirtilir.

Erkeğin erkekle eşcinsel ilişkisi de, erkeğin kadınla ters ilişkisi de hadislerde kınanıyor ve belirli bir kesim bir yana, İslam fıkıhçılarınca "büyük günah"lardan sayılıyor. Ancak, birincisinin "zina" olup olmadığı, zinaya auygulanan cezanın, ona da uygulanmasının gerekip gerekmediği tartışılırken; ikincisinde böyle bir tartışma bulunmuyor. Özellikle "insanın kendi karısıyla ters ilişkisi" söz konusu olunca; Çünkü, kişinin "kendi karısıyla ters ilişkide bulunması"nın, "büyük günah" sayılsa da, "zina" sayılmadığı, böyle bir ilişkiden dolayı "zina cezası"nın uygulanamayacağı konusunda birleşildiği belirtilir kaynaklarda.[50] Yine de, "yabancı bir kadınla ters ilişki"nin "zina" sayılıp sayılmaması tartışmalı.[51]

Abdurrahman el Cezirî, insanın "kendi karısı'yla da olsa "ters ilişki"de bulunmasının nasıl kınandığına ilişkin birçok hadisler aktarıyor.[52]

8- Kuşku ve Sanıya Dayalı Cinsel İlişki

– "Zina" suçunun oluşmasının koşullarından biri de, işe, "kuşku"nun, "sanı"nın karışmamasıdır. Peygamber'den, "-Kuşku bulunduğu durumlarda, suç için belirli cezaları (hudûd) uygulamayıp kaldırın! dediği aktarılır. Bu hadis, fıkıh kitaplarında da yer alır.[53]

a) Kuşkunun Türleri

Fıkıh kitaplarında, konuya ilişkin kuşku, ikiye ayrılır: Biri, suçu işleyen kimsenin, işlediğinin suç olmadığını sanmasından kaynaklanır. Bu türden olanda, suçu

46 F. Râzî, 6/71-74. Konuya ilişkin çeşitli görüş ve aktarmalar için de bkz. Taberî, tefsir, 2/232-236.
47 Taberî, 2/233,234; F. Râzî, 6/71.
48 Râzî, 6/71.
49 Taberî, Tefsir, 2/233; F. Râzî, 6/73-74; Sabunî, *Safvetu't-Tefasir*, 1/142.
50 *Kitabu'l-Fıkh Ale'l-Mezâhibi'l-Erbaa*, 5/146; *Mecmau'l-Enhür*, 1/466.
51 *Mecmau'l-Enhür*, aynı yer.
52 *Kitabu'l-Fıkh Ale'l-Mezâhibi'l-Erbaa*, 5/146-149.
53 Örneğin bkz. *Hidâye*, 2/493.

işleyen kimse, işlediğinin suç olmadığına ilişkin bir kanıt var olduğunu sanmış ve kanıtları birbirine karıştırmıştır ("iştibâh"). Yani gerçekte, suç olmadığına ilişkin bir kanıt yoktur. Bu kimse "ben onu öyle sanıyordum, öyle biliyordum" dediği için suç için belirlenmiş cezadan kurtulur. "Ben onu bilerek yaptım" dese, ceza uygulanır. İkinci türüyse, gerçekteki "ciddî kanıt"tan kaynaklanır. Bu durumda, işlenenin suç (haram) sayılıp sayılamayacağı kesin değildir, kuşkuludur. Böyle durumda suçu işleyen, "Ben suç olduğunu bilerek yaptım" dese bile, o suç için belirlenmiş ceza uygulanmaz.[54] "Kuşku"yu ve "kuşkulu durum"u ikiye değil de, üçe ayıran kaynaklar da var. Ama hepsinde de aynı şeyler anlatılır. İki bölüm içinde anlatılanlardan bir kesimi, kimi kaynaklarda ayrı bir bölüm olarak ele alınmıştır, o kadar.[55]

Birinciye Örnekler:

Adam, "üç talâk"la boşadığı karısıyla "iddet (kadının beklediği süre)" içinde, ("nasıl olsa daha karımdır" diyerek) cinsel birleşimde bulunmuştur. Ya da "babasının cariyesi"yle ya da "anasının cariyesi"yle ya da "karısının cariyesi"yle olmuştur cinsel ilişkisi. İşte bu ve benzeri durumlarda, olayın "helâl" olduğuna ilişkin hiçbir köklü "kanıt" yoktur. Ama adam "kanıtları birbirine karıştırarak" ("iştibâh"la), "haram" olanı "helâl" sanmıştır. İşte adamın bu "sanı"sı, "kuşkulu bir durum" meydana getirdiğinden, "zina cezası"yla cezalandırılmasına hükmedilmiyor. Ama adam, "Ben de haram olduğunu biliyordum, bile bile yaptım!" dese, "zina cezası" uygulanır. (Bkz. aynı kaynaklar.)

Ama bu, "Hanefî fıkhı"na göre böyle. Tersine görüşler de yok değil. Tersine hadisler de var.[56]

İkinciye Örnekler:

Adam karısını, temelli, ama kapalı, "kinâye"li sözlerle boşamıştır. "Sen artık kendi başınasın, benden bağımsızsın, özgürsün ('el emru bi yedik')..." gibi boşamayı amaçladığı sözlerle... Böyle boşadığı karısıyla, "iddet (bekleme süresi)" içinde cinsel birleşimde bulunsa ya da "oğlunun cariyesi"yle ya da "başkasıyla ortak olduğu cariye"yle ya da "sattığı, ama alıcıya daha tesim etmediği cariye"yle... cinsel ilişkisi olsa, bu kimseye "zina cezası (hadd)" uygulanmaz. Adam, "Ben bu işi, haram olduğunu bile bile yaptım!" dese bile... Çünkü, olayın "helâl" olduğunu düşündürecek "ciddî kanıt" var ortada. Örneğin, "kapalı, kinâyeli söz"lerle boşanmış kadının boşanması, Peygamber'in kimi arkadaşlarına göre, temelli değildir, "dönülmesi mümkün" (ric'î) olan türdendir. Adamın "oğlunun cariyesi" de Peygamber'in: "Sen ve malın, babanındır!" sözüne göre adamın "kendi malı" sayılabilir. Öteki örneklerde de, cinsel ilişkinin "helal" olduğunu düşün-

54 *Hidâye*, 2/493-494.
55 *Dürer*, 2/64-65; *Mecmau'l-Enhür*, 1/463.
56 Örnek olarak bkz. Ebu Davud, Hudûd/28, hadis no. 4458.

düren benzer kanıtlar var. Böyle kanıtlar olunca da, olay "zina" kapsamı içine sokulamıyor ve "zina cezası" uygulanamıyor. (Bkz. aynı kaynaklar, aynı yerler.)

b) Geçersiz De Olsa "Akd"e, "Sözleşme"ye Dayalı Cinsel Birleşimler

Kimi fıkıh kaynaklarında, bu tür cinsel birleşmelerin, "zina" olmak yönünden "kuşkulu" durumun ayrı bir türü, ayrı bir bölümü olarak ele alındığı görülür.[57]

Kiralık Kadınla Cinsel İlişki

"*Kitabu'l-Fıkıh Ale'l-Mezahibi'l-Erbaa*" (*Dört Mezhep Üstüne Fıkıh Kitabı*) adlı kitabın yazarı (Abdurrahman el Cezîri), bu konuya ayırdığı bölümde, Hanefî mezhebinin görüşünü: "Bir adam zina için bir kadını ücret karşılığında tutmaya yönelse, kadın da kabul etse ve o kadınla cinsel birleşimde bulunsa, adama da, kadına da zina cezası uygulanmaz, yalnızca devlet başkanının uygun göreceği biçimde ikisi de azarlanır, bununla birlikte, ikisine de, kıyamet günü karşılığı görülmek üzere zina günahı yüklenir...dediler" diye anlattıktan sonra şu öyküye yer verir:

"Bir kadın, kırda koyunlarını otlatan çobandan içmek için süt ister. Çoban da, cinsel ilişki için kendisini vermedikçe ona süt vermeyeceğini söyler. Kadın, çok aç olduğu, besine çok gereksinim duyduğu için ister istemez, adamın isteğini kabul eder. Çoban kadınla cinsel ilişkide bulunur. Olay, Hattab oğlu Ömer'e iletilir, Ömer, bu iki kişiden de zina cezasını kaldırır. Ve 'Verilen süt, adamın kadına verdiği mehir sayılır!" der ve sütü, cinsel birleşimin karşılığında bir ücret sayar."[58] Yazar, "mehir"in de, aslında "kadınla olan cinsel birleşimin karşılığında bir ücret" olduğunu belirtir ve ayetlerde geçen: "Onlara ücretlerini verin...!" buyruğunu (bkz. Nisâ Suresi, ayet 24, 25) anımsatır. Yazar, öyküdeki türden ücret karşılığında (kadın kiralayarak) cinsel birleşimde bulunmalarda, "zina cezası"nın uygulanmaması gerektiği yolundaki görüşe, Malikî, Şafiî ve Hanbelî mezheplerinin, bu arada, Hanefî mezhebinden ve İmam Ebu Yusuf'un ve İmam Muhammed'in karşı çıktıklarını da belirtir.[59]

Bir Süre İçin Anlaşma Yapılan ve Nikâhlanan Kadınla Cinsel İlişki:

Bir süre için yapılan "nikâh"a, "mut'a nikâhı" deniyor. Kâmil Miras, bu nikâha, Peygamber'in (bir zamanlar) izin verdiğini anlatan bir hadis[60] nedeniyle açıklama yaparken bu nikâhı ("mut'a nikâhı"nı) şöyle tanımlıyor:

"Muvakkat (belirli) bir zaman için iki tarafın râzı olduğu bir ücret mukabilinde, *kadın kiralamaktır*..."[61]

57 *Dürer*, 2/65; *Mecmau'l-Enhür*, 1/463.
58 *Kitabu'l-Fıkh Ale'l-Mezâhibi'l-Erbaa*, 5/66.
59 Bkz. *age*, 5/66, 67.
60 *Tecrîd-i Sarîh*, hadis no. 1697.
61 *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi*, İstanbul, 1947, c.11, s.108.

Bu tanım, fıkıh kitaplarında anlatılana da uygundur.[62]

Şu nokta üzerinde birleşiliyor:

"Mut'a nikâhının Peygamber döneminde yaşandığı bir zaman yaşanmıştır."[63]

Tartışılagelen noktalarsa şöyle:

- Mut'a nikâhı geçerliliği sonradan kaldırılmış mıdır?

- Geçerlilik kaldırılmışsa ne zaman ve kim tarafından kaldırılmıştır?

- Şimdi böyle bir nikâhla cinsel ilişkide bulunulursa, bu, "zina" sayılır mı ve "zina cezası (hadd)" uygulanır mı?

İlgili hadisler aydınlatıcı olur:

Hadis:

Abdullah Oğlu Câbir ile Ek'va Oğlu Seleme'den şöyle dedikleri aktarılıyor: Bir savaş birliği içindeydik. Peygamber geldi bize: "Mut'a yapmanız için size izin verildi. Haydi mut'a yapın!" dedi.

Seleme, "mut'a"nın nasıl yapılabileceğini de anlattığını ve şöyle dediğini açıklar:

"Herhangi bir erkekle kadın (birlikte yaşamak için) anlaştıklarında, üç gece aralarında işret (birlikte yaşamaları) sürer. Bu süre bitince, isterlerse süreyi artırabilirler, isterlerse birbirlerini bırakabilirler."

Seleme'nin şunu açıkladığı da aktarılır:

"Artık bilmiyorum: Bu durum bize mi özgüydü (yalnızca Peygamber'in arkadaşlarına özgü olmak üzere verilmiş bir izin miydi?); yoksa bütün insanlara da aynı izin verilmiş miydi?"[64]

Bu hadiste, olayın ne zaman geçtiğine ilişkin tarih yok.

Hadis:

Abdullah İbn Mes'ud'un şunları anlattığı aktarılır:

"Peygamberle birlikte gazaya (savaşa) giderdik, yanımızda kadınlar da bulunmazdı, (cinsel birleşim için çok gereksinim duyardık). Bir ara şöyle dedik:

- İğdiş (erkeklik bezleri çıkarılarak ya da burularak erkeklik görevini yapamaz duruma gelme) olmayalım mı bu durumda?

Peygamber iğdiş olmamızı yasakladı ve ondan sonra *elbise gibi ücret karşılığında* (belirli bir süre için) kadın alıp evlenmemize izin verdi..."[65]

Bu hadiste de "gaza"nın hangi gaza ve konuşmaların geçtiği, "mut'a nikâhı"na izin verildiği tarihin hangi tarih olduğu belirtilmiyor.

62 Örneğin bkz. *Hidâye*, 2/292.

63 Aşağıdaki hadislerle birlikte bkz. *Kitabu'l-Fıkh Ale'l-Mezâhibi'l-Erbaa*. 5/138.

64 Buhârî, Kitabu'n-nikâh/31; Müslim, Kitabu'n-nikâh /13-14, hadis no. 1405.

65 Buhârî, Kitabu'n-nikâh/ 8; *Tecrîd-i Sarîh*, hadis no. 1697; Müslim, Kitabu'n-nikâh/11, hadis no. 1404.

Hadis:

Ali İbn Ebî Tâlib'in şöyle dediği aktarılır:

"Peygamber, kadınlarla mut'a yapmayı, Hayber günü yasakladı..."[66]

Bu hadiste, "muta"nın geçerli kılındığı tarih değilse bile, yasaklandığı tarih belirtiliyor: Hayber günü, yani Hayber Savaşı. Bunun da tarihi belli: 628.

Hadis:

Sebretü'l-Cühenî'nin, Peygamber Mekke'nin fethi sırasında "kadınlarla mut'a yapma"ya ("mut'a nikâh"ına) izin verdiğini anlattığı aktarılır. Aynı hadiste, Sebretü'l-Cühenî'nin başından geçen bir olayı nasıl anlattığına da yer verilir. Anlatılanlara göre: Peygamber "mut'a"ya izin verince; Sebre, kabilesinden bir kişiyle birlikte kadın için yola koyulur. Mekke yakınında bir yere vardıklarında "genç bir kadın" bulurlar. Kadın öylesine güzel, öylesine çarpıcı ki, –Sebre'nin deyişiyle–: "uzun boylu, uzun boyunlu, genç bir dişi deve"ye benzemekte. Sebre de genç ve yakışıklı. Ne var ki, kadına karşılık olarak verebileceği giysisi pek eski ve kötü. Arkadaşı yakışıklı değil, ama onun giysisi güzel. Neyse kadına yanaşıp konuşurlar:

– Birimiz senden yararlanmak (seninle bir süre için cinsel birleşimde bulunmak, yaşamak) ister, kabul eder misin?

– Peki karşılığında bana ne verebilirsiniz?

İkisi de verecekleri giysiyi çıkarıp sunar. Sebre konuşur:

– Benimki eski, ama arkadaşımınki yeni ve güzel.

Kadın bir giysinin güzeline bakar, bir de Sebre'nin yakışıklılığına... Yani bir yanda güzel bir giysi, öbür yanda yakışıklı bir adam. Hangisini seçmeli? Kadın yakışıklı adamı seçer ve seçimini bildirir Sebre'ye:

– Seninki yeterli.

Ve Sebre, bu kadınla bir süre, üç gün birlikte olur. Yani "mut'a nikâhı" yaparak cinsel birleşimde bulunur. Ardından, Peygamber'in "mut'a nikâhı"nı yasaklayan buyruğu gelir:

– "Kimin mut'a nikâhıyla yanında bulunduğu kadın varsa, hemen yol versin!" Ve böylece "mut'a nikâhı" (bir kez daha) yasak olmuş olur.[67]

Bu hadiste de, "mut'a nikâhı"nın Mekke'nin fethi günlerinde, yani 630 yılında bir süre geçerli kılındığı, sonra yasaklandığı açıkça anlatılır.

Yukarıdaki hadislerden çıkan sonuç: "Mut'a nikâhı", Hayber Savaşı'ndan önce "meş'ru" kılınıyor, bu savaşta, yani 628 yılında yasaklanıyor, 630'da "meş'ru" kılınıyor ve aynı yıl (yasallaştıktan kısa bir süre sonra) yasaklanıyor.

66 Buhârî, Kitabu'l-Meğâzî/38; *Tecrîd-i Sarîh*, hadis no. 1613; Müslim, Kitabu'n-nikâh/29-32, hadis no. 1407.

67 Müslim, Kitabu'n-Nikâh/19-20, hadis no. 1406.

Dahası var:

Hadis:

Abdullah Oğlu Câbir anlatıyor:

"Biz *Peygamber'in, Ebubekir'in ve Ömer döneminde mut'a nikâhını kullandık.* Peygamber'in ve Ebubekir'in döneminde, günlerce, biraz hurma, biraz un karşılığında mut'a biçiminde (kadınlardan) yararlandık. *Sonunda Ömer yasakladı* mut'ayı..."[68]

Müslim'in *e's-Sahîh*'inde çok açık anlatımlarla yer alan bu hadise göre de mut'a nikâhını en son yasaklayan Halife Ömer oluyor. Yani buna göre, Peygamber döneminden sonra da, Halife Ömer dönemine değin (bu dönemin de bir kesimini içine alacak biçimde) *geçerli* oluyor.

Kâmil Miras diyor ki:

"Şiîler arasında hâlâ câri ve muteberdir..."[69]

"Sünnî kesim (ehl-i sünnet)", bu nikâhı "meşr'u" saymaz.

İbn Rüşd, konuya ilişkin şunları yazmakta:

"Mut'a nikâhının yasaklandığına ilişkin haberler çok ve birbirini izler. Ama tartışma konusu olan da var: Bu nikâhın ne zaman yasaklandığı tartışılır. Kimi aktarmalara göre, Peygamber bu nikâhı, Hayber günü, kimine göre, Fetih günü (Mekke'nin fethi sırasında), kimine göre Tebük gazasında, kimine göre, Veda' haccında, kimine göre, umre kazasında, kimine göre Evtas yılında (630) yasaklamıştır. Peygamber'in arkadaşlarının çoğu ve ülkelerin fakihlerinin tümü, bu nikâhın haram (yasak) olduğu görüşünde. İbn Abbas'ınsa, bu nikâhı helâl saydığı ünlüleşmiştir. Bu söylentiye göre, Mekke halkından ve Yemen halkından arkadaşları da onun görüşüne katılmışlardır. Anlattıklarına göre İbn Abbas, görüşünün doğru olduğuna şu ayeti kanıt olarak göstermiştir:...'Onlardan yararlanmanıza karşılık olarak (istimta ettiğiniz=mut'a yoluna gittiğiniz sürece) ödenmesi gerekli ücretlerini verin'...'İbn Abbas'tan, burada 'ayettendir' diye) 'belirli bir süreye dek (ilâ ecelin müsemmâ)' kıraati de aktarılır. Ve anlatıldığına göre İbn Abbas şöyle demiştir: 'Mut'a nikâhı, Tanrı'nın Muhammed ümmeti için bir rahmetidir. Eğer bu nikâhı Muhammed yasaklamamış olsaydı, ondan çok daha kötü olan zinaya ister istemez sürüklenme durumu olmazdı (ya da en kötü kimse bile zina etmek zorunda kalmazdı.) Bunu İbn Abbas'tan, İbn Cüreyye ile Amr İbn Dinâr rivayet etmiştir. Atâ'dan da Abdullah Oğlu Câbir'in şöyle dediği aktarılmıştır: 'Biz Peygamber döneminde, Ebubekir döneminde ve Ömer'in halifeliğinin de yarısına değin, mut'a nikâhı yapardık. Sonra onu, Ömer halka yasakladı.'"[70]

"Sünnî kesim", şimdi bu nikâhın geçerli olmadığını benimser; ama bu tür bir nikâhla kadın edinip cinsel ilişkide bulunmuş olan kimseye de *"zina cezası (hadd)"*

68 Müslim, *Kitabu'n-nikâh*/15-17.
69 *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi*, İstanbul, 1947, 11/335.
70 İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyeti'l-Muktasıd*, 2/48.

uygulamaz.[71] Dahası, *Hidâye* gibi önemli kimi fıkıh kitaplarında, bu nikâhın, "sünnet ehli"nden İmam Malik'e göre de geçerli ("câiz") olduğu yazılır.[72]

Sonuç: Hadislere ve yorumlara göre, "mut'a nikâhı", birkaç kez geçerli sayılmış ve birkaç kez de yasaklanmıştır. Genellike "Sünni kesim"e göre, konu yasakla kapanmıştır. Kimileriyse, özellikle Şiîler, bu nikâhın bugün de geçerli olduğu görüşündedirler. Bu nikâhı "haram" sayanlar da, "zina cezası"nın uygulanmasına engel sayarlar.

9- Zorla Yaptırılan Cinsel İlişki

– Zina suçunun oluşmasının koşullarından biri de, söz konusu yasak cinsel ilişkide bulunan kimsenin onu, kendi isteğiyle, zor karşısında kalmadan yapmış olmasıdır. O nedenle "zorla yaptırılan cinsel ilişki", zina kapsamına sokulmamakta.[73]

Anlatılan tüm koşulların bulunması durumunda "zina" suçu oluşur ve kanıtlanmasıyla da ceza (hadd) uygulanır.

B- Sonuç

Bir cinsel ilişkinin "zina" sayılması birçok koşula bağlıdır. Bu koşulların da üzerinde birleşilenleri vardır, tartışma konusu olanları vardır.

– Cinsel birleşimde bulunanların "akıl" durumu, "yaş"ı nedir, yeterli midir?

– Cinsel ilişkide bulunanlar, bu ilişkide bulunurlarken ne durumdaydılar, kendi istekleriyle mi yaptılar?

– Cinsel birleşimde bulunanlar, bu ilişkide bulunurlarken yasak olduğunu mu, olmadığını mı düşünerek sürüklenmişlerdir? Yasak olmadığını düşünmüşlerse, "sanı"larının dayanağı nedir, ciddî sayılabilecek bir kanıta dayanmışlar mıdır?

– Cinsel ilişkide bulunanların, aralarında bir akit, bir sözleşme var mıdır, geçerlilik derecesi nedir?

– Cinsel ilişkide, insanla insan mı vardır? Kadın-erkek ilişkisi biçiminde mi, ilişki düz ilişki mi, ters ilişki mi, eşcinsellik biçiminde mi? İlişkiye geçilen insan sağ mı, ölü mü?

– Cinsel ilişki, insan-hayvan arasında mı?

İncelendiğinde, cinsel ilişkinin, "zina" suçunu oluşturur nitelikte bulunması durumunda, "zina" edenlerin "bekârlık" ve "evlilik"leri gözönünde tutulur ve tanıklar aranır. Tanıklar da yeterli bulunduğunda, "evli"ye ayrı, "bekâr"a ayrı ceza uygulanır.

71 Kâmil Miras, *Tecrîd*, 11/335; *Mecmau'l-Enhür*, 1/270.
72 *Hidâye*, 2/292.
73 *Dürer*, 2/67 ve öteki fıkıh kitapları.

IV
ZİNA CEZASI ("HADD") VE UYGULAMALAR

A- Ceza Türleri

I- Kadına: Kınamayla Birlikte Evde Ömür Boyu Hapis;
Erkeğe: Kınama

Anlamı:
(Diyanet'in)

Kadınlarınızdan zina edenlere, bunu ispat edecek aranızdan dört şahid gösterin, şehâdet ederlerse, ölünceye veya Allah onlara bir yol açana kadar *evlerde tutun.* (Nisâ Suresi, ayet 15.) İçinizden zina eden iki kimseye *eziyet edin.* Tevbe edip düzelirlerse, onları bırakın. Doğrusu Allah tevbeleri dâimâ kabul ve merhamet eder. (Nisâ Suresi, ayet 16.)

Açıklama:

Yukarıdaki ayetlerden ilkinin kadınlara özgü olduğu açık. "Dört tanığın tanıklığı" olursa, "zina eden kadın"a nasıl bir ceza verilmesi gerektiği de çok açık biçimde belirtiliyor: "Ölünceye ya da Tanrı bir başka yol gösterene dek evde tutulma (haps)".

İkinci ayetse "erkekler"i dile getiren sözcüklerle hüküm bildiriyor. "İçinizden zina eden iki erkeğe..." diye çevrilmesi gereken sözlerin, yukarıdaki çevi-

ride "erkeğin erkekle zinası" anlatılıyor sanılmasın diye, "İçinizden zina eden iki kimseye... " diye çevrildiği görülüyor. "Ellezâni yezniyâni'nin tam karşılığı: "Zina eden iki erkek"tir. Ama burada amaçlanan, genellikle benimsenen yoruma göre "iki erkeğin zinası" değildir, "bir erkekle bir kadının zinası"dır.[74] Ne var ki bütün yorumlar böyle değil. İkinci ayetin başındaki "ellezâni" "yezniyâni" ve bunu izleyen sözlerle, "erkeğin erkekle cinsel birleşimi"nin, "livata" denen eşcinselliğin cezasının anlatıldığını ileri sürenler de var. Şâfiî'nin görüşünün de bu olduğu belirtiliyor. Celaleyn tefsirinde Şâfiî'nin bu yorumuna yer veriliyor ve bu yorumun doğru olduğu savunuluyor.[75] Ebu Müslim İsfehânî'yse ikinci ayetteki bu sözlerle "zina eden erkek ile zina eden kadın"ın amaçlandığına "ihtimal" bile vermez. Konuyu birçok yönden ele alarak böyle bir ihtimalin bulunmadığını kanıtlamaya çalışır.[76] Ebu Müslim'e göre birinci ayette "seviciler" (erkek yerine birbiriyle cinsel ilişkiye giren, sapıkça sevişen kadınlar) ve cezaları, ikinci ayetteyse "eşcinsel erkekler" ve cezaları anlatılıyor. Bu yorumu savunan başkaları da var.[77]

Fahruddin Râzî, Ebu Müslim'in bu yorumuna geniş yer verir.[78]

Bu yoruma göre çıkan hükümler şöyle:

– Sevici kadına verilecek ceza: Ömür boyu evde hapsedilme.

– Eşcinsel erkeğe verilmesi gereken ceza: "Eziyet".

"Eziyet" de, bir yoruma göre –ki genellikle bu yorum benimsenir– "sözlü kınama (tevbih)", bir başka yoruma göre de sözlü kınamayla birlikte, "dayak".[79] İbn Abbas'ın yorumu: "Nalınla (yani ayakkabıyla) vurmak gerekir."[80] Kimi tefsirlerde, örneğin Celâleyn'de bu yorumun benimsendiği görülür.[81]

Genellikle benimsenen görüşe göre, daha önce de değinildiği gibi, ayetlerdeki cezalar, karşı cinsle zina eden kadın ve erkeklere ilişkindir. Ne var ki burada da iki görüş bulunuyor:

Bir yoruma göre, ömür boyu evde hapsedilme cezası kadınlara; "eziyet" yani dayaklı ya da dayaksız sözlü kınama da erkekleredir.

Öbür yoruma göre de, ömür boyu evde hapsedilme cezası yalnızca kadınlara; ama dayaklı ya da dayaksız kınama, hem kadınlara, hem de erkekleredir. Çünkü "eziyet"ten söz eden ikinci ayette, erkekle birlikte kadın da var. F. Râzî de bu yorumu benimsiyor. "Yorumların en güzeli budur" diyor.[82] Yani:

– Zina eden kadına: Ömür boyu evde hepsedilmeyle birlikte dayaklı ya da dayaksız kınama.

74 *Tefsiru'n-Nesefî*, 1/214; Taberî, 4/200; Sabunî, *Safvetu't-Tefasir*, 1/266.
75 *Tefsirul Celâleyn*, 1/73.
76 F. Râzî, *Tefsir*, 9/231-232.
77 Nesefî, *Tefsir*, 1/214.
78 F. Râzî, 9/231-232.
80 Taberî ve Râzî, *aynı yer.*
81 *Tefsiru'l-Celâleyn*, 1/73.
82 F. Râzî, 9/235.

– Zina eden erkeğe: Yalnızca dayaklı ya da dayaksız kınama.

Ayetlerde zina edenlerden söz edilirken, evli mi, bekâr mı oldukları açıklanmıyor. Ama bir yoruma göre, birinci ayette anlatılan, "evliler", ikinci ayette anlatılansa "bekâr"lardır.[83]

Ne var ki şimdi İslam hukukunda geçerli olan, yukarıdaki ayetlerde yer alan hükümler değildir. Bu hukukta geçerli olan, bekâra "yüz değnek", evliye "recm"dir. (Aşağıya bkz.)

Öyleyse ne demeli?

Genellikle denen şu: "Bu ayetler mensuhtur." Yani bu ayetlerin hükmü kaldırılmıştır. Kimilerine göre, önce hadisle kaldırılmıştır. Hadisin hükmü de, Nûr Suresi'ndeki (aşağıya bkz.) ayetle geçersiz kılınmıştır. Genellikle kabul edilen görüşe göreyse, yukarıdaki ayetlerin hükmünü kaldıran, doğrudan doğruya, Nûr Suresi'ndeki ayettir.[84]

Ama, birinci ayette "seviciler"in, ikinci ayette de "eşcinseller"in anlatıldığını savunan Ebu Müslim'e ve onun gibi düşünenlere göre, "ayetlerin mensuh oldukları" ileri sürülemez. Çünkü bu yoruma göre yukarıdaki ayetlerin hükümleri, Nûr Suresi'ndeki ayetin hükmüyle çatışmıyor.[85] Neden ki, konuları başka.

2- Zina Eden Kadına da, Erkeğe de "Yüz Değnek"

Anlamı:

(Diyanet'in)

Zina eden kadın ve erkeğin her birine yüzer değnek vurun. Allah'ın dini konusunda o ikisine acımayın. Onların ceza görmesine, inananlardan bir topluluk da şahid olsun. (Nûr Suresi, ayet 2.)

83 F. Râzî, *aynı yerde.*
84 F. Râzî, 9/232; Taberî, 4/201 ve öteki tefsirler.
85 F. Râzî, 9/231.

Açıklama:

Görülüyor ki, bu ayette, zina eden kadına da, erkeğe de eşit olarak "yüz değnek cezası" var. Daha önce yer verilen ayetlerde, kadın ve erkek arasında ceza yönünden bir ayrım vardı. Kadın için zina cezası başka (ömür boyu evde hapsedilme ya da bununla birlikte dayaklı, dayaksız kınama), erkek için zina cezası başkaydı (dayaklı ya da dayaksız kınama).

Demek ki bu ayetteki hükümle, o ayetlerdeki hükümler birbirine uymuyor. Öyle görünüyor. Daha doğrusu, bu ayetteki hükümle, o ayetlerdeki hükümlerin başka oldukları çok açık. O ayetlerin hükümleri için "mensuhtur" denmesi de, bundan kaynaklanmıştır. Yukarıda da belirtildiği gibi, genellikle benimsenen yoruma göre, o ayetlerdeki hükümler (hapis, kınama), bu ayetteki hükümle yani "yüz değnek" cezasıyla yürürlükten kaldırılmıştır.

Ne var ki bu ayette de bir başka yönden "mensuh"luk bulunduğu ileri sürülür Kur'an yorumlarında:

Çünkü bu ayette, "zina eden kadın ve erkeğe yüz değnek" cezası bildirilirken, zina edenlerin bekârlık ve evlilikleri arasında bir ayrım yapılmamıştır. Oysa bugünkü İslam fıkhında geçerli olan şu:

Zina eden "bekâr" olursa cezası "yüz değnek", "evli" olursa cezası "recm", yani "ölene dek taşa tutulması"dır.

İşte bu nedenle, bu ayetteki hükmün de bir başka hükümle "daraltıldığı (tahsi edildiği)" ve kapsamı içinden, "evlinin zinasına ilişkin ceza"nın çıkarılmış bulunduğu belirtilir.[86]

Sözün özü: İslam fıkhında var olan "recm", yani "evliyken zina etmiş olan kişiyi taşlama (taşlayarak öldürme) cezası", bu ayette bulunmamakta. Kur'an'ın başka ayetlerinde de bu hüküm yoktur.

Öyleyse, "recm cezası"nı getiren kaynak nedir?

Bu sorunun karşılığı ve tartışmalar için aşağıya bkz.

3- Zina Eden Evlilere: "Recm"

Kur'an'da bulunmayan "recm" cezası için şu kaynaklar gösterilir:

a) Hadis:

Bu konuda en ünlü hadis şudur:

Sâmit Oğlu Ubâde'nin, Peygamber'in şöyle dediğini anlattığı aktarılır:

- "Benden alın, benden alın (şu bilgiyi): Tanrı (zina eden) kadınlara (ceza yönünden başvurulacak) yolu bildirdi: Bekâr bekârla zina ettiğinde, yüz değnek ve bir yıl sürgün('nefy'); evli evliyle zina ettiğinde yüz değnek ve recm (cezası verilir.)"[87]

86 F. Râzî, 23/134 ve öt. Sabunî, *Tefsiru Âyâti'l-Ahkâm*, 2/21 ve öt.

87 Müslim, Kitabu'l-Hudûd/12, hadis no. 1690; Ebu Davud, Kitabu'l-Hudûd/23, hadis no. 4414; Tirmizî, Kitabu'l-Hudûd/8, hadis no. 1434; İbn Mace, Kitabu'l-Hudûd/7, hadis no. 2550.

Bu hadisle, Nisâ Suresi'nin yukarıda geçen 15. ayeti arasında bağlantı kurulur. Bu bağlantıyı kuranlardan kimileri, bu hadisin o ayeti açıkladığını, kimileri de "nesh" ettiğini, yani hükmünü ortadan kaldırdığını ileri sürerler. O ayette, "...Ölünceye veya Allah onlara bir yol açana kadar evlerde tutun" deniyor ya, bağlantı buradan kaynaklanıyor. "Bu hadisle, Allah, o kadınlara nasıl bir yol belirlediğini bildiriyor" deniyor. Yoruma göre, Tanrı'nın belirlediği "yol" şu: "Ölünceye dek haps" cezası kaldırılıp, yerine bu hadiste belirtilen ceza, yani "bekâr"lara "yüz değnek", "evli"lereyse "recm ve bir yıl sürgün" cezası konuluyor.[88]

Ama üzerinde durulan kimi noktalar var:

– Nisâ Suresi'nin 15. ayetinde, zina edenlerden yalnızca "kadınlar" söz konusudur. Bu, açık. Dahası, bir yoruma göre, zina eden "kadınlar"dan da, yalnızca "evli" olanlardır konu olan. Hadisin, bu ayetin "açıklaması" niteliğinde olması için, aynı konuda olması gerekirdi. Oysa hadis, zina edenlerden yalnızca "kadınlar"ı konu olarak almamakta, hem kadınlar, hem de erkekler için hüküm içermekte.

– Ayetteki "kadınların lehine (yararına)" anlamına gelen "lehünne"den, "ölünceye kadar evde hapsedilme" cezasının yerine, sonradan "nesh" ya da "açıklama" yoluyla getirilen cezanın, "kadınlar için daha hafif" türden olması gerekirdi. Oysa hadiste yer alan bir "recm", yani "taşlanarak öldürülme" cezası var. Yeni ceza eski cezadan çok daha ağır olduğuna göre "kadınların lehine" bulunmamakta.

– Bu hadisle getirilen hüküm, ayetteki hükmü "nesh" etme niteliğinde midir? Eğer "evet" denirse, bu görüş yalnızca Hanefî mezhebine göre geçerli olabilir. Çünkü "hadisle ayetin neshedilebileceği" yolundaki görüş, Hanefi mezhebinin görüşüdür. Şafiî mezhebine göre, böyle bir "nesh" olamaz.[89]

Hanefî mezhebine göre söz konusu "nesh" caizdir, ama bunun için hadisin "mütevâtır" adı verilen (aktaranlarının yalan üzerinde birleşmeleri mümkün görülmeyen hadis, hiç değilse "meşhur" denen türünden bulunması gerekir. Çünkü "ayet mütevâtır"dır, "mütevâtır"sa yalnızca kendisi gibi "mütevâtır" ya da "meşhur" olanla "neshedilebilir". (Bkz. Usulu'l-fıkh kitapları.) Bu hadis "mütevâtır" ya da "meşhur" türden midir ki, ayeti "nesh" edebilecek güçte olsun? Kimine göre "evet". Ama bu kuşkulu. Sadru'ş-Şerîa, konuyu bir başka noktadan ele alarak, Nisâ Suresi'nin 15. ayetinin bu hadisle neshedildiği yolundaki görüşün ileri sürüle geldiğini ve bunun, "hadisle ayetin neshedildiği"ne örnek olarak gösterildiğini, ama bu görüşün doğru olmadığını, çünkü o ayetin, "recm ayeti"yle (Kur'an'da bulunmayan bu ayet için aşağıya bkz.) neshedildiğini savunur.[90]

88 F. Râzî, 23/134 ve öteki tefsirler. Ayrıca bkz. İbn Melek, *Mebâriku'l-Enzhâr Fi Şerhi Meşâriki'l-Envâr*, 1309, 2/278; Ebu Davud, *Sünen*, Kitabu'l-Hudûd/23, hadis no. 4414, not: 4, c. 4, s.570.

89 Bkz. usulûl-fıkıh kitapları, örneğin İbn Melek, *Mebariku'l-Ezhâr Fi Şerhi Meşâriki'l-Envâr*, Arapça, İstanbul, 1308, s.245.

90 Sardu'ş-Şerîa, *Tevdîh*, 2/487.

– Hadiste yer alan "recm", ayette bulunmayan bir "hüküm" olduğuna göre, son derece güçlü bir kanıta dayalı olmalıdır. Çünkü söz konusu olan, bir "hadd"dir, yani "ceza"dır, hem de çok ağır bir cezadır. Daha önce de belirtildiği gibi, "hadd"lerin "kuşku"lu durumlarda uygulanamayacağı bir kural olarak kabul edilmiştir. Kuşkudan uzak bir kanıtınsa, eğer "hadis"se, "mütevâtır" olması ve böylece "kaynak yönünden son derece sağlam (sübûten kat'î)" bulunması gerekir. Bu da yetmez; "delâleten kat'î", yani sözlerinin açık, neshedilmiş olma ihtimalinden uzak bulunması da gerekir. (Bunun için de Usûlu'l-Fıkh kitaplarına bkz.) Söz konusu hadisinse bu nitelikte olduğu kuşkulu. Önce, "mütevâtır" olduğu kolayca kanıtlanamamakta. Sonra, sözleri yeterince açık bulunmamakta:

– Söz konusu hadisin sözleri yeterince açık değildir, çünkü: Hadisin sözlerine göre, söz konusu olan "bekârla bekâr"ın ve "evliyle evli"nin zinalarıdır. Birincilere, "yüz değnek ve bir yıl sürgün" cezası, ikincilereyse "yüz değnek ve recm" cezası hükmü var. Oysa İslam hukukçularının, özellikle "Hanefî fakihleri"nin hadisten çıkardıkları hükümler böyle değildir. Önce söz konusu olan; ister "bekâr"la, ister "evli"yle zina etsin, "zina eden "bekâr"a ve "zina eden evli"ye ne cezanın verileceğidir.[91] Ayrıca Hanefî mezhebine göre, "zina eden bekâr"a verilmesi gereken ceza, temel olarak yalnızca "yüz değnek"tir, yani "yüz değnekle birlikte sürgün" değildir. "Zina eden evli"ye gelince: Yine Hanefî mezhebine göre, ona verilmesi gereken ceza da, yalnızca "recm"dir. Yoksa, hadiste belirtildiği gibi "önce yüz değnek", sonra da "recm" cezası değildir.[92]

Mâiz Olayı:

Mâlik Oğlu Mâiz'in "recm" edilmesine (taşlanarak öldürülmesine") ilişkin hadis.

Bu hadis (Mâlik'in öyküsü), Peygamber'in birçok arkadaşından, değişik biçimlerde aktarılır. Ebu Hureyre, İbn Abbas, Abdullah Oğlu Câbir, Semure Oğlu Câbir de var aralarında.

Mâlik Oğlu Mâiz, bir aktarmaya göre birinin yanında bulunan bir öksüzdür, kimine göre bir uşaktır. Yanında kaldığı kişi ona, Peygamber'e gitmesini söyler: "– Git, belki Peygamber senin bağışlanman için Tanrı'ya dua eder" der. Mâiz de gidip Peygamber'e anlatır.

Kimi aktarmaya göre Peygamber, Mâiz'in kabilesine: "Bu adam deli midir?" diye sorar. Deli filan olmadığını söylerler. Kimi aktarmaya göre, Peygamber onun "sarhoş" olup olmadığını da sormuştur ve "hayır!" karşılığını almıştır.

Kimi aktarmaya göre, Mâiz, Peygamber'e gidip durumunu anlattığında Peygamber Mescid'dedir. Peygamber'e: "Ey Tanrı elçisi ben zina ettim!" diye seslenir. Peygamber işitir ama yüz çevirip karşılık vermez. Mâiz söylediklerini bir daha, bir daha yineler. O, dördüncü kez söylediğinde Peygamber karşılık verir an-

91 İbn Melek, *Mebâriku'l-Ezhâr Fi Şerhi Meşâriki'l-Envâr*, Arapça, İstanbul, 1309, 2/278.
92 Fıkıh kitapları, örneğin: *Hidâye*, 2/492; *Dürer*, 2/64; *Mecmau'l-Enhür*, 2/462463.

cak. Kimine göre, Mâiz gelip Peygamber'e durumunu anlattığı ve kendisini (günahtan) arındırmasını istediğinde Peygamber, ona gidip, "Tanrı'ya yalvarmasını, tevbesini sunmasını ve bağışlanmasını dilemesini" söylemiştir. Mâiz'se bir süre sonra gelip yeniden Peygamber'e başvurmuştur. Ve bu başvuru dört kez olmuştur. Konuşmalarsa şöyle:

– Ey Tanrı Elçisi! Beni arındır!

– Yazık (olmuş) sana! Git de Tanrı'dan günahının bağışlanmasını dile, tevbe et!

Mâiz'in gidip gelişi ve sözleri dört kez yinelenmiştir.

– Peki hangi günahtan arındırılmanı istersin?

– Zina günahından.

Peygamber sorup deli olmadığını öğrenir. Sarhoş olmadığını da iyice öğrenmek için ağzını koklatır adamın. Sarhoş olmadığını öğrenir.

– Demek sen zina mı ettin?

– Evet!

Kimi aktarmaya göre, Mâiz ayrı ayrı günlerde (kimine göre üç gün arayla) gidip Peygamber'e başvurduğunda şunları da söylemiştir:

– Beni taşlarla öldür!

Kimi aktarmaya göre Peygamber'le, Mâiz'in konuşmaları şöyle olmuştur:

– Ey Tanrı Elçisi! Ben zina ettim.

– Deli misin sen?

– Hayır!

– Evli misin?

– Evet!

Kimi aktarmaya göreyse şöyle konuşmuşlardır:

– Ey Tanrı Elçisi! Ben zina ettim, Tanrı'nın kitabındaki hüküm neyse benim üzerimde (gereğini) uygula!

Bu sözler dört kez yinelenmiştir.

– Bu sözleri sen dört kez söylediğine göre, şimdi söyle bakalım, kimle zina ettin?

– Falan kadınla (cariyeyle).

– Yani onunla yattın mı?

– Evet!

– Onunla birbirinize yaklaşıp dokundun mu ona?

– Evet!

– Onunla cinsel ilişkide bulundun mu?

– Evet!

Kimi aktarmaya göre de, arada geçen konuşma şöyle:

– Zina ettim.

– Belki de kadını yalnızca öpmüşsündür, ya da ona göz kırpmışsındır ya da bakmışsındır, ha ne dersin?

– Hayır (Zina ettim!)

– Peki onu "şey mi ettin" yani (onunla cinsel birleştin mi)?

– Evet!

– Kimi aktarmaya göre de konuşmalar şöyle:

– Ey Tanrı Elçisi! Helâl olmayan, haram olan bir kadınla cinsel birleştim.

– Onu şey mi ettin yani?

– Evet!

– Seninki onunkinin içine; "sürme aygıtının sürmeliğin içine ve kovanın kuyunun içine girip kaybolması biçiminde" girip kayboldu mu? (Erkeklik organı, kadınlık organına iyice girdi mi):

– Evet!

– Peki zina nedir; bilir misin?

– Evet. Bir insanın helâl olan karısıyla cinsel birleşimde bulunması gibi ben de haram olan bir kadınla cinsel birleşimde bulundum.

– Peki ne istiyorsun bunları anlatmakla?

– Beni temizlemeni, arındırmanı istiyorum.

Tüm aktarmalara göre, Peygamber, sonunda, Mâiz'in hakkındaki kararı bildirir:

– Götürün ve buna, "recm" (taşa tutma cezası) uygulayın.

Kimi aktarmaya göre, Mâiz, taşa tutma sırasında bağırıp kaçmak ister, yakalarlar ve aynı yolla öldürürler sonunda. Mâiz'in kaçma çabaları ve sonunda yakalanıp öldürülüşü Peygamber'e anlatılır, Peygamber'in tepkisi şöyle olur:

– Onu kaçtığında bıraksaydınız keşke. Belki de tevbe ederdi ve Tanrı onun tevbesini kabul ederdi.

Olaya ilişkin daha başka aktarmalar da yer alır hadis kitaplarında.[93]

Bu hadisin, birinci hadisten bile ünlü olduğu söylenebilir. Ve İslam fakîhlerince, "recm" cezasının İslamda var olduğuna kanıt olarak gösterilir.

Ne var ki kimi aktarmada, Peygamber'in "Onu (Mâiz'i) kaçtığında keşke bıraksaydınız. Belki de o tevbe ederdi de Tanrı da onun tevbesini kabul ederdi" demiş olması ilgi çekici bulunur. Ayrıca, Kur'an'da bulunmayan bir hükmü, "recm"i getirerek, Kur'an'ın "zina"nın cezasına ilişkin hükmünü ya da hükümlerini ortadan kaldırması (nesh) konusunda, daha önceki hadisin açıklamasında belirtilen türden tartışmalar görülür. Tartışmalarda belki de en önemli soru şu: Hadisin "mütevâtır" olduğu kolay kolay söylenemeyeceğine göre, Kur'an'daki hükmü "neshetmiş" olabileceği nasıl söylenebilir?

Bununla birlikte bu hadisin, özellikle Hanefî fıkıh kitaplarında, "evlilerin zinaları için recm uygulaması gerektiği"ne kanıt olarak gösterildiğine tanık olmaktayız.[94]

93 Tüm aktarmalar için bkz. Buhârî, Kitabu'l-Hudûd, 28-30; Müslim, Kitabu'l-Hudûd/16-23, hadis no. 1691-1695; Ebu Davud, Kitabu'l-Hudûd/24, hadis no. 4419-4439; Tirmizî, Kitabu'l-Hudûd/5, hadis no. 1428-1429; İbn Mace, Kitabu'l-Hudûd/9, hadis no. 2554-2555.

94 Örneğin bkz. *Hidâye*, 2/487.

"Recm" konusunda, Peygamber döneminde "recm" cezasının uygulandığına ilişkin başka hadisler de var.[95]

b) *Ayet:*

Daha önce de belirtildiği gibi "recm" konusunda, Kur'an'da herhangi bir hüküm bulunmamakta. Ancak, güvenilir kabul edilen hadislerde ve "İslam ulemasının sözlerinde, bir "recm ayeti"nden sözedilmekte:

Hattab Oğlu Ömer (Halife) hutbede sesleniyordu:

"Tanrı Muhammed'i gerçek Peygamber olarak gönderdi. Ve ona Kitab'ı (Kur'an'ı) indirdi. Ona indirilenler arasında *'recm ayeti'* de vardı. Bu ayeti biz okumuş ve iyice bellemiştik. Peygamber 'recm'i (recm cezasını) uyguladı. Biz de ondan sonra recmi uyguladık. Korktum ki, aradan uzun zaman geçer de, biri çıkıp 'biz Tanrı'nın Kitabı'nda recm ayetini bulamıyoruz' der de, insanlar Tanrı'nın indirdiği bir farzı bırakarak sapmış olurlar. (Bundan dolayı açıklama yapma gereğini duyuyorum.) demek ki recm gerçekten vardır. Erkek ve kadınlardan kim evli olarak zina ederse, kanıtlandığı zaman, ya da gebelik, ya da suçu boyuna alma (itiraf) olduğunda recm uygulanır o kimseye. Tanrı'ya ant içerek söylerim ki, insanlar 'Ömer Tanrı'nın Kitabı'na (Kur'an'a) ekleme yaptı' derler korkusu olmasaydı, bu ayeti de Kur'an'a yazardım."

Bu hadisi, Buhârî ve Müslim'in de içinde bulunduğu hadis kitapları yazar.[96]

Bu ayetin ("recm ayeti"nin) metni de hadis kitaplarında yer alıyor:

"Erkek ve kadın, evli olarak zina ettiklerinde, ikisine de kesinlikle recm uygulayın..."[97]

"Recm ayeti", Usûlu'l-fıkıh (İslam hukuku) kitaplarında da (tam olarak) yer alıyor. Bu ayet, bu kitaplarda, "Kur'an'dan sözü neshedilip (kaldırılıp) hükmü (geçerliliği) bırakılanlar"a örnek olarak gösterilir.[98] Tam olarak, usûlu'l-tefsir kitaplarında da aynı türün örneği olarak yer alır.[99] "Ahkâm ayetleri"ni konu alan kitaplarda da...[100] "Tefsir" kitaplarında da...[101]

Yani "recm ayeti", sözleri Kur'an'da yer almayan, ama "hükm"ü (geçerliliği) Kur'an'da bulunan bir ayettir.

Kimileri diyor ki: "Ömer'in sözlerinden anlaşıldığına göre, 'recm ayeti', Kur'an'daki yerine yazılabilir, bu, câizdir. Ömer'in yazmamış olması, insanların dedikodusundan çekinmesinden kaynaklanmıştır..."[102]

95 Örneğin bkz. Müslim, Kitabu'l-Hudûd/24-33, hadis no. 1696-1704.
96 Buhârî, Kitabu'l-Hudûd/30; Müslim, Kitabu'l-Hudûd/15, hadis no. 1691; Ebu Davud, Kitabu'l-Hudûd/23, hadis no. 4418; Tirmizî, Kitabu'l-Hudûd/7, hadis no. 1431.
97 İbn Mace, Kitabu'l-Hudûd/10, hadis no. 2553; *Muvatta*, Kitabul-Hudûd/10.
98 Sardu'ş-Şerîa-Saduddin Tef tâzânî, *Tenkîh-Tavdîh-Telvîh*, 2/486-487.
99 Celaleddin Süyutî, *el-İtkan fi Ulumü'l-Kur'an*, 2/32, 34-35.
100 Sabunî, *Tefsiru Ayâti'il-Ahkâm*, 2/25.
101 F. Râzî, 3/230, 23/135; İbn Kesîr, 3/261; Âlûsi, 18/79...
102 Süyutî, *el-İtkan*, 2/34.

Peki bu ayetin, sözleri kaldırılmadan önce, Kur'andaki yeri neresiydi?

Genellikle yazılan şu: "Recm ayeti, Nûr Suresi'ndeydi." Bununla birlikte Ahzâb Suresi'nde bulunduğunu ileri sürenler de var.[103]

Bu arada bir tartışma var:

- "Recm ayeti", Peygamber'e indirildikten sonra "nesh" edilenlerden mi, yoksa "unutturulan"lardan mıdır?

- "Recm" cezası, zina eden evlilerden "özgür" ("hürr" ve "hürre") içindir. Köle ve cariye için söz konusu değildir. (Aşağıya, köle ve cariyenin zinasıyla ilgili kesime bkz.)

B- Zina Suçunun Belirlenmesi

1- Zina İçin Şart Olan Tanık Sayısı: Dört

Daha önce yer alan, Nisâ Suresi'nin 15. ayetinde, bu açıkça görülmektedir. Aşağıdaki ayette de, dört tanığın gerekli olduğu açıklanır:

Anlamı:

(Diyanet'in)

İffetli kadınlara zina isnat edip de, sonra *dört şahid* getiremeyenlere, seksen değnek vurun. Ebediyen onların şahidliğini kabul etmeyin. İşte onlar, yoldan çıkmış kimselerdir. (Nûr Suresi, ayet 4.)

Açıklama:

Bu ayette, zina suçuyla suçlayanların, dört tanık gösterememeleri durumunda "seksen değnek" cezasını hak etmiş olacakları, bu tür kimselerin "tanıklıkları"nın da hiçbir zaman kabul edilmeyeceği açıkça bildiriliyor. Bu kimselerin "yoldan çıkmış" (fâsık) sayılacakları da anlatılıyor. Ancak, bu ayeti izleyen 5. ayette, "tevbe edenler"in bu hükmün dışında tutuldukları belirtiliyor. F. Râzî, burada bu üç sonu-

103 İbn Kesîr, gösterilen yer; Dr. Subhi e's-Salih, *Mebâhis fî Ulûmi'l-Kur'an*, s.265, not: 2; Süyutî, *el-İtkan*, 2/32; Aclunî, *Keşfu'l-Hafa*, 2/23, hadis no. 1579.

cu, yani "seksen değnek cezası"nı, "tanıklığının kabul edilmemesi"ni ve "fâsık sayılması"nı anlatırken, 5. ayetteki "ama bundan sonra tevbe edenler bunun dışındadır..." anlamındaki açıklamanın, üçüncü sonuca yönelik olduğunu belirtiyor.[104]

Bundan sonraki dört ayetin anlamları da (Diyanet'in resmî çevirisiyle) şöyle:

"Karılarına zina isnâd edip de, *kendilerinden başka şahitleri olmayanların* şahidliği, kendisinin doğru sözlülerden olduğuna Allah'ı dört defa şahid tutmasıyla olur. Beşincisinde, eğer yalancılardan ise, Allah'ın lanetinin olmasını diler. Kocasının yalancılardan olduğuna Allah'ı dört defa şahid tutması, cezayı kendinden savar. Beşincisinde, kocası doğrulardan ise, kendisinin Allah'ın gazabına uğramasını diler." (Nûr Suresi, ayet 6-9.)

Burada, karısını zina ile suçlayan "koca" ile suçu olmadığını söyleyen "karı"nın karşılıklı "lanetleşmesi" var. İslam fıkhında buna "lanetleşme" anlamında "lian" adı verilir ve başlı başına bir bölümde anlatılır.

Tanık Getirmeye İtiraz ve Bir Olay

"Karısının üzerinde bir erkeği gören, koşup tanık mı arayacak?"

Hadiste belirtildiğine göre: Ümeyye Oğlu Hilâl, 'karısının, Sehmâ Oğlu Şerik'le zina ettiğini ileri sürer: konuyu Peygamber'e götürür. Ve Peygamber'le aralarında şu konuşma geçer:

– "Karım, Sehmâ Oğlu Şerik'le zina etti."

– "Tanık göstererek kanıtla, yoksa sırtına (iftiradan dolayı) değnek cezası vurulur."

- "İyi ama ey Tanrı Elçisi, birimiz karısının üstünde bir erkeği gördüğünde, gidip tanık mı arayacak?"

– "Ya tanık gösterip kanıtlarsın, ya da sırtına değnek cezası vurulur."

– "Seni hak Peygamber olarak gönderen Tanrı'ya ant içerek söylerim ki, ben doğru söylüyorum. Ve kesin olarak biliyorum ki, Tanrı, beni böyle bir cezadan kurtaracak bir açıklama indirecektir.

O sırada henem Cebrâil iner ve yukarıdaki ayetleri (Nûr Suresi, ayet 6-9) indirir.

"Lian (lanetleşme)" uygulaması yapılır: Hilâl, kendisine düşen sözleri söyleyerek, doğru söylediğini anlatır, ant içer. Kadın da ayetlerde belirtildiği biçimde kendisinin söylemesi gerekenleri söyler, o da doğru söylediğini, kocasının yalancı olduğunu, öyle bir suç işlemediğini -Tanrı'yı tanık göstererek- (Yani ant içerek) dile getirir. Peygamber bu durum karşısında: "İkinizden biriniz yalan söylüyor kuşkusuz" der ve tevbeye çağırır. Ama ikisi de direnir. Kadın bir ara, "lanetleşme"den vazgeçip suçu üzerine alacakmış gibi yapar yani herkes öyle olacağını düşünür. Ama sonra şunları söyler:

– "Ben, toplumu, ailemi, kabilemi rezil etmem...!"

Daha sonra Peygamber şöyle demektedir:

104 Bkz. F. Râzî, 23/157.

- "Bu kadına bakın: Eğer gözleri sürmeli, kalçaları iri, baldırı kalın bir tipte çocuk doğurursa, bu çocuk Sehmâ Oğlu Şerik'indir."

İzlerler, kadının, Peygamber'in dediği gibi bir çocuk doğurduğunu görürler. O zaman Peygamber şöyle der:

- "Eğer Tanrı'nın kitabında, konuya ilişkin belirli bir hüküm bulunmamış olsaydı, ben bu kadına gösterirdim (zina cezası uygulardım.")[105]

Burada önemli bir nokta: Şu ortaya çıkıyor ki, sonuçta zina kesin olarak anlaşılsa bile, zina suçu ("hadd") uygulanmıyor.

2- Tanıklara Sorulacak Sorular

a) "Zina" nedir?

Tanık "zina"nın ne demek olduğunu biliyor mu? "Zina" deyince ne anlıyor? Bu belirmeli önce. "Sence zina ne demektir?" diye sorulup görüşü öğrenilmeli.

b) "Zina" nası gerçekleşti? Olay nasıl oldu?

Tanık, olaya nasıl tanık olduğunu, "zina"nın anlamına uygun bir cinsel ilişkiye ne ölçüde tanıklık edebileceğini belirtmeli.

"Erkeğin cinsel organı, kadının cinsel organına, bir sürme aygıtının sürmeliğin içine girmesi gibi girdi mi? Cinsel organ cinsel organa ne kadar girdi?"

Bu sorulup öğrenilmeli.[106]

c) "Zina" olayı nerede oldu?

Tanık, tanıklık ettiği zina olayının yerini söylemeli.

d) "Zina" olayı ne zaman oldu?

Tanık, tanıklık ettiği zina olayının gerçekleştiği zamanı da söylemeli.

3- "İkrar" (Suçu Boyna Alma)

Zina etmiş olan kişi, suçunu boynuna almış olabilir. Dört mezhebe göre de, zina suçu bu yolla da belirlenebilir.

Ancak başka yönden tartışmalar var:

İbn Rüşd, bu tartışmaları şöyle özetliyor:

– İkrar denen suçu boyna almanın sayısı ne olmalı? Suçun belirlenmiş olması için zina suçlusu kaç kez söylemelidir bu suçu işlediğini?

– İkrarın yerinin sayısı ne olmalı?

– Ceza uygulanana dek ikrardan dönmemek şart mıdır, değil midir?

İbn Rüşd bu tartışmalardaki görüşleri de özetliyor:

105 Buhârî, Tefsiru'l-Kur'an/3; *Tecrîd*, hadis no. 1717; Ebu Davud, Kitabu't-Talâk/27, hadis no. 2256; Tirmizî, Tefsiru'l-Kur'an /625, hadis no. 3179; İbn Mace, Kitabu't-Talâk/27, hadis no. 2067.

106 Bkz. Fıkıh kitapları, örneğin, *Hidâye*, 2/487.

"İkrar"ın BİR KEZ olmasının yeterli olduğu görüşü: Bu görüşte olanlar: İmam Mâlik, İmam Şafiî, Davud (Zahirî), Ebu Sevr, Taberî ve daha başka bir topluluk.

"İkrar"ın dört ayrı "meclis"te DÖRT KEZ olması gerektiği görüşü. Bu görüşte olanlar: Ebu Hanife ve arkadaşları (Hanefi mezhebi).

"İkrar"ın "dört ayrı meclis"te olmasa bile dört kez olması gerektiği görüşü. Bu görüşte olanlar: Ahmed İbn Hanbel, İshak, İbn Ebî Leylâ.

İbn Rüşd, herkesin kendi görüşünü bir hadise dayandırarak savunduğunu belirttikten sonra "ikrardan dönme" konusuna geçiyor. Ve "cumhur"un, yani genel olarak İslam hukukçularının, "ikrardan dönme"yi "meşru" saydıklarını ve "kabul edilebilir" gördüklerini anlatıyor.[107]

Hanefî fıkıh kitaplarında bu konuda şöyle denir:

"Bu konudaki ikrar, ergin ve akıllı bir kimsenin, zina ettiğini, dört kez ve dört ayrı mecliste boynuna almasıdır. Öyle ki sayı dörde ulaşana dek her ikrarını, yargıç (kadı) RED eder. (Yani dörde kadar her ikrarı yetersiz bulur). Ergin ve akıllı olmak şart. Çünkü, çocuğun ve delinin sözü (ikrarı) geçerli değildir. İkrarın dört kez olması, bizim mezhebimize göre şarttır. Şafiî mezhebine göreyse ikrarın bir kezi de geçerlidir. (...) Bizim kanıtımız, Maîz olayına ilişkin hadistir. (...) İkrar eden kişi, ceza uygulanmadan ya da ceza sırasında ikrardan vazgeçerse, vazgeçişi kabul edilir. Ve kendisi serbest bırakılır. Şafiî'ye ve İbn Ebi Leylâ'ya göreyse, ikrardan dönse bile ceza uygulanır..."[108]

C- Cezanın Uygulanması

1- Zinada "Değnek Cezası"nın Uygulanması

Değneklerin nasıl vurulacağı:

Değneklerin nasıl vurulacakları, ayetin sözlerinde açıklanmakta. Bunu, yorumcular birtakım sözcüklerden, hadislerden ipuçları, elde ederek belirlemekteler.[109]

Fıkıh kitaplarında şunlar belirtilir:

– Sopalar orta şiddette olmalıdır. Ne çok hızlı, ne de çok yavaş vurulmalı.

– Kullanılan değnek, budaksız olmalıdır.

– Sopa vurulacak olanın giysisi çıkarılmalı, çıplak gövdesine vurulmalıdır. (Cezalandırılan kadının giysisi çıkarılmaz. Ama giysinin çok ince olması gerekir.)

– Gövdenin yalnızca bir yerine değil, değişik yerlerine vurulmalıdır. (Çünkü yalnızca bir yere vurulursa, kişi öldürülebilir.)

107 İbn Rüşd, *Bidayetü'l-Mectehid* ve *Nihayetü'l-Muktasıd*, 2/366-367.
108 *Hidâye*, 2/488. Ayrıca bkz. *Dürer*, 2/62; *Mecmau'l-Enhür*, 1/459-460.
109 Râzî, c.23, s.145.

– Başa, yüze ve cinsel organa vurulmamalıdır.

– Erkek ayaktayken, kadınsa otururken cezalandırılmalıdır.

– Sopalara ara verilmemelidir.

– Zinadan dolayı değnekle cezalandırılacak olan kimse hastaysa, hastalığı iyileşecek türdense iyileşmesi beklenir, sonra değnek vurulur. Ama hastalığı iyileşmeyecek türdense, beklenmemelidir, sopalar vurulmalıdır.

– Değnekle vurma cezaasının uygulandığı gün, ne çok soğuk, ne de çok sıcak olmalıdır.

– Ceza verildiği sırada *suçlu ölürse* yıkanır, kefenlenir, namazı kıldırılır ve Müslümanların mezarına gömülür.[110]

Zina cezasını, din ve devlet adına yetkili kişi (imam) verebilir

Cezayı yetkili (İmam) verebilir, çünkü: Nûr Suresi'nin 2. ayetinde: "Yüz değnek vurun!" buyruğuyla, "İmam"a, yani "din ve devlet başkanı"na, "din ve devlet adına yetkili olan"a seslenilmektedir.[111] Bununla birlikte, Mâlikî, Şafiî ve Hanbelî mezheplerine göre, bir EFENDİ de, KÖLE'sine cezayı uygulayabilir. Hanefî mezhebine göreyse, efendinin, kölesine ceza uygulayabilmesi için İMAM'in İZN'i ŞART'tır.[112]

Ayette ayrıca, değnek vurulacak olan kimselere ceza uygulanırken bir topluluğun hazır bulunması ve cezalandırılanlara hiç acınmaması gerektiği de açıklanıyor.

2- Zinada "Recm (Taşlayarak Öldürme)" Cezasının Uygulanması

Fıkıh kitaplarında, "recm"e nasıl başlanacağı, "recm"in nasıl yapılacağı da ayrıntılarıyla açıklanmıştır:

Taşlanacak olan suçlu ne durumda olmalı?

– Suçlu kadınsa, BİR ÇUKUR kazılmalı, göğsüne dek çukura sokulmalı. Bununla birlikte çukura sokulmasa da olabilir.

Erkek için çukur gerekli değildir.

Taşlamayı kim başlatacak ve nasıl bir sıra (protokol) izlenecek?

– Taşlamayı TANIKLAR başlatacak. Yani önce tanıklar taşlayacak zina suçlusunu.

– Sonra İMAM,

– Sonra HALK taşlayacak

Sonuç:

Ölünceye dek taşlanacak...

110 F. Râzî, 23/145-146; *Hidâye*, 2/489-490; *Dürer*, 2/63-64; *Dâmâd*, 1/461.

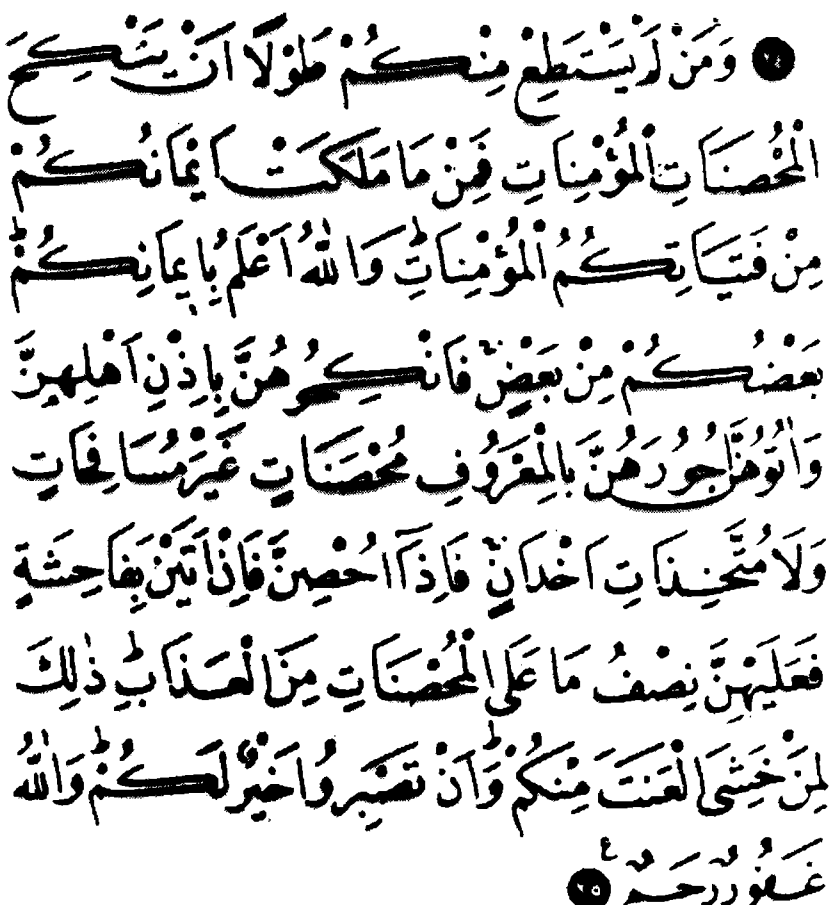
111 Bkz. Râzî, 23/143.

112 Bkz. Sabunî, *Revayiu'l-Beyân Tefsiru Ayâti'l-Ahkâm Mine'l-Kur'an*, 2/32; *Dâmâd*. 1/462; *Hidâye*, 2/491; *Dürer*, 2/63.

Çünkü "recm"de esas olan, suçluyu "öldürmek"tir.

- Suçlu öldükten sonra, yıkanacak, kefenlenecek ve namazı kılınacak. (Bkz. Aynı kaynaklar.)

D- Özgür İnsan ve Köle Cariye Ayrımı

Anlamı:

(Diyanet'in)

Sizden, hür mü'min kadınlarla evlenmeye güç yetiremeyen kimse, ellerinizdeki mü'min cariyelerinizden alsın. Allah sizin imanınızı çok iyi bilir. Birbirinizdensiniz, aynı soydansınız. Onlarla *zinadan* kaçınmaları, iffetli olmaları ve gizli dost tutmamış olmaları halinde, velilerinin izniyle evlenin ve örfe uygun bir şe-

kilde mehirlerini verin. *Evlendiklerinde zina edecek olurlarsa, onlara, hür kadınlara edilen azabın yarısı edilir.* Cariyeyle evlenmedeki bu izin, içinizden, günaha girme korkusu olanlaradır. Sabrederseniz, sizin için daha hayırlıdır. Allah bağışlar ve merhamet eder. (Nisâ Suresi, ayet 25.)

Açıklama:

Yukarıdaki çevirideki kimi yerler, ayetteki sözlerin aslına daha uygun duruma getirilebilir:

"...sağ ellerinizin satın aldığı, inanır cariyelerinizden alsın..." "...velilerinin izniyle evlenin ve uygun olan biçimde onlara karşılıklarını (kimi yorumcuya göre 'nafaka' kimi yorumcuya göreyse 'mehir') verin.

Çeviride, ayette karşılığı olmayan sözler de var: "... aynı soydansınız." Daha önce: "Birbirinizdensiniz" dendikten sonra bunun, ayette karşılığı yok. Parantez içinde bir açıklama olarak yer alabilir. "Cariyeyle evlenmedeki bu izin"in de ayette karşılığı bulunmamakta. Ayettekine uygun karşılık, "bu"dur. Çünkü ayette "zâlike", geçiyor yalnızca. Anlamı da "bu"dur. "Bu"yla "işaret" edilen parantez içinde (cariyeyle evlenmedeki izin) biçiminde gösterilebilirdi.

"Evlendiklerinde zina edecek olurlarsa onlara, hür kadınlara edilen azabın yarısı edilir"in anlamı da şudur: "(Cariyeler) evlendikten sonra zina ederlerse, özgür (köle olmayan) *kadınlara verilen zina cezasının yarısı kadarını onlara zina cezası olarak uygulayın!*

Demek ki, "zina eden cariye"ler için verilmesi gereken ceza, zina eden özgür kadınlara verilen cezanın yarısıdır. Özgür kadın bekârsa, zina ettiği zaman, Nûr Suresi'nin yukarıda sunulan 2. ayetinde açıkça belirtildiğine göre, "yüz değnek" vurularak cezalandırılır. Öyleyse "zina eden cariye"ye verilmesi gereken ceza da, "elli değnek" vurmaktır. Erkeklerinki de kadınlarınki gibidir.

Ancak, Fahruddin Râzî, burada önemli bir anlaşılamazlık üzerinde duruyor: "Özgür kadınlara verilen zina cezasının yarısı kadarı..." anlamına gelen sözlerdeki "özgür kadınlar"la "evli" olanlar mı, "bekâr" olanlar mı anlatılmak isteniyor? Burada anlatılmak istenen, "evli özgür kadınlar"sa, bu kadınlara verilmesi gereken "zina cezası", İslam hukukunda kabul edildiğine göre, "recm" cezasıdır. Bu cezaysa "ölüm" cezasıdır. "Ölüm cezası"nınsa, "yarısı" olamaz. Demek ki, anlatılmak istenen, "evliyken zina eden özgür kadınlar" değildir. Eğer anlatılmak istenen "bekârken zina eden özgür kadınlar"sa, verilmesi gereken ceza "yüz değnek" olduğu için, "cariyeler"inki de, yukarıda belirtildiği gibi "elli değnek" olur. Ama cariyelerden "evliyken" zina edenlere de, "bekârken" zina edenlere de bu ceza verilir. O zaman, ayette "evlendikten sonra zina ederlerse" diye bir ayrım yapılmasının anlamı ne olabilir?

Fahruddin Râzî, buradaki "müşkil"i "kavi (güçlü)" diye niteler. Yine de bir "cevab"la, sorunu çözümlemeye çalışır: Râzî'nin çözümlemesine göre, ayette an-

latılmak istenen "bekârken zina eden özgür kadınlara" verilen zina cezasının yarısının "zina eden cariye"lere verilmesidir. Bu da "elli değnek"tir. Zina eden cariye "bekar"ken "yüz değnek" cezasını hak edince evliyken bu cezayı daha çok (evleviyetle) hak eder. Bununla birlikte "hâriciler", bu tür karışıklıkları doyurucu bulmazlar ve yukarıdaki ayeti de kanıt göstererek, "recm" cezasının bulunmadığını savunurlar.[113]

Kısacası: Zina eden dişi ve erkek köleye, İslam hukukuna göre verilmesi gereken ceza, "elli değnek" vurmaktır. Zina eden dişi ve erkek köleye, "recm" cezası uygulanmaz.[114]

V
ZİNA EDENLE EVLENMEK

Anlamı:
(Diyanet'in)
Zina eden erkek: ancak zina eden veya putperest bir kadınla evlenebilir. Zina eden kadınla da, ancak zina eden veya putperest olan bir erkek evlenebilir. Bu, müminlere yasak edilmiştir. (Nûr Suresi, ayet 3.)

Açıklama:
"Zina eden erkek: ancak zina eden veya putperest bir kadınla evlenebilir" ile "zina eden kadınla da ancak, zina eden veya putperest olan bir erkek evlenebilir." Cümleleri aynı şeyi anlatıyor. Yani:

- Zina eden bir erkek, ya zina eden bir kadınla ya da putatapar bir kadınla evlenebilir. Zina eden kadının varacağı erkek de ya zina eden ya da putatapar bir erkektir.

Kısacası: Zina eden kişi, biriyle evlenmek mi istiyor? Ya kendi gibi zina eden ya da putatapan birini bulacak, yoksa, başka biriyle evlenemez.

113 F. Râzî, 10/64, 23/134.
114 *Hidâye*, 2/491-492 ve öteki fıkıh kitapları.

Ayetteki sözlerden bu anlaşılıyor.

Kur'an yorumcularına göre bu ayette anlatılanlar ya "haber" niteliğindedir ya da bu ayetle "hüküm" bildirilmektedir. Eğer "haber" niteliğindeyse, demek istenen şudur:

– Kadın ya da erkek zina eden kişi, ya kendi gibi zina eden ya da putatapar biriyle evleniyor. Yani, olan, görülen durum bu. Hani, "Tencere yuvarlanır, kapağını bulur" derler ya, öyle.

Ne var ki gerçek bu mu?

Fahruddin Râzî'de de yer alan itiraz şöyle:

– "Gerçek durum böyle değil. Çünkü biz görüp tanık oluyoruz ki, kimi zaman zina etmiş bir kişi de, namuslu biriyle evleniyor, bu oluyor."

Buna Kaffal'ın şu karşılığı verdiği aktarılır:

– "Burada anlatılan, genel durumdur. Yani genellikle kişi, dengini bulur. Ve zina eden de, kendi gibi biriyle ya da putataparla evlenir." F. Râzî, en doğru cevabın bu olduğunu yazar.

Ayette, İslamın ilk dönemlerindeki özel bir kesimin durumlarının anlatıldığını ileri sürenler de var:

Buna göre, "Medine'de, kiralık kadınlar vardı. Bu kadınların yerleri, evleri de belliydi. Bunlarla ilişki kurmak, Medine'de bulunanlara daha "ucuz"a geliyordu. Zina eden ve putatapar kesimden kimseler bu kiralık kadınlarla ilişki kurarlardı. Müslümanların yoksulları –ki, o sırada Mekke'den Medine'ye göç etmiş Müslümanlar çok yoksuldular– bu kadınlara ilgi gösterdiler. "Biz de zengin olana ve artık bu kadınlara gereksinimimiz kalmayana dek bu kadınlara biz de gidelim, ilişki kuralım, evlenelim" diyerek Peygamber'den izin istediler. Bunun üzerine yukarıdaki ayet geldi.

Kimilerine göreyse, ayette bir "hüküm", bir yasaklama bildiriliyor. Yani "zina eden bir kadın"la, zina etmeyen namuslu bir Müslümanın evlenmesi yasaklanıyor. Bu yasak, İslamın ilk döneminde vardı. Kimilerine göre, bu yasak şimdi de var. Ebubekir, Ömer, Ali, İbn Mes'ud ve Âişe de bu yasaktan yana. Yani zina eden zina edenle, namuslu da namusluyla evlenmeli, tersi olmamalı. Kimilerine göreyse, bu hüküm sonradan ortadan kaldırılmıştır (neshedilmiştir). Bu konuda başka tür yorumlar da var.[115]

115 F. Râzî, 23/150-152.

LAİKLİK

LAİKLİĞİN, BARIŞIN VE GENÇLİĞİN "OLMAZSA OLMAZ"LARI*

Belirlemelere göre Atatürk şunları söylemiştir:

> "Tanrı'ya şükürler olsun hepimiz Müslümanız; hepimiz inanmış kimseleriz. (...) Bizim dinimizin elinde bir ölçü vardır. Bu ölçüyle, neyin dine uygun, neyin dine aykırı olduğunu kolayca kestirebilirsiniz: Hangi şey ki akla, mantığa, ulusun yüksek çıkarlarına uygundur; biliniz ki o, bizim dinimize de uygundur. Bir şey, akla, mantığa, ulusun çıkarlarına uygun düşüyorsa, kimseye sormadan bilin ki, o şey, dinin de istediği, hoşgördüğü şeydir. Eğer bizim dinimiz bu kadar akla, mantığa uygun olmasaydı, dinlerin en sonuncusu ve en eksiksizi olmazdı."[1]

Bu sözler, Atatürk'ün 16 Mart 1923'te Adana esnafıyla yaptığı konuşmasında yer almaktadır.

Yani Atatürk bu sözleri söylerken, "laiklik yapısı" daha bitirilmemişti. Cumhuriyet bile ilan edilmemişti daha. Ekim'in 29'u gelecek; Cumhuriyet ilan edilecekti. 3 Mart 1924 gelecek; Halifelik kaldırılacaktı. Ayrıca "eğitim ve öğretimin birleştirilmesi" (Tevhid-i Tedrisat) gerçekleştirilecekti. 8 Nisan 1924 gelecek; Şeriye Mahkemeleri kaldırılacaktı. 30 Kasım 1924 gelecek; tekke ve zaviyelerle türbeler kapatılacaktı. 4 Ekim 1926 gelecek; Türk Medeni Yasası yürürlüğe girecekti. 9 Nisan 1928 gelecek; 20 Nisan 1924 tarihli Anayasa'daki "Türkiye devletinin dini, İslam"dır atılacak, yerine hiçbir din de konmayacaktı. Ayrıca, "dinsel ant içme" biçimine de son verilecekti. Böylece "laiklik yapısı" bitmeye yakın bir duruma getirilecekti. Ve 1937 gelecek; "laiklik" ilkesi Anayasa'ya girecekti. Böylece de son aşamaya gelinmiş olacaktı.

Atatürk yukarıdaki sözleri söylediğinde bunlardan hiçbiri daha gerçekleşmemişti. Bir İslam inanırı ("mümin") niteliğiyle konuşmuştu. Atatürk'ün bu tür konuşmaları vardır. Bunlar, belirli bir aşamaya özgüdür. Laiklik yolundaki durakların çok başlarında söylediği sözlerdir. Atatürk de, laiklik de, çıktığı yolda hızla

* Turan Dursun, bu çalışmasıyla 1987 yılında "Dündar Soyer Yarışması" ödülüne katıldı. Yazıyı, 1990 yılı Ağustos ayında, öldürülmesinden bir ay önce *Teori* dergisine verdi. 1993 Eylül sayısında yayımlandı.

1 *Atatürk'ün Söylevleri,* Ankara Üniversitesi Basımevi, TDK Yayınları, Ankara, 1968, s.110.

ilerlerken bunları aşmıştır. Ne var ki, Atatürk'ü sürekli bir "İslam inanırı" gösterme çabasında olanlar, bu konuşmaların tarihine aldırmazlar, devrim yolculuğundaki aşamaları görmezden gelirler. Ve bu tür sözleri alıp alıp kullanırlar. Bir "dinci", "İslam"cı, bir başka anlamıyla da "şeirat"çı Atatürk uydurup sergilerler. "Resmî" ağızlardan, devletin radyosunda ve televizyonunda bile bu sergilemeyi yapmaktan çekinmezler. "Atatürk buysa, İslamın ayrılmaz bir parçası, hatta kendisi olan ŞERİAT'ı neden bıraktı, neden DİN kuralları yerine çağdaş yaşam kurallarını koydu?" karşılığına boş verirler, ne düşünmek, ne de düşündürmek isterler. "Din ve Şeriat Atatürkçüleri" diyebileceğimiz bu çevrelere göre Atatürk, "dinli", "dinci" gösterilirse "yüceltilmiş"; olduğu gibi "din" yerine "insan akh"nı, "ırzına geçilmemiş bir aklı"; bilimi, uygarlığı koyan laik kişiliğiyle gösterilirse "küçültülmüş" olur. Bu çevrelere göre, Atatürk'ün kim olduğu, nasıl bir kişilikte olduğu değil, kendi ölçüleri içinde nasıl bir kimlikte olması gerektiği önemlidir.

Oysa Atatürk şunları da söylemiştir:

> "- Ulusun, varlığını sürdürebilmek için bireyleri arasında düşündüğü ortak bağ, yüzyıllardan beri sürüp gelen biçimini, niteliğini değiştirmiş; ulus bireylerini, din bağı-mezhep bağı yerine, Türk uluşçuluğu bağıyla toplamış, bir araya getirmiştir (...) Cumhuriyet Türkiye'sinde, eski yaşama kurallarının, eski hukuk ilkelerinin yerini, bugün; yeni hukuk ilkelerinin almış olduğu, bilinen bir gerçektir."[2]

Atatürk bu sözleri, 5 Kasım 1925'te Ankara Hukuk Fakültesi'nin açılışı sırasında, dinsel kurallara dayalı hukuk yerine, çağdaş hukuku yerleştirme çabalarını belirtirken söylemiştir.

Burada çok açık seçik belirtiliyor ki, "ulusun bireyleri arasında olması istenen *ortak bağ, din bağı-mezhep bağı değildir"* artık. "Yüzyıllardan beri sürüp gelen bağ, biçimini de, niteliğini de değiştirmiş"tir. Bundan böyle "bireyleri bir araya toplayıp birbirine bağlayacak olan bağ, Türk ulusçuluğu"dur. Osmanlı'nın "dinciliği-mezhepçiliği" de sırılsıklam "dincilik" demek olan "milletçiliği" de atılmış, yerine "Türk ulusçuluğu" konmuştur. Artık eskiden olduğu gibi "hangi millettensin" diye sorulduğunda, "İbrâhim Halilullah milletindenim!" denmeyecek. Çünkü böyle demek "millet"in "din" anlamında kullanıldığı Kur'an'ın ve hadislerin, yani İslamın gereğidir. Bu gereğe uyulmayacak, "Türk ulusundanım!" karşılığı verilecektir. Bireyler, "İslam" çatısında yer almanın değil, "Türk" olmanın, daha doğrusu "Türkiye"li olmanın ve en doğrusu "insan" olmanın onuruyla ortaya çıkacaktır. "Gök ölçüsü" yerine, "insanın kendi yaşamı için kendi koyduğu ölçü" konup geçerli kılınmıştır. Yüzyıllardan beri insanlara giydirilegelen, yamana yamana aslı belli olmayan ve gelişen yaşam gerekleri karşısında tümüyle yetersiz kalan ilkel giysi, bu giysinin "göksel terzi"si, terzileri bırakılmış, insanın kendi-

2 *Atatürk'ün Söylevleri,* Ankara, 1968, s.159, 160.

si için ve kendi adına diktiği giysiler ve terzileri seçilmiştir. Cumhuriyet'i ve Cumhuriyet Türkiye'sine TEMEL yaptığı laikliği kuran Atatürk, işte bunu dile getirmektedir. Bunu dile getiren daha birçok sözleri vardır. Bu niteliği ortadayken "dinci" ve "İslam"cı olarak sunulabilir mi? Ama yazık ki sunulduğunu görmekteyiz. Hem de en resmî ağızlardan.

Aynı yıl, yani 1925'te, "devrimlerin amacı"nı açıklarken şöyle demektedir:

> "Yaptığımız ve yapmakta olduğumuz devrimlerin amacı; Türkiye Cumhuriyeti halkını, tamamen modern ve bütün anlam ve biçimiyle olgun bir toplum durumuna getirmektir. Devrimlerimizin temel amacı budur. Bu gerçeği kabul etmeyenleri perişan etmek zorunludur. Şimdiye dek milletin beynini paslandıran, uyuşturan ve bunu ister durumda olanlar olmuştur. Her durumda, zihinlerdeki boş inançlar, tümüyle atılacaktır. Onlar çıkarılmadıkça, gerçeğin ışıklarını aşılama olanağı yoktur."[3]

"Dinci" ve "İslamcı" bir Atatürk'ün bu sözleri söylemiş olabileceği düşünülebilir mi? Bu sözleri söyleyen ve daha nice benzer sözlerle yeni Türkiye'nin insanlara biçtiği insanca ölçüleri dile getiren Atatürk, bunları söylediği zaman, laikliğin önüne çıkan pisliklerden birçoğunu temizlemiştir artık. Ve daha başka pislikleri temizlemeye da kararlıdır, yüreklidir, bilinçlidir.

Aynı yıl, "iki bin yıllık düsturlar"ın, yani bu denli eski ölçülerin, kuralların, yasaların neden bırakılması gerektiğini ve bunların yerine hangi ölçünün ve yol göstericinin konulması gerektiğini belirtirken şunları söylediğini görmekteyiz:

> "Dünyada her şey için, maddiyat için, maneviyat için, yaşam için, başarı için en gerçek yol gösterici (mürşid), bilimdir, fendir. Bilim ve fennin dışında yol gösterici aramak, aymazlıktır, bilgisizliktir, sapıklıktır. Yalnız bilim ve fennin yaşadığımız her dakikadaki aşamalarının gelişmelerini algılamak ve ilerlemelerini zaman içinde izlemek şarttır. Bin, iki bin yıl önceki düsturları bugün olduğu gibi uygulamaya kalkışmak; elbette ki bilim ve fennin içinde bulunmak değildir" (1925).[4]

"Bin, iki bin yıl önceki düsturlar", "dinsel kurallar, yasalar ve ölçüler"dir.

Anayasa'daki "Türkiye devletinin dini İslamdır" çıkarılıp atıldıktan, yani 9 Nisan 1928'deki değişiklikten sonra da artık *"Türkiye'nin resmî dini olmadığını"* duyurmaktadır herkese:

> "Türkiye Cumhuriyeti'nde, herkes, Allah'a istediği gibi ibadet eder. Türkiye Cumhuriyeti'nin resmî dini yoktur."[5]

Atatürk bunu söylemiş midir, söylememiş midir?

3 *İkdam*, 1 Eylül 1925.
4 Mustafa Baydar, *Atatürk Diyor ki*, Varlık Yayınları, İstanbul, 1981, s.73.
5 Afetinan, *M. Kemal Atatürk'ten Yazdıklarım*, Ankara, 1969, s.41; Mustafa Baydar, *agy*, s.69.

– Söylemiştir. Hiçbir kuşku yok.

Kimdir Atatürk?

– Türkiye Cumhuriyeti'nin de, laikliğin de kurucusu.

Öyleyse başka türlüsü ileri sürülemez: "Türkiye Cumhuriyeti'nin resmî dini yoktur."

Oysa kimi resmî ağızlara ve yasa değişikliklerine bakılacak olursa, "Türkiye Cumhuriyeti'nin resmî dini vardır ve İslamdır". Açıkça söylenmese de çok açık olarak bu sergilenmektedir. "Atatürkçülük" de ileri sürülerek Atatürk'e meydan okurcasına. İleride bu konuya dönülecektir.

Laiklik alanında ileriye doğru adımlar atıla atıla ve pislikler temizlene temizlene gelindi 1937 yılına. Ne oldu bu yılda? Laiklik ilkesi resmen Anayasa'ya kondu. "Laiklik yapısı", bütünüyle bitirilip sonuçlandırılmış oldu. Kurucusu, içtenlikle savunucusu, göğsünü gererek koruyucusu olan Atatürk, işte bu yılda şunları söylemektedir:

> "Bizim devlet yönetiminde izlediğimiz ilkeleri, gökten indiği sanılan kitapların dogmalarıyla hiçbir zaman bir tutmamak gerekir. Biz, ilhamlarımızı, gökten ve gaipten değil; doğrudan doğruya hayattan almış bulunuyoruz."[6]

Kurucusu açık seçik ortaya koyduğu ve çerçevesini çizdiği halde, laiklik, zaman zaman karmaşaya getirilmektedir: Kimine göre bir "muz"dur, soyulup yenir. Ve yenmektedir. Kimine göre "fil"dir, her yanı bir yaratığa benzemektedir. O nedenle herkes bir yanından alıp benzettiği şeye göre yorumlamakta. Kimine göre "anka kuşudur" ve "kaf dağının ardında aranmalı"dır. "Adı olmalı, ama kendi olmamalı"dır. Bu duruma sokulmak istenmektedir.

Peki nedir belirginleşen? Laiklik gerçekte ve kurucusuna göre nedir? Neden vazgeçilemezliği vardır? Neden ve kimler eliyle hırpalanmıştır? Neden hırpalanmaması, yaşatılması, güçlendirilmesi gerekmektedir? Ve olmazsa olmazları nelerdir?

I
LAİKLİK VE OLMAZSA OLMAZLARI

A- Laiklik

1- Sözcük Olarak

Yunancada bir "laca" sözcüğü bulunuyor. "Halk, kalabalık" anlamında. "Bundan "laicos" türemiş. "Halka, kalabalığa ilişkin" anlamında. Bundan Fransızcaya "laique", dilimize de "laik" geçip yerleşmiş. Başlangıçtaki anlamıyla "din adamları kesiminde olmayan" anlamında.

6 Mustafa Baydar, *agy*, s.67.

2- *Tanımı*

Çetin Özek:

"Laiklik, genellikle: 'devlet ile din işlerinin ayrılığı, dinsel ve siyasal iktidarların bağımsızlığı' olarak tanımlanır" der. Ancak bu tanımın yetersizliğini haklı olarak belirtir. Özellikle "din"in her alana karıştığı bir gerçek olan İslamın ağır bastığı ülkelerde.[7] Özek, şu tanımı uygun görür: "Laiklik, siyasal iktidarın, siyasal iktidar- din ilişkileri açısından belirli bir biçimleniş sistemidir. Siyasal iktidarın, dinsel kurallara göre sistemlendirilmemesi ve dinsel emirlere bağlı bulunmamasıdır."[8] Ne var ki, yine kendinin de üzerinde durduğu noktalar ele alındığında bu tanımın da eksikliği görülür. Bu tanım da laikliğin içermesi zorunlu olan anlamı ve koşulları içine almamaktadır. İleride açıkça görülecektir. Çetin Özek bir de "devletin siyasal bir kuruluş olarak dinsel kurallara göre oluşturulmaması ve kişilere inanç özgürlüğünün tanınması" biçiminde de tanımlanabileceğini savunmaktadır.[9] Ne var ki, bu tanımda da –ileride görüleceği gibi– laikliğin olmazsa olmazlarından kimi bulunmamaktadır. Dolayısıyla eksiklik vardır.

Hilmi Ziya Ülken'e göre:

"Laiklik, dini inançla devletin ayrılması, yahut dinin devlet işlerine karışmaması, devletin de dini inançlara karşı saygı ve vicdan hürlüğünü göstermesi"dir.[10]

Böyle bir tanım, tümüyle yetersizdir ve bu yetersizliği Özek de belirtmektedir.

Léon Duguit de şöyle tanımlar:

"Laik devlet, din konusunda tamamen tarafsız olup başkanı ve memurları istedikleri dini taşımakla beraber, kendisi devlet olmak haysiyetiyle bir din tutmayan ve hiçbir din töreni yapmayan ve kendi adına da yaptırmayan devlettir."[11]

Ernest Lavisse de şöyle der:

"Laiklik, geçici olan dinlere, devam edici olan insanlığı idare etme hakkı vermemek, dinlerin ilham ettiği garaz ve ayrılık ruhunu ortadan kaldırmaktır. Laik olmak, insan düşüncesinin hareketsiz olan bir din kuralına katlanmaması ve anlaşılmaz bir şey önünde hakkından vazgeçmemesi ve hiçbir bilgisizliğe razı olmamasıdır, hayatın yaşamaya değer olduğuna inanmak, bu yaşamı sevmek (...) gözyaşlarının iyilik getirici olduğunu kabul etmemek, azabın bir Allah emri olduğuna inanmamaktır. Laiklik, hiçbir sefaletten, acıdan yana olmamaktır..."[12]

Bu anlatılanların hepsinde, laikliğin öğeleri bulunmaktadır. Ama tümüyle mi?

Laikliğin tanımının ne ölçüde eksiksiz yapılabildiğinin anlaşılabilmesi için "olmazsa olmazları"na bakmak gerekir. Laikliğin tüm öğeleri tanım içinde yer al-

7 Prof. Dr. Çetin Özek, *Devlet ve Din*, Ada Yayınları, İstanbul, s.15.
8 *Age*, s.14.
9 *Age*, s.16.
10 *Laiklik*, 50. Yıl, İlahiyat Yayınları, no: 117, Ankara, 1973, s.59.
11 *Laiklik*, s.44; bkz. Prof. Dr. Mehmet Taplamacıoğlu, "Laiklik İlkesi ve Türkiye'deki Durum", *İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1963, s.36.
12 Taplamacıoğlu, *agy*.

malı, tersi ya da ilgili olmayanlar, dışında kalmalı ki, tanım eksiksiz olabilsin. Bilindiği gibi tanımda eksiksizliğin bilimsel koşulu budur. (Tanım, "efrâdını câmi, ağyârını mâni" olmalıdır.)

Aşağıda üzerinde durmaya çalışılacağı gibi, şu vazgeçilemezler söz konusudur burada: Devlet ve toplumsal kesimde DİNDIŞILIK; YANSIZLIK; din kesiminde KİŞİSELLİK; insan, akıl, bilim temellerinde gerekli KURUMLAŞMA; bu alanda gerekli GÜVENCE.

Bunlardan biri bile eksik olsa laiklik olmaz. Bunlar olmadığı zaman laikliğin olmayacağı, olamayacağı konusunda hukukçular ("gugukçular" değil) birleşmektedirler. Türkiye'de ve Atatürk'ün önderliğinde kurulan "laiklik yapısı", bu vazgeçilemezlerden oluşturulmuştur. Çok açık seçiktir bu. Öyleyse laiklik, Türkiye'de, kurucusunun da yapılaştırdığı biçim ve anlamıyla, "devletin; yönetimde, toplumsal yaşamın her kesiminde, insan aklı, bilim temelleri üzerinde gerekli kurumları oluşturup geliştirerek ve sağlam güvenceler sağlayarak din dışı kalması; tüm inançlara, inançsızlığa karşı yansız (aynı uzaklıkta) bulunması ve dini, kişisellik alanına itip orada tutmasıdır" diye tanımlanabilir.

B- Olmazsa Olmazları

1- Dindışılık

Laikliği benimseyen devlet, yönetimde ve toplumsal yaşamda "dindışı" kalmak zorundadır. Bunun gerekleri de şunlardır:

a) Din kuralları üstüne kurulu olmaması. Şu ya da bu biçimde dayalı da olmaması. Benimsediği ilkelerden, oluşturduğu kurallardan kimileri dininkilerle çakışabilir. Devlet; dinin gereğidir, dinde vardır diye değil; benimsediği için kendi ilkelerine ve kurallarına dayanmalıdır. İlkeler ve kurallar, "gökten indiği sanılan kitapların dogmaları"ndan değil, yaşamın gerçeklerinden alınıp oluşurulmalıdır. Atatürk, "Bizim devlet yönetiminde izlediğimiz ilkeleri, gökten indiği sanılan kitapların dogmalarıyla bir tutmamak gerekir. Biz ilhamlarımızı, gökten ve gaipten değil; doğrudan doğruya hayattan almış bulunuyoruz" derken bunu dile getirmektedir.

b) Devletin, "resmî dini"nin olmaması. Devletin bir dini, "resmî din" olarak benimsemesi durumunda, laikliğin zararına çok önemli sonuçlar doğurur: Bu durumda devlet, dinsel kurallara şöyle ya da böyle uymaktan kendini alamaz. Din, yönetimde ve toplumsal yaşamda etkinleşir. Eğitim o doğrultuda olur. Ayrıca, belirli bir din, başka dinlere, inançlara üstün tutulmuş; din-inanç ayrımı yapılmış olur. Dindışı düşünce ve yaşama fırsat verilmemiş olur. Olması gereken özgürlük yok edilmiş olur. Atatürk'ün, "Türkiye Cumhuriyeti'nin resmî dini yoktur" demesi bundandır, yani kurduğu cumhuriyette hem "resmî din"in olmamasından, hem de olmaması gerektiğindendir. Ne var ki, 1982 Anayasası'nın, kendi içinde

ve öteki maddeleriyle çelişen 24. maddesiyle, "din eğitim ve öğretimi"nin "ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında" yer verdiği ve böylece bir çeşit "resmî din" benimseme yoluna gidildiği görülmektedir. Bu nokta üzerinde ayrıca durulacaktır.

c) Dinin, toplumsal yaşamda etkin duruma getirilmemesi. Yönetimin ve toplumsal yaşamın her kesiminin din etkinliğinden arındırılması.

2- Yansızlık

Devletin, tüm inançlara ve inançsızlığa karşı yansız olması, aynı uzaklıkta bulunması da, "laikliği benimsedim!" diyebilmesinin vazgeçilemez koşullarındandır. "İnsan hakları"na sahıp çıkmanın, ana haklardan olan özgürlüğün de gereğidir bu. İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin 2. maddesinde, din-inanç ayrımı gözetilemeyeceği hükme bağlanmıştır. Aynı hüküm, yazık ki biraz güçsüz biçimde, 1982 Anayasası'nın 14. maddesinde de yer almaktadır.

3- Dinin Kişiselliği

Dinde kişisellik sağlayıp sürdürmek de laikliği benimsemiş bir devletin görevleri arasındadır.

Laik devlet "din"i, (o din "İslam" da olsa) "kişisellik" alanına *itmek* ve bu alanda *tutmak* zorundadır.

a) Laik devlet, "din"e "toplumsal işlev" veremez, vermemek zorundadır. Din, kişilerin kendi iç ve bireysel dünyaları çerçevesinde kalmalıdır.

Profesör Çetin Özek şöyle demektedir:

> "Laik devlet sistemlerinde, 'din', kamu hizmeti olarak kabul edilemez. Laik devlet, kişilerin, dinsel inançlarına uygun davranabilmek haklarını güvence altına almakla yükümlüdür; fakat devlet, doğrudan doğruya bir cemaatin dinsel gereksinmelerine yönelik hizmeti yüklenemez."[13]

Kuşkusuz doğrudur bu. Ne var ki aynı profesör, bu doğrunun hemen ardından, bununla bağdaşamayacak nitelikteki bir yargıyla şöyle de diyebilmektedir: "Bu kural, doğal olarak ülkenin kendi özelliklerine göre değişir." Oysa bu yaklaşım, demokrasinin dışında yer almış; ama içinde gibi görünme çabasında olan yönetimlerin başındakilerin, "Her ülkenin kendine göre bir demokrasisi vardır, bizim demokrasimiz de böyledir!" türünden ileri sürdüğü sava yakışır bir yaklaşımdır. Özek çok iyi bilir ki, "laik devlet sistemlerinde 'din', kamu hizmeti olarak kabul edilemezse ve devlet doğrudan doğruya bir cemaatin dinsel gereksinmelerine yönelik hizmeti yüklenemezse", bu laik devlet yönetiminin geçerli olduğu falan ülkede de böyledir, filan ülkede de böyledir. Laikliğe uygun ve "doğal" olan, "bu kuralın ülkeden ükeye değişmesi" değil; değişmemesidir. Demokraside

13 *Devlet ve Din*, s.17.

olduğu gibi. Çetin Özek, İslamın özelliği ve ülkemizde ağırlıklı olmasından dolayı, Diyanet İşleri Başkanlığı'na devlet bütçesinden ödenekler ayrılarak devlet çatısında yer verilmesine hoşgörüyle bakılmasından yana olabilir ve bu nedenle böyle bir savı ileri sürebilir. Ancak, savın, savunulamazlığı ortadadır. Yine Profesör Özek çok iyi bilir ki, ceza yasası uygulamalarında da, "Diyanet İşleri Başkanlığı'ndaki görevlilerin görevleri, bir "kamu görevi" sayılmamaktadır. Örnek: İmam Dursun Kahraman'ın görevi, bir kamu görevi sayılmadığı gerekçesiyle, Tekirdağ Ağır Ceza Mahkemesi'nin 9 Eylül 1968 gün ve 86/96 sayılı kararı bozulmuştur. (Y.C.G.K. 20 Ocak 1969 E. 693 YYBK. 69-17.) "Vaiz"e, "müftü"ye ve öteki "Diyanet görevlileri"ne olan ya da olduğu ileri sürülen "hakaret"ler de "görevli memur"a, "kamu görevlisi"ne hakaret türünden sayılmamıştır. Yargıtay'ın kararları arasında bunun birçok örnekleri vardır. Faruk Erem'in, Abdullah Pulat Gözübüyük'ün Türk Ceza Yasası'na ilişkin açıklamalarında da bu konu, ilgili maddelerinde açıklanmaktadır. Örneğin: TCY'nin 241. maddesi dolayısıyla Gözübüyük'ün kitabında şöyle denmektedir:

"Ceza kanunu bakımından *memur, kamu görevini yerine getiren kimsedir.* Halbuki imam, hatip, vaiz gibi *din hizmetlilerinin yaptıkları vazifeler kamu görevi mahiyetinde olmadığından,* bunları ceza kanunu uygulamasında memur kabulüne imkân yoktur.[14]

Şaşılası bir şeydir ki, Türkiye Cumhuriyeti'nin yargıçlarının "kamu görevi" yapıyor saymadığı bir Diyanet'e aynı ülkenin yasa ve yürütme kesiminde, "kamu görevi" yapıyor gibi yer verilmekte ve dolu dolu ödenekler ayrılmaktadır.

– Diyanet İşleri Başkanlığı'na devlet örgütünde yer verilmeli midir?

Tartışmalıdır. Ali Fuat Başgil gibi dinciler de, buna karşı çıkmaktadırlar. Ama ayrı açılardan. Yani laikliğin vazgeçilmez koşulları açısından değil. Dinsel kaygılarla. Çünkü bu çevreyi ilgilendiren yalnızca "din"dir. Laikliğe de "din"e yararlı olduğu sürece sahip çıkarlar. Ve yorumlarını bu doğrultuda yaparlar. Örneğin, Ali Fuat Başgil, Diyanet İşleri Başkanlığı'na yer verilmemesini isterken, devlet denetiminden uzak, bağımsız bir cemaat olarak örgütlenmesini istemiştir. "Laik devlet, din işlerini denetleyemez!" demiştir. Laikliği gerçekten savunanlarca da Diyanet İşleri Başkanlığı'nın devlet örgütünde yer alması ve bütçeden destek görüp beslenmesi, yani devlet gücüyle ayakta tutulması, kolay savunulamayacak bir durumdur. Ancak ne yapılabilirdi? Konunun tartışması uzun yer tutacağı için üzerinde daha fazla durulamayacaktır. Ancak şu söylenebilir. Laikliği bütün biçim ve anlamıyla benimsemiş bir devlette, buna da bir çözüm bulunabilir. Konu, yazık ki, laikliğin zararına çözülmüştür. Yani bugün tanık olunan çözüm, laik doğrultuda bir çözüm sayılmaz kolayca.

14 Garraud, *Traité,* cilt IV, no: 1487, s.313; Gözübüyük, *Mukayeseli Türk Ceza Kanunu Açıklaması,* c.III, 279. Madde; Gözübüyük, *Türk Ceza Kanunu Açıklaması,* Ankara 1976, c.III, s.236.

b) Laik devlet, dini, kişisel alana itmekle kalamaz, bu alanda tutmak zorundadır da. Düşünce ve "vicdan" özgürlüklerinin gereği de budur. Çünkü "din" kendi başına bırakıldığı, "denetim"den uzak tutulduğu zaman, saldırgandır. Saldırganlık, dinin özünde vardır. Özellikle, yaşamın tüm alanlarına el atmış olan devlete: "– sen elini çek ben yöneteceğim!" diyen ve ilkel de olsa, her alanda savı olan İslam gibi bir din. Denetimden uzak kaldığı zaman, kesinlikle "özgürlük" tanımaz. Tanıdığı özgürlük, yalnızca kendi ölçüleri içindeki özgürlüktür. Bu ölçüler içindeyse, ırzına geçilmemiş insan aklının ve yansız düşünce ve bilimin ölçülerine yer yoktur. İnanç ve düşünce özgürlüğü isteniyorsa ve korunacaksa, din, laik ölçüler içinde, yani inanana inancında ve ibadetinde baskı yoluna gitmeden denetlenmeli, alanı olan kişisellikte sıkı sıkıya tutulmalıdır.

Profesör Mümtaz Soysal, "laik olmayan", "laiklik karşıtı" olan düşüncelere serbestlik vermenin, "laikliğin gereği" olduğu görüşünü savunur.[15]

Soysal'ın yanıldığını söylemek için hukukçu olmaya bile gerek yoktur. Böyle bir sav ileri sürmek, Türkiye'deki durumu, İslamı, Atatürk devrimlerinin oluşturulması sırasında meydana gelen olayları ve daha nice şeyi bilmemektir üstelik. Mümtüz Soysal bilmiyor mu? Bilmediği nasıl ileri sürülebilir? Yalnızca İslamı bilmez o kadar. Ya da yeterince bilmez. Ama yalnızca bu kadarı, böyle bir savı ileri sürüp savunmasında kendisini "özürlü" kılmaya yeter mi? Düşündürücü. Ne var ki yalnızca Mümtaz Soysal mı bu tür savları ileri süren?

4- Laik Oluşumu Kurumlaştırma

Devletin her kesiminde; yasamada, yürütmede, yargıda; toplumsal yaşamın her kesiminde; başta *eğitimde, siyasal kesimde* "göksel"liği ("semâviliği") değil; insan yaratmasını, insan aklını, bilimi, bilimselliği temel alan *köklü* düzenlemelerle laikliği *kurumlaştırmak,* kökleştirmek ve dilden düşünceye, giyim-kuşamdan ekonominin, üretimin her boyutuna değin yaygınlaştırmak, korumak; laik devletin savsaklayamayacağı temel görevidir. Atatürk devrimlerinin ("inkılap"larının değil) ve ilkelerinin doğrultusu da budur. Gürbüz Tüfekçi, yapıtlarında, "-laiklik, Atatürk devrimlerinin beynidir" der. Bu beyin, sağlam bir korunakla, sağlıklı kurumlarla sarsılmaz ancak. Türk toplumunu çağdaşlaştırmak için kurulmuş olan ve söz konusu beyne de korunak-korunacak durumunda bulunan devrimlerde eksik yanlar varsa tamamlanmalı, boşluklar doldurulmalıdır. Oysa kurucusundan sonra, devrimlerden, laikliğin kurumlarından, sürekli taşlar sökülüp atıldığına tanık olmaktayız.

Laikliğin altyapısı öylesine sağlam yapılmalı ve kurumları oturtulmalıdır ki kimse sarsamasın. Öyle olmalı ki, ne din "cihad"çıları, ne ırzına geçtiği bilimi,

15 Bkz. *Yüz Soruda Anayasanın Anlamı,* Gerçek Yayınları, s.176.

din ve aşağılık politika yararına kullanmakta usta olan "ilim adamları", ne Atatürk'ün ve ilkelerinin candan düşmanı Atatürkçüler, ne hukuksuz hukukçular, ne karanlıkçı aydınlar, ne "ittifak" salağı solcu görünümlü sağcılar, ne de "eli silahlı"lar sarsabilsin. Böyle bir durumu sağlayabilecek altyapı ve kurumlar, gerçek anlamındaki "*hukuk devleti*"nde gerçekleşebilir ancak.

5- *Güvence ve Ödünsüzlük*

Laik devlet, laiklik ilkelerine, yani "olmazsa olmaz"larına bağlılık konusunda güvence vermek zorundadır. Bu da ayrı bir "olmazsa olmaz"dır. Bu güvence, başlıca iki yolla verilebilir:

a) Gerekli düzenlemeler ve uygulamalarla oluşturulan köklü kurumlar. Başta eğitim kurumları.

b) Laikliğe aykırı tutum ve davranışlara göz açtırılmaması ve ödünsüzlük. Ödün verme bir kez başladı mı sonu gelmez. Ne ödünü alan doyar; ne de ödünü veren o noktada durur. Nice örneklerine tanık olmuyor muyuz? Ödün koparanların başvurdukları çok çeşitli yollar vardır. Bunlar, iyi niyetli kesimden bile ödün koparmayı başarabilmişlerdir. Örneğin, "dinsel düşünce ve inançlara saygı"yı ileri sürerler. Sonra da alacaklarını alırlar. Laikliğin kurucusu bu konuda da gerekli uyarıda bulunmuştur:

"-Parti, dinsel düşünce ve inançlara saygılıdır sözlerini ilke edinip bayrak gibi kullanan kişilerden, iyi niyet beklenebilir miydi? Bu bayrak, yüzyıllardan beri, bilinçsizleri, bağnazları ve boş inançlara saplanmış olanları aldatarak, özel çıkarlar sağlamaya yönelmiş kimselerin taşıdıkları bayrak değil miydi? Türk ulusu, yüzyıllardan beri, sonu gelmeyen yıkımlara, içinden çıkabilmek için büyük özveriler isteyen pis bataklıklara, hep bu bayrak gösterilerek sürüklenmemiş miydi?[16]

Laiklik yapısının kurucusu böyle uyarmaktadır işte.

Laik devlet, inançlara ve inansızlığa karşı yansız kalırken, *laikliğin yanında* yer alır, almalıdır. Dinin ve öteki yiyicilerin laikliği ve olmazsa olmazlarını yemelerine seyirci kalamaz, kalmamalıdır. Yoksa laiklik, "anka kuşu"na döner, döndürülür. Örneği görülmüyor mu?

C- Laiklik Nasıl "Kuşa Çevrilmiş"tir?

1- Yasama Kesiminde

Çok çarpıcı örneği, 1982 Anayasası'na, 24. maddesine sokuşturulan laiklik dışı hükümdür. Bu hüküm, hem yasa maddesinin kendisiyle, hem de 14. maddede yer alan hükümle çelişmektedir.

16 *Söylev*, II, s.609-bkz Fethi Naci, *Yüz Soruda Atatürk'ün Temel Görüşleri*, İstanbul, 1974, s.53.

24. maddenin başında şöyle denmektedir:

"Herkes, vicdan, dini inanç ve kanaat *hürriyetine* sahiptir.

14. madde hükümlerine *aykırı olmamak şartıyla* ibadet, dini ayin ve törenler serbettir."

14. maddede, birçok hüküm yanında, "anayasada yer alan hak ve hürriyetlerin hiçbirinin", "temel hak ve hürriyetleri yok etmek için kullanılamayacağı", ayrıca "din ve mezhep ayrımı"nın da yapılamayacağı belirtilmektedir. "Âmir hüküm" olarak... Sonra 24. maddede: "*Din kültürü* ve ahlak öğretimi, ilk ve orta öğretim kurumlarında okutulan *zorunlu dersler* arasında yer alır" denmektedir. Yine "âmir hüküm" olarak.

Maddenin gerekçesine bakıyoruz; "Üçüncü fıkra hükmüne göre, istismar ve suistimali önlemek amacıyla, din ve ahlak eğitim ve öğretimi devletin denetimi ve gözetimi altına alınmıştır. Keza *bu eğitim, ilk ve orta öğretimde zorunludur. Gayrimüslimler, tek tabiri olarak, bu zorunlu eğitimin dışında bırakılmışlardır*" dendiğini görüyoruz. Şimdi düşünelim:

Devlet, yurttaşına diyor ki: "–Din-mezhep ayrımı yapamayacaksın!" Anayasa'da yer alan hiçbir hürriyetin, bu ayrımı yapmak için de kullanılamayacağını hükme bağlıyor. Sonra kalkıyor, kendisi "din eğitimi"ni "zorunlu" yapıyor.

"Eğitimi yapılan din" belli değil midir? Kuşkusuz bellidir: İslam. Maddenin gerekçesinde, "gayri müslimler"in ayrı tutulduğunun anlatılıyor olması da buna ayrıca açıklık kazandırmaktadır. Demek "eğitimi zorunlu kılınan din", yalnızca İslamdır. Dahası: devletin resmî kuruluşları arasında yer alan Diyanet İşleri Başkanlığı'nda olduğu gibi din eğitimini verecek olanların ve verenlerin bağlı bulundukları belirli bir mezhep de vardır. Haydi yüzde yüz demeyelim, yüzde doksan dokuz "sünni" ve "hanefi". Peki şimdi devletin kendisi "din ve mezhep ayrımı" yapmış olmuyor mu? Bu laikliğe aykırıysa, kötüyse, zararlıysa, yurttaştan yapılmamasını isterken kendisi nasıl yapıyor?

Türkiye Cumhuriyeti laik olduğu, laik bir devlette "resmî din" olamayacağı, devletin hiçbir dine, inanca arka çıkamayacağı konusunda hukukçular birleştiği ve laikliğin kurucusu Atatürk de: "–Türkiye Cumhuriyeti'nin resmî dini yoktur" dediği halde, Türkiye Cumhuriyeti'nin Anayasası'nın 24. maddesinde yer verilen bir hükümle, belirli bir dine sahip çıkılmış, bu din resmî devlet dini durumuna sokulmuş ve eğitimi "zorunlu" yapılmıştır.

Konunun bir başka yönü: Maddenin gerekçesinde, "gayrimüslimler"in tek tabiri olarak (ne demekse?) "bu zorunlu eğitim dışında bırakıldıkları" ileri sürülmektedir.[17] Ne var ki, maddenin kendisinde, "gayrimüslimler"in, söz konusu "zorunlu dinsel eğitim"in dışında bırakıldıklarına ilişkin bir hüküm bulunmamaktadır. Yani Türkiye'de, falanca kentte, kasabada ya da köyde oturan ve filan-

17 Avukat Kani Ekşioğlu, *Gerekçeli Anayasa 1982*, Yasa Yayınları, s.41.

ca okula giden "gayrimüslim" (yani Müslüman olmayan) bir yurttaşın çocuğuna da rahatlıkla bu "zorunlu din eğitimi" uygulanır. Buna engel hiçbir şey yoktur. Üstelik üzerinde durulan maddedeki hükmün gereğidir bu uygulama.

Bir başka yönü: Aynı maddenin başında, "herkes, vicdan, dini inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir" deniyor. 25. maddenin başında da: "Herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir" denmektedir. 26. Maddede "Düşünce ve kanaati açıklama hürriyeti"ne yer verilir.

"Din eğitimi", hem de belirli bir dinin eğitimi "zorunlu"yken, "vicdan, dini inanç ve kanaat hürriyeti"nden, "düşünce hürriyeti"nden nasıl söz edilebilir? Müslüman olmayanın "dini inanç ve kanaati" yok mudur? Varsa "hürriyet"i nerede kalmaktadır? Hiçbir dini inancı olmayanın "düşünce ve kanaat"ı yok mudur? Varsa "hürriyet"i nerede kalmaktadır? Demek ki 24. maddeye sokuşturulan söz konusu hüküm, yani "din eğitiminin zorunlu kılınması", hem maddenin kendi içindeki bir başka hükme, hem başka maddelerdeki hükümlere aykırıdır. Hem de tartışması bile yapılamayacak bir açıklıkta. İşte maddeye bu sokuşturma, bir "devlet irticaı"dır. Bilindiği gibi "irtica", "geriye dönüş demektir. Anayasa'nın bu maddesindeki söz konusu hükmüyle, laiklik alanında daha önce Atatürk'ün önderliğinde atılan adımdan "geriye dönülmüştür". Bunun tersi ileri sürülemez. Cumhuriyet anayasasında böyle bir hükme yer verilmesine, "din istismarını önleme amacının güdüldüğü" yolundaki sav da "gerekçe" olamaz. Kaldı ki "din istismarı"nın önlenemediğini, tersine "güçlendiği"ni, bu güçlenmede söz konusu hükmün de payının az olmadığını olaylar ortaya koymuştur. "Denetim altına" alınacağı ileri sürülen yasadışı "Kur'an kursları" azalacağı yerde çoğalmıştır. Birçoğu da kendisine "yasal kılıf" uydurmayı, "Atatürk köşeleri" bile yaparak "istismar"ını sürdürmeyi bilmiştir. Bu durum, resmî devlet örgütlerinin, Milli Güvenlik Örgütleri'nin "rapor"larına geçmiştir.[18]

Bu demektir ki Türkiye Cumhuriyet Devleti, laiklik alanında, açtığı yaralar kolay onarılamaycak bir açmaza sokulmuştur. Atatürk Türkiye'sinde bunun olması ne denli acıdır! Atatürk yaşıyor olsaydı ne derdi acaba? Laikliğin böylesine kuşa çevrildiğini görseydi?

Ayrıca son zamanlarda ceza yasasında yapılmak istenen laik düşünceyi kıskaca alan, "din"e ("İslam"dan başkası değildir) ve dince kutsal sayılanlara laf söylettirmeyen, "hürriyet"i anayasaya konulduğu halde kendisine soluk bile aldırılmak istenmediğini gördüğümüz laik düşünceyi boğmaya yönelik olduğu izlenimini veren değişiklik istemleri görülmektedir. Oysa bugün, Cumhurbaşkanlığı Atatürk'e ait el yazmaları arşivinde bir kitap vardır: *"Din Yok Milliyet Var."* Yazarı: "Ruşenî" bu kitabı Atatürk okumuş, incelemiş, sayfalarının kıyılarına notlar koymuş, işaretlerle de göstermiş bulunmaktadır. Bunlar arasında "aferin", "alkışlar" sözcükleri de var.

18 *Güneş* gazetesi, 9 Ekim 1985.

Atatürk'ün beğendiği, "aferin" dediği, "alkışladığı" şeyler arasında öyleleri var ki, TCK'da görülen, özellikle son değişiklik istekleri gerçekleşirse bunları söylemek, açıklamak, kimsenin yeltenebileceği bir iş değildir artık.[19]

Unutulduğunu düşünebileceğimiz bir şey var: Hukukun genel ilkelerinin ve Atatürk Türkiye'sinde, kurucusunun eliyle kurulmuş ilkelerin üstünlüğü. Geçerlik sıralamasında, yasalar, anayasalar bile bunların üstünde değildir. Ve "Türkiye'de de yargıçlar vardır". Söz konusu ilkelerin bağlıları, elbette ki yasal konumda kalacaklardır. Ama "suların tersine akıtılması"na yönelik çabaların etkin olamayacağı gün de gelebilir. İşte o zaman, yasalardaki hukuka aykırı "ur"lar da temizlenebilecektir.

2- *Yürütme Kesiminde*

Siyasal iktidarlar eliyle laiklikten ne ödünler verildiğini ve verilmekte olduğu, örnekleriyle buraya sığdırılamaz. "Milli Eğitim" örneğini almak bile, durumun korkunçluğunu ortaya koymaya yeter. Bir yanda "din öğrenimi veren", dinci, şeriatçı yetiştirmekte birer fabrika gibi çalışan "alçaklı-yüksekli" okullar, kurslar. İmam Hatip Okulları, Yüksek İslam Enstitüleri (şimdi hepsi İlahiyat Fak.). İlahiyat Fakülteleri, "resmî"li-resmîsiz Kur'an kursları, kimi üniversilerdeki çeşitli adlar altında din öğretimi yaptıran bölümler (bütün bunların dışında da Diyanet İşleri Başkanlığı'ndaki, görevli bulundukları yerleri, camileri de taşarak, her yerde ve her zaman "dinsiz"le savaşan, bu arada beyinleri din aşırılarıyla istedikleri yöne yöneltme "gayret"inde olan "din orduları"). Öbür yandaysa sözüm ona "laik okullar". Yani aynı devlette, iki ayrı kafayı yetiştirmeye yönelik iki ayrı kesim. Dinci, şeriatçı kafa da, laik kafa da Atatürkçülük adına yetiştirile gelmiştir siyasal iktidarlar eliyle. İki ayrı kafanın çatışması olmayacak mıydı, olması doğal değil miydi? Oldu da. Elbette ki tüm çatışmalar, kavgalar bu nedene bağlanamaz. Ama bunun payı hiç yok mudur? Devlet gücüyle "din tutkunu", "din cihadcısı" yetiştirilmiş olmanın, çatışmalardaki payı yok sayılabilir mi?

Bugünkü "Mili Eğitim"deki duruma gelince: Bugün "eğitim ve öğretim", bir kez daha "birleştirilmiş"tir. Ama Atatürk döneminde yapılanın, tam tersine! O zamanki "birleştirme", çağdaş uygarlık, akıl, bilim temelleri üzerindeydi, laiklik tabanındaydı. Bugün tanık olduğumuz "birleştirme"yse, açık seçik, "din" tabanında gerçekleştirilmiş. Yine Atatürkçülük adına. Daha da ustalıkla... "İslam"a, "İslam şeriatı"na bağlı olduğunu her fırsatta açığa vuran bir bakan bile, "Atatürk"ten ve "Atatürk ilkeleri"nden "övgü"yle söz edebiliyor.

Öyle bir durum meydana getirilmiştir ki, "Milli Eğitim"in "milli"si, bir partinin adının ve görüşünün başındaki "milli"yle eş anlamlı olmuştur. Bu "milli"liğin, Atatürk'ün ve arkadaşlarının kullandıkları "milli"likle, "millet"le hiçbir ilgi-

19 Bir kesimi için bkz. Gürbüz Tüfekçi, *Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar*, İş Bankası Yayınları, Ankara, 1983, s.170-171.

si yoktur. Atatürk ve arkadaşlarının "millet"i, "ulus", "Türk ulusu" olduğu halde, buradaki "milli"liğin "millet"i, "din"dir, "ümmet"tir. Kur'an'daki ve hadislerdeki anlamına uygun olarak. Tüm ayet ve hadislerde "millet", "din", "İbrahim"den Muhammed'e miras olarak geldiği ileri sürülen "İslam"dır. Yani, Osmanlı yönetimindeki "İlmuhal"lerde çocuklara, medreselerde "talebe"ye ve camilerde Müslüman cemaate söylenip aşılandığı gibi , "din" ile "millet" birdir. "Milli görüş" diye ileri sürülen "görüş"(!)teki "milli", bu anlamdaki "millet"ten kaynaklanmaktadır işte. Ve bugünkü "Milli Eğitim", Atatürk'ün önderliğinde kurulan laik Türkiye Cumhuriyeti'nin "Mili Eğitimi" değil de, "milli görüş"ü bayrak yapanların yandaşlarını yetiştirmek, üretmek için kurulmuş bir kurum durumuna getirilmiş gibidir. Tanık olduğum bir örnek: Bir işim için "Mili Eğitim Bakanlığı'na" gitmiştim. Asansörle çıkıyoruz. Yakalarındaki kimliklerden orada memur oldukları anlaşılan üç-dört genç insan da var. Arapça konuşuyorlar. Dili bildiğim için Arapçayı yeni öğrenmekte olduklarını anladım. Ve aramızda şu konuşma geçti:

– Türkçeyi bırakıp Arapça konuşuyorsunuz.

– Niye konuşmayalım? Üstelik dinimizin de "icabı".

– Bu mantığa göre Suudi Arabistan'a bağlanalım olsun-bitsin! Daha kolay Araplaşırız.

– Bir gün o da olur inşallah!

Çok sarsılmıştım. Atatürk Türkiye'sini düşündüm, laikliği düşündüm, öteki ilkeleri düşündüm ve göstermelik olarak bakanlığın girişinde üst kesime asılmış olan "Ne Mutlu Türküm Diyene" yazısını düşündüm. Ve "Atatürkçüler"(!)i düşündüm. Elimden ne gelirdi ki. Yürüyüp gittim.

Siyasal iktidarın verdiği destekle, Milli Eğitim, TRT ve Diyanet, laikliği, köksüz bir ağaç durumuna getirme çabasında el ele çalışmaktadır. Ve birbiriyle yarış durumundadır. Bunlardan hangisinin bu alanda daha etkin olduğunu söylemekse oldukça güçtür. Çabalar, yine Atatürkçülük adına sergilenmektedir. Bu durumda, Atatürk'ün önderliğinde gerçekleştirilen devrimleri, ilkeleri yürekten benimsemiş olanlar, "-ben de Atatürkçüyüm!" diyebilirler mi?

3- *"İlim Adamları" Kesiminde*

"İlim adamları"yla "bilim" adamları"nı karıştırmamak gerekir. Bunlar Türkiye'de hep ayrı ayrı niteliklerde ve konumlarda olagelmişlerdir. "İlim adamları"nda geçerli olan "ilim", ya Kur'an ve hadislerde de kullanılan ve tümüyle "din bilgisi" anlamına gelen "ilim"dir; ya da "namus"undan uzaklaştırılıp "din"in buyruğuna sokulmuş olan "bilim"dir. Bir kesimi, tümüyle "dindar" olarak görünürler, bir kesimiyse öyle görünmekten çok, kendilerine çağdaş bir görünüm verirler, çağdaş bilim adamı kılığına bürünürler. İkisi de boldur ülkemizde.

İki türünün de laiklik konusunda birleştikleri tutum şudur: Laiklik ilkesine sahip çıkılsa bile, dinin yararına kullanılmalıdır. "Her şey din ve mukaddesat için". Kendilerine göre taktikleri vardır.

"İlim adamları", laikliği kendi anlayışlarına göre tanımlarlar. "Din"i akıl ve bilimle bağdaştırma çabasında olanlar, laikliğin, "din"de de, İslamda da bulunduğunu ileri sürerler. Laiklik, "din"de var görülünce, en teokratik yönetimlerde, örneğin Osmanlı yönetiminde bile niçin olmasın?

Laik Cumhuriyet'in haftanın günlerinin çoğunda, radyoda ve televizyonda İslamın propagandasını yaptıran laik TRT'si de, laikliği, bu tür "ilim adamları"na yorumlatmaktadır. Fetvayı vermektedirler:

– "Din"de laiklik var mıdır?

– "El cevap": İslamda vardır.

– Osmanlı yönetiminde laiklik var mıydı?

– "El cevap": Vardı.

Peki İslamda laiklik vardı da, Atatürk'ün yaptığı neydi? Atatürk şeriatı neden kaldırdı?

İslamda laiklik nasıl var?

Hilmi Ziya Ülken'e göre: İslamda laiklik vardır çünkü: "Muamelât" bölümü, öteki bölümlerden ayrılmıştır. Muamelât bölümüyse "farz"lardan değildir.[20]

Bir kez "muamelât"ın, İslamda "farz"lardan olmadığı doğru değildir. Her alandaki hükümleriyle İslam bir bütündür. Hepsi İslamdaki temel kaynaklara, Kur'an'a ve hadislere dayandırılır. Kimileri zorlanarak bile olsa. Yani kapalı İslamcı "ilim adamları"ndan Ülken'in ileri sürdüğünün tersine, "muamelât"; İslamdaki kaynağı ve geçerliliği yönünden ötekilerden ayrı değildir. Başka kesimdeki "farz"lar nasılsa, "muamelât" kesimindeki "farz"lar da öyledir. Hiçbir fark yoktur. "Açıktan İslamcı"lar da bunu böyle kabul ederler. Örneğin *Üç Din ve Üç Şeriat Karşısında Laiklik* adlı kitabın yazarı Ahmet Selâmî, bu kesimden bir yazar olarak bu kitabında şöyle demektedir:

"Din; sadece iman, ibadet, ahlak ve vicdana tealluku olan, yeri ise mabet ve insanların gönlü bulunan bir şey değildir. Peygamberler eliyle beşeriyete tebliği yapılan ilahi dinin tamamı, aynı zamanda topyekün dünya ve dolayısıyla devlet işlerini nizamlayan bir bünyenin sahibi olarak varlık belirtir..."[21]

Ali Fuat Başgil de "din"le "devlet"in; "birleşik" olduğu zamanlarda çatışmanın olmayacağını, "din"le "devlet"in *ayrı* olması durumunda "çatışacak"larını, "birbirlerini kovma" yoluna gideceklerini yazar.[22]

Kısacası "din"in özellikle de "Yahudilik" ve "İslam"ın "laiklik"le bağdaşmayacağı, son derece açıktır. Başka türlü yorumlar, zorlamalı ve amaçlı yorumlardır. Yahudilik ve daha önce de belirtildiği gibi İslam, yaşamın her kesimine el atmıştır ve aynı ağırlıkta "Tanrı'dandır" diye hükümlerini ortaya koymuştur. "Ceza" hukukuyla, "miras" hukukuyla ve öteki hükümleriyle: "Ben varım! Dünya-

20 *50. Yıl*, İlahiyat Fakültesi Yayınları, no: 117, s.64-65.
21 Ahmet Selâmî, *Üç Din ve Üç Şeriat Karşısında Laiklik*, İstanbul, 1976, s.59-60.
22 Bkz. *Din ve Laiklik*, s.86-87.

daki yaşamı da ben düzenlerim, ben yönetirim!" demektedir. Bu nedenle insanlar ve toplumlar seçimlerini yapmak zorundadırlar: Ya, "laik devlet" ya da "İslam". Bir başka deyişle devlet ya bütün biçim ve anlamıyla "laik" olacak, ya da "teokratik" olacak. Karması, –hele çatışmasız– düşünülemez.

Hilmi Ziya Ülken'e göre Osmanlı yönetiminin de laiklik dışında gösterilmesi ve "teokratik bir devletti" diye nitelenmesi yanlıştır. Çünkü: "Fatih'ten Selim'e değin Halifelik yoktur, Selim'den sonra da birdenbire teokratik olmamıştır", "Fatih'in dinlere ve mezheplere karşı hoşgörüsü vardır".[23]

Demek ki Ülken'in mantığına göre, yeryüzünde "laik olmayan hiçbir devlet" olmamıştır, olmayacaktır da. Öyle ya, İslam ve Osmanlı yönetimi "laik" diye nitelendiğine göre, laik olmayan hangi yönetim düşünülebilir?!

Oysa "din kuralları"na dayalı olan bir yönetime "laik" demek; ya hukuku bilmemek, ya bilmezlikten gelmek, belirli bir amaç için laikliğin canına okumak ve "bilim namusu"ndan çok uzaklaşmakla mümkün olabilir. Din kurallarına dayalı bir yönetime "laik" diyebilecek bir hukukçuya dünyada rastlanamaz. Bir bilim adamı ve aydın kişiye de... Ama ülkemizde rastlanmakta. Hem de TRT yayınlarında, televizyonda. Dizi dizi. Ve her zaman oduğu gibi Atatürkçülük adına.

D- Laikliğin Gerekçesi

1- Din-İslam Kurallarının, İnsanlığın Gereksinmelerine Yetmezliği

Medeni Yasa'nın gerekçesinde, zamanın Adliye Vekili Mahmut Esat şöyle der:

"- Mecelle"nin temeli ve ana çizgileri dindir. Oysa insan yaşamı her gün, dahası her an, köklü değişmelere uğrar. Onun değişmelerini, yürüyüşünü hiçbir zaman bir nokta çevresinde çivilemek ve durdurmak mümkün değildir. Yasaları dine dayalı devletler, kısa bir zaman sonra, ülkenin ve ulusun gereksinmelerini doyuramaz duruma gelirler. Çünkü dinler, değişmez hükümler ileri sürerler. Yaşamsa yürür, gereksinmeler hızla değişir. Din kuralları-yasaları, kesinlikle, ilerleyen yaşamın karşısında biçimsel ölü sözlerden öte bir değer, bir anlam taşımazlar. Değişmemek, dinler için bir zorunluluktur..." (4 Nisan 1926 yayın ve 4 Ekim 1926 yürürlük tarihli ve 743 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun gerekçesinden –bugünkü dille Türkçeleştirilmiştir– T.D.)

Özeti şu:

Din kurallarında "değişmezlik" temeldir. Kurallar durağandır. İnsanlar ve toplumlarsa, yaşamlarıyla birlikte sürekli bir değişme içindedirler. Değişmeyen kurallar, her an değişen ve gelişen yaşamın gereksinimlerine karşılık vermezler. Karşılık veriyormuş gibi gösterilseler de.

23 *50. Yıl*, İlahiyat Fakültesi Yayınları, no: 117, Ankara, 1973, s.66.

Ünlü Müslüman yazar Şehrestâni (1076-1153) bile, daha 12. yüzyılda, yaşam karşısında dinsel kuralların yetersizliğini ortaya koyan görüşe yer verip bu görüşü savunmuştur. "Dinsel kuralların sonlu olduğunu", buna karşılık yaşam ve gereksinimlerin sonsuz bulunduğunu, "sonlu olan bir şeyin ise, sonsuz olanı kavrayıp içine alamayacağını" savunur bu görüş.

Taa 12. yüzyılda bu böyle; hem de Müslüman yazarlarca belirlene dursun; çağımızın İslamcı "ilim adamları"na ve bunları kaynak göstererek yorumlar yapan kimi "çağdaş bilim adamları"na göre "İslam, devrimci gelişmelere de açıktır", "kimi yorumlarla, İslam, çağın gereklerine karşılık verir duruma getirilebilir", çünkü İslamda "zamanın değişmesiye hükümler de değişir" ilkesi kabul edilmiştir.

Çağdaşlıkları kılıklarında ve çalımlarında olan aydınlar eliyle bile sergillenen bir yutturmacadır bu!

Önemli bir yutturmaca, Profesör Dr. Çetin Özek, *Devlet ve Din* adlı kitabında "İslamın Gelişimci ve Devrimci Gücü" diye bir başlık koymuş. "Devrimci" sözcüğünü tırnak içine almış, ama bölümde anlatış biçimine bakılırsa "İslam"ın "gelişmeci" de "devrimci" de olabileceği görüşüne hiç de katılmıyor değil. "İslam", "gelişmecilik" ve "devrimcilik". Bunların yan yana bile getirilmeleri olacak şey değildir. Ama niceleri gibi bu yazar da yanyana getirebiliyor ve şunları yazabiliyor:

"–Kitap (Kur'an), kişisel davranış ve toplumun yönetimiyle ilgili ilkeleri kesin ve değişmez olarak belirlememiş, temel kurallar ışığında, bunların yorumla çağa ve koşullara göre değişebilirliğini benimsemiştir. "Zamanın değişmesiyle ahkâm de değişir" ilkesi, hadiste kabul edilmiş ve "fıkh"ın genel kurallarından olmuştur. Nitekim belirtilen nitelikleri nedeniyle, İslamın devrimci rol oynayabileceğini öne süren düşünceler ortaya atılmış ve çağımızın değişen koşulları içinde bu güce dayanmanın gerekliliği savunulmuştur..."[24]

"Kitap (Kur'an), kişisel davranış ve toplumun yönetimiyle ilgili ilkeleri kesin ve değişmez olarak belirlememiş"miş! Yazarın "kitab"ı bilmediği nasıl da belli. İslamın bu "kutsal kitabı"nda, "kişisel davranış"larla ilgili hükümler de, "toplumun yönetimi"yle igili hükümler de kendi boyutları içinde ayrıntıyla belirlenmiştir oysa. "Kesin ve değişmez olarak." "Kitabın" yani Kur'an'ın "hükümleri"ni kim, kimler "değiştirecek" İslama göre? Kime, kimlere verilmiş bu yetki? Kuşkusuz ve kesin olarak hiç kimseye! "Muhkem" ayetlerin "hüküm"lerini değiştirebilecek yetkide, İslamda hiçbir kimse ve makam yoktur. Bu tartışılamaz bile. "Zamanın değişmesiyle ahkâm de değişir" kuralına gelince. Bu kural, Mecelle'de ve İslam Usul-ü fıkhında yer almıştır. Doğru. Ama Çetin Özek'in anladığı anlamda değil. Önce bu, hadis değildir. Sonra, bu kurala yer verenlerin kendileri de belirtmişlerdir ki, "değişeceği" söylenen, "hükümler", temelde olanlar değildir. "Farz"lara, "haram"lar, dahası "vacib"lere bile ilişkin olmayan hükümlerdir. Bu kuralın alındığı kaynak

24 Prof. Dr. Çetin Özek, *Devlet ve Din*, s.243-244.

olan *"El Eşbah Ve'n-Nezâir"*de olsun, ötekilerde olsun, "zamanın değişmesiyle hükümlerin de nasıl değişeceği"ne, bununla ne amaçlandığına örnek de verilmektedir. Şu örnek: Eskiden camilerin kapılarını kapamak doğru bulunmazdı. Bununla ilgili ayet ve hadis de yoktur. Ama caminin kapısının açık tutulması, daha uygun görülürdü. Sonra "zaman değişti". Hırsızlıklar çoğaldı. Şimdi artık, camilerin kapısı kapatılabilir, kitlenebilir de. İşte "Usul-ü fıkıh"da, yani İslam hukukunda verilen örnek bu ve benzeri bir iki küçük ayrıntı. Çetin Özek'se, İslamın "değişmelere açık olduğu" yutturmacısını pazarlayanlara katılarak "İslamda her türlü hükmün, zamanın değişmesiyle değişebileceği" düşünülebilirmiş gibi, hatta böyle bir olgu varmış gibi yazıp savunmakta. Sormak gerekir: İslamın temel hükümlerinden hangisi zamanın değişmesiyle değişebilir kendi kuralları içinde? "Namaz"a, "oruç"a, "hacc"a, "zekât"a ilişkin olanları mı? "Nikâh"a (evlenmeye), "talak"a (boşamaya), "miras"a "had"lere (çeşitli cezalara) ilişkin olanları mı? Hangisinin, İslama göre, zamanın değişmesiyle değişebilceği ileri sürülebilir? İleri sürülemez; ama, Çetin Özek'in de katılmış göründüğü yutturmaca, nicelerini yanıltmıştır. Kuşkusuz, yazarda ille de kötü bir amaç aramak doğru değildir. Konuyu bilmiyor olabilir. Fakat insan bilmediği konuyu da biliyormuş gibi sunmamalıdır. İslam hukuku bir uzmanlık işidir. Kaynak olarak gösterdiğini gördüğümüz Hilmi Ziya Ülken'den de yeterli bilgiyi alamaz. Özek sonra "kelâm okulları"na "ilm-i kelâm"a dalıyor. Buradan da sonuçlar çıkarıyor. Burada gösterdiği kaynak da, çok iyi tanıdığım Ali Arslan Aydın. "Mukaddesat"çı kesimden. Ama arkadaşımızın, "kelâm"cı da tanındığı halde, bu konuda derinlemesine bir uzmanlığı olmadığı bu alanın uzmanlarınca bilinmektedir. Çetin Özek'in bu konuları anlaması için de uzman olması gerekir. Yazar ayrıca, kimilerince "ilerici" gösterilen Cemaleddin Afganî'yi gerçekten biliyormuş gibi, bilebilirmiş gibi nitelemelerle sunmaktadır. Cemaleddin Afganî, Muhammed Abduh, Seyyid Raşid Rıza, Musa Carullah, ülkemizde de Hayreddin Karaman, "İslam yenilikçileri"nden sayılırlar. Bunlar İslamı, "akıl ve bilim"le bağdaştırma çabasında olan kimselerdir. "İskolastik" yöntemin temsilcileri. Batı'da bu yöntem çoktan bırakılmışken, Doğu'da yeni diye piyasaya sürülmektedir. İslamda bile yeni değildir ve cılkı çıkmıştır. Afganî'de ve ötekilerin dilinde yer alan "emperyalizm"se özel, dinsel anlam taşımaktadır. Bunların yapıtları doğrudan okunabilir ve "hareket"leri izlenebilirse ancak anlaşılabilirler.

2- Dinin Savaş ve Saldırganlık Kaynağı Oluşu

Atatürk laiklik yapısını yapıp bitirirken, gerek bizim geçmişimizdeki gerek başka ulusların tarihlerindeki "facia"lardan, "ıstırap"lardan sonuçlar çıkarıp değerlendirdiğini belirtmektedir.[25]

"Tarihteki bin bir facia ve "ıstırap"ın kaynağında "din", ağırlıklı olarak bulunmaktadır. Geçmişteki kanlı olayların, savaşların ya doğrudan nedeni, kay-

25 Mustafa Baydar, *Atatürk Diyor ki*, s.67.

nağı olmuştur; ya da nedenlere araç yapılmıştır. Yok sayılamaz, yadsınamaz bir gerçektir bu.

Yahudiler ilk Hıristiyanlara göz açtırmak istememişler, tüyler ürpertici zulüm ve işkenceler uygulamışlardır. Ateş havuzları açıp yakmışlardır birçok Hıristiyan inanırı. Bugün devletleri de bir terör örgütü gibi "dehşet" salmakta, gözünü kırpmadan soykırımlar yapıp sergilemekte. Bunda, Yahudiliğin birinci derecede payı vardır. Kutsal kitabı olsun, onun açıklamaları olsun, sürekli: "-Vurun, kırın, yakın, yıkın, öldürün!" diyor inanırlarına. Tanrı'sı Yehova, Ulusal Tanrı'sıdır ve eli silahlı, ağzı kanlıdır.

Hıristiyanlar, ellerine güç geçirince, başka din inanırlarına yapmadıkları kötülük bırakmamışlar, kötülük ve işkence uygulamalarında Yahudilerden geri kalmamışlardır. Kilise babaları, "imanı bozan"ların "kalpazan"lar gibi suçlu olduklarını ve en ağır cezayla, ölümle cezalandırılmaları gerektiğini söylemişlerdir. Nicelerini diri diri yakmışlardır. "Ateşte yananın, suçlu olduğu kanıtı"na dayanan "engizisyon" yargılamalarındaki insanlık dışı örnekler, ciltleri doldurmaktadır. İncil'de "Kim, senin sağ yanağına vurursa, ona ötekini de çevir." (*Matta,* 5: 39) denmiyor mu? Deniyor. Ama bunun işlerliğini sıfıra indiren yorumlar da yapılıyor. Ayrıca İsâ, açık açık şöyle diyor:

"–Yeryüzüne *barış* getirmeye geldim sanmayın! Ben barış değil; kılıç getirmeye geldim. Çünkü ben, kişiyle babasının, kızla anasının, gelinle kaynanasının arasına ayrılık koymaya geldim. (*Matta*, 10: 34-35. Ayrıca bkz. *Luka,* 12:49-51.)

Müslümanlar da güçlenince öteki din inanırlarına kötülük yapmışlardır. Ebubekir döneminde, "Peygamber'in fetvası var" denerek, insanlar ateşe atılıp yakılmışlardır. Benzer olaylar, Ali döneminde de olmuştur. "Peygamber"in döneminde bile insanlar, hayvan boğazlanır gibi boğazlanmışlardır. Bir olayda, damadı Ali'nin de cellatlar arasında bulunduğu bir adam kesme gösterisinde bir sürü eli kılıçlı cellad, bir gün boyunca kelle kesmişler ve yorulmuş, dinlendikten sonra yeniden kesmişlerdi. "Peygamber"in buyruğuyla!!!

Kur'an'da "-Nerede bulursanız orada öldürün!" (Bakara, ayet 191; Nisâ, ayet 89; Tevbe, ayet 5) deniyor. İnançlarından dolayı insanların öldürülmeleri isteniyor. "Kâfir", "putatapar" oldukları için. Oysa, yine Kur'an'ın tanıklığıyla putataparlar, "asıl Tek Allah'a inandıklarını, putlara da, asıl Allah'a yaklaştırsın diye kulluk ettiklerini" söylemektedirler (bkz. Zümer, ayet 3)

Müslümanlar, yalnızca "kâfir"leri değil, birbirlerini bile keserek öldürmüşlerdir. Sayısız örneklerinden biri Cemel Olayı'nda meydana gelmiştir (9 Aralık 656 da): İki kesim savaşıyor. İki kesimde de bulunanlar, yalnızca Müslümanlar. İki kesimde de Peygamber'in yakınları ve arkadaşları var. Dahası, "sağlıklarında cennetle müjdelenmiş on kişi"den kişiler de var bunlar arasında. Ve dahası: savaşan iki kesimden birinin başında Muhammed'in karısı (daha doğrusu karılarından biri olan) Âişe; öbür kesimin başındaysa sevgili damadı Ali bulunuyordu. İki kesim kı-

yasıya savaştı. Sonuç: 15 bin ölü. Âişe kesiminden 13 bin kişi, Ali kesiminden de 2 bin kişi kesilip öldürülmüştür. "Din" adına, Tanrı aşkına.[26]

İslamın kendi inanırlarını bile Tanrı adına kesmekten çekinmeyen ve yalnızca bir savaşta 15 bin kişi öldürebilmiş olan bir "İslam cemaati", başkalarını öldürmekten çekinir mi? Sürüler halinde –eli silahlı– ortaya döküldüğü zaman neler yapmaz? Ve neler yapmamıştır?

İşte laiklik bunun için son derece önemlidir ve bunun için gerçekleştirilmiştir

3- Uygarlığa, İnsana, Bilime Yöneliş

Laikliğin kurucusu, bu yapıyı kurarken çağdaş uygarlığı, insan aklını ve bilimi temel aldığını birçok açıklamasıyla belirtmştir. Daha önce bu yoldaki sözlerinden örnekler sunuldu.

Atatürk, 31 Ağustos 1925'te de şöyle der:

"– Tekkelerin amacı, halkı meczup ve aptal yapmaktır. *Halbuki halk, meczup ve aptal olmaya karar vermemiştir.* (...)

Biz dünya uygarlığı ailesi içinde bulunuyoruz. Uygarlığın bütün gereklerini uygulayacağız"[27]

II
"İRTİCA"

A- Türleri

1-Devlet "İrtica"ı

"İrtica" gerçek anlamıyla "geriye dönüş" demektir. Bu anlamdaki irtica yalnızca devlet için söz konusu olabilir. Çünkü "geriye dönüş", ileri adım atmış olan için söz konusudur. Bir devlet düşünelim. Laik yolu seçmiştir, bu yolda "ileri adım" atmıştır. Eğer bu devlet, sonra, şu ya da bu etkiyle laiklikten ödün verir ya da tümüyle dönerse, "geriye dönüş" yapmış olur. İşte bu geriye dönüştür "irtica".

Atatürk ve arkadaşları, Türkiye için laikliği seçtiler. İnsanını daha çağdaş kılmak, akılcı, bilimsel temeller üzerinde yaşatıp geliştirmek için. Eğer daha sonra, siyasal iktidarlar eliyle bu ilkeden, bu ilkenin olmazsa olmazlarından "dönüş"ler yapmışsa, örneğin laik bir devletle hiçbir yönden bağdaşamayacak olan "din eğitimini devlet eliyle ve zorunlu" yapmışsa "irtica" eyleminde bulunmuş sayılır. Bu tür "irtica", gerici çevrenin gericiliği değildir. Çünkü bu çevre "ileri" adım atmış değildir ki, "geri dönüş"ü söz konusu olsun.

26 Neşet Çağatay-İbrahim Agâh Çubukçu, *İslam Mezhepleri Tarihi*, Ankara, 1965, s.10.
27 A.A. Çankırı, 31 Ağustos 1925; Mustafa Baydar, *age*, s.67.

2- Gericilik

Devletin dışındaki gerici çevrelerin gericiliklerine de mecaz olarak "irtica" denmekdir. Ve şaşılasıdır asıl yakınılan da "irtica"ın bu türüdür. Oysa "ekilen" neyse "o bitmekte"dir. Buğday yerine "arpa" ekilir de sonra da "arpa bitti" diye yakınılır mı? Siyasal iktidarlar, devletin kendisine "geriye dönüş" yani gerçek anlamıyla "irtica" yaptırırlar da bunun sonucu, "meyve"si olmaz mı? Demokrasinin vazgeçilemezlerinden olan çok partili dönemde, devlet çarkı, laiklik zararına aşındırılagelmiştir. En başta oy toplamak için verilen memeler yüzünden. Önce "toprak" elverişli durumu getirilmiş, sonra da tohumlar ekilmiştir:

a) Elverişli Toprak

– Gelir dağılımındaki eşitsizlik

Aradaki farklar birer uçurum durumuna gelmiştir.

– "Hukuk devleti" niteliğinden "yarı polis-jandarma devleti" niteliğine kayış.

Ve:

– "Çaresizlik". Yurttaşın, kime, kimlere, hangi makama "başvuracağı"nı bilmemesi, dayanılmaz duruma gelen dertlerinden kurtarabilecek bir kurtarıcının olmaması.

– İşte bu durum, daha birçok nedenle birlikte, ülke insanlarını "dinci"nin, "şeriatçı"nın, "tarikat"çinin açık duran kucağına itmiştir. "Sığınacak" bir yer bulamayan yurttaş, "sığınak" aramış, "Tanrı"ya sığınmış, Tanrı adına din-iman pazarlayanlara sığınmıştır.

b- Tohum

Toprak elverişli olunca, laiklik karşıtı tohumları ekmek ve yeşertmek zor olmamıştır. Bir yandan varlıklılar, öbür yandan din kesimi yararına çarkları aşındırılmış devlet içinde her yerde "din fabirikası" kurulmuş ve sayıları hızla arttırılmıştır. Örneğin küçük kasabalarda, köylerde bile "İmam-Hatip Okulu" açma yoluna gidilmiştir. Daha yükseği olan okulların da sayısını artırmaya hız verilmiştir. Ayrıca başka adlar altında da "din eğitim ve öğretimi" yaptırılmıştır. Hele Kur'an kursları. Resmîsi ve resmî olmayanı. Ülke baştan başa, bunlarla sırılsıklam duruma getirilmiştir. Ve yukarıda da belirtildiği gibi bütün bunlar Atatürkçülük adına sergilenmiştir. Bu da yetmemiş, gelsin "zorunlu din eğitimi".

Ayrıca ülkeyi yine baştan başa saran "tarikat ağı". Örümcek ağından beter. Bu ağlar içinde politikacılar. Parti ileri gelenleri. Hem şeyhlerden "el alan", hem zaman zaman içlerine katılıp ayinlerde bulunan (Zeyrekli Mehmet Efendi'nin "hatmacegâh"larından boy gösteren iki ayrı partinin genel başkanı gibi) eski parti başkanları, başbakan yardımcıları, Atatürk, devrim ve ilkelerini korumakla yükümlü "mülki âmir"ler...

Atatürk'se ne demiş:

"– Arkadaşlar, efendiler ve ey millet! İyi biliniz ki, Türkiye Cumhuriyeti, şeyhler, dervişler, müritler, meczuplar memleketi olamaz. En doğru, en hakiki tarikat, medeniyet tarikatıdır..."[28]

Atatürk böyle demiş ama, "din-iman pazarlayanlar"ın da, laiklik üstüne TBMM'de ant içtikleri halde laikliği ortadan kaldırmayı çıkarlarının gereği gören politikacıların da diyecekleri vardı ve bugüne değin Atatürk'ün dedikleri değil, bunların dedikleri olmuştur.

Laiklik karşıtı ürünler elde edildikçe yeni ürünler için yeni üretimler yapılmış, yeni tohumlar ekilmiştir.

Ve sağlanan ürünler, ülke geneline dağıtılmıştır. Ama gelir dağıtımındaki gibi değil. Bu ürünlerin hemen tümü, "din"e sığınmaya hazır, varlıksız ve çaresiz kesimin payına düşmüştür.

III
BARIŞ

Barış, "gök"ten gelmez. Evrene ve insana doğru bakış sorunudur. Geniş anlamıyla "insanlaşma"ya dayalı olarak gerçekleşir.

A- Olmazsa Olmazları

1- Adaletli Gelir Dağılımı

"Adalet" gerçek anlamıyla gerçekleştirilmelidir.

2-Yarım Polis Devleti Yerine Tam Hukuk Devleti

3- Ve "Laikliğin Olmazsa Olmazları"nın Eksiksizliği

Laikliğin olmazsa olmazları, barışın da vazgeçilemezleridir. Bir ülkede tam demokrasi ve laiklik yoksa, o ülkede "barış" sağlanamaz. Yani barışın, bir nice koşuluyla birlikte bu koşullarının da eksiksiz olması gerekir. Olabildiğince...

B- Olursa Olmazları

Olmazsa olmazlarının karşıtları sergilenirse, doğal olarak barış değil, savaş elde edilir ürün olarak. Ve barışı, böyle bir durumdan sonra, "silah" zoruyla getirmek de mümkün olmaz.

28 Mustafa Baydar, *age*, s.66.

IV
GENÇLİK

Gençlik, laikliğin, barışın koşullarının sağlandığı ortamda sağlıklı biçimde geliştirilebilir ancak. Başka ortamda bu mümkün değildir. Atatürk'ün "Cumhuriyeti emanet ettiği" gençlik, bu ortamda erginliğine ulaştırılmış gençliktir. Ne "din" uyuşturucularıyla uyuşturulup koyunlaştırılmış olan, ne "din, Tanrı, cihad" kışkırtmalarıyla coşturulup Hasan Sabbah'ın fedaileri durumuna getirilmiş olan, ne de önce ellerine silah verilip vuruşturulmuş, sonra da korkutulup serseme çevrilmiş olan gençliktir. Düşünce ve beden sağlığına özenle bakılmış, en değerli varlıklar olarak yetiştirilmesine, gereksinimleri yerine getirilerek çalışılmış olan gençliktir o gençlik.

Teori
Sayı 45, Eylül 1993

İBNİ HALDUN'UN ESERİ MUKADDİME'NİN ÇEVİRİSİNE ÖNSÖZ*

14. ve 15. yüzyılın önemli düşünürü İbni Haldun'un yapıtları, bugüne değin, gerçek anlamda dilimize kazandırılmış değildir; yurdumuzda, *Mukaddime*'nin eski ve yeni yazıyla çevirileri yayınlanmış olmakla birlikte, bunları, gerek eksik olmaları, gerek içerdikleri yanlışlar nedeniyle bilimsel ve klasik yayın anlayışıyla bağdaştırmak mümkün değildir. Buna karşın İbni Haldun, gerek Batı dünyasında gerek İslam dünyasında, üzerinde ilgiyle durulan güncel bir konu haline gelmiştir. Özellikle *Mukaddime*'nin kendi dilinde yeni baskılarının yapılması, Batı dillerine (İngilizce ve Fransızcaya) çevrilmesi ve İbni Haldun üzerine yazı ve yayınların giderek kabarması, onun, kendi çağı ve çevresi içerisinde incelenmesi gereken önemli bir kaynak olduğunu bize düşündüren kanıtlar olmak gerekir. Türkiye'de de İbni Haldun konusunda, zaman zaman tanıtma, yorum ve inceleme yazıları yayınlanmıştır; ama bu tanıtma, yorum ve incelemelerin, genellikle üniversite ve ansiklopedi çevresinde kaldığını da ayrıca belirtelim. Batı ülkelerinde olduğu gibi, sosyalist ülkelerde de örneğin; Sovyetler Birliği'nde inceleme ve araştırma konusu olan İbni Haldun'a, günümüzde, Marksist açıdan yaklaşılmakla birlikte, ülkemiz Marksistleri arasında henüz bir inceleme konusu olarak ele alınmamıştır. Bütün bu nedenleri göz önünde tutarak, önce İbni Haldun'dan, daha sonra İbni Haldun ile ilgili tanıtma, inceleme ve yorumlardan, genel bir kesit sunarak yazımıza başlamak, okurun İbni Haldun konusunda genel tablo çizmesine yardımcı olacağı gibi, bizim yorumlarımız için de, bir hareket noktası sağlayacaktır kanısındayız.

İbni Haldun'un Sözlerinden Bir Demet

"Bilesin ki" der İbni Haldun, "tarih, gerçekte toplumsal yaşam ve bu yaşamın doğal yapısında belirmiş durumlar konusunda bilgi vermektir..."[1] "İnsanların toplumsal yaşamları zorunludur. Düşünürler bunu şu sözleriyle dile getirirler: 'İnsan doğuştan uygardır.' Yani insan için toplumsal yaşam, kaçınılmaz bir şeydir. Ki, bu yaşam, filozofların özel anlatımlarında 'kent yaşamı' diye geçer..."[2]

* Turan Dursun, İbni Haldun'un dünyaca ünlü eseri *Mukaddime*'yi Türkçeye kazandırdı. Onur Yayınları'nın yayımladığı çevirinin ilk iki cildi çıktı. Diğerlerinin de okuyucuya sunulacağı bildiriliyor. Turan Dursun, çevirisinin başına bir önsöz yazdı. Bu önsöz, Dursun'un önemli çalışmalarından biridir ve İbni Haldun'un "din ile ilgili görüşleri"ni de ele alıyor. Aynen yayımlıyoruz. (Onur Yayınları, 2. basım, Ankara, Nisan 1997.)

1 *Mukaddime*, c.1, s.123.

2 *Mukaddime*, c.1, s.139.

"... İnsanın yaşamı ve kalıcılığı sağlıklı olarak yalnızca besinle sağlanabilir. Onun için insan, besinini aramaya yönelir. Ancak, insanın besinini elde etmeye tek başına gücü yetmez. Gereksinme duyacağı besini sağlamaya yeterli olamaz. Yaşamının temel maddesini oluşturan besinini insan tek başına sağlayamaz. Günlük yiyeceği tahılını elde etmesi bile birçok iş ve uğraşı gerektirir. Tahılı öğütüp un durumuna getirmesi, unu hamur yapması, hamuru pişirip ekmek yapması gerekir. Bu üç işten herbiri için kapkacak araç-gereç gerekli olur ona. Ve söz konusu işler, birtakım zanaatlar olmadan sonuca ulaşamaz. Demirci gerekli olur, marangoz gerekli olur, çömlekçi gerekli olur. Tutalım ki, o kişi, sözünü ettiğimiz işlere gerek kalmadan tane olarak yiyor tahılı. Bu da gene birtakım işlerin gerçekleşmesine bağlıdır. Tanenin ekilmesi, biçilmesi, başağından çıkarılması..."[3]

"Tarih alanında düşülen yanlış ve yanılgının ince bir nedeni var: Çağlar değişir ve günler geçip giderken, toplumların, kuşakların durumlarının da sürekli olarak değiştiğinin gözden kaçırılması,... Evrenin ve toplumların durumları, ilişkileri, gidişleri tek bir süreç (vetîre) üzerinde sürmez ve değişmeyen bir çizgide kalmaz. Günler, zamanlar geçer, oluşan değişmeler ve durumdan duruma geçişler bütünüdür her şey. Bu değişmeler ve geçişler, kişilerde, sürelerde, kent ve kasabalarda olduğu gibi, tüm evrende, ülkelerde, kıtalarda, zamanlarda ve devletlerde de olur."[4]

İbni Haldun İçin Ne Diyorlar?

"15. yüzyılın başına kadar Kuzey Afrika'da yaşayan İbni Haldun", diyor Hilmi Ziya Ülken,

"Tarihçi olduğu kadar, sosyolojinin önderi ve ilk tarih filozofudur (1332-1406). *Mukaddime*'yi ilk kez Quatreméres Paris'te Mustafa Fehmi Bulak'ta bastırdılar. İlk çevirisi Türkiye'de yapıldı. 18. yüzyıla değin Batılıların bu filozoftan haberi yoktu. 17. yüzyıl sonuna doğru d'Herbelot ondan *Bibliotheca Orientalis*'te söz etti. 19. yüzyıl başında Sylvestre de Sacy, değerini belirtti. O yüzyılın sonlarında Hammer-Purgstall, onun hakkında makaleler yazdı. 'Arapların Montesquieu'sü' diye söz etti. Garcin de Tracy, birkaç yıl sonra İbni Haldun'un *Mukaddime*'sinden bazı bölümleri Fransızcaya çevirdi. Quatreméres, *Mukaddime*'nin Arapça metnini *Prolégoménes* adıyla yayınladı ve özet halinde bir çevirisini yapmaya çalıştı, fakat bitiremedi. Çeviri, yapıt üzerinde filozof ve sosyologların incelemeler yapmalarına ola-

3 *Mukaddime*, c.1, s.139-140.
4 *Mukaddime*, c.1, s.109.

nak verdi. O zamandan bu yana Batı'da, İbni Haldun'dan çok söz edilmektedir. Bazıları önemini aşırı dereceye çıkarmışlar, onu yeni bir bilimin kurucusu saymışlardır. Batılıların övmelerle dolu olan yazıları daha hızını alamamıştır. Bir kesimi ona tarih fiozofu gözüyle bakmaktadır. Bir kesimi de onu, sosyolojinin önderi saymaktadır. Örneğin: Rappoport, R. Flins, N. Schmidt onu tarih filozofu sayıyorlar. Gumplowicz, R. Maunier, Fındıkoğlu, Satı El Husri, tekrar Schmidt, Ülken, onu sosyolojinin habercisi sayıyorlar. Bouthoul onda her iki vasfı gördüğü gibi, birçok Batı düşünürüyle karşılaştırıyor. Onda Vico'nun, Montesquieu'nün, Marx'ın, biyolojik sosyoloji görüşünü buluyor. F. Schulz, İbni Haldun için *Journal Asiatique*'de birçok makaleler yayınladı (1885 Paris). Graberg de Hemsö, Rosenthal, Von Kremer, Lewine, G. Bouthoul, Gabrieli, Colosio, Ferreiro, Carra de Vaux, De Boer, G. Richter, Gauthier, A. Bombaci, Ch. Issawi, W. Fischel, C. MacDonald, Breisig, H. A. R. Gibb, A. Altamira vb. geçen yüzyıl sonlarından beri ondan söz etmektedirler. Bu güçlü ilginin sonucu olarak da, onun tarih ve toplum görüşünün, çağdaş düşünürler üzerinde etkili olduğunu, örneğin, *Untergang Des Abendlasds* yazarı Oswald Spengler'in Batı'daki çöküntüyü anlatan felsefesi üzerinde veya bazı Marksistler ve Breisig gibi tarih filozofları üzerinde etkisi olduğuna işaret edilmelidir."[5]

Prof. Dr. M. Fuad Köprülü'den:

"İbni Haldun hakkında 1918'de Alfred Bel'in *İslam Ansiklopedisi*'ne yazdığı 'İbni Haldun' maddesi, basit bir biyografiden başka bir şey değildir. Oysa aşağı-ortazaman fikir tarihinde, onun işgal ettiği yer çok büyüktür. Yalnız İslam aleminde değil, genel olarak dünya fikir tarihinde, onu tarih felsefesinin en mümtaz simalarından, daha doğru bir ifadeyle sosyolojinin ilk büyük kurucularından biri saymak hiç yanlış değildir... Yalnız müsteşriklerin değil, sosyologların da dikkatini çeken bu büyük adam hakkında, Batı'da uzun zamandan beri birçok tetkikler yapılmış, özel monografiler vücuda getirilmiştir. L. Gumplowicz, René Munier gibi tanınmış sosyologların onun hakkındaki yüksek takdirleri dikkate şayandır..."[6]

Cemil Sena'dan:

"İbni Haldun, tarihte akılcıdır, sosyoloji ile tarihi birleştirmekte ilk adımı atmıştır. Hilmi Ziya Ülken, onun, coğrafî ve ekonomik determinizm düşüncesini savunmasından, Karl Marx ve Montesquieu'nün müjdecisi saydığı

5 Hilmi Ziya Ülken, *İslâm Felsefesi, Kaynakları ve Tesirleri*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 1967, s.320-321. (Kimi sözcükler yenileştirilerek aktarılmıştır.–T.D.)

6 W. Barthold, *İslâm Medeniyeti Tarihi*, çeviren, M. Fuad Köprülü, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1963, s.169-170. (Kimi sözcükler yenileştirilerek aktarılmıştır.–T.D.)

gibi, nüfusa ilişkin görüşleriyle de Malthus'la ilişkili görür, aynı zamanda onun kent yaşamından tiksinmesi ve uygarlığın ahlakı bozduğuna dair düşünceleriyle de Rousseau'dan, hatta bir bakıma da Nietzsche'den önce geldiğini ve Machiavelli'nin de öncüsü olduğunu yazar. İbni Haldûn, Gobineau'dan önce ırka önem vermiş, hukuk anlayışında Hobbes ve Hegel'e, taklidin rolüne önem vermekle de G. Tard'a rehberlik etmiştir..."[7]

Prof. Dr. Cavid Sunar'dan:

"İbni Haldun'dan önceki felsefe, yani İbni Rüşd ve Maimonides'in akılcı felsefelerinin konusu, özellikle metafizik ve tabiat bilimleriydi. İbni Haldun'u en çok ilgilendiren konu ise, toplum ve sorunlarıydı. Bu sorunlar da spekülatif olmaktan çok, gözleme ve deneye dayanan konulardı." "...İbni Haldun'da bizi gerçeğe götüren, bize bilgi veren mantık kuralları değil, ancak, gözlem ve deneydir. Mantığın yararı büyükse de doğru düşünebilme ve doğru bilgi edinebilmede tamamıyla yeterli değildir. Bize bilgi veren ve bizi aydınlatan, sadece gözlem ve deneydir. Dolayısıyla mantık, bütün bilimlerin temeli olamaz. O ancak, bilimlerin yardımcısı olabilir.[8]

Prof. Dr. İlhan Arsel'den:

"İbni Haldun, *Mukaddime* adlı ünlü yapıtında sosyolog gözüyle Arap karakterini inceler ve değerlendirir. Onun bu değerlendirmesinde şüphesiz ki Arap hakkında daha önce Muhammed'in gerek Kur'an hükümleri ve gerek hadislerle ortaya vurduğu görüşler ve değerlendirmeler de rol oynamıştır. Fakat İbni Haldun, bu incelemesini ve eleştirmesini çok daha isabetle ve çok daha bilgili şekilde yapabilmiştir..." "İbni Haldun'a göre Türkler, savaşçı karakterleri ve kahramanlıkları nedeniyle İslamın kurtarıcısı olmuşlardır. Görülüyor ki, İbni Haldun, Türk'ün İslam sayesinde kurtulduğunu söylemiyor da tersine İslamın Türk sayesinde kurtulduğunu ifade ediyor."[9]

Prof. Dr. G. Hüseyin Yurdaydın'dan:

"İslam dünyasında Fârâbi ve İbn Sina'da görülen akılcı anlayışa karşı, daha sonraları başka bir İslam düşünürü, İbni Haldun'un ileri sürdüğü görüş, toplumları tabii şartlara göre inceleyen, tabiatçı, naturalist bir dünya görüşüdür. İbni Haldun, toplumları uzviyetlere benzetir. Onlar da tıpkı uzviyetler gibi doğarlar, gelişir, yetişir, olgunlaşır ve daha sonra da duraklayarak geriler, küçülür ve yok olurlar. Vico'dan 300 yıl kadar önce ortaya atıl-

7 Cemil Sena, *Filozoflar Ansiklopedisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1976, c.3, s.14, ("İbni Haldun" maddesi).

8 Cavid Sunar, *İslâm'da Felsefe ve Fârâbî*, İlâhiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1972, c.II, s.92-94.

9 İlhan Arsel, *Arap Milliyetçiliği ve Türkler*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1975, s.53-231.

mış olan bu görüş Yunan ve Ortaçağ filozoflarına nazaran büyük bir yenilik getirmektedir. Böylece Fârâbi ve İbni Sina'yı da eleştiren bu görüş, Osmanlı devrinde büyük bir ilgi görmüştür... Kâtip Çelebi de Osmanlı devrinin ileri gelen İbni Halduncularındandır. Kâtip Çelebi'nin *Düsturu'l-Amel*'inde İbni Haldun'un bu biyolojist, uzviyetçi toplum felsefesine dayanan bir tarih felsefesi şeması görülür. Kâtip Çelebi'ye göre de toplumlar doğma, gelişme, olgunlaşma, durma ve gerileme safhalarından geçerler ve sonunda yıkılırlar..."[10]

Abdülhak Adnan Adıvar'dan:

"... [İbni Haldun] Machiavelli'nin *Prince* adlı eserindeki sonuçlara benzer sonuçlara ulaşmış ise de İbni Haldun'un, Machiavelli gibi ikiyüzlü değil, tersine sadece realist ve dini, realitelerin en başında tutan bir düşünür olduğu kuşkusuzdur. Bununla birlikte, halifelik ve imamet konularında İbni Haldun, çok özgür ve bağımsız görüşler açıklamış ve genel olarak hükümette şeriatın mutlak gerekli olmadığını söylemiştir. Eserin çevirisi ve aslı, bu konuları içine aldığı için, İkinci Abdülhamit döneminde, Türkiye'de satılması ve okunması yasak kitaplardandı... Eğer tarih bir bilim olmak haysiyetini kazanmışsa, tarihin konusunun, toplumsal olaylar olduğunu söylemekle hiç kuşku yok, ilk kez İbni Haldun bu yolu açmıştır."[11]

Adnan Adıvar, *İslam Ansiklopedisi*'nin "İbni Haldun" maddesinde ayrıca "kimi Batılı şarkiyatçıların 'Amerika'nın keşfi' gibi bir "İbni Haldun'un keşfi "konusu" ortaya atıp işlediklerini, oysa kendilerinden önce Türk bilim adamlarının İbni Haldun'dan ve yapıtlarından söz ettiklerini yazar.

Arap edebiyat ve tarihçilerinden Emir Şekip Arslan (1871-1946), İbni Haldun'un *Tarih*'inin I. cildine yazdığı "Mulhak"da ("Önsöz"de), ünlü Fransız Doğubilimcisi Carra de Vaux'un, İbni Haldun'la ilgili görüşlerini aktarıyor. Bu alıntılarda şöyle deniyor:

"Müslüman Afrika'nın ilk dönemindeki toplumsal yapısı, İbni Haldun'un kişiliğiyle aydınlanmıştır. İbni Haldun'dan önce, tarih felsefesini, onun ölçüsünde sağlam ve aydınlık biçimde ortaya koyabilen bir başka bilim adamı bilinmiyor. Çünkü toplumların öz durumları, bu durumlarda beliren ve bu durumların değişmelerinde kesin etkili olan nedenleri, devletlerin nasıl kuruldukları ve hangi aşamalardan geçtikleri, uygarlıkların değişmeleri, gelişmeleri ve çöküşlerindeki etkenler, bütün bunlar, İbni Haldun'un, inilebilecek ölçüde derinliklerine indiği konulardır. Bu derin-

10 G. Hüseyin Yurdaydın, *İslam Tarihi Dersleri*, Ankara, 1971, s.132.

11 Abdülhak Adnan Adıvar, "İbni Haldun", *İslam Ansiklopedisi* (Kimi sözcükler yenileştirilerek aktarılmıştır.–T.D.).

liğe, ünlü *Mukaddime*'sinde ("Prolégoménes") inmiştir. Avrupa Hıristiyan tarihçilerinden sadece bir kesimini, 18. yüzyılda, İbni Haldun'unkine benzer biçimde tarihin gizlerini yakalamaya girişmiş buluyoruz. Üstelik bunların konuya ilişkin çıkarıp ortaya koydukları, kapalı, anlaşılması son derece güç anlatımlardan oluşuyor. İbni Haldun, us ve algıda, Montesquieu ya da üstad Mably erdeminde bir düşünürdür. Ve hiç kuşku yok ki o, yeni toplumbilimcilerimizden Tarde ya da Doğubilimci Gobineau gibi toplumbilimcilerin de ulu atasıdır."[12]

Aynı kitabın (*Tarihu İbni Haldun*'un) birinci cildine, yayınlayanın yazdığı önsözde bir yazısı yayınlanan Kahire Üniversitesi eski öğretim üyelerinden Ahmet Emin de şöyle diyor: "İbni Haldun'dan önce hiçbir tarihçinin, tarihe, onun bakış açısından bakabildiğini bilmiyorum." s. "n".

Emir Şekip de *Tarih*'in I. cildine yazdığı "El Mulhak"ının girişinde Carra de Vaux'un görüşlerini aktarırken, İbni Haldun'dan önceki düşünürlerin görüşlerini sıralıyor ve Platon, Aristotales, Fârâbî üzerinde durduktan sonra şöyle diyor: "... Yalnız bunlardan hiçbiri, tarih felsefesi bilimine açıkça değinmiyor. Ne Platon, ne Aristotales, ne de Fârâbî. Bu bilim dalı, Veliyyu'd-Din Ebu Zeyd Abdurrahman İbni Haldun'un buluşu olarak ortaya çıkıyor. O, Batı'nın da, Doğu'nun da övüncesi ("Mefharet"i)dir.[13]

İslam Medeniyet Tarihi adlı yapıtı nedeniyle ülkemizde pek iyi tanınan Prof. Dr. W. Barthold da şunları yazıyor:

"İbni Haldun'un, tarihine yazmış olduğu ünlü Mukaddime'si, Arap edebiyatında, tarihi, öykücülükten kurtarmak muhâkemeyi egemen kılmak ve tarihin yasalarını araştırmak için yapılmış ilk ve biricik deneyimdir. İbni Haldun, tarihe, kendi anlayışına göre, 'yeni bilim' vasfını vermektedir.[14] Onun tarihi, Yunan pragmatik tarihçilerinin etkilerinden uzaktır. Arap tarihçisi [İbni Haldun], Yunan tarihçilerine nazaran deneyim ve bilgi bakımından daha zengindir. Yunan tarihçilerinin nazarında esas olan siyasal şekillerin değişmesi yerine, İbni Haldun, kuramına temel olarak, iktisadî koşulların değişmesini, göçebelikten yerleşik hayata ve köy hayatından kent hayatına geçişi almaktadır. İbni Haldun'un bu kuramı, hangi bilginlerin ve hangi kitapların etkisiyle meydana geldi? Bu, henüz, tamamıyla bilinmiyor... İbni Haldun'un kuramı, diğer Arap tarihçilerini etkilemedi. Şurası dikkate değerdir ki, İbni Haldun Arap olduğu halde, 'İslam Uygarlığı'nın bütün Müslüman dünyasının ortak malı olduğunu iddia ediyor... İbni Haldun,

12 *Tarihu İbni Haldun El Mulhak Bi'l-Cüzi'l-Evvel*, Mısır, 1936, yayınlayan Muhammed Habbeci, c.I, "Önsöz", s.1.

13 *İbid*, s. "n".

14 Oysa, İbni Haldun'un "yeni bilim" dediği, "toplumun gelişmesine egemen olan yasalar"dır.

Araplara 'uygarlığı tahrip edici bedeviler' gözüyle bakmaktadır..."[15]

Arapları eleştirdiği ve Türkleri övdüğü için İbni Haldun'a içerlemiş görünen ünlü Arap yazarı Tâhâ Hüseyin bile İbni Haldun için şunları yazmaktan kendini alamıyor.

> "İbni Haldun, tarihsel alanda bir yöntem yaratmış, bu yöntemde açık ve gerçekten çoğu kesimde doğru çıkan görüşler ortaya koymuştur..."[16]

> "İbni Haldun'un tarih yönünden ortaya koyduğu bakış açısı, gerçek bir bakış açısıdır. O, tarihe bölünmez bir bütün olarak bakan, tarihi oluşturan olguları ve olayları inceleyip yanlışları atma yolunu düşünen ve bunu anlaşılabilir göreceli (izafî) bir bilim olarak yaratan ilk tarihçidir. İslam dünyasında, ne ilkçağlarda, ne Ortaçağ'da bu nitelikte bir tarihçi görülmüştür."[17]

Tâhâ Hüseyin, İbni Haldun'un "dâhi" kişilerden biri olduğunu yazıyor. "İçtimaî felsefe"yi, ilk kez onun "bilimsel kalıba döktüğünü" ve onun için Arapların, "bu işi ilk başaran biziz" diye övünebileceklerini savunuyor.[18] Ve gene Tâhâ Hüseyin "ayrı ayrı yollardan yürümüş olsalar bile, İbni Haldun'la Montesquieu'nün toplumsal görüngüleri, tarihsel cebir (tarihsel determinizm) ilkesine bağlamakta birleştiklerini ve bu konuda, İbni Haldun'un, Montesquieu'ye öncülük ettiği"ni açıklıyor.[19]

Türk Ansiklopedisi'ndeki değerlendirmesiyle Ziyaeddin Fındıkoğlu da İbni Haldun konusunda ilginç görüşler sergiler. İlerde üzerinde duracağımız bu değerlendirmenin bir bölününde Fındıkoğlu şöyle diyor:

> "Tarih ve sosyal olaylarda her çeşit ekonomik etkene yer veren İbni Haldun, köy ve kent yapılarına özgü ekonomik bir düzen bulunduğuna dikkatimizi çekmektedir. Bu düşünce 20. yüzyıl sosyolojisinde iki sosyoloji kolu (köy ve kent) ile uğraşan sosyologlarca Tunuslu tarihçiye [İbni Haldun'a] orijinallik ve hatta modernlik niteliğinin verilmesini gerektirmiştir."[20]

Çeşitli yazarlardan sunduğumuz kesitleri burada bitirirken belirtelim ki, İbni Haldun'u tarihsel-felsefî toplumsal temellerini Marksist bir yaklaşımla araştıran S. M. Batseva'nın yazısını, tüm olarak, bu kitapta yayınladığımız için, burada ayrıca, aynı yazıdan kesitler sunmanın doğru olmayacağı kanısındayız.

15 W. Barthold, *İslam Medeniyeti Tarihi*, s.39-40. (Kimi sözcükler yenileştirilerek aktarılmıştır.–T.D.)
16 Taha *Felsefetu İbni Haldun El İctimaiyye*, Fransızcadan Arapçaya çeviren, Muhammed Abdullah Annan, Mısır, 1925, Matbaatu'l-İtimad, s.49.
17 *Aynı kitap*, s.26.
18 *Aynı kitap*, s.26.
19 *Aynı kitap*, s.41.
20 *Türk Ansiklopedisi*, c. 19, s.492 ("İbni Haldun" maddesi). (Bazı sözcükler yenileştirilerek aktarılmıştır.–T.D.)

Şimdi, artık İbni Haldun'un ilgi çeken görüşleri üzerinde ayrı ayrı durmaya çalışalım:

Tarih Konusundaki Görüşleri ve Yöntemi

İbni Haldun tarih konusunda şöyle diyor:

> "... Dıştan bakılınca tarih, eski günlerden ve devletlerden, eski çağlarda geçen olaylardan haber veren bilim olmaktan öteye geçmez. Ağızdan ağıza geçen sözler, öyküler anlatılır. Anlatılanlardan özdeyişler çıkarılıp sergilenir. Toplantı yerlerinde kalabalık belirdiği zaman bunlarla eğlendirilir dinleyenler..."[21]

Yazarımız, bunu, tarihin dış yüzünde olan (fî zâhirihî) diye niteliyor, bu tür tarihçiliğe de yüzeysel tarihçilik gözüyle bakıyor. Ama gerçek tarihçiliğin bu demek olmadığını, tarihin bir de "iç yanı", derinliği bulunduğunu anlatıyor:

> "Derinliğine inilerek bakıldığındaysa, tutarlı bir bakıştır tarih. Bir incelemedir (nazarun ve tahkîkun). Olup bitenleri nedenleriyle birlikte incelemedir, nedenlerine bağlamadır (ve ta'lîlun li'l-kâinât). Ne var ki bunun ilkeleri çok incedir (Vemebâdîha dekikun). Olguların nasıllarını ve nedenlerini derinlemesine bilmedir. Bundan dolayı, tarih, temel bilimdir. 'Hikmet'e de bütünüyle girmiştir. Onun için 'hikmet'[22] bilimlerinden sayılsa yeridir ve sayılması doğaldır"

diyor. Yazarımıza göre, gerçek tarihçilik budur, tarih alanında bu bakış açısından yürümedir. İbni Haldun, bunu, tarihin "içyüzü" ("ve fi bâtınihî") diye niteliyor.

Ziyaeddin Fındıkoğlu, İbni Haldun'un bu açıklamasını değerlendirirken şunları yazar:

> "Sosyolojinin bilimler arasında yer aldığı 19. yüzyıldan önceki dönemlerde, tarihi aynı zamanda sosyoloji sayan düşünürlere rastlanmaktadır. Örneğin: Vico ve Bacon bunlar arasındadır. İbni Haldun'un 19. yüzyılda Batı'da Hammer tarafından tanıtılmasından sonra, Arap tarihçinin bu alandaki öncü görüşü yayılmış bulunmaktadır. Gerçekten tarihçiliği 'zahirî' ve 'batınî' diye ikiye ayıran yazar (İbni Haldun), birinciyi öykücü, ikinciyi 'izahçı' olmakla niteliyor. Bu vasıf, 'bâtınî' tarihçiyi, sosyal olayı illet ve nedenlerine

21 Bkz. *Mukaddime*, c.1, s.64.
22 "Hikmet", "felsefe"den daha geniş kapsamlıdır.

bağlamaya yöneltmektedir. Nitekim günümüzde de sosyoloji ile bu anlamda anlaşılan bir tarih arasında, sıkı bağlılıklar kurulmaktadır."[23]

İbni Haldun, tarihte aktarmacılığa değiniyor ve şöyle diyor:

"İslam dünyasındaki tarihçilerin ileri gelenleri, geçmiş günlerin haberlerini dolu dolu alıp topladılar. Yazdıklarının arasına koydular, sakladılar.
"Sonra asalaklar gelip yanlışın aldatıcılarına kattılar o haberleri. Bu alanda kimi zaman sanılara, kuruntulara kapıldılar; kimi zaman da bilerek haber uydurdular. Abartılmış söylentilerden yaldızlıları aldılar, ötekilerle karıştırıp sürdüler piyasaya. Ve uydurdukça uydurdular. Daha sonra gelenlerden çokları da bunlara uydular, haber aktarıcılığında onları izlediler. Öncekilerden nasıl işitip aldılarsa öyle ilettiler bizlere. Olguların ve durumların nedenlerini düşünüp kavramadan. Uydurma haberciliğin sapık yollarını bırakmadılar, bu uydurmacılığa karşı koyalım demediler.
"İnceleme denen şey azdı bunlarda. Ayıklama, doğruların içinden yanlışları çıkarıp atma yönü çok azdı..."[24]

İbni Haldun, bu açıklamasıyla tarihçiliği nasıl anladığını açıkça belirtiyor. Ve tarih felsefesini açığa vuruyor: İbni Haldun, "yüzeysel" bir tarihçilik ve aktarmacı (nakilci) bir tarihçilik istemiyor. Bir tarihçi, aldığı ve yazacağı "haber" üzerinde düşünsün, araştırsın, incelesin, gerekirse tarihçi olarak ad yapmış olanlara, geleneğe başkaldırsın, karşı koysun, hele hiçbir zaman uydu olmasın, sanılara, kuruntulara kapılmasın istiyor.

İbni Haldun'dan önceki tarihçiliğin "öykücülük", geçmişten haber toplayıp aktarma (vak'anivislik) biçiminde olduğu, İbni Haldun'unsa tarihe ilkeler getirdiği ve bir tarih felsefesi orta koyduğu konusunda, aşağı yukarı düşünürlerin tümü birleşir. Hemen hemen şu noktada birleşirler ki, İbni Haldun, tarih felsefesini başlatan, ya da bu felsefenin başlayıp gelişmesinde çok büyük katkısı olan bir tarihçidir. Düşünürler, onun tarih felsefesini kurduğu gibi, Batı'yı, bu konuyla uğraşanları büyük ölçüde aydınlattığını da yazarlar. Birçok düşünür, çok geç tanınmış olmasına karşın, ondan yararlandıklarını açıklarlar. Onu eleştirenler bile onun tarih felsefesini önemsemezlik etmezler. Sözgelimi: İbni Haldun'u kıyasıya eleştiren Tâhâ Hüseyin bile onu bu konuda çok över.[25] Ayrıca bu konunun "usta" sı ve bu konuda "dâhi" olarak niteler.[26]

23 *Türk Ansiklopedisi*"nden kimi sözcükler yenileştirilerek aktarılmıştır. (T.D.)
24 Bkz. *Mukaddime*, c.1, s.65.
25 Bkz. *Felsefetu İbni Haldun El İctimaiyye*, s.34.
26 Bkz. *aynı kitap*, s.26.

Orhan Hançerlioğlu "tarih felsefesi"nin ne olduğunu ve ayrıca İbni Haldun'un bu felsefedeki yerini şöyle anlatıyor:

> "Tarih felsefesi, geçmişte neler olup bittiğini araştıran tarih biliminden farklı olarak, geçmişte olup bitenlerin nedenlerini araştırır. Bu bakımdan tarih felsefesi, tarihsel oluşumu içinde genel felsefe alanının üç büyük dünya görüşüne göre sıralanır. Metafizik tarih felsefesi, bireyci tarih felsefesi, diyalektik tarih felsefesi. Metafizik açıdan işlenen tarih felsefesine göre, insanların tarihi, Tanrı'nın iradesiyle yönetilmektedir. Tanrı nasıl istemişse öyle olmuştur, bundan sonra da öyle olacaktır. Temelde, metafizikten başka bir şey olmayan bireyci tarih felsefesine göre, insanların tarihini büyük bireyler, eş deyişle üstün düşünceler yönetmektedir, bu büyük kişiler nasıl istemişlerse öyle olmuştur ve bundan sonra da öyle olacaktır. Çağdaş diyalektik felsefesine göreyse, tarihi, üretim ilişkileriyle belirlenen toplumlar yapar. Toplumsal olayların nedenleri özdeksel [maddî] koşullardır... Tarih felsefesi, metafizik ve bireyci açılardan işlenirken bile, çağdaş özdekçi [materyalist] diyalektik anlayışın sezgisini taşımaktadır. Tarih felsefesinin ve topumbilimin kurucusu sayılan Arap düşünürlerinden İbni Haldun'a (1334-1406) göre, toplumsal olayların nedenini toplumun kendinde aramak gerekir. Tarih bilimiyle uğraşanları yanıltan şey, ulusların hal ve durumlarının *değişmekte* olduklarını unutmaktır. Değişme, Tanrı'nın bütün varlıklar için koyduğu bir yasadır. Doğasal verim, özdeksel bir değişmeden ibarettir. Toplumlar da insanlar gibi doğar, gelişir ve ölürler. Hüner ve sanayiin gelişmesi, toplumsal gelişmenin başında gelir. Hüner ve sanayiin gelişmesi, ... insanı düşünsel bilgilerle uğraşmaya yöneltir. Değer, emekle belirlenir, pazarda satılan buğdayda, iş ve emeğin değeri açıkça görünmez ama, buğdayın değeri, onu elde etmek için harcanan iş ve emeğin değeridir. Toplumsal olayların temeli, ekonomiktir..."[27]

Hançerlioğlu'nun bu değerlendirmesi gerçeği oldukça yansıtıyor. Ancak, burada İbni Haldun'un olduğu açıklanan görüşler arasında yer verilen "değişme, Tanrı'nın bütün varlıklar için koyduğu bir yasadır" tümcesine bakıp, onun "materyalist" olmadığı sanılmamalıdır. Çünkü İbni Haldun'da "Tanrı"nın, "dinsel dünyada"kinden daha değişik bir anlamı vardır. İbni Haldun'a göre "Tanrı", doğal yasaların dışında değildir, yasaları hem "koyan"dır, hem de yasaların "kendisi"dir. Gelişmeyi etkileyen bir çeşit "özgüç"tür. İbni Haldun, Hançerlioğlu'nun da belirttiği gibi, toplumsal olayların nedenlerini, "toplumun kendisinde" aramayı

27 Orhan Hançerlioğlu, *Felsefe Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1973, s.303.

önerir. Oysa "dinsel çevreler", bu nedeni, kendi anlayışlarındaki "Tanrısal iş ve hikmetlerde" aramayı önerirler. Gene Hançerlioğlu'nun belirttiği gibi, İbni Haldun'un tarih felsefesinde "toplumsal olayların" temeli "ekonomik"tir. İbni Haldun anlayışında temel etkenin "ekonomik" olduğu görüşünü Ziyaeddin Fındıkoğlu da paylaşıyor. Aşağıda bu konu üzerinde ayrıca duracağız. Durum böyle olunca İbni Haldun'un tarih felsefesini, maddî temelin dışında düşünebilir miyiz?

İbni Haldun'un "tarih" anlayışının özelliği nereden ileri geliyor?

Özellikle iki şeyden ileri geliyor: Birincisi, "konu" olarak "toplum"u, "toplumsal yaşam"ı alması ikincisi de getirdiği "yöntem"dir. Bu iki temel öğe, onun "yeni bilim" diye nitelediği ve haklı olarak kendisinden önce bilinenler arasında hiçbir tarihçinin haberi olmadığını belirttiği bilime (toplumbilime) önem ve özellik kazandırıyor.

İbni Haldun, "yeni bilim"in konusunu şu sözle açıklıyor: "insana özgü 'umran' ve insana özgü toplum"[28] (Huve'l-umranu'l-beşerî ve'l-ictimau'l-insanî'). Yazarımız, "umran" sözcüğünü, "uygarlık" ve "toplumsal yaşam" anlamlarında kullanıyor.[29] Tâhâ Hüseyin, İbni Haldun'un, bağımsız (*sui generis*) bir bilime, "toplum"u konu alan ilk düşünür olduğunu yazıyor.[30] Daha önce aktardığımız görüşlerden de anlaşılacağı gibi, birçok yazar ve düşünür de Tâhâ Hüseyin'in bu yargısını paylaşıyor.

İbni Haldun, "yeni bilim"in konusu olarak "toplum"u alıyor ve bununla kalmıyor, toplumu etkileyen nedenler, etkenler üzerinde de duruyor. Çoğrafi etken, doğal etken, politik etken ve en başta da ekonomik etken. Tâhâ Hüseyin de İbni Haldun'a göre bu etkenlerin toplumu etkileyip değiştirdiğini yazarken, onun bu alanda "din"e ve "metafiziğe" yer vermediğini açıklar.[31]

İbni Haldun'un, kendisini anıtlaştıran yönteminin ne olduğuna gelince:

İbni Haldun, bu yöntemini çok geniş ve örneklerle anlatır. Burada kısaca şunu belirtelim ki, İbni Haldun yönteminde en önemli olan üç şey: yansızlık, eleştiri, ve topluma, toplumun gelişmesine, değişmelere egemen olan yasaların bilinmesidir. İbni Haldun, bu sonuncusunun hepsinden daha önemli olduğunu özellikle belirtiyor. Tarih alanında "yansız" olamayan, "eleştiri"ye yer vermeyen ve hepsinden daha önemlisi, toplum yapılarını ve toplum yapılarına egemen yasaları bilmeyen tarihçinin "her zaman yanlışa ve yanılgıya" düşeceğini açıklıyor. İbni Haldun'un toplumsal yasalarında Tâhâ Hüseyin'e göre, önemli şu üç yasa var: "Nedensellik" yasası ("kanunu'l-illiyye"), "benzerlik" yasası ("kanunu'l-teşâbüh") ve "benzemezlik" yasası ("kanunu'l-tebâyun").[32] Tâhâ Hüseyin'in "benzemezlik" yasası diye anlattı-

28 Bkz. *Mukaddime*, c.1, s.123.
29 "Umran" sözcüğü için bkz. *Mukaddeme*, c.1, 8 no'lu not.
30 Bkz. *Felsefetu İbni Haldun El İctimaiyye*, s.58.
31 Bkz. *Aynı kitap*, s.45.
32 Bkz. *Felsefetu İbni Haldun El İctimaiyye*, s.40-47.

ğı konuda, İbni Haldun, "değişme"lere, "süreç"lere ("vetîre") son derece önem verdiğini gösteriyor. Onun bu konudaki sözlerinden bir parçaya, yazımızın başında yer verdik. Kendisi bu konuya çok önem verdiği için...

İşte İbni Haldun'un "toplumbilimci" sayılmasını ve kimilerince "toplumbilimin kurucusu", "çağdaş toplumbilimcilerin atası" diye nitelenişini sağlayan, onun bu ve benzeri görüşleridir. Tarih anlayışı ve getirdiği yöntemdir. Bilim dünyasına sunduğu "yeni bilim"dir.

Toplum ile İlgili Görüşleri

İbni Haldun, toplumsal yaşamı "zorunlu" sayar. Neden zorunlu saydığını uzun uzun anlatır. Bu konudaki görüşlerini tanıtlayan örnekler sıralar. "İnsanın besinini tek başına elde etmeye gücü yetmez..." diyerek başladığı açıklamasının sonunda, ekonomik nedenlerin, "toplumsal yaşam"ın vazgeçilemezliğinde en büyük rolü oynadığını ortaya koyar. Hatta "toplumsal yaşamı", ekonomiye dayandırır da denebilir. Çünkü ekonomiyi temel etken olarak işler. Sonra dünyanın ancak "toplumla bayındır duruma" getirilebileceğini, toplum olmadan doğanın değiştirilip yaşanır biçime sokulamayacağını belirtir. Coğrafya çevresi ve iklim koşulları üzerinde de durarak, toplumları, çeşitli toplum birimlerini ve biçimlerini bu açıdan da inceler. Çeşitli etkileri açıklar, sonuçlar çıkarır. Ayrı bir ana bölümün çeşitli bölümlerinde insan ilişkilerini, aile, boy, kabile ilişiklerini, kısaca "toplumsal yapı"ları, bu arada değerleri, kuralları, gelenek ve görenekleri, alışkanlıkları yani "kültürel yapı"yı, gene bu arada ve ayrı ayrı bölümlerde değişik yönetimleri, egemenlik evrelerini, politik gelişmeleri ve böylece "siyasal yapı"ları ele alıp geniş ve ilgi çekici açıklamalarda bulunur. Toplumu anlatır, toplum-devlet ilişkisini anlatır. Toplum ve devlet yaşamındaki gelişmeleri ve değişmeleri anlatır. Toplumu ilgilendiren ne varsa söz konusu eder. Çünkü eğildiği "yeni bilim"in konusu "toplum"dur, bölümleri, sorunları (ve mesailuhu) da toplumsal sorunlardır. İbni Haldun, hangi konudan söz ediyorsa "toplumu"u ve "umran"ı (toplumsal yaşam ve uygarlık) ilgilendirdiği için söz ediyor. İbni Haldun, toplum psikolojisine ve toplum ya da topluluk üyelerini birbirine bağlayan bağlara, örneğin kabilelerdeki "kan bağı"na, yakınlık-akrabalık ilişkilerine, dayanışmayı sağlayan etkenlere, "topluluk"ların gücüne ve bu güçlerle elde edilen sonuçlara da çok önem verir. Bu alanda kullandığı ve düşünürlerin üzerinde durup çeşitli yorumlar yaptıkları *"el asabiyye"* ya da "asabiyet"[33] sözcüğü vardır ki, bu sözcük, toplum ve devlet gelişmeleriyle ilgili bölümlerde sık sık geçer.

33 Bu sözcüğün anlamı için bkz. *Mukaddime*, c.I'deki 37 nolu açıklayıcı not.

Tâhâ Hüseyin'e göre, İbni Haldun'un bu konudaki görüşünü şöyle özetlemek mümkün:

Toplumların üç dönemi ("tavır"ı) vardır: a) İlkel yaşam (ayşetu'l-bedv) dönemi. Bu bölüme çöl yaşamı ve kırsal yaşam sürenler girer. b) Devlet kurma dönemi ("fetih yoluyla"). c) Yerleşik (kentsel) yaşam, zenginlik, savrukluk, eğlence, durgunluk ve ardından yıkılış dönemi.

Birinci dönemde toplumlar, "kabile", "aşiret", düzeni içinde yaşarlar. Gereksinmelerinin ve geleneklerinin dışında yasa bilmezler. Yalnızca gereksinme duydukları ya da geleneklerinin ittiği doğrultuda davranırlar. İkinci dönemde girişiktikleri "fetih"ler ve başka toplumları yenme-ezme sonucunda, kabile yönetiminden devlet yönetimine geçerler. Bu dönemde "yasa" nedir bilirler ve düzenlerini sağlayan yasalar yaparlar. Yalnızca gereksinmelere ve geleneklere değil, bu yasalara uyarlar artık. Üçüncü dönemdeyse yerleşik ve kentsel yaşamın gerek ve alışkanlıklarına göre yaşanır. Yenilgiye uğratılan toplulukların geleneklerine, hoşa giden yaşamlarına uyulur. Zengin, parlak yaşam ve eğlenceye düşkünlük gösterilir. Bu arada bilime, tekniğe yönelmeler görülür. Bu aşamadaki toplumun yaşamı, yıkılıncaya ve yok oluncaya dek böyle sürer gider.[34]

Tâhâ Hüseyin, İbni Haldun'un bu konudaki görüşünü böyle özetler. Orhan Hançerlioğlu'ysa üç değil, beş dönemde özetler yazarımızın konuyla ilgili görüşünü:

> "Göçebelikten ülkelere saldırma tavrı, aldıkları ülkelerde ekonomik egemenlik tavrı, gittikçe zenginleşme tavrı, barışçılık ve gevşeme tavrı, sefahat ve eğlenceye dalarak çökme tavrı."[35]

Ziyaeddin Fındıkoğlu da, "tavırlar teorisi" başlığı altında, İbni Haldun'un bu konudaki görüşünü şöyle yansıtır:

> "Asabiyetle donatılmış ilk kavimler, hayatları boyunca bazı tavırlar gösterirler. Bunlar ilk defa, zuhur ve zafer tavrı yaşarlar. Siyasal lider ve ahlak beraberliği, bu zaferin temel nedenidir. Sonra 'infirad' devri başlar. Lider ve çevresindekiler kütleden ayrılırlar. Ve ferağ hali yaşarlar. Şimdi durgunluk zamanıdır. Egemenliği elde bulunduranlar, zuhur ve zafer devrinin çocuklarıdır. Asabiyetleri, gerginliğini kaybetmek üzeredir. Fakat gene de güçlü dönemin hatıralarını anarlar. Sonunda israf dönemi başlayacak, bir başka asabiyet sahibi kavim zuhur edecektir. Egemenlikler nöbet değiştirecektir."[36]

34 Bkz. *Felsefetu İbni Haldun İctimaiyye*, s.82-83.
35 *Felsefe Ansiklopedisi*, s.114.
36 *Türk Ansiklopedisi*, "İbni Haldun" maddesi. (Kimi sözcükler yenileştirilerek aktarılmıştır.–T.D.)

Gerek Tâhâ Hüseyin'in, gerek Hançerlioğlu'nun, gerek Fındıkoğlu'nun özetlemeleri, aşağı yukarı aynı şeyleri anlatmış olsalar bile, İbni Haldun'un anlattıklarını tam yansıttıklarını söylemek biraz güçtür. Bunu, çevirinin ilgili bölümlerini okuduğu zaman okur da görecektir. Hele ikinci ciltten sonra bu durum daha iyi anlaşılacaktır.

Ziyaeddin Fındıkoğlu, altında görülen açıklamasına şunu ekliyor:

> "İbni Haldun'un bu görüşü, "uzviyetçi" (organizmacı) bir görüşe dayanmaktadır. Kendi deyimiyle 'ömr-ü beşerle ömr-ü cemiyet'i, analoji yoluyla yaklaştırmakta, biyolojik determinizmi, sosyolojik determinizmiyle devam ettirmektedir."

Organizmacı Görüş ve İbni Haldun

İbni Haldun'u yorumlayan çoğu kimse, onun "organizmacı" görüş taşıdığını, ya da görüşünün "organizmacı" olduğunu ileri sürer. Bu, ne ölçüde gerçeği yansıtıyor?

Bilindiği gibi bilim çevreleri, birçok alanda olduğu gibi toplumbilimde de birtakım "teori"ler, teori "model"leri belirlerler, "sınıflama"lar yaparlar. Ama ne denli "bilimsel" olursa olsun "sınıflandırmalar" değişiktir. Kimi bir türlü, kimi bir başka türlü sınıflandırma yapar.[37]

Bu "sınıflandırma"ların haklı gerekçesi vardır elbette. Sözgelimi, Emre Kongar, "her bilim dalı, ister doğal, ister toplumsal olsun, inceleyeceği konuyu daha iyi anlayabilmek için modeller kullanır" diye başlar ve gerekçeyi anlatmaya koyulur.[38] Ne var ki aynı Emre Kongar, kitabının bir başka yerinde de şunları yazar:

> "Aslında toplumsal bilimlerde yapılan her sınıflama eksik ve hatalı olmaya mahkûmdur. Çünkü her düşünürün ya da toplumsal bilimcinin modeli, az ya da çok, öbürlerinden farklı öğeler taşır. Öğretici ve çözümleyici amaçlarla yapılan sınıflamalar ise, bu farklılıkları genellikle ihmal eder. Aslında yapılan sınıflamalar da birbirini tutmaz... Yapılan her sınıflama, sınıflamayı yapan kişinin amacına, görüşüne ve yaklaşımına göre değişmektedir. Bu nedenle, biz de bu çalışmada, şimdiye kadar yapılmış olan bazı sınıflamalardan çok daha farklı olmayan bir sınıflamayı ortaya koyduk. Pek doğal olarak bizim sınıflamamız da yukarda, sınıflamaların getirdikleri sakıncılar olarak sayılan bütün sakıncaları ve muhtemelen bazı ilâveleri beraberinde taşımaktadır."[39]

37 Değişiklikleri görmek ve karşılaştırmak için bkz. Sorokin, *Bir Bunalım Çağında Toplum Felsefeleri*, çeviren: Mete Tunçay, Bilgi Yayınları, Ankara, 1972; Emre Kongar, *Toplumsal Değişme*, Bilgi Yayınları, Ankara 1972; Prof Şazi Kösemihal, *Sosyoloji Tarihi*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1974.

38 Bkz. Emre Kongar, *Toplumsal Değişme*, s.34.

39 Bkz. *age*, s.53.

Şimdi düşünün, İbni Haldun için "görüşü, organizmcı görüştür" deniyor. İbni Haldun'dan aldığı alıntıyı, kitabına koyduğu bölüme bakılırsa, Emre Kongar da aynı eğilimde.[40] Yani o da yazarımızı "organizmacı" kuramcılar arasına koyuyor. İyi ama, İbni Haldun'u başka kuramcılar arasında gösterenler de var, ona ne diyeceğiz? Sözgelimi: "Taklit" konusundaki düşüncelerinden dolayı G. Tarde'a benzetenler var, "ırk"larla ilgili görüşlerinden dolayı Gobineau'ya benzetenler var, coğrafya çevresinin ve iklimlerin etkilerine ilişkin görüşleri dolayısıyla "coğrafyacı görüş" te olanlara benzetenler var, bundan ve "nedenselliğe" ilişkin görüşlerinden dolayı Montesquieu'ye benzetenler ve "Arapların Mentesquieu'sü" diye niteleyenler var. Daha başka düşünürlere, kuramcılara benzetenler ve bu arada "Marx"ın görüşünün öncülü olduğunu söyleyenler var. Başlangıçta aktardığımız yazarlarda da bu, açıkça görülür. Öyleyse, İbni Haldun'u bir bütün olarak ele alıp değerlendirmeden, tarihte toplumbilimde "organizmacı" diye nitelemek olası mı? "Organizmacı görüş"te olanlardan birini, en ünlülerinden birini alıp karşılaştıralım kısaca:

Örneğin, Alman düşünürü, Oswald Spengler (1880-1936): Alman faşizminin teorik öncülerinden biri. Ortaya koyduğu tarih felsefesini açıklayan yapıtı, Almanya'nın Birinci Dünya Savaşı yenilgisinden hemen sonra yayınlanmış, emperyalizmin ideologları arasında hayli ilgi görmüştür.

Ne diyor Spengler? Emre Kongar'ın kitabında şöyle açıklanır:

> "Spengler de, kültürleri organizmalar olarak görür. 'Tarih, bu organizmaların ortak biyografisidir. Her kültürün çocukluğu, gençliği, erginliği ve yaşlılığı vardır. Her kültür kendi uygarlığını yaratır. Uygarlık, kültürel organizmaların son aşamada ortaya koydukları bir olgudur. Uygarlık aşaması, kozmopolit kentleşme, bilimsellik, halkın kitleleşmesi ile belirlenir. İlk aşamalardaysa kan bağlılığı ve topluluk (cemaat) havası egemendir. Uygarlıklar, ölmeden önce ikinci bir dinsel aşama geçirirler. Eski Roma yönünden Hıristiyanlık bunun örneğidir."[41]

Bu görüşlerle, İbni Haldun'un bu konuya ilişkin görüşleri arasında benzerlikler bulunduğu kuşkusuz. Ama sadece "benzerlikler" var. Belki de, Hilmi Ziya Ülken'in açıkladığı gibi (yukarıda Ülken'den aktarılan alıntıya bakınız), Spengler, İbni Haldun'un görüşlerinden etkilenmiştir. Onun görüşlerinden işine gelen yanları alıp yansıtmıştır. Bununla birlikte "benzerlikler'in ötesindeki "farklar"ı, hem de çok önemli farkları da görmek gerek. En önemli fark da şudur: İbni Haldun, "madde"yi ve "ekonomi"yi temel alır. "Kültür"ü ve "kültürel değişmeler"i "öz"de ("li zatihî") görmez, "geçim" ve "besin"e yönelik çabaların "arızî" ve bu alanda-

40 Bkz. *aynı kitap*, s.51.
41 Bkz. *aynı kitap*, s.56.

ki toplumsal yaşama, "umran"a göre değişen yansımalar olarak görür. İbni Haldun, "bağımsız", "eşsiz" kültürler tanımaz. Ve İbni Haldun'un, gerek toplum ve gerek devlet yaşamını insan yaşamına benzetmesi, "doğma, erginleşme, yaşlanma ve ölme" gibi dönemlere ayırması, gene Spengler ve benzeri organizmacılardan farklıdır. Çünkü İbni Haldun'a göre, yalnızca "yaşlanma" döneminde değil, "her an" oluş (kev) ve çözülüş (fesad) vardır. Değişme ve yenileşme her an söz konusudur. Bir başka deyişle ona göre çözülen ve ölen bir şeyde aynı zamanda "doğma"da vardır. İbni Haldun, her şeyin her an "değiştiğini" yeri geldikçe vurgular. "Doğma, gelişme, erginleşme, yaşlanma, ölüm" gibi evrelerden söz etmesi de, her şeyin, bu arada toplumun ve devletin de durum değiştirdiklerini anlatmak içindir. Çünkü İbni Haldun'a göre her şey birbirine bağlıdır ve her şey "sürekli" durum değiştirir. Onun için bu "değişmeleri" göz önünde tutmayan tarihçinin yanılgıya düşeceğini açıklar. Onun için "süreç" ("vetîre") sözcüğünü kullanır. İbni Haldun'da evrimci düşünce de vardır. "Düşünen insan"a değin nasıl gelindiğini uzun uzun anlatır. Ve İbni Haldun, Spengler gibi "kaderci"değildir. Tüm bunlardan sonra, onu, Spengler'le aynı sıraya koymak doğru olabilir mi? Ya da öteki "organizmacı" düşünürlerle? Yineleyeyim: Arada büyük ölçüde benzerlikler var; ama çok daha büyük ölçüde farklar da var. Unutulmaması gereken bir şey daha var: İbni Haldun "dönemler" ("tavır"lar) ile ilgili görüşünü, inceleyebildiği toplum yapılarındaki gözlemlerine dayanarak ortaya atıp işlemiştir. İbni Haldun'u değerlendirirken bunu da göz önünde tumak gerekir.

Hançerlioğlu şunları yazar:

> "İslam bilgini İbni Haldun'a göre bu (toplumsal gelişmenin durması anlamındaki) çökme, hiçbir toplumun kaçınamayacağı genel yasadır. Metafiziğin, gözlemlediği bu olguyu... Karl Marx bilimsel olarak çözümlemiştir: Bir toplum, üretim güçleriyle üretim ilişkilerinin birbirine uygunluğu halinde gelişir, üretim ilişkileri, üretim güçlerinin gelişmesine engel olmaya başlayınca çökme ve üretim güçlerinin gelişmesine uygun yeni üretim ilişkilerinin kurulacağı üstün düzeyde bir sosyo-ekonomik biçimlenmeye dönüşme kaçınılmazdır. Üretim ilişiklerinin, üretim güçlerinin gelişmesine sürekli olarak destek olacağı bir toplumda, örneğin sosyalizmde, durma ve çökme olmaz."[42]

Hançerlioğlu'nun İbni Haldun yönünden yanıldığı söylenebilir. Tâhâ Hüseyin'in, İbni Haldun'un "tavır"lar konusundaki görüşüyle ilgili benzetmesi de, yanılgıyı açıkça gösterir:

> "[İbni Haldun'a göre:) Toplum genel niteliğiyle bir ırmağa benzetilebilir. Yatağı hiçbir zaman kurumayan bir ırmağa. Kesintisiz yenileşerek akıp git-

42 Orhan Hançerlioğlu, *Felsefe Ansiklopedisi*, "Declin" maddesi, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1976, s.274.

tikten sonra denize her dökülüşünde yeni olarak dökülen bir ırmağa. Bu ırmak, çölden ya da kırsal bir kesimden çıkar. Yatağında ilerlerken tepelere rastlar ve eğilmek zorunda kalır. Yengi ve yenilgi dönemleri budur işte. Irmak, tepeleri geçmeyi başardığında doğrultusunda çok daha güçlü olarak akışını sürdürür. İşte tam bu sırada, kentsel yaşamın çeşitli iş ve uğraşlarının doğum sancısını çekmektedir toplum. Irmak ilerler, ama bir gün işin sonuna gelir, akışını yavaşlatır, sonunda durur. O sırada da deniz yutar ırmağın sularını. Ama denize dökülenleri, [aynı ırmağın yatağında] yeni sular izler ve her zaman 'yeni' sular akar."[43]

Kısacası: İbni Haldun'a göre, bir toplumun "yok olması", sanıldığı anlamda bir yok olma değildir, "denize dökülme"dir. Her dökülüşte "yenileşerek". Kuşkusuz, gerçek çözüm, Karl Marx'ın getirdiği öğretiyle gerçekleşmiştir. Ancak, İbni Haldun'u da iyi anlamak gerek.

Devlet ve Egemenlik ile İlgili Görüşler

İbni Haldun'un anlayışında, devletten, toplumu ilgilendirdiği için söz edilir. Bu nedenle devlet, toplumdan ayrı düşünülemez. Toplum için hangi dönemler söz konusuysa, devlet için de aynı dönemler söz konusudur. Ancak, toplum için "yok oluş" yoktur. Tâhâ Hüseyin'in düşünürümüzü yorumlarken yaptığı yerinde benzetişiyle, "bir ırmak" gibi "yeni sularla yenilenerek akışı" vardır. Tüm ırmakların vardığı bir "deniz"e, okyanusa dökülüşü vardır. Devlet için "doğuş", "gelişme", "yaşlanma" dönemlerinden sonra "ölüp gitme" kaçınılmaz bir sondur. Bu "son" gelince devlet yıkılıp gider, ama toplum kalır ve yıkılan devletin yerini bir başka devlet alır. Yeni devleti de ya giden devletin kurucusu olan toplum, ya da bir başka toplum kurar. Ama hangisi gerçekleşirse gerçekleşsin, "toplum", yenilenerek kalıcılığını sürdürür. Bir başka toplum içinde "erimiş" olsa bile.

Devlet, çeşitli koşullar nedeniyle biçimden biçime girer. Devlet ve egemenlik, toplumun ilkel ve göçebe döneminde başkadır, yerleşik ve kentsel yaşam döneminde başkadır.

Başlangıçta "kabile" düzeni vardır. Sonra devlet düzenine ulaşılır. Devlet düzeninde de çeşitli evreler vardır. "Fetihçilik" evresi, yerleşik ve kentsel yaşam dönemindeki, bir ölçüde oturmuşluk evresi ve "parlak" dönemi izleyen "çöküntüye gidiş" evresi ("tavr") vardır.

Her evrede de temel dayanak, "ekonomik" koşullardır. Sözgelimi: Devlet,"fetihçilik" döneminde neden "fetihçi"dir? İbni Haldun'a göre, bunun temel nedeni ekonomiktir. Devlet, ekonomik koşullar nedeniyle şuraya buraya saldırma poli-

43 Bkz. *Felsefetu İbni Haldun El İctimaiyye*, s.83.

tikası izler. "Ganimet"ler sağlamak, ya da daha verimli topraklar elde etmek. Temel neden bu. "Din" de vardır. Ama "din" etkeni bu temel nedene bağlıdır.

İbni Haldun görüşlerini tanıtlamak ve somutlaştırmak için sık sık örneklere başvurur. Bu alanda başvurduğu örneklerden biri, Ömer'in bir söylevidir. İbni Haldun, bu örneği şöyle sunup açıklar:

> "Tanrı hoşnut olası Ömer'den aktarılagelen sözleri, bu konuda düşünüp değerlendirebilirsin: Ona 'biât' edildiğinde ve o kalkıp halkı Irak'a kışkırtırken şöyle demişti: 'Hicaz yöresi, sizin için bir yurt olamaz. Sadece, otlak ve av alanı olabilir. Bu yörenin halkı, bunun dışında bir olanak sağlayarak güçlenemez. Nerede o, Tanrı'nın verdiği söze dayanarak göçen Kur'an okuyucular! Haydi, Tanrı'nın kitabında, miras olarak alacağınıza ilişkin söz verdiği topraklara doğru, yeryüzünde koşup dolaşın [saldırın]! Tanrı o Tanrı'dır ki, dinin, tüm dinlere üstün kalsın diye, size peygamberini doğru yol ve hak dinle gönderdi. Putataparlar bunu istemeseler de' demişti Tanrı. (Tevbe Suresi, ayet 33.)"[44]

Dikkat edilirse düşünürümüzün konuyla ilgili olarak verdiği örnek, çok ilginçtir. "Fetih"ler için "temel neden"in "ekonomik" olduğu açık seçik görülüyor. Burada "din" de kullanılıyor, ama "yardımcı" ve "kışkırtma" ("teşvik") aracı olarak kullanılıyor. Ekonomik olanakları sağlamak için kullanılıyor. Halkı daha çok coşturmak için. Bundan öteye gitmiyor "din" etkeni. "Tanrı da sizin şuraya buraya saldırıp olanaklar elde etmenizi istiyor. Sizi başarılı kılacağına da söz veriyor. Başka toplumlardan 'miras" olarak alacağınız topraklar vardır. Tanrı bunu Kur'an'da açıklamıştır. Haydi koşun, koşun da yeni topraklar elde edin, güçlenin. Yoksa bu Hicaz yöresinde güçlenemeyecek, aç kalacaksınız. Gözünüzü açın, durmayın!.." demek isteniyor. Ömer'in devlet politikasının ne olduğu açıkça görülüyor burada.

İbni Haldun bu örneği verdikten sonra açıklamasını şöye sürdürüyor:

> "Bu durumu, Yemen hükümdarları, Himyerliler gibi eski Araplarda da görüp, üzerinde düşünebilirsin. Bunlar bir kezinde Yemen'den Batı'ya doğru, bir başka kez, Irak'a ve Hindistan'a doğru nasıl akınlar yaptılar düşün! Toplumlar içinde Araplardan başka hiçbir toplumda bu denlisi görülmemiştir. Batı'daki [Berber topluluklarından] Mülessimler'in durumu da öyledir. Bunlar da devlet ve egemenlik girişiminde bulununca, Sudan yöresindeki birinci bölgede bulunan dolaşım yerlerinden kalkarak, Endülüs [İspanya] illerindeki 5. ve 6. bölgelere değin tırmanmışlardır. Hem de hiçbir taşıyıcı araç olmaksızın.

44 Bkz. *Mukaddime*, c.1, Birinci Ana Bölümün Yirmibirinci Bölümü.

"Yabanıl [ilkel] toplumların durumu böyledir işte. Onun için bu toplumların ülkelerinin sınırları çok geniş olur, 'merkezlerden' [hükümet merkezlerinden] de çok uzak yörelere ulaşır..."[45]

İbni Haldun'un demek istediği açıktır: Bir devlet ve egemenlik kurulurken de, devlet ve egemenliği ayakta tutma, güçlü kılma çabaları gösterilirken de, temel amaç, ekonomiktir. Devlet politikası, kurulurken de, yaşatılırken de bu temel amaca dayalı olarak yürütülür.

Ancak, İbni Haldun'un her konuda olduğu gibi bu konudaki görüşleri de bireysel değil, toplumsaldır. Yani bireyden çok, toplum ve topluluk önemlidir. İbni Haldun için.

Bu nedenle düşünürümüz, ister "kabile" düzeninde, ister "devlet" aşamasında olsun, egemenlik için "topluluk gücü"nü ilk koşul görüyor. Bu amaçla da "kan bağı", yakınlık, akrabalık bağı, aile, boy, kabile, topluluk gücü, topluluk, inanç birliği, ruh birliği, dayanışma, karşılıklı yükümlülükler ve sorumluluklar yüklenme gibi anlamlara gelen ve topluluktan topluluğa, düzenden düzene, ortamdan ortama değişen *"el asabiyye"* ya da *"asabiyet"* diye bir şey işler ve buna çok önem verir. Devlet kurulurken de, yaşatılırken de bunun çok önemli olduğunu anlatır. Art arda gelen birçok bölümler içinde ve geniş açıklamalarla dile getirir bu yoldaki görüşlerini.

İbni Haldun, bir devlet ve egemenliğin yaşaması için "erdemli olma"yı da kaçınılmaz bir koşul sayar. Özellikle devletin başındakilerin ve devlet politikasıyla uğraşan yetkililerin "kesinlikle erdemli olmaları gerektiği"ni savunur. "Erdem"lerin başında da "adelet"e yer verir. Halka zulmetmekten titizce sakınılmasını, halka altından kalkamayacağı yükler, vergiler yüklememeyi öğütler. Tersine davrananların egemenliklerinin ömürlü olamayacağını söyler. Hatta devlet ve egemenliği kurma girişiminde bulunurken bile bu tür erdemlerin gerekli olduğunu, bu erdemleri taşımayanlara halkın değer vermeyeceğini yazar. Sonra devletin halkın "yarar"ı için, yani bu savla kurulduğunu, böyleyken, "zulüm", haksızlık gibi halkın zararına olan şeyler geçerli kılınırsa, kuruluş amacına ve savına ters bir durum ortaya çıkacağını, bunun da egemenlerin varlıklarını sürdürmelerine engel olacağını açıklar. İbni Haldun, devlet ve hükümet biçiminden çok, bu "erdem"lere ("fazilet", "hilalu'lhayr") hepsinin başında da "adalet"e ve özellikle "vergi adaleti"ne önem verir. Bunlardan uzaklaşmayı, "çöküş" nedenlerinin önemlileri arasında sayar.

İbni Haldun'un "devlet ve hükümet biçimi" konusundaki görüşlerine ikinci ciltte değineceğiz.

45 Bkz. aynı bölüm.

Örnek olarak kendi yazdıklarından birkaç parça aktarıp üzerinde düşünelim:

"Felsefeciler, peygamberlik kurumunu, akıl kanıtıyla tanıtlamaya yöneldikleri zaman, savlarını, bu kanıta [bir düzenleyici bulunması gerektiği kanıtına] dayandırırlar. Böyle bir ekleme yaparlar, Peygamberliğin insanlara özgü doğal bir şey olduğunu da eklerler. Sözünü ettiğimiz kanıta başvurarak sonuca ulaşırlar. 'İnsanlık için bir düzenleyici hakem gereklidir' diye yola çıkarlar, sonra şöyle derler: 'Bu düzenleyicinin yargısı, Tanrı katından geldiği varsayılan bir şeriat ile [bir din ile] oluşur. O şeriatı, insanlardan biri getirir. Getiren kişinin, insanlar arasında sivrilmiş biri olması gerekir. Tanrının kılavuzluğuyla sivrilmiş biri. Böyle biri olmalıdır ki, halkın teslim olması ve kabul etmesi gerçekleşebilsin. Böyle olmalıdır ki, insanların içinde ve üzerinde kurulan egemenlik, karşı konulmadan ve kargaşaya uğramadan yerleşebilsin.'

"Felsefecilerin bu akıl yürütmeleri, senin de göreceğin gibi, kesin kanıta dayalı değildir. Neden dersen: varlık ve insanlığın yaşamı, öyle Tanrı'dan din getiren biri olmaksızın da oluşup gelişebilir. Düzenleyici hakem, egemen, kendinde bulduğu güçle ya da yakınlarının yardımlarıyla, insanlar üzerinde gücünü gösterip, egemenlik kurabilir ve insanları kendi doğrultusuna çekebilir. Düşünün: Kitaplılar (ehli kitap) ve Peygamberlere uyanlar, kitapları olmayan ateşe tapanlardan sayıca daha azdırlar. Gerçekten, ateşe tapanlar, dünyada en kalabalık topluluklardan birini oluştururlar. Kitapları, Peygamberleri olmadığı halde, onların da yönetimleri ve uygarlıkları vardır. Nerede kaldı ki, yaşamlarını sürdürememiş olsunlar. Çağımızda da [14. yüzyılda) Kuzey ve Güney kesimlerdeki bölgelerde onların devletleri ve uygarlıkları vardır.

"Ama insanlığın yaşamı açısından iş ele alındığında durum başkadır. Düzenleyici öndere kesin gereksinme vardır. İnsanlığın yaşamı onsuz kesinlikle olamaz.

"Bu açıklamadan açıkça anlaşılır ki, felsefeciler, Peygamberlik kurumunun gerekliliğini tanıtlarken yanlışa düşüyorlar. Ve şu bir gerçek ki, Peygamberlik kurumu, akla dayalı bir şey değildir. Onu bildiren, duyuran dindir sadece..."[46]

"Dinsel çağrı, topluluk gücüne dayanmadan, sonucu ulaşamaz. Nedeni: daha önce de belirttiğimiz gibi, kamunun yöneltildiği her işin, her girişimin,

46 Bkz. *Mukaddime*, c.1, s.43.

sonuca ulaşabilmesi için, kesinlikle bir yakınlık bağının, topluluk gücünün desteğinde olması gerekir. Daha önce de sözü geçen sağlam bir hadiste Peygamber şöyle der: 'Tanrı, toplumunun desteğinde bulunmayan hiçbir Peygamber göndermemiştir.'"[47]

Bu iki konudaki anlattıklarından aktardıklarımız bile. İbni Haldun'un, "din" olayına nasıl baktığını ortaya koymaya yeter: İbni Haldun'a göre, insanlığın yaşamı için Peygamberlik kurumuna gerek yoktur. Toplumlar, Peygembersiz ve Tanrısal kitap olmadan da yaşayabilirler. "Yaşamak" ne söz, gelişebilir, devlet ve uygarlıklar da kurabilirler. Peygamberlik, akılla kanıtlanamayacak bir şeydir, "aklî değil, "naklî"dir. Toplum yaşamı için Peygamberlere değil, Peygamberler olsun ya da olmasın "düzenleyici" öndere gerek vardır... Gene düşünürümüze göre, "din davası, topluluk gücüne dayanmadan" yürüyüp başarıya ulaşamaz. Peygamber'in kendisi bile bunu itiraf etmiş, "toplumunun desteğine dayanmayan hiçbir Peygamberi, Tanrı'nın göndermediği"ni söylemiştir.

İbni Haldun, "din"in başlangıçta, "kabile" gücüyle doğrulup yaşatıldığını sık sık işler. Eğer kabilesinin desteği olmasaydı, Hz. Muhammed'in de peygamberlik davasını, "din çağrısı"nı, başarıya ulaştırabilirdi diye düşünülemeyeceğini anlatır.

İbni Haldun, "devlet düzeni, dinsel kurallara dayanmak zorundadır" yargısına katılmadığını açıklayabilmiş bir düşünürdür. Adnan Adıvar'ın da, *İslâm Ansiklopedisi*'nin "İbni Haldun" maddesinde belirttiği gibi, düşünürümüz, "Hilâfet" ve "imamet" konularında da açık, özgür görüşlerle ortaya çıkmış, "hükümet işinde şeriatın ille de gerekli olmadığını" açıklamıştır. Adnan Adıvar, bu tür görüşler bulunduğu için *Mukaddime*'nin, İkinci Abdülhamit döneminde "yasak" kitaplar arasına sokulmuş, "tercümesi ve aslı" yasaklanmış olduğunu yazar.

İbni Haldun "şeriat"ın "hükümet için şart olmadığını" açıkladığı zaman, böyle bir görüşü açıklamak büyük bir yüreklilik işiydi. Herkeste yerleşen bir inanç vardı: devlet ve hükümet "şeriat"sız olamaz. "Tanrı, Kur'an'da her şeyi ayrıntılarıyla açıklamıştır. Her kuralı koymuştur. Nasıl bir yönetim olması gerektiğini, insanların hangi kurallara uymak zorunda bulunduklarını açıklamıştır. Her konuda olduğu gibi devlet düzeni içinde ne aranırsa onda vardır. Onun ve onun getirdiği şeriatın hükümlerine ancak kâfirler uymaz." Böyle düşünülüyor ve böyle konuşuluyordu. "Şeriat"ın "yeterli" olduğu konusunda din çevreleri durmadan halkın beynini yıkamaya çalışıyordu. Örneğin: Bağdatlı Bahâuddin İbni Haldun (Hicrî 495-562, Milâdî 1101-1166), *Tezkeretu İbni Hamdun* adlı kitabında şunları yazar:

"Tanrı'nın kitabı, siyaset bilimlerinin her türlüsünü, tüm bölümleriyle birlikte ve düşünen kimsenin artık başkasına gereksinme duymayacağı ölçüde içine almıştır. Bu kitabın toplum yönetimi için anlattığı hükümler, düşünen herke-

47 Bkz. *Mukaddime*, c.1, İkinci Ana Bölümün Altıncı Bölümü.

se yeter. 'Kısas' gibi. Ki, Tanrı bizim için onda 'hayat' yaratmıştır. Çeşitli ceza hükümleri gibi. Ki, canlar, mallar, namuslar o hükümlerle korunabilir. Zekât gibi. Ki ona ilişkin hükümle, zenginlerin yoksullara lütuf göstermeleri sağlanır, zenginler, Tanrı'nın kendilerine olan lütfundan yoksullara verirler. Ve halkın yöneticilere boyun eğmelerine ilişkin hükümler gibi."[48]

Şimdi bile "şeriat" hükümleri savunulmuyor mu?

Ürdün'deki şeriat uygulamasını bile yeterli bulmayan, daha çoğunu isteyen ve onun için de asılan Takiyyudin en-Nebhanî'nin "İslam Anayasası"nı içeren *Nizamu'l-İslâm,* Kudüs 1953, kitabı, "Hizbu't-Tahrircilerin" öteki yayınlarıyla birlikte, birçok İslam ülkesinde olduğu gibi yurdumuzda da kimi çevrelerce ilgi görmüyor mu? Bu "Anayasa"nın "şerhi" bile, *Mukaddimetu't-Düstur* adı altında bolca piyasaya sürülmüyor mu? (1963, basıldığı yer belli değil, Arapça, 456 sayfa.) Şeriat hükümeti kurma çabası gösteren ve bunun için Pakistan'da partisini bile kurmuş bulunan Mevdûdî'nin kitapları ülkemizde de yayınlanmıyor mu? Çevirileri baskı üstüne baskı yapmıyor mu? Örneğin Mevdûdî'nin *İslamda Hükümet* adıyla Türkçeye çevrilen bir kitabı... Bu kitap, şöyle sunuluyor:

"İkinci kısım ise, Pakistan'da İslami hükümeti teessüs ettirmek için sarfedilen gayretli çalışmaları ve bu hususta ileri sürülen amelî çalışma sistemlerini etraflı bir şekilde anlatır."[49]

Kısacası: Çağımızda bile "ille de şeriat düzeni olsun" diyenler eksik değildir. Buna karşılık İbni Haldun, ta 14. yüzyılda, hem de "kadılık" eden bir kişi olarak: "Hayır, devlet için, ille de şeriat gerekli değildir!" diyebiliyordu.

"Peygamberlik kurumunu" insanlığın yaşamı için zorunlu görmemek, "din, kabile gücüyle gerçekleştirilebilmiştir, kabilesinin gücü olmasaydı Peygamber başarılı olamayacaktı, bu güç olmasaydı hiç bir Peygamber başarılı olamazdı" demek, "şeriat"ın, devlet kurmak ve halkı yönetmek için "şart" olmadığını söylemek... Bütün bunlar, özellikle İbni Haldun'un yaşadığı dönemler için birer "devrim" niteliğini taşır.

Bununla birlikte İbni Haldun, yaşadığı ortamın özellikleri ve hoşgörüsüzlükler dolayısıyla, düşüncelerinden "ödün" verme gereğini duymuştur zaman zaman. "Ödün" vermek zorunda kalmıştır. Sözgelimi: Peygamberliği, "kâhinliği", "büyü"yü anlatırken, ödün verdiği açıkça görülür. Gerçi bu konuları anlatırken, gene büyük yüreklilik isteyen açıklamalarda bulunmamış değil. Örneğin: Peygamberleri, kâhinleri, büyücüleri anlatırken, hepsini aynı sırada gösterir, yalnız Peygam-

48 Bahâuddin İbni Hamdun, *Tezkeretu İbni Hamdun,* Mısır 1927, Bağdatlı İbni Hamdun'un bu kitabı, birtakım öğütleri ve devlet politikasına ilişkin önerileri içerir. Mevdûdî *İslam'da Hükümet,* Urduca'dan çeviren Ali Genceli, İstanbul (Basım tarihi yok), s.9

49 Mevdûdî, *İslamda Hükümet,* Urduca'dan çeviren Ali Genceli, İstanbul (Basım tarihi yok), s.9.

berlerin "derece"lerinin biraz daha yüksek olduğunu söyler. Bu bile, cesaret işidir. Ancak, gene de görüşlerini tam açıklayamadığı ve ödün verdiği seziliyor.

Tâhâ Hüseyin, İbni Haldun'un, İbni Rüşd gibi, "felsefe"yle "din"i birleştirme çabasını gösterdiğini yazar.[50] Ama, bence, Tâhâ Hüseyin'in bu görüşü doğru değildir. İbni Haldun, kimi zaman "ayet"lere ve "hadis"lere de yer veriyor, yorumlar ve açıklamalarda bulunuyor. Ancak, bunları iki amaçla yapıyor: birincisi, dinsel verilerden yararlanıp görüşlerini dinsel çevrelere de aktarmak. İkincisi, baskılar ve dinsel yönden suçlamalar karşısında, biraz olsun kendisini savunabilmek.

Bununla birlikte Tâhâ Hüseyin de, İbni Haldun'un bilinen nitelikte "dinsel bir inanır" olmadığı görüşündedir. Hatta, "Ne İbni Haldun, ne de bir başka İslam düşünürü, herkesin anladığı biçimde tanrısal gerçeğe inanır"[51] biçiminde açıklıyor görüşünü.

Sözün özü şu ki, bir toplumbilimci, özgür düşünceli bir bilim adamı, "din" olayına nasıl bakıyorsa, İbni Haldun da öyle bakıyor. Üstelik, İbni Haldun, herhangi bir toplumbilimci ve bilim adamından da "din"i daha iyi biliyor. Tüm "İslami bilim dalları"m çok iyi okuyup öğrenmiş, derinlemesine incelemiş, bununla da kalmamış, dinleri karşılaştırmış, çeşitli inançlar üzerinde durmuş, araştırmalar yapmış bir düşünürdür. Onun için ne söylüyorsa, bilerek söylüyor. Açıklamaları son derece yansız ve gerçekçidir.

İbni Haldun'un Yaşamöyküsü

Kendisinin yazdığı ve "Tarih"inin sonuna eklediği bir kitap var. Kitabın adı: *"E't-Ta'rîf Bibni Haldun ve Rihletihi Garben ve Şarken* ("İbni Haldun'u ve Batıya, Doğuya Gezilerini Anlatır"). Bu kitap, Muhammed Tavit Tanci'nin düzeltmeleriyle ve çok değerli notlarıyla, şimdiye dek yayınlanmış olanlar içinde en doğru, üstelik açıklamalı biçimde 1951'de, Kahire'de basılıp yayınlanmıştır. Elbette ki, Arapça olarak. İşte düşünürümüzün yaşam öyküsünü bu kaynaktan aktaracağız. Zaten başvurabileceğimiz başka da temel kaynak yok. Tüm dünya, onu, bu kendi kitabıyla tanımıştır.

Asıl adı: Abdurrahman. "Ebu Zeyd" (Zeyd'in babası) diye de anılır. "Veliyyuddin" diye anıldığı, "E't-Tunusî" (Tunuslu) diye çağrıldığı da olur. Ama daha çok "İbni Haldun" (Haldun'un oğlu) diye bilinir. Oysa babasının adı "Haldun" değildir, "Muhammed"dir. "Haldun", atalarından birinin adıdır. Kendisi, Haldun'dan kendisine dek şöyle bir sıralama yapılabileceğini söylüyor: Haldun oğlu Abdurrahman oğlu İbrahim oğlu Muhammed oğlu Câbir oğlu Mu-

50 Bkz. *Felsefetu İbni Haldun El İctimaiyye*, s.76.
51 *Age*, s.97.

hammed oğlu Hasan oğlu Muhammed oğlu Muhammed oğlu Muhammed oğlu Abdurrahman (İbni Haldun). Bu sıralanışın pek kesin olmadığını da ekliyor. (Bkz. *Age*, s.1.)

"Haldunoğulları" ailesine adını veren "Haldun", Güney Arabistanlıdır. Yemen'in Hadremevt (Hadramut) kesiminden. Kabilesinden bir toplulukla birlikte Endülüs'e (İspanya'ya) gelmiş, orada, önce "Kermûne"ye (Carmona'ya) yerleşmiş. "Haldunoğulları" diye bilinen çocukları burada doğmuştur. Sonra Haldunoğulları buradan "İşbiliye"ye (İspanya'nın güneyinde bulunan Sevilla kentine) göçtüler. Bu göçün hicri 3. yüzyılda (Milâdî 9. yüzyıl) olduğu anlaşılıyor. (Bkz. s.4.)

Ailenin atası Haldun'un asıl adı: Halid. Halid, Osman'ın oğlu. Osman Hânî'nin oğlu, Hânî Hattab'ın oğlu, Hattab Kureyb'in oğlu, Kureyb Ma'dikerib'in oğlu, Ma'dikerib Hâris'in oğlu, Hâris Vâil'in oğlu, Vâil de Hucr'un oğludur. Anlatıldığını göre: Bu Vâil, bir elçi olarak Peygamber'e gelmiş, Peygamber ona çok ilgi göstermiş, şalını yerlere serip onu üzerine oturtmuş ve onun için şöyle dua etmiş: "Tanrım! Hucr oğlu Vâil'i, onun çocuğunu, çocuğunun çocuğunu, ta kıyamete dek kutlu eyle!".(s.2.)

Bu aile, çok uzun süre, İşbiliye'de devlet ve yönetimde önemli rol oynamış bir ailedir. (Bkz. s.4-11.) Aileden birçokları, yapılan savaşlarda öldükten sonra kalanlar yine devlet ve politika yaşamında uğraşılarını sürdürmüşlerdir. Çok uzun süre İşbiliye'de kalan Haldunoğulları, daha sonra Afrika'ya Septe (Ceuta) kentine 13. yüzyılın başlarında, göçmüşlerdir. (Bkz. s.11.) Haldunoğulları, 13. yüzyılın ortalarında da Tunus'a göçtüler. (s.1.)

İşte düşünürümüz İbni Haldun, burada, Tunus'ta doğdu. Doğum yılı: Hicrî 732 (Milâdî 1332).

Öğrenimi

İbni Haldun'un ilköğrenimi, babasının yanında, babasından ders alarak başladı. Sonra Kur'an okumada ve Kur'an tekniğinde uzmanlaşmak için bu konuda uzman kişi olan Bural oğlu Sa'd oğlu Muhammed Ebu Abdillahi'l-Ensarî'den ders aldı. Kur'an'ı ezberledi, ünlü "yedi kıraat" üzerine Kur'an okuma becerisini kazandı. "İfrad" yani bir "kıraat" üzerine ve "cem" yani "yedi ya da on kıraat biçimlerini birleştirerek" 21 kez Kur'an'ı "hatmetti", yani baştan sona okudu. (s.15.) Sonra bir "hatim" de, "on kurra"dan biri olan Ya'kub "rivayeti" üzerine ve Ya'kub'dan "iki rivayet"i birleştirerek yaptı. Sonra Şatıbî'nin "kıraat" konusundaki iki kasidesini Lâmiyye (Teyh) ve Raiyye (Akîle) adlı kasidelerini öğrenip hocasına kontrol ettirdi ve hocası da ona, kendi hocası Paternalı (Batemî) Ebu'l-Abbas'tan aldığı bilgileri verdi. Ve daha başka hocalardan öğrendiklerini de öğretti İbni Haldun'a.

Ve böylece İbni Haldun, "kıraat" (Kur'an ve Kur'an okuma tekniği) konusunda gerekli uzmanlığı elde etmiş oldu. (s.16.)

Sonra İbni Mâlik'in dilbilgisine ("nahv"e) ilişkin *Kitabu't-Teshîl*, İbni Hacib'in "fıkıh"a ilişkin *Muhtasarru'l-Fikhî* adlı kitapları ve başka birçok kitaplar okudu. (s.16-17.) İbni Haldun, "bu iki kitabın ezberini bitiremedim!" diyor. (s.17.) Demek ki, okuduğu kitapları ezberliyordu, ya da ezberlemeye çalışıyordu. Bu arada Arap dilini, bu dille ilgili çeşitli uzmanlık dallarını, gerek babasından, gerek Tunus'taki hocalarından çok iyi biçimde öğrenmeye çabalıyordu. Bu alandaki hocaları arasında Arap dilbilgisinde ("nahv"de) büyük hoca ("imam") sayılan E'ş-Şeyh Ebu Abdillah Muhammed İbni'l-Arabî El Khasayirî, Şevvaş oğlu Ebu Abdillah Muhammed E'z-Zerzâlî, Kassar oğlu Ebu'l-Abbas Ahmed, "Arap dil ve edebiyatının büyük üstadı" diye nitelenen Bahr oğlu Ebu Abdillah Muhammed de vardı. Bu sonuncusu, şiir ezberlemesini öğütleyince birtakım şiir kitaplarını olduğu gibi ezberledi. (s.17-18.)

Sonra Tunus'ta "hadisçilerin önderi" sayılan Sultan oğlu Câbir oğlu Şemsüddin Ebu Abdillah Muhammed El Keysî'nin verdiği hadis derslerine devam etti. Ünlü hadisçi Haccac oğlu Müslim'in yine ünlü *e's-Sahîh* adlı kitabını İmam Mâlik'in *Muvatta* adlı kitabını tümüyle okuyup bu hocaya dinletti. ("Müslim'in kitabından çok az bir yer kalmıştı" diyor. Bkz. s.18.) Bu hocadan, önce hadis konusunda "icazet" aldı. ("Diploma" gibi.) Sonra Arapça ve "fıkıh" (İslâm Hukuku) konularında birçok kitap okuduktan sonra "genel icazet" aldı ("İcazetun âmme"). El Keysî'nin programı içinde adları geçen birçok hadisçilerden hadisler edindi. Tunus'ta bulunan bu hadisçilerin en ünlülerinden biri de Gammaz oğlu Ebu'l Abbas Ahmet el Kharcî idi.

"Fıkıh" konusunda da birçok hocalardan ders aldı. Bunların arasında şu hocalar vardı: Abdullah oğlu Ebu Abdillah Muhammed El Ceyânî, Ebu'l-Kâsım Muhammed'l-Kasîr, Abdüsselâm oğlu Kadı Ebu Abdillah Muhammed. Bir kez de bu sonuncu hocadan "icazet" aldı. (s.19.) Daha birçok hadisçi ve fıkıhçılardan yararlanma yoluna gitti ve yeniden icazet aldı. Birçok hadis kitaplarını olduğu gibi ezberledi. Bu arada yine Kur'an ve Kur'an tekniği konularında derinleşme çabalarını gösterdi. (s.20.) Sonra bu konuda da bir "icazet" aldı. (s.21.) Hocaları arasında "aklî bilimler"de ileri olanlar da vardı. Örneğin: İbrahim oğlu Ebu Abdillah Muhammed El Âbilî. Bu hocadan temel bilimler, mantık, felsefe bilimleri ve benzeri dallarda ders aldı. (s.22.) Yazı ve "hitabet" konularında da, uzman kişilerden yararlandı ve bu konuda da uzmanlaşmaya çalıştı.

Devlet Kesiminde Görev

Devlet kesiminden bir görev önerildi kendisine: Tunus'ta "Hafsiyyun" (Ebu Hafsoğulları) denen hükümdarlardan Ebu İshak İbrahim'in "Alâme Yazıcılığı" İşi: "Besmele"den sonra "Alhamdu Lillah Ve'y-şükru Lillah" diye yazmak. (s.55.) "Alâme", "bel, işaret" anlamındadır. Yani İbni Haldun'un yazacağı yazı,

özel biçimde yazılacak ve devletin "işaret"i sayılacak. Yıl: Hicrî 753, Milâdî 1352. (s.56.) Daha 20 yaşında bir delikanlı. Hemen bu görevi kabul etti.

Bu görevde bulunurken orduyla birlikte Tunus'tan ayrıldı. Batı Trablus illerinde bulunduğu ordu, düşman güçleriyle (Kusentiniyye Emiri'nin ordusuyla) karşılaşınca bugünkü Kırvan (Kairouan=Kayarevan) kentine 90-100 km. uzaklıkta bulunan Übbe'ye sığındı. Orada Muratbıtlar'ın ileri gelenlerinden Şeyh Abdurrahman El Veştâtî'nin yanında konuk kaldı. Sonra yine Cezayir kentlerinden Tebesse'ye (Tebessa) geçti. Orada da, oranın egemeni Abdun oğlu Muhammed'de konuk oldu. Kendisine ve yanındaki arkadaşlarına güvenlik sağlanıncaya dek orada kaldı. Sonra Tunus kentlerinden Kafsa'ya (Gafsa) geçti. Bir süre de burada kaldı. (s.56.)

O sırada Merinoğulları'ndan Ebu İnan, Tilmisan'ı (Tlemcen) almıştı. İbni Haldun, Ebu İnan'la görüşmek istiyordu. Önce Cezayir kentlerinden Biskra'ya, orada bulunan kardeşinin yanma gitti. Ama çok kalmadı. Ebu İnan'la görüşmek üzere, Tilmisan'a (Tlemcen'e) yöneldi. Yolda, Batha denen yere gelince önemli kişilerden İbni Ebi Amr'la rastlaştı. Bu kişi Ebu İnan'ın valisiydi. İbni Haldun'a, kendisinin de beklemediği biçimde ilgi gösterdi. İbni Haldun'u alıp Bicaye'ye (Bougie'ye) götürdür. Mevsim kıştı. Yıl: Hicrî 754, Milâdi 1353. İbni Haldun, kışı orada geçirdi. Ebu İnan, Fas'a dönünce, yani Fas'ta Merinoğulları'ndan hükümdar olarak tahta oturunca, çok önem verdiği bilim adamları, sarayda toplanıp bilimsel söyleşilerde bulunmaya başladılar. Bu bilim çevrelerinde İbni Haldun'dan da söz edilir oldu. Bu arada Tunus'ta karşılaştığı kimseler de hükümdarın katında ondan söz ettiler. Sonra bir çağrı aldı düşünürümüz. Ve Hicrî 755, Milâdî 1354 yılında hükümdarın ilgi gösterdiği bilim çevresine, bilimsel toplantılara katıldı. Sonra hükümdar, yani Ebu İnan, bir de "yazıcılık" (sekreterlik) görevi verdi ona. (s.58-59) Ama, İbni Haldun'u saraydaki görevinden çok, bilim konuları çekiyordu. Fas'ta bulunan ve Fas'tan gelip geçen bilim adamlarıyla görüşüp konuşuyordu sürekli olarak. (s.59.) Ebu İnan'la asıl görüşmesi ise Hicrî 756, Milâdî 1355 yılının sonuna rastlar. İbni Haldun'un devlet basamağında etkili rol oynaması bu tarihten sonra başlar. Ebu İnan, İbni Haldun'u, yakınları, danışmanları arasına aldı. İbni Haldun yine sekreterlik görevini yürütüyordu. Ama bu sekreterlik, "vezirlik" niteliğinde bir sekreterlikti. (Bkz. s.66.) Ne var ki, İbni Haldun'u kıskananlar oldu. Onu, hükümdar katında kötülediler, siyasal yönden tehlikeleri gösterdiler ve sonunda hapse attırdılar. Hicrî 758, Milâdî 1357 yılında hapishaneye girdi düşünürümüz. (s.67.) Ebu İnan'ın öldüğü Hicrî 759, Milâdî 1358 yılına değin de hapishanede kaldı. Sonra vezir Ömer oğlu Hasan'ın çıkardığı birçok kimselerle birlikte oradan kurtuldu. Eski görevine geri verildi. Üstelik, vezir tarafından çok ilgi ve saygı gördü.

İbni Haldun hapisten kurtulduğu zaman daha 26 yaşındaydı. Ama devlet ve politika işlerinden yakasını kurtaramıyordu. İster istemez gömülmüştü bu işlere.

Egemenlik için türlü oyunlar oynanırken, ister istemez onu da katıyorlardı. Örneğin Sultan Ebu Sâlim'in gelip Fas'ta egemen olması için, düşünürümüzün de yardımı sağlanmıştı. Çünkü İbni Haldun'un halkın ileri gelenleri üzerinde çok etkisi vardı. Onun bilgisine ve düşüncelerine herkes önem veriyordu. Genç olduğu halde, hangi yana ağırlığını koysa, o yan, ağır basıyordu. "Saltanat"ı ele geçirmek için çalışanlar, ne yapıp ederek onu kendi yanlarına çekmeye çalışıyorlardı. İbni Haldun'un sonraki çağlarda düşünürlerce çok eleştirilecek olan bu yanından kuşkusuz kendisi de hoşlanmıyordu. Çünkü zaman zaman bırakmak istiyordu, bırakıp yeniden bilim çalışmalarına dönmek istediğini belli ediyordu. Ama, o berbat ortamdan yakasını kurtaramıyordu bir türlü.

Ebu Sâlim'e yardım etti, Ebu Sâlim de tahta oturduktan sonra ona önemli görev verdi, "Sır Kâtipliği"ne getirdi onu. Ve "mabeynci" yaptı. ("Fi kitabeti sırrıhi ve't-tersil anhu".) Yıl: Hicrî 760, Milâdî 1359. Ayrıca kendi sözcülüğü görevini verdi ona (Ve'l-inşâi li muhatebatihi.) Çünkü İbni Haldun, konuşmada da ustaydı, güzel konuşuyordu. O zaman çok geçerli olan uyaklı konuşmayı çok iyi beceriyordu. Bu arada şiire verdi kendini. (s.70.) Çokça şiir yazıyordu. Sonra ceza davalarına bakma görevi verildi düşünürümüze. İbni Haldun bu görevdeyken birçok kimselerin hakkını koruduğunu söyler. (s.77.)

Daha sonra Vezir Ömer tahta geçti. Onun döneminde de İbni Haldun ilgi gördü.

Ne var ki, ortamdan ayrılmak istiyordu. İzin almak için epeyce uğraştı, sonunda Endülüs'e (İspanya'ya) gitmek için izin aldı. "Tilmisan'ın dışında nereye gitmek istersen gidebilirsin" denmişti kendisine. Hicrî 764'te Milâdî 1362 Endülüs'ün yolunu tuttu. (s.79.)

Kırnata (Granada) hükümdarı ve Benî Ahmer sülâlesinden Ebu Abdillah Muhammed'e karşı bir ayaklanma olmuş. Muhammed de, veziri Lisanüddin Ebu Abdillah İbnu'l-Hâtib'le birlikte Fas'a sığınmak zorunda kalmıştı. İşte o sıra, İbni Haldun onlarla tanışma olanağı bulmuştu. Onlara iyilik yapmıştı, önce İbnu'l-Hâtib, onun aracılığıyla da Muhammed'le iyi bir dostluk kurmuştu. (s.79.)

Muhammed ve veziri İbnu'l-Hâtib sonra yeniden Kırnata'ya (Granada'ya) dönmüşler, Muhammed yine tahtına oturmuş, İbnul'l-Hâtib de eski görevini, yani vezirliğini elde etmişti. İbni Haldun'un Endülüs"e doğru yola çıktığı tarih, onların eski saltanatlarına dönüşlerinden birkaç ay sonraya rastlıyordu.

İbni Haldun, Kırnata yakınlarında bulunurken Muhammed İbnu'l-Ahmer'le veziri İbnu'l-Hâtib'e gelmekte olduğunu ve durumunu anlatan bir mektup yazıp gönderdi. (s.82.) İbnu'l-Hâtib, bu mektuba, İbni Haldun'a "hoş geldin" diyen ve onu son derece öven uzunca şiirler yazıp göndererek karşılık verdi. Şiir, şöyle başlıyordu:

"Kuraklık olan bir ülkeye yağmurun gelişi gibi oldu gelişin.

"Uğur kuşu gibi geldin, hoş geldin, safa geldin." (s.82.)

İbni Haldun Kırnata'ya girerken, sultan, büyük bir ilgi ve törenle karşıladı. Sarayında köşeler, döşekler hazırlattırdı. Sonra vezir, İbni Haldun'u konuk olacağı yere götürdü. Onuruna toplantı düzenledi, yüksek meclisini topladı. Ve daha birçok ilgi, saygı dile getiren tutum ve davranışlarda bulundu.

Sonra Hicrî 765'te Milâdî 1364 Kaştale (Castilla) Kralı Uzfuneş (Alphonse) oğlu Hunşuh oğlu Bıtru (Petruss) ile görüşmek ve Muhammed İbnu'l- Ahmer'in bir barış önerisini iletmek üzere İşbiliye'ye (Sevilla) gitti. Önemli armağanlar götürdü. Bu kente gittiğinde kralla görüştü. Bu arada, Haldunoğulları ailesinin oradaki anılarına tanık oldu. Kral da İbni Haldun'un orada bir geçmişi olduğunu biliyordu. Kral, İbni Haldun'un, orada kalmasını istedi ve kendisine ailesinin orada nesi varsa hepsini vereceğini söyledi. İbni Haldun, uygun biçimde, kabul edemeyeceğini anlattı. Ve gerekli görüşmelerden sonra birtakım değerli armağanlarla döndü. (s.84-85.)

İbni Haldun, aldığı armağanları İbnu'l-Ahmer'e verdi. Ona karşılık olarak Kırnata'ya bağlı Biyre köyünün sulu topraklarını armağan etti İbni Haldun'a. Bir de "ferman" yazıp verdi.

Tam bu sırada İbni Haldun'un kendisiyle iyi tanıştığı Ebu Abdillah, Bicaye'yi (Bougie'i) ele geçirmiş ve İbni Haldun'a da, gelip kendisiyle birlikte çalışması için mektup göndermişti. Zaten o sıralarda İbni Haldun'la vezir İbnu'l-Hâtib arasında bir soğukluk başlamıştı. Düşünürümüz mektubu alır almaz, hemen İbnu'l-Ahmer'den yani Kırnata sultanından izin istedi. Sultan izin vermek istemedi. Sonra direnince izni almayı başaran İbni Haldun, Hicrî 766 Milâdî 1365 yılında Bicaye'nin yoluna koyuldu. (s.97.) Bicaye (Bougie) emiri Ebu Abdillah, devletinin ileri gelenleriyle birlikte ve törenle karşıladı İbni Haldun'u.

İbni Haldun, Ebu Abdillah'ın emirliğinde önemli devlet işleri üstlendi, tüm gücüyle yararlı olmaya çalıştı Emir'e. Ne var ki, Ebu Abdillah ile amcasının oğlu, Konsentine Emiri Ebu'l-Abbas arasında çıkan bir savaşta Ebu Abdillah yenildi. Bicaye'ye üzgün olarak döndü. Ve İbni Haldun'un da yardımıyla sağlanan devlet gelirlerinin tümünü Araplara dağıttı. (s.98.) Ebu'l-Abbas'la yeniden karşılaştı. Ama bu kez kurtulamadı, savaş alanında öldürüldü. (s.99)

Sonunda Ebu'l-Abbas Bicaye'yi (Bougie) ele geçirdi. İbni Haldun'a dokunmadı, hatta saygı, ilgi bile gösterdi. Ne var ki, İbni Haldun burada daha çok kalmanın doğru olmayacağını, tehlikeli olacağını anladığından izin alıp ayrıldı oradan. Biskra'ya gitti. Çünkü o sırada Tilmisan'da egemen olan Ebu Hammû Musâ'dan, bu yolda mektup almıştı. (s.99-100) Ebu Hammû, İbni Haldun'un Bicaye'den ayrılıp Biskra'ya gittiğini öğrenince hemen yeni bir mektup yazdı ve kendisiyle çalışmak istediğini bildirdi İbni Haldun'a. Ama İbni Haldun bu öneriyi uygun biçimde, kabul edemeyeceğini belirtti. "Devlet ve politika işlerinden ayrılıp araştırma ve öğrenci yetiştirme işleriyle uğraşmak" istiyordu. Bu isteğini de Ebu Hammû'ya bildirmiş ve kendisini önerisi konusunda bağışlamasını dilemiş-

ti. (s.103.) Biskra'da bulunurken eski dostu vezir İbnu'l-Hâtib'den bir mektup aldı Kırnata'dan. İkinci bir mektup daha aldı. Özlendiği ve beklendiği bildiriliyordu bu mektuplarda. İbni Haldun'a yeniden devlet işlerinde çalışması konusunda istek aşılanmak isteniyordu. (s.103-123.) İbni Haldun, bu mektuplara da uygun biçimde karşılık verdi ve bir süre devlet işlerine atılmadı. Yeniden mektuplaşmalar oldu. İbni Haldun devlet işlerine pak karışma yoluna gitmedi. Ama yine de sürüklendi. Bicaye egemeni Ebu'l-Abbas'a karşı birleşen Ebu Hammû ve Tunus sultanı Ebu Hafs oğullarından (Hafsîler'den) Ebu İshak'ı destekleme gereğini duydu. Ve bir sürü olaydan ve birçok yer değiştirdikten sonra bir kaleye, daha doğrusu kalenin çevresinde bir kesime çekilerek kendini yeniden bilime verdi. "Eğer yakasını bırakırlarsa orada kalmayı ve bilim uğraşılarında bulunmayı çok istediğini" yazıyor. (s.134.) Ne var ki, sonra Fas'a çektiler onu. Çağrı üzerine Fas'a gitti. Yıl: Hicrî 774, Milâdî 1372. (s.216.) Bir süre çok iyi karşılandı, kendisine devlet kesiminde görev verildi. (s.218.) Ancak aradan çok geçmeden, sultanlar ve vezirler arasındaki çekişmeler yüzünden başı derde girdi yine. Ama yine de kitaplara, bilim yönüne kendini verme olanağı buldu. (s.224.) Bununla birlikte pek rahat değildi. Rahat olmak ve kendini, en çok istediği alana, bilim alanına bütünüyle vermek istiyordu. Bu amaçla izin aldı, yeniden Endülüs'e (İspanya'ya) yöneldi. Yıl: Hicrî 776, Milâdî 1375. (s.226.) Ama Endülüs'e Kırnata'ya gittiğinde yine ilgi gördüyse de ortam kendisine pek elverişli değildi. Dostu vezir İbnu'l-Hâtip de tutukluydu. İbnu'l-Hâtib'in kurtarılması için birtakım çabalarda bulundu. Kendisinden kuşkulandılar ve Sultan İbnu'l-Ahmer'i, onu yeniden Kuzey Afrika'ya döndürmesi için kandırdılar. (s.227). İbnu'l-Ahmer, İbni Haldun'a oradan ayrılması için uygun bir uyarıda bulundu ve İbni Haldun İspanya'dan ayrılıp Tilmisan'a (Tlemcen'e) dönmek zorunda kaldı. Ailesiyle birlikte oraya yerleşti. (s.227). Ve kendini bilim alanına verdi. Yıl: Hicrî 776, Milâdî 1375. Tilmisan sultanı kendisine görev vermek istedi, anlaşılan yine rahat bırakılmayacaktı. Oradan uzaklaşmak zorunda kaldı ve bilime daha çok kendini vereceği bir yer aradı. Tilmisan'la Biskra arasında bulunan Bathâ'ya gitti. Arîfoğulları'na sığındı. Ticaret kentinin güneybatısında bulunan Küzûl Dağı yakınında bulunuyorlardı bunlar. Bunlar, Tilmisan sultanının İbni Haldun'u ve ailesini bağışlaması için aracı oldular. Ve İbni Haldun'u İbni Selame Kalesi'ne (Taoughzout) götürdüler. Burada konuk yaptılar. Ve İbni Haldun burada dört yıl kaldı.

Bu kale İbni Haldun için son derece önemlidir. Çünkü İbni Haldun, burada, bilimsel çalışmalara kendini bütünüyle verme olanağı buldu. Daha önce yazmaya başladığı *Mukaddime*'sini de burada bitirdi. (s.228-229.) Demek ki, *Mukaddime*'nin yazılıp bitirilişi Hicrî 780, Milâdî 1379 yılına rastlıyor.

İbni Haldun, *Mukaddime*'yi bitirdikten sonra aynı yıl Tunus'a gitti. (s.230.) İbni Haldun o sırada 47 yaşındaydı ve ömrünün en büyük ürününü vermiş olmanın, kendi çağından çok sonraki düşünürleri ve bilim dünyasını etkileyecek olan

Mukaddime'yi yazmış olmanın coşkusu içindeydi. Karşılaştığı nice olayları da incelemeleri içinde değerlendirerek kaleme almıştı *Mukaddime*'yi. Yaşadığı her şeyi not etmiş, daha önce de yaşananlarla karşılaştırmış ve öyle yazmıştı. Tam gerçekçi biçimde ve o gerçekten inanılmaz "deha"sını kullanarak. Bu çalışmasıyla çağını aşmıştı, geleceğin dünyasına da ışık tutmuştu. Belki de bunu başarmak için katlanmıştı onca sıkıntılara. Bu amaçla saraylara, devlet işlerine ve politikaya girmişti. Ama devlet işlerinde çalışırken, politik dalgalanmalar içinde yaşarken asıl amacını unutmamıştı ve ona göre bakmıştı her şeye.

Düşünürümüz Tunus'a bu çoşkuyla gitti. Doğduğu kente vardı. Tunus Sultanı'nın da isteğiyle öğrenci yetiştirmeye ve araştırmalarını sürdürmeye koyuldu. O dönemde Tunus Sultanı bulunan Ebu'l-Abbas Ahmet (Hükümdarlığı: 1370-1394) İbni Haldun'u, *Mukaddime*'den sonraki *Tarih*'i de yazıp bitirmesini düşündürendir. Bu alanda, ona her türlü olanağı sağladı. Düşünür de çalışıp *Tarih*'i de yazdı. Ve bir nüshasını hükümdara sundu. (s.233.)

Sultan Ebu'l-Abbas, çok büyük ilgi gösteriyordu İbni Haldun'a. İşte bu ilgi, birtakım kişilerin onu kıskanmalarına yol açtı. Ve İbni Haldun, daha çok sürtüşmelere yol açmamak için "Hacc"a gitme gerekçesiyle Tunus'tan ayrıldı. Yıl: Hicrî 784, Milâdî 1382, (Aralık). (s.245.)

İbni Haldun'un yaşamında bundan sonra da birçok olaylar yer aldı. Ama bunlar bizim konumuz yönünden pek önemli değil. Düşünürümüzün büyük yapıtı *Mukaddime* ve bu yapıtın oluşmasını hazırlayan yaşamı bizi ilgilendiriyor daha çok.

İbni Haldun "Hacc"dan dönüşünde Mısır'a yerleşti. El Ezher'de ders verdi. "Kadılar Kadısı" ("Kadîu'l-Kudât") oldu. Hilmi Ziya Ülken'in deyişiyle "hukukî reform"lara yöneldi. (Bkz: *İslâm Felsefesi Kaynakları ve Tesirleri*, s.229.) Beliren hoşnutsuzluklar yüzünden bir aralık ayrıldı. Sonradan geldi ve yeniden aynı göreve atandı. Elçi olarak Timur'a gönderildi, Timur'la görüştü ve Mısır'ın bir tehlikeden kurtulmasını sağladı. Hiç değilse bu konuda katkısı oldu.

Ve Hicrî 25 Ramazan 808, Milâdî 15 Mart 1406 yılında 74 yaşında göçtü bu dünyadan.[52]

52 Tâhâ Hüseyin, *Felsefetu İbni Haldun El İctimaiyye*, s.23.

GÜNCEL KONULAR

FELAKET İSLAMDA

3 Temmuz 1990'daki gazetelerde, "şeytan taşlama" yüzünden girilen "Ölüm Tüneli"nde "yüzlerce hacı adayı"nın öldüğü duyuruluyordu. İslamın temel inancı anımsatıldı: "Bu bir ilâhi takdirdir." "Ah"lar, "acı"lar "ilâhi takdir" anımsatmalarıyla bastırıldı bastırılabildiği ölçüde. "Tazminat"mı? Ülkemize gelip Turgut Özal'la görüşen Suudî Arabistan Hac ve Evkaf Bakanı Abdu'l-Vahhab Abdu'l-Vâsi'nin bu konudaki açıklamasını da 20 Temmuz 1990'da basınımızda okuyorduk: "Bu, trafik kazası gibi bir kaza. Takdir. Ülkenizde kaza geçirip ölsem, ailem sizden para mı isteyecek yani?" (20 Temmuz günlü gazeteler, birinci haber olarak, SHP ve DYP'nin 426 Türk hacının ölümüyle sonuçlanan "hac olayı" konusunda genel görüşme açılması önergesinin TBMM'de yapılan olağanüstü toplantıda "reddedildiği"ni bildiriyordu. (Yankısı için bkz. 20 Temmuz günlü *Cumhuriyet*.) "İlâhi takdir"e boyun eğilmişti. Önce "olay" nedeniyle "istifa" kahramanlığında bulunan, ama sonra bunu geri alan Diyanet İşleri Başkanı Mustafa Said Yazıcıoğlu, 22 Temmuz günlü *Hürriyet*'te yeni bir kahramanlık gösterisinde bulunuyordu: "Facia, takdiri ilâhi ile geçiştirilemez" diyordu. Bundan da kuşkusuz, kafalarda şu soru beliriyordu: "Geçiştirilemez de ne olur, ne yapılır ve ne yapılabiliyor?" Aslında, Yazıcıoğlu, Laik Türkiye Cumhuriyeti'nin bir "kambur"u sayılabilecek nitelikte bir kurum olduğu halde birkaç bakanlığın bütçesi kadar devletten para koparmayı bilen Diyanet İşleri Başkanlığı'nda "Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat"in baş temsilcisi durumundadır. Bu "Fırka-i Naciye"ye (cehennemden tek kurtulacak olan fırkaya) göreyse, tartışmasız olarak "her şey takdiri ilâhiye bağlıdır". Hac olayı, yani "facia"da bunun dışında kalamaz.

3 Ağustos 1990 günlü basında da Saddam Irak'ının "Kuveyt'i işgal"inin "ilhak"a dönüştürüldüğü haberi verildi. İslam inancına göre, bu da "ilâhi takdir". Yarın öbür gün, insanlık yeni bir "savaş"la karşılaşırsa, aynı inancın inanırları yine "ilâhi takdir böyleymiş" demek durumunda kalacaklar ya da bırakılacaklardır. İslamın "Yahudilik'ten"ten aktarılma "imanın altı şartı"ndan biri, herkes biliyor ki "kadere imân"dır. "Kader"e inanmayan, yani "her şeyin Allah'tan geldiğine ve Tanrı takdirine bağlı bulunduğuna" inanmayan kimse, "Müslüman" sayılmaz. Mezhepler içinde filanca mezhep (Mutezile) başka türlü düşünmüş; bunun, pek önemi yok.

Öyleyse "facia"nın, "felaket"in temeli, İslamdadır. "Aslında dinimiz öyle demiyor, dinimiz akıl dinidir, mantık dinidir" diyerek ortaya atılanlar vardır. Bunlar, her zaman da olacaktır. Karanlık ortadan kaldırılıncaya, yani "din"in, "İs-

lam"ın aslında ne olduğu ve ne olmadığı kitlelerce iyice anlaşılıncaya dek sürecektir bu "yorum"lar. Ama İslamı bu tür "sevimli" gösterme çabalarının bir şeye yaramadığı ortada.

Evet "imanın altı şartı", Yahudilikten geçmedir.[1]

İslam kelamında ünlü "Bed'ü'l-Emâlî"nin dördüncü beytini aynen dilimize çeviriyorum:

– "(Tanrı) hayrı (hayırlı olanı) da, çirkin olan şerri de diler. Ama yalnızca hiç olmaması gereken (kâfirliği) hoşgörmez."

Yani insan için yararlı olsun, zararlı olsun, güzel olsun, çirkin olsun her şeyi diler Tanrı. Ve her şey O'nun dilemesiyle olur. Ama O, yine de kulunun kâfir olmasını hoş karşılamaz.[2]

Hanefilik mezhebinin kurucusu Ebu Hanife (699-767) de ünlü "*el Fıkhu'l-Ekber*"inde çok açık seçik olarak, "her şeyin Tanrısal KAZA ve KADER çerçevesinde planlanıp gerçekleştiğini" anlatır.[3] Ayrıca "kader"in, "kaza"nın değişmeyeceğini de savunur. (Bkz. Aynı yer.) Mâturîdîlik mezhebinin kurucusu İmam Ebu Mansur el Mâturîdî (ölm. 944) de, "kader"e karşı çıkan Mutezîle mezhebinden olanları, bu görüşlerinden dolayı son derece kınar.[4]

Diyanet İşleri eski başkanlarından –ki İslamcı hareketin de kurucuları arasındadır– Ahmet Hamdi Akseki (1887-1951) "kader ne demektir?" sorusuna şu karşılığı verir: "İmanın esas temelinden biri de "kadere iman'dır. Yüce Tanrı'nın, başlangıçsızlıktan sonsuza değin olacak şeylerin, zamanını, yerini, niteliğini, özelliklerini, kısacası: ne biçimde ve ne zaman olacaklarsa onların hepsini ezelde, yani daha onlar meydanda yokken bilip o biçimde sınırlarını koymasına ve takdir buyurmuş olmasına KADER denir..."[5] "Zamanı gelince, her şeyi, Tanrı'nın kaderde belirlediğine uygun olarak yapıp ortaya koymasına da KAZA denir."[6] Akseki, "kader"i ve "kaza"yı anlatırken İslamı da kurtarma çabası gösterir; ama yorumlarının tümüyle zorlamalı olduğu gözden kaçmaz.

Ve "kader değişmez, değiştirilemez" (el mukadder lâ yuğayyer) İslamda, üzerinde birleşilen bir inançtır.

İşte asıl "felaket" de bu değil mi?

Yüzyıl
19 Ağustos 1990, yıl 1, sayı 3

1 Birinci elden temel kaynaklara ulaşamayanlar bu konuyu ciddî bir Türkçe kaynakta görmek için şu kaynağa bakabilirler: Hayrullah Örs, *Musa ve Yahudilik*, İstanbul, 1966, Remzi Kitabevi, s.355-362.
2 Ali El Kârî, *Şerhu'l-Emâlî*, s.17-19.
3 *El Fıkhu'l-Ekber ve Şerhuhu*, Mısır, 1323, s.181, 36-44.
4 Mâturîdî, *Kitabu't-Tevhîd*, s.314 ve öt.
5 Bkz. Akseki, *İslam Dini*, Ankara, 1980, s.96. Sözler Türkçeleştirilmiştir.
6 Akseki, *agy.*

EFENDİ "TANRI"NIN "EVİ"Nİ MELEKLER Mİ, "KÂFİR"LERİN UÇAKLARI MI KORUYACAK?

İlhan Selçuk güzel yazmış:

"... Peygamber efendimizin doğduğu kutsal topraklarda Hıristiyan deniz piyadeleri, bilgisayarlı aygıtlarda istavroz çıkarıyor. Agel kefiyeli İslam şeyhleri, çıplak ayaklarının parmaklarını karıştırırken, varlıklarının savunmasını, göğüslerinde haç taşıyan silahşörlere havale etmişler. Basra Körfezi'nde çelikten adalar oluşmuş; savaş gemileri yan yana nöbete durmuşlar. Yalnız Mekke ve Medine'yi mi koruyorlar Hıristiyan askerler? (...) Peki düşman kim? Saddam. 'Çılgın, deli, katil, Hitler bozuntusu' dedikleri zalim, bir 'Müslüman' değil mi?" (19 Ağustos günlü *Cumhuriyet* gazetesi.)

Yıllar önceydi. Bugün Ankara Radyosu Müdür Yardımcısı olan Dr. Faruk Ermemiş, "dinî yayınlar" da "prodüktör"dü. Bana, "Suudi Arabistan'a giremeyeceğimi, Mekke ve çevresine ayak basamayacağımı, çünkü dinsizliğimi saklamadığımı, dinsiz birini de yönetimin, o topraklara ayak bastırmayacağını, buna kesinlikle izin vermeyeceğini" söylemişti. Ermemiş'in sözlerini şimdi anımsıyor ve düşünüyorum. Kur'an'ın "Efendi Tanrı"sının, Kur'an'da verdiği "güvence"yi de...

Bakara Suresi'nin 125. ayeti, (Diyanet'in çevirisiyle) şöyle başlıyor:

"Kâbe'yi, insanların toplanma ve güven yeri kılmıştık."

126. ayette de şöyle denir:

"İbrahim: Rabbim! Burasını emin bir şehir kıl..."

Efendi "Tanrı" (Rabb) "dua"yı kabul etmiş.

Âl-i İmrân Suresi'nin 97. ayetinde de şu bilgi verilir:

"Orada (Mekke'de) apaçık deliller vardır, İbrahim'in makamı vardır. Kim oraya girerse güvenlik içinde olur..."

KABE ÜZERİNDEN KUŞLARIN UÇMASINA İZİN VERMEDİĞİ SÖYLENEN "TANRI" ABD'NİN SAVAŞ UÇAKLARINA İZİN VERİYOR!

Müslümanlara söylenegelenlerden biri de şu: "Kuşlar, Kâbe üzerinden geçemiyorlar. Uçup tam Kâbe üzerine gelince, üstünden uçmayı bırakıp yandan geçiyorlar."[1]

1 F. Râzî, *e't-Tefsirü'l-Kebir*, 8/145.

Buna göre, "Rabb" yani Efendi Tanrı, ABD'nin savaş uçaklarını daha zararsız buluyor! Kâbe'nin üzerinden "kuş"ların uçmasına izin vermezken, söz konusu uçaklara izin veriyor oluşu, başka türlü açıklanabilir mi?

Efendi "Tanrı", Kâbe"deki Güvenliği Kaldırıyor

Kur'an'ın "Efendi Tanrı"sı, birkaç ayette, "Mekke'yi insanlara güvenlikli bir kent, Kâbe'yi de güvenlikli bir ev" olarak açıkça duyurduğu halde; sonradan bundan dönmüş, Müslümanlara, burada da savaşmalarını buyurmuştur. Tümüyle "terör" estiren ayetlerle dolu olan Tevbe Suresi'nin, "Kılıç Ayeti" diye ünlü ayetinde şöyle denir:

- "Saygınlığı olan aylar çıkınca, putataparları bulduğunuz yerde öldürün..." (Bkz. Tevbe Suresi, ayet 5.)

"Kâbe"nin, Sâbiîlik dini inanırları, bir başka anlatımla "yıldızlara tapanlar" eliyle bir "güneş tapınağı" olarak, yapıldığını artık bilebiliyoruz.

"*Din Bu*" adlı kitapta, Tahsin Mayatepek Raporu nedeniyle bu konu üzerinde de geniş çapta durmaya çalıştım. İnanırları Kâbe'yi bir "güvenlik alanı" görmek isteyegelmişlerdir. Ticaret ilişkileri için de önemli ve gerekliydi bu. "Kâbe'deki saygınlığı" İslam da kabul etmiş ya da kabul etmek zorunda kalmıştır. Ama işine geldiği sürece... İlginçtir ki "kutsal bölgede savaş yasağı"nı, hep Müslümanlar bozmuş ve kimi zaman, Kâbe'yi yıkıntılar içinde bırakmışlardır savaşırken. (*Tecrîd*'in altıncı cildinin başlarına bkz.)

"Deccâl, Mekke'ye ve Medine'ye Giremez!" Biçiminde Muhammed'in Verdiği Güvence

Muhammed şöyle diyor:

- "Medine'ye Mesih Deccâl'in değil kendisi; kokusu bile giremeyecektir. O fitne günlerinde Medine'nin yedi kapısı olacak, her kapısında bekçi, koruyucu iki melek bulunacaktır."[2]

İran mollaları ABD'yi "deccâl" saymıyorlar mıydı? "Tanrı'nın bekçi, koruyucu melekleri" nerede? Böyle bir soru sorulabilir.

Muhammed bir "hadis"inde de şöyle der:

-"Medine'nin kapılarında ve giriş çıkış yerlerinde melekler vardır; Medine'ye ne tâûn (veba salgını), ne de deccâl girebilir."[3]

Ve yine Muhammed şu açıklamayı da yapıyor:

2 Bkz. Buhârî, *e's-Sahîh*, Kitabu Fedâili'l-Medine/9; *Tecrîd*, hadis no. 890.
3 Bkz. Buhârî, *e's-Sahîh*, Kitabu Fedâili'l-Medine/9; *Tecrîd*, hadis no. 891.

-"Hiçbir belde (ülke) yoktur ki, DECCÂL orayı çiğneyecek olmasın. Mekke ve Medine, bunun dışında yalnızca. Medine'nin her kapısında, her giriş ve çıkışında sıra sıra olmuş melekler vardır. Bu melekler, orayı korurlar..."[4]

Muhammed'in bu tür açıklamaları ve inanırlarına güvence vermeleri sürüp gider. Ve şimdi, Müslümanlarca birer "deccâl" sayılan "kâfir"lerin askerlerini görüyoruz sözü edilen "kutsal beldeler"de. "Deccâl uçakları"nı da "semâ"larında... Hadislerde bildirilen şu "koruyucu melekler nerede?" diye sormaz mısınız?

Yüzyıl
26 Ağustos 1990, yıl 1, sayı 4

4 Buhârî, *e's-Sahîh*, Kitabu Fedâili'l-Medine/9; *Tecrîd*, hadis no. 892; Müslim, *e's-Sahîh*, Kitabu'l-Fiten/123, hadis no. 2943.

ABD UÇAKLARI HANGİ SINIF MELEKLERDEN?

"Melek" şöyle tanımlanabilir:

Her zaman türlü işlere baksınlar diye "Tanrı"nın özel olarak görevlendirdiğine, görevlerini hiç aksatmadan yerine getirdiklerine ve gök halkını oluşturduklarına inanılanlardan her biri.

Fahruddin Râzî, "Müslümanların çoğu"nun şu tanımı benimsediğini yazar:

"Çeşitli biçimlere girebilen, asıl yurtları gökler olan hava türünden ince cisimli varlıklardan her biri."[1]

Demek ki "melek"lerin de yerleri yurtları var: Gökler. Kur'an'ıyla, hadisleriyle İslamın anlattığı bu. Sayılarının da pek çok olduğu bildirilir.

Muhammed'in bir açıklaması var:

"Gök (meleklerin ağırlığından) deve gibi ses çıkarır. Eh, böyle ses çıkarmakta da haklıdır. Çünkü dört parmak genişliğinde bir yer bulunmaz ki orda, alnını koyup secde etmekte olan bir melek bulunmamış olsun. (Yani her dört parmak yerde mutlaka secde eden bir melek bulunur.)"[2]

Burada anlatılan şu:

Melekler, göklerde bu denli çok.

Bu denli çok oldukları için meleklerin ağırlığını gökler zor taşıyor. O nedenle de ağır yüke dayanamayıp ses çıkaran deve gibi ses çıkarır (inler)!

Evet, en güvenilir hadis kitaplarının yer verdiği hadise göre Muhammed böyle diyor.

Buna bakılarak, Muhammed'in, "melek"lerin tümünün cüce olduklarını "dört parmak genişliğinde bir yer"e sığacak küçüklükte bulunduklarını anlatmak istiyor olduğu sanılmasın. Çünkü aynı Muhammed, birçok meleğin de çok iri olduklarından söz eder. "İnsan azmanları" gibi "melek azmanları" türünden, düşünülemeyecek kadar büyük gövdeli meleklerin bulunduğu da hadislerde anlatılır. Bunların içinde en büyükleri "dağ keçileri" demek olan "a'vâl" diye adlandırılan ve "Tanrı"nın tahtıyla sarayını taşıdıkları" bildirilen meleklerdir.

Bu "melek"ler de, yine verilen bilgilere göre sınıf sınıf! Ayet ve hadislerin anlattıkları o ki, kimi "Tanrı tahtıyla sarayının taşıyıcıları (Hameletu'l-Arş)"; Kimi

1 F. Râzî, *e't-Tefsiru'l-Kebîr*, 2/160.

2 Tirmizî, *Sünen*, Kitabu'z-Zühd/9, hadis no. 2312; İbn Mace, *Sünen*, Kitabu'z-Zühd/19, hadis no. 4190.

birer "bakan" ya da "üst düzey komutan" durumundaki, "en yüksek rütbeli" (Ekâbiru'l-Melâike); kimi "cennet bekçileri"; kimi "cehennem bekçileri" kimi insanlarla ilgili; kimi evrenle ilgili...[3]

Yine Muhammed açıklar ki "melek"lerin bir bölümü de, "Mekke ve Medine"yi korusunlar diye özel olarak görevlendirilmiş. Hem de namazdaki gibi sıra sıra olup öyle beklerler, Mekke ve Medine'yi öyle korurlarmış "koruyucu melekler".

İşte bir hadis:

-"Hiçbir ülke (kent, kasaba) yok ki deccâl orayı çiğneyecek olmasın. Yalnızca Mekke ve Medine bunun dışında. Bunların her giriş ve çıkışında melekler sıra sıra bulunur ve buraları korurlar..."[4]

"Deccâl"in girememesi demek, Mekke ve Medine'ye zarar verebileccek hiçbir kimsenin girememesi demektir. Daha doğrusu böyle düşünülebilir. "Efendi Tanrı (Rabb)" Kur'an'da da güvence veriyor. Bakara Suresi'nin 125. 126; Âl-i İmrân Suresi'nin 97. ayetlerinde, bu güvence açıkça görülebilir. Ne var ki bu ayetlerde verilen güvence, yalnızca "O'nun evi" olduğu bildirilen "Kâbe"ye ve buranın içinde bulunduğu "Mekke"ye özgü. Bakara, 125'te "Kâbe'yi insanlar için toplanma ve güven yeri kılmıştık..." Bakara, 126'da da; "İbrahim: Tanrım! Burasını güvenli bir kent (ülke) yap! demişti..." denir. Âl-i İmrân, 97'deyse, "İbrahim"in bu "dua"sının kabul edilmiş olduğu duyurulur: "Burada apaçık belgeler vardır, burada İbrahim'in makamı vardır. Ve kim buraya girerse güvenlik içinde olur..." deniyor. Demek ki bu güvenceye göre, "Mekke"de bulunan herkesin güvenliği tam olarak sağlanmıştır. Burada savaş, adam öldürme yasağı da var.

Bununla birlikte verilen güvencenin herkes için olduğu düşünülmemeli. Çünkü Tevbe Suresi'nde, özellikle de "Kılıç Ayeti" diye ünlü beşinci ayette "kâfir"ler için hiçbir güvence olmadığı, açıkça görülür. İslam öncesinden sürüp gelen "kutsal aylar" çıkar çıkmaz, "putatapar"ların "nerede yakalanırlarsa orada öldürülmeleri" buyrulur. Verilen güvence, özellikle Müslümanlar içindir. Bir de kimsenin "Mekke"ye zarar veremeyeceği konusundadır. Bir "güneş tapınağı" olarak yapıldığı artık iyice bilindiği halde Müslümanlarca "Tanrı'nın evi" (Beytullah) diye nitelenen "Kâbe" konusunda daha büyük bir titizlikle durulur. Bu "ev"in üzerinden "KUŞLARIN BİLE UÇMADIĞI" bildirilir. Fahruddin Râzî'den dilimize çevireyim:

– "Kuşkusuz, havada uçmaktayken kuşlar, Kâbe'nin üzerinden geçmeye gelince bırakıp dönerler. Kâbe'nin üzerinden tam geçecekleri sırada yollarını değiştirirler."[5]

3 F. Râzî, *e't-Tefsiru'l-Kebîr*, 2/162.ye öt.

4 Buhârî, *e's-Sahîh*, Kitabu Fedâili'l-Medine/8; *Tecrîd*, hadis no. 892; Müslim, *e's-Sahîh*, Kitabu'l-Fiten/123, hadis no. 2943.

5 Fahruddin Râzî, *e't-Tefsiru'l-Kebîr*, 8/145.

Buna göre, "Rabb", yani "Efendi Tanrı", kendi evinin üzerinden kuşların uçmasına bile izin vermiyor.

Burada biraz duralım:

"Tanrı evi"nin üzerinden "kuşların bile uçup geçmelerine izin verilmediğini" öğrenegelmiş olan Müslümanlar şimdi ne düşünüyorlar acaba? Yani şu bilinen kriz nedeniyle "Deccâl", "büyük şeytan" diye nitelenen ABD'nin uçaklarını uçuyor görürlerken. "Ulu Tanrı, Kâbe'nin üzerinden kuşların uçmasına bile izin vermezken bu uçakların, bu savaş uçaklarının uçmalarına nasıl ve niçin izin veriyor?" diye düşünüyorlar mı?

Belki de sorulması gereken sorular şu:

-Ayet ve hadislerle, "Mekke"nin, dahası "Medine"nin, "sıra sıra olmuş melekler"le korundukları açık seçik bildiriliyor. Öyleyken "korumak" için gelen "uçak"ların, hem de "kâfirlerin uçakları"nın işi ne? Müslüman şeyhler, başkanları, kralları bu duruma nasıl "razı" olabiliyorlar? Dahası böyle bir durum için nasıl "çağrı" çıkarabiliyorlar? "Tanrı"ya, "Peygamber"e ve bunların verdiği "açık güvence"ye güvenmiyorlar mı? Niçin?

- ABD'nin ve öteki "kâfir"lerin uçaklarını birer "koruyucu melek" sayabilir miyiz? Eğer öyleyse bu melekleri "hangi sınıf melek"ten saymak gerekir?

İslamı her zaman kurtarma çabasında olan İslamcılar ve yorumcuları bu soruları ele almalı ve çözüm için ciddi ciddi oturup düşünmelidirler. Nasıl olsa her konuya, "Allah'ın izniyle" bir yorum bulabiliyorlar!

Emeğin Bayrağı
Ağustos 1990, yıl 3, sayı 28

"KUR'AN"LI BİR SKANDAL

Basınımızın "laik" grubunun önemli bir kesimi "irtica"ya karşıdırlar. Ama kendi düşünce dünyalarında özel anlamı olan "irtica"ya karşıdırlar. Bu "karşı oluş"larıyla "İslam"ı övmedeki yarış"ları sarmaş dolaş bağdaşıyor. Hele "Ramazan" olunca..."

"Ramazan Ayı" gelince, basınımızın tümü değilse de, tümüne yakın bir kesimi "İslamcı" olmada birleşirler. "Şeriat boyası"yla, ki Kur'an'da bu boyaya "Tanrı'nın boyası" denir, (bkz. Bakara Suresi, ayet 138.) boyanıp "şeriatçı" olup çıkarlar. Ve alabildiğine bir yarış.

Ne için?

Tiraj için. Yani "kör olası birkaç kuruşluk dünyalık" için...

Ve bu sırada ne "laik" olanın laikliği kalır, ne de dürüstlük.

Hürriyet gazetesi, "*Kur'an-ı Kerim Ansiklopedisi*" (!) verecekmiş. "Büyük Gazete" olmasına yakışır biçimde, büyük bir kampanyayla duyurdu, duyuruyor. Adının başında "Doç. Dr." bulunan bir üniversite mollasıyla birlikte...

Bundan birkaç yıl önce bitirmiştim. Dünyada ilk olan bir "*Kur'an Ansiklopedisi*" hazırlamıştım. Önce 12 ciltti, sonra tam 14 cilde ulaştı. Bu ansiklopedinin oluşmasında çok büyük bir özveriyle paraca desteğini esirgemeyen Ada Ajansı'nın sahibi Ersin Salman'la birlikte ansiklopedinin yayınının gerçekleştirilmesi için "finansör" aradık. Bir iki yerle de tam anlaşmak üzereyken olmadı. Görsel Yayınlar'la, Güneş Yayıncılık'la... Bu arada, *Kur'an Asiklopedisi*'nin "ad"ını, ilgili yerlere "tescil" ettirdik. Yine bunları yaparken, ansiklopedinin ilgili maddelerini, igili "din" ve "bilim" çevrelerine okutturup bir kesiminden yazılı görüşler aldık. Herkesin üzerinde birleştiği şuydu: "Bu ansiklopedi, hem tarihte ilktir, hem de bilimsel bir titizlikle hazırlanmıştır, kültür yaşamında da büyük bir boşluk dolduracaktır". "ABC sırasıyla hazırlanmış, kültür yaşamında da büyük bir boşluk dolduracaktır". Bu ansiklopedide diyelim ki bir "Kur'an" maddesini açıp bakıyorsunuz. "Kur'an" sözcüğü hangi dildendir, Arapçada nasıl ve hangi anlamları yüklenerek yer almıştır? İlgili ayet ve hadisler, bunların geçmişteki ve bugünkü İslam otoritelerince yorumları nelerdir? (Türkçe açıklamalar yanında.) Bulabiliyorsunuz ("Hazret"siz "aleyhisselam"sız). Maddede, bir uzuncası, bir de özeti var. Maddenin tümü (yani yalnızca bir Kur'an maddesi) 15 sayfayı aşkın.

Kur'an Ansiklopedisi için "finansör" ararken, adı ve böyle bir ansiklopedi olabileceği oraya buraya duyuruldu kuşkusuz.

Sonra şuna tanık olduk:

Tercüman gazetesi de bir *Kur'an-ı Kerim Ansiklopedisi* (!) sundu. Birkaç mollaya hazırlatmış. İki minik cilt. Bir sürü yanlışlarla birlikte sunuldu, gördük. İlgi görmedi, ciddiye alınmadı.

Ve şimdi *Hürriyet* gazetesininki...

"Ticaret" İçin de Olsa Yalandan Kaçınılamaz mı?

Ansiklopedinin tümü, 320 sayfaymış. Bunu okuyanlar, "Kur'an-ı Kerim'i anlayarak okuyacak ve dinleyecek"miş.

Bunun böyle olabilmesi için Kur'an'daki tüm ayetlerin çevirilerinin bu ansiklopedide bulunması gerekir. Buna da olanak yok. Çünkü Kur'an'ın Arapçası bile, o da Arap harfleriyle tam 604 sayfadır. Siz bu kadar sayfalık bir Arapça metnin çevirisini 320 sayfaya nasıl sığdırabilirisiniz? "Peygamber'in hayatından pasajlar, savaşları, kısmen hanımlarıyla ilgili olanları" da yer alacakmış üstelik. Daha bitmedi. "6666 ayetin iniş öyküleri" de bulunacakmış.

Böyle bir şeyin olabileceği düşünülemez. Ölçüsüz bir yalandır bu.

1- Bir kez şu bilinmeli ki, Kur'an'daki "ayet" sayısı, "6666" değil. "Kur'an'da 6666 ayet var" sözü, sıradan halkın dilindekidir. İbn Abbas'tan yapılan bir aktarmaya dayanır, ama gerçek değildir. Bu bir.[1]

2- Sonra Kur'an'daki "ayetlerin tümünün iniş öyküleri" yoktur. Arapçası "esbabu'n-nüzûl"dür. Her ayetin "sebeb-i nüzûl'ü, yani "iniş nedeni (İniş öyküsü)" bulunmaz. Yoktur da ondan... Bu da iki.[2]

3- İleri sürülen kapsamda olabilmesi için sözü edilen ansiklopedinin en az büyükçe 5-6 cilt olması gerekirdi. Çünkü yukarıda da belirtildiği gibi ayetlerin çevirisi bile sözü edilen ansiklopedinin iki katından daha büyük bir kitap olacak kadar yer tutar. Bu da üç.

"Kur'an"ın Gerisinde Kalındı" Savının Korkunçluğu

Hürriyet soruyor:

– "Toplum olarak Kur'an-ı Kerim'in çok mu gerisindeyiz?"

Doçent mollanın verdiği yanıtının özeti, kısaca "evet"tir. (Bkz. 18 Mart günlü *Hürriyet*)

1 Bilgi için bkz. Celaleddin Süyutî, *el-İtkan fi Ulumü'l-Kur'an*, Mısır, 1978, 1/89 ve öt.

2 Bilgi için bkz. Dr. Subhî e's-Salih, *Mebâhis fi Ulûmi'l-Kur'an*, Beyrut, 1979, s.139-140.

Molla bunu ileri sürebilir. Yukarıda üç maddede özetlenen yalanda olduğu gibi... Ama zaman zaman "irtica"yla savaşır gördüğümüz *Hürriyet* gazetesi nasıl bu savda bulunabilir? Hele İslamcıların işlemiş olabileceği bir "cinayet" olarak da düşünülebilen "Çetin Emeç"in öldürülmesi"inden sonra...?

– "Madem Kur'an'ın gerisinde kalmışız; Kur'an'ı anayasa olarak temel alan şeriatı getirelim, olsun bitsin; bunu mu istiyorsunuz?" diye sorulmaz mı?

Ve Tüyler Ürpertici Bir Sömürü

Yine *Hürriyet* soruyor:

– "Bu ansiklopediyi okumak sevap mıdır?"

Mollanın yanıtının özeti yine kısaca: "Evet"tir.

Böyle bir gazetede böyle bir sömürünün bulunması ne acıdır!

2000'e Doğru
25 Mart 1990, yıl 4, sayı 13

163. MADDENİN KALDIRILMASI

141. ve 142. maddelerle birlikte 163. madde de kaldırılsın. "Düşünce suçu" diye bir şey istenmiyorsa, bu maddelerin tümünün kaldırılması istenmeli ve sağlanmalı.

"Demokrasi" için, "düşünce özgürlüğü" için bu gerekli, zorunlu. 141. ve 142. maddelerin kaldırılması istenirken, "163. madde kalsın" denemez, denirse "çifte standart" olur...

Böyle dene geldiğini biliyoruz. Yani böyle diyenlerin bulunduğunu, dahası az olmadığını...

Bu savın bir gelişmesi var; öyküsü var. Sağ kesimdeki "molla"ların, bir kesim "sol"la "ittifak", girişimleri ve bunu, sonunda başarmaları... Bu yazıda, bunlar üzerinde durulacak değil.

"163. madde kaldırılsın" denirken neyin "olmayacağı"nı belirlemek gerekir. En başta bu yapılmalı. Şu sorunun karşılığı bulunmalı burada.

-163. maddenin "hükmü" kaldırılabilir mi?

163. Maddenin Hükmünü Kaldırmaya Meclis'in Gücü Yetmez

Bu şaşılası gibi gelebilir. Ama gerçek.

Bir düşünelim:

163. madde ne tür bir hükmü içine alıyor?

Bilindiği gibi, bu madde "laikliğe aykırı olarak..." diye başlar. Ve "laikliğe aykırılıklar"ı bir takım ceza hükümlerine bağlar. Bu madde hükmünün kaldırılması demek, "laikliğe aykırılığın serbest bırakılması" demektir. Bunu, yasama organı, yani TBMM yapabilir mi? Yapamaz; çünkü:

Yasama organı, "DEVLET"in "üç erk"inden biridir. Devlet, bu gücünü, "laikliğe aykırılık" eylemini "serbest bırakmak"ta kullanılmaz. "Laik" olmasaydı kullanabilirdi. Ama herkesin bildiği gibi "laik"tir. (Anayasa, madde 2.) Bu nitelik "değiştirilemez" ve "değiştirilmesi önerilemez". (Anayasa, madde 4.)

Konu, bu denli açık. Tartışması bile olmayacak ölçüde...

Demek ki "kaldırılsın" denen madde hükmü, "kaldırılamaz". Tüm partiler biraraya gelse bile, buna güç yetirilemez. "Şeriatçı bir darbe" olmadıkça...

Devlet, hem "laik" olacak; hem de "laikliğe aykırılığın serbest olması" için "irade" gösterecek; gücünü kullanacak. "isteyen laikliğe aykırı görüş ileri sürsün, bu doğrultuda davransın, partisini kursun, yapabiliyorsa gelsin, iktidar olsun. Olabiliyorsa şeriat devleti kurulsun..." diyecek!!! Olmaz, olamaz böyle şey. Devlet, "laik" olarak "laikliğe aykırılığı serbest bıraktığı" zaman, "laik olma niteliğini" yitirir. Ayrıca da, "Kendi yıkıcısı"nı kendi elleriyle hazırlayamaz.

Ve böyle bir şey istenemez de. Onun için 163. maddenin kaldırılması istenemez. Ne "insan haklarını" savunma adına istenebilir; ne "hukuk" adına istenebilir, ne "demokrasi" adına istenebilir; ne de "çağdaşlık" adına isteneblir.

"İnsan Hakları"nı Savunma Adına İstenemez

İstenemez çünkü: "Laikliğe aykırılığı serbest bırakmamak", en geniş anlamıyla "insan hakları"nı güvence altına almanın bir gereğidir. Laikliğin olmadığı yerde, "insan"ın temel "hak"larından olan "düşünce özgürlüğü", "inanç özgürlüğü" olamaz.

Ayrıca: 163. maddenin yasakladığı "şeriat iktidar"ında "insan hakları"ndan değil; "İslama inanan insan hakları"ından söz edilebilir olsa olsa. Bu da tam değil; bir ölçüde... Çünkü İslam şeriatı, İslam "fıkıh"ı, İslamdan başka hiç bir "din"i "din" saymamanın yanında, "ırk ayrımı" yapar (Kur'an'a göre: Tek muhatap ırk Araptır, Araplar içinde de En'âm/92'ye, Şûrâ/7'ye göre de "Mekke ve çevresi"nde bulunanlardır.); "soy sop ayrımı" yapar (hadislere ve fıkha göre: "en üstün olan, Kureyş Kabilesi"dir."); "mezhep ayrımı" yapar (Şiilerin etkin olduğu yerde Sünnilere, Sünnilerin etkin olduğu yerde de Şiilere ve ötekilere değer verilmez."); "Müslüman ayrımı" yapar ("dindar"ı varken, dinde biraz zayıf olanın değeri yoktur.)... Muhammed'in kendi arkadaşları arasında bile ayrım yapmış; dahası bir kesim öbür kesimiyle kıyasıya savaşmış, 656 yılında bir savaşta bile (Cemel Savaşı'nda) iki kesimden 15 bin kişi öldürülmüştür. Bu tür savaşlar, öldürmeler, İslam şeriatının egemen olduğu yüzyıllar boyu olmuştur.

İslam şeriatı, "insan"ın en temel "Hakkı" olan "yaşama hakkı"nı elinden alır kendi ölçüleri içinde. Ve kendi inanırlarına, "inanmazlar" gösterilerek:

- "Nerede bulursanız, orada öldürün!" der. (Bkz. Bakara: 191; Nisâ: 89, 91; Tevbe: 5.)

"İnsan Hakları" yaşayabilir mi böyle bir ortamda? Bu "terörlerin terörü" ortamında?!

"İnsan Hakları" için evrensel nitelikte, "uluslararası" kabul edilmiş "bildirge"ler var. Bunlardan hangisi böyle bir ortama "evet" diyebilir? Hangi maddesi, hangi hükmü?!!

"Hukuk" Adına da İstenemez

İstenemez çünkü: "Laikliğe aykırılığı", ne ülkemizdeki hukuk sistemi benimser; ne de "hukukun genel ilkeleri" buna uygun. 1982 Anayasası bile kesin olarak "laik" dediği devletin bu niteliğini, sağlam güvenceye bağlayan hükümler içeriyor. "Yaptırımı"ysa Türk Ceza Yasası'nda. Ve işte 163. maddesinde.

Ayrıca, Türkiye Cumhuriyeti'nin 2 numaralı yasası olan bir Hiyaneti Vataniye Yasası var. Türk Ceza Yasası'nın 163. maddesiyle yasaklamalar, bu yasada "vatan hainliği" sayılmıştır. Yaptırımı da: İdam ve bu yasa, bugün de geçerli. Türk Ceza Yasası'ndaki 163. maddenin kaynağıdır bu yasa.

Laiklik, insanlığın ileri uygarlığı ve gelişmişliğiyle yakından ilgilidir. Ulaşılmış olan bir aşamadır. "Hukukun genel ilişkileri"yle iç içe olan, ayrılmaz nitelikte bulunan bir aşama... Bu aşamadan geri dönülmez. Geri dönülmesi de istenemez. Hele "hukuk" adına...

Kaldı ki, yukarıda da değinildiği gibi, İslam şeriatı, kendi ölçüleri dışında hiçbir hakka yer vermeyen bir hukuksuzluk düzenidir. Adam öldürmenin türlü biçimlerinin, türlü işkencelerin de bulunduğu bir düzen... Başlı başına bir terör mekanizmasıdır. 163. maddeyle yasaklanan mekanizma işte budur. Bu maddenin kaldırılmasını istemek, bu mekanizmaya "serbestlik" vermektir.

"Demokrasi" Adına da İstenemez

İstenemez çünkü: 163. madde, demokrasiyle hiçbir biçimde bağdaşmayan bir eylemi "laikliğe aykırılık" niteliğindeki eylemi yasaklıyor.

Yine bu maddeyle yasaklanan "şeriat" düzeni "demokrasi" için bir ölümdür.

Bu konuda yeterli bilgi almak isteyenler "yüzyılımızın kitabı" niteliğindeki kitabın, *Şeriat ve Kadın*'ın yazarı, arı duru bilim adamlığıyla yürekliliğin örneğini veren değerli insan Prof. Dr. İlhan Arsel'in, bir hukuk anıtı niteliğindeki *Teokratik Devlet Anlayışından Demokratik Devlet Anlayışına* adlı kitabını okuyabilirler. Ve okumalıdırlar.

163. maddenin kaldırılmasını istemek, "demokrasi"yle bu maddenin yasakladığı şeyin ne olduğunun bilincinde olanların tüylerini ürpertmeye yeter sanırım. Elverir ki ikisi de iyi bilinsin.

"Çağdaşlık" Adına da İstenemez

İstenemez çünkü: Laiklik, çağdaşlığın en "olmazsa olmaz"larındandır.

"Çağdaşlık"ta, "laikliğe aykırılık" eylemi hoş görülmez. Çünkü bu eylemin hoş görülmesi, "düşünce ve inanç özgürlüğünü yok etme" eyleminin hoş görülmesiyle eşanlamlıdır.

Hele "şeriat" söz konusu olunca... Şeriat'm "iktidar" olmasına kapı açmak, insanı, "ortaçağ karanlığı"na hapsetmenin yanı sıra, insan boğazlamanın, işkencenin bir sistem durumuna geldiği düzen için "buyursun, olabilirse iktidar olsun!" demektir! "Çağdaş" insan bunu diyemez.

"MOLLA" başlıklı yazıyı da okuyacaksınız derginin bu sayısında. Bu yazıyı yazdığım zaman, Prof. Dr. Muammer Aksoy, daha öldürülmemişti.

163. maddenin kaldırılması istemine karşı sürekli savaşmış olan bu hukuk ve bilim adamının öldürülmesinden sonra, sağ kesimden şimdilik "mümaşaat"çı davranan kimi "molla" ile, sol kesimden kimileri, "terör"e karşı "ortak bir bildiri" yayımladılar. (7 Şubat 1990 günlü gazetelerde.) Bence bu "ittifak"ın "terör"e karşı olmak yönünden hiç, ama hiçbir önemi yoktur. Çünkü, sağdaki "Molla"ların savundukları düzen, "İslam"dır. İslam şeriatıdır. Bu düzenin, kendini güçlü bulduğu zaman, baştan sona bir terör durumunu aldığıysa, kimsenin yadsımayacağı bir gerçek. "Terör"le, "terör"e karşı çıkabilirler mi?

Ne var ki, "çağdaş"larımızdan kimileri, "mollalarla ittifak"ta direnmekteler. Bence yanlış bir yoldur bu. Unutulmamalı ki, İran'da da bu yola gitmişlerdi ve durum şimdi ortada.

Kısacası: 163. maddenin yasakladığına, "düşünce suçu" demek, "özgürlük düşmanlığı"yla "terör"le "cinayet"lerle "düşünce"yi birbirine karıştırmaktır bence.

Sosyal Demokrat
Şubat 1990, sayı 22

DİN DUYGULARINI İNCİTMEK SUÇ MUDUR?

Daha güzel bir dünya için her zaman daha ileri bir hukuk gerekli. Prangalı olmayan, dinamik, canlı ve gereken hızla yürüyen, çağdaş bir hukuk.

Türk Medeni Kanunu'nun kabul edilişindeki gerekçesinde din ve şeriat hukukunun neden bırakıldığı çok açık biçimde anlatılır. En temel neden şöyle özetlenebilir: Din-şeriat kuralları "değişmez" özelliktedir. Dinamik değildir. Yaşamsa sürekli değişir. Beliren yeni gereksinimler, yeni karşılıklar ister. "Değişmeyen" kurallarla kolay ilerlenemez, çağdaş olunamaz. Oysa yeni Türk Devleti, her yönden ileri ve çağdaş olmaya yönelmiştir...

"Hukuk" var ki, ayakları "pranga"lıdır.

Hukukun prangaları türlüdür. Bunlardan kimi, geleneklerden, belirli din ve inançlardan kaynağını alır. Bunlarla bağlı olan hukuk, kimi zaman kötürüm, kimi zaman aksaktır.

Gerçek anlamıyla bir "hukuk devleti"nde ve çağdaş toplum yaşamında, etkinlik, egemenlik geleneklere, din ve inançlara verilemez. Verildiğinde de "hukuk"tan, "çağdaşlık"tan söz edilemez.

Durum bu olunca, "din duygularını incitmek"ten kaçınılabilir mi?

Bir gerçektir: "Yeni" geldiğinde, "eski"ye bağlı olanlar, sevimli bulmayabilirler onu. Yararlı bile olsa; zararlı, kötü ve düşman görebilirler. Karşısına geçip onunla savaşabilirler. Ve her karşılaştıkça ondan incinebilirler.

Din-şeriat inanırları, bağımlıları için ters, "rahatsız edici" ve "incitici" olanlardan kaçınılırsa işin içinden çıkılamaz, hiçbir yere de varılamaz. Bu kesimdekilerin "dinsel duygularını inciten" çok şey vardır yaşamda.

"Yeni Türkiye"yle karşılaşan niceleri, bu tutuma girmemişler midir? Rahatsız olmamışlar mıdır? Başkaldırmaya, savaşa yeltenmemişler midir? Devrim belirtilerini, devrimin simgelerini, izlerini, devrim üstüne kurulu olanları her gördükçe öfkeye kapılmamışlar mıdır? Devrimin kurucusu Atatürk'ün kendisine, bıraktıklarına düşmanlıklarını her fırsatta sergilememişler midir? Ve Atatürk'ün heykelleri, bu kesimdekilerin "dinsel duyguları"nı "incitmiyor" mu her zaman?

Türkiye Cumhuriyeti'nin 2 numaralı yasası olan "Hıyanet-i Vataniye (Vatan Hainliği) Yasası" niçin çıkarıldı? Söz konusu gerçekten dolayı değil mi?

Dünkü "şapka" nedeniyle görülen başkaldırılar ve bugünkü "türban" olayları yeterince düşündürücü olsa gerek.

Din-şeriat inanırları, bağımlıları için ters, "rahatsız edici" ve "incitici" olanlardan kaçınılırsa işin içinden çıkılamaz, hiçbir yere de varılamaz. Bu kesimdekilerin "dinsel duygularını inciten" çok şey vardır yaşamda. Çağdaş uygarlıktaki birçok şey:

Eski "mektep-medrese" yerine konan laik okul, laik üniversite. "Dinî tedrisat" yerine konan laik öğretim. Bu öğretimde "gökten inme" kaynaklı "bilgi (!)" ve eğitimin yerini alan bilimsel bilgiler, çağdaş eğitim. Örneğin evrende her şeyin, Tanrı'nın "ol!" demesiyle olduğunu, "yaratıldığı"nı anlatmak, öğretmek yerine; zamanla, koşulların oluşmasıyla ve bir "evrim" süreci içinde oluşup geliştiğinin anlatılıp öğretilmesi. Kur'an'da, "Tanrı'nın indirdikleriyle hükmetmeyen"lerin "kafir" olacakları (Mâide Suresi, ayet 44.), "zalim" olacakları (Mâide Suresi, ayet 45.) ve "falsık" olacakları (Mâide Suresi, ayet 47.) bildirilip dururken; insanların yasa koymaları ve kendi yasalarıyla "hükmetmeleri". Eski "müctehid"lerin, "müfti"lerin, "kadı"ların yerini Cumhuriyet'in çağdaş yargıçlarının, hukukçularının, yasa koyucularının ve uygulayıcılarının almış olması... Daha nice neler... Tümü, din-şeriat bağımlısının "dinsel duygularını incitir" nitelikte. Şimdi gelin "incitmeyin" bakalım! İşyerinde çalışan, dışarıda dolaşan bir kadının çağdaş görünümü, "dört duvar arası"nda ya da çarşaf-İslami örtü içinde bulunmaması bile yetiyor söz konusu "duyguları incitme"ye. İncitmemek için ne yapmalı?

"Dinsel duyguların incitilmemesi" gerektiğini savunanlardan kimileri amaçlıdır. "İslami düzen"in, yani şeriatın yeniden gelmesini isterler. Çeşitli kılıklara bürünerek bunu sağlamaya çabalarlar. Savunanların kimileriyse "iyi niyetli"dir. İnsanca duygular taşırlar; "incitmek"ten, "incitilmek"ten yana olmadıkları için savunurlar bunu. Ne var ki yanlışa, hem de tehlikesine düştükleri açık.

Kimi hukukçular da, Türk Ceza Yasası'nın 175. maddesiyle, "dini duyguları incitme"nin "suç" sayıldığı görüşündedirler.

Bilindiği gibi bu madde, 1986'da, ancak bir İslam şeriatı mollasının kafasından, kaleminden çıkma olabilecek türden bir metinle değiştirilmiştir. Hele gerekçesi!.. Siyaset tarihçisinin, incelemecinin, geleceğin hukukçusunun bu değişikliği ele alırken, hele gerekçesi üzerinde durup düşünürken; anayasasında "...laik... bir hukuk devleti" olduğu yazılı bir devletin yasama organına nasıl getirilebildiğine, kabul edildiğine şaşmaktan kendini alamayacağını düşünüyorum. Ama iyi ki, Anayasa Mahkemesi bu değişikliği "iptal" etti (4 Kasım 1986). Bugün yürürlükte olan biçimi, 20 Mayıs 1987 tarihlidir. Kuşkusuz, çağın gerisinde olmayanların üzerinde çok şey söyleyebileceği noktalar yine vardır içeriğinde.

Bununla birlikte, bu maddede ve gerekçesinde bile, "dini duyguların incitilmesi"nden söz edilmiyor ve bunun suç sayıldığına ilişkin bir hüküm yer almıyor.

Öyleyken ve yazık ki ünlü hukukçu Prof. Dr. Faruk Erem, söz konusu maddedeki hükümleri ele alırken; "tezyif" edilen "değersiz gösterilen") din ve mezhebe mensup kimselerin "dini hislerini rencide edecek" (dinsel duygularını incitecek) türden yayının ve başka davranışın önlenmek istendiğini ileri sürüyor. Erem, görüşünü, Yargıtay'ın bir kararına da dayandırıyor. Erem'i kaynak gösteren Abdullah Pulat Gözübüyük gibi aynı sonuca varan başka hukukçular da var. Ve yazık ki Anayasa Mahkemesi'nin kararında da, bu görüş doğrultusunda sayılabilecek sözler bulunuyor.

Burada dayanak alınan maddenin üçüncü fıkrasının üzerinde durulan hükmü, yasanın alındığı yasada yok. Yapılan ilk çeviride de bulunmuyor. Yani sonradan eklenme. Belki de bu nedenle hangi amaca yönelik olduğu iyice bilinmiyor.

Erem, "bugünkü devletin, dinin müdafiiliği (savunuculuğu) görevini üstlenmiş olamayacağını" belirtiyor. Bu, çok doğrudur.

Yasanın koruduğu, din ve mezheplerin kendisi olamayacağına göre nedir?

Erem'in de içinde bulunduğu kimi hukukçular, yukarıda da belirtildiği gibi, "dini duygulardır" karşılığını veriyorlar. İşte bence, yanlışın kaynağı burada. Bence yasa, "dini duygular"ı değil; insan onurunu, kişiliğini güvence altına alıyor. Hiç kimsenin, "din"inden, inancından dolayı da olsa, aşağılanamayacağını, kınanamayacağını hükme bağlıyor. İsteniyor ki herkes dinini, inancını özgürce seçsin. Bölüm başlığının: "Din Hürriyeti Aleyhinde Cürümler" olması da amacının bu olduğunu, suçun konusunun "dini duyguları incitmek" değil; "din-inanç özgürlüğüne saldırı" olduğunu gösterir. Erem de bunu kabul etmek zorunda kalıyor, ne var ki "kanunun sistematik taksimindeki bir eksikliğe" bağlıyor. Oysa başka yasa maddeleri, en başta Anayasa'nın 24. maddesinin 1. ve 3. fıkraları da bunu dile getirir niteliktedir. Kimse ne dininden, inancından; ne de inançsızlığından, düşüncesinden dolayı kınanabilir. Bu evrensel ilke de anayasal güvence altında. Erem, şunu belirtmekten de kendini alamıyor: "Kanunun gayesi, dinleri ve mezhepleri her türlü tenkit dışı bırakmak, onlara neşriyat (yayın) sahasında bir dokunulmazlık tanımak değildir." "Dini duyguları incitmeden", din ve mezhebi "tenkit" etmek (eleştirme) nasıl olabilir? Olabilir mi?

Anayasa Mahkemesi'nin kararında şunları okuyoruz: "Modern devlette din, kimi haklara sahip olmanın şartı değildir. (...) Laik devlette herkes dinini seçmekte ve inançlarını açığa vurabilmekte tanınmış olan din ve vicdan özgürlüğünün sınırları içinde serbettir. Hiçbir dine itikadı olmayanlar için de durum aynıdır."

Anayasa'nın 174. maddesinde, "Türk Toplumunu çağdaş, uygarlık seviyesinin üstüne çıkarma ve Türkiye Cumhuriyeti'nin laiklik niteliğini koruma amacı"nın, her türlü yasa girişiminin üstünde olduğu, açıkça belirtilir. Bu amaç, "dini duyguları incitme"ye götürdüğünde durum ne olur? Amaçtan vaz mı geçilir, ya da sapmak mı gerekir?

Yasada da, gerekçesinde de yer almadığı halde, "dini duyguları incitme"yi "suç" saymak, "ceza"landırma yoluna gitmek, Türk Ceza Yasası'nın 1. maddesindeki genel ve evrensel hukuk ilkesine de aykırıdır. "Yasa"sız "suç" olamaz ve "yasanın açıkça suç saymadığı bir fiil için kimseye ceza verilemez.

Sonuç

Çağ, çağdaşlık, uygarlığın gerekleri ve kimi temel, evrensel ilkeler bir yana bırakılmadan, "dini duyguları incitmek" suç sayılamaz.

Ekonomi ve Politikada Görüş
Nisan 1990, sayı 41

KARA SESLİ KARANLIK

Yazık ki, görülen durum çok acı. Uzun süredir İslamcılığa çok önemli ödünler verilmiştir. Korkunç yatırımlar yapılmıştır. Din öğrenimi veren okullar vardı; yenileriyle sayıları arttırılmıştır. Ayrıca, buralardan çıkanlara yeni kapılar açılmıştır. Her meslek dalında, devlet erkinin her kesiminde, yönetimin her basamağında bunlardan var şimdi. Hem de bol, bol. Mühendisi, avukatı, savcısı, yargıcı, yöneticisi, parlamenteri... İslamcılar, tarihte rastlanmadığı ölçüde ekonomik tabanlıdır günümüzde. Hem de uluslararası boyutta... Örgütü var, arkası var, parası var... Laik ve "aydın" görünen kesiminse, koyu bir aymazlığı. Tam bir demagojiye dönüştürdükleri "demokratiklik"leri. Korkaklıklarının arkasına sakladıkları "taktik"leri, karanlıkçılarla "ittifak" hevesleri. Kimilerinin de "oy kaygıları".

"Yasakçılık çözüm değil" deniyor. Elbette ki yalnız başına çözüm olamaz bu. Trafik yasakları trafik sorunu için yalnız başına çözüm oluyor mu? Ama gelin, trafik yasaklarını kaldırın, olur mu? Laiklik konusundaki sorunların çözümü için de, "yasak"lar yanında, buna yönelik sağlıklı, çağdaş eğitim gerekir. "Laikliğe aykırılıklar"a ilişkin yasakları kaldırmak olmaz, doğru olmaz. İslamın yaygın olduğu bir ülkede hiç doğru olmaz bu. İslam, yalnızca "'inanç" değildir, "eylem"dir de. Yaşamın her dalına kollarını uzatmış bir eylem. "Laikliğe aykırılıklar"a ilişkin "yasak"ları, kaldırmak şöyle dursun; Anayasaya göre önerilemez bile. Hukuku bir parçacık bilen, bunu da bilir. Bunun için "demokrasi" de gerekçe olarak ileri sürülemez. Demokrasi için "demokrasiye aykırılıklar" serbest bırakılamaz. İslam şeriatının kendisi "demokrasi"ye terstir. Ne demokrasi dinler, ne özgürlük. Bunlardan vazgeçmedikçe –ki buna kimsenin gücü yetmez –"şeriatçılar"a: " Buyurun kendi partinizi, şeriat partisini kurun!" denemez. "Demokrasinin Batı'daki ölçüsüyle benimsenmesi"nin gereği bu değildir. "Camilerdeki cemaatin özgürce partilerini kurmaları ve meydanlarda mitinglerini yapmaları", Batı'daki ölçüleriyle "demokrasi" adına istenemez.

Şeriat yolundaki oluşumlar "terör" yolundaki oluşumlardır. Batı demokrasisinde "terör serbest" değildir, "terör partisi" yoktur. Basında, "Tahran Radyosu"nun tahrik ettiği" ve "şeriat kansız gelmez" dediği haberi verildi. Terörün kaynağı, Humeyni'nin kafası değildir yalnızca. Onun "fetvası" da değildir. "Şeriat"tır. Humeynî'yi tek ölçü de almak yanlıştır. İşte "Kara ses" Cemaleddin, şeriata dayanıyor. Kitabından dolayı İlhan Arsel için "öldürün!" diye haykırırken şeriat terörünü yansıtmıştır.

Tempo
19 Mart 1989, yıl 2, sayı 12

SEMRA ÖZAL ve TV AÇIK OTURUMUNDAKİ ÜNİVERSİTE MOLLALARINA AÇIK SORULAR

TV-1'deki açık oturumu (7 Haziran 1990 saat: 22.15) olanca dikkatimle izledim. Makyajlanmış İslamın savunucusu "molla"ların neler söyleyeceklerini az çok kestirebiliyordum. Ama yine de söyleneceklerden hiçbir ayrıntıyı kaçırmak istemiyordum. Hazırlığımı ona göre yaptım, kendimi ona göre verdim açık oturuma. Semra Özal, bir başka özellikteydi. "Atatürkçü ve laik kimliğiyle oradaydı. Ve "kadın hakları savunucusu" olarak. Bakalım "molla"lar karşısında kendisini hangi konuma koyacaktı? "Farklı şeyler" söylüyor gibi görünmedi değil. Ne var ki, "hocam da gayet güzel belirtti..." türünden sözleriyle ve sergilediği kimi tutumuyla, "molla"ların yanında yerini aldı. Atatürk'ten aktardıklarıysa havada kaldı.

Orada bulunup karşılık vermek isterdim. Ama benim gibilerin düşünce dünyasından en küçük bir şeyin bile orada yansıtılmasına TRT olanak verir mi? Bu olamayacağına göre, sesimi buradan duyurmak istiyorum. Sorularla... Semra Özal'dan başlayarak.

Semra Özal'a Sorular

– Açık oturumda, Atatürk'ün, "erkek kadın ayrımı yapan milletlerin, medeni millet olmadığını ifade ettiğini" belirttiniz. Bunu benimsiyorsanız, başta "Kur'an"ı, hukuk düzeniyle bu ayrımı yapan İslamdan yana nasıl olabiliyorsunuz? İşte bir ayette anlatılan: (Diyanet'in resmî çevirisiyle)"... Kadınların hakları, örfe uygun olarak vazifelerine denktir. Erkeklerin, onlardan bir üstün dereceleri vardır..." (Bakara, ayet 228) İşte bir başka ayetten: (Çeviri, yine Diyanet'in) "Allah'ın kimini, kimine üstün kılmasından ötürü ve erkeklerin mallarından sarf etmelerinden dolayı erkekler, kadınlar üzerine hâkimdirler. İyi kadınlar, gönülden boyun eğenler ve Allah'ın korunmasını emrettiğini, kocasının bulunmadığı zaman da koruyanlardır. Serkeşlik etmelerinden (baş kaldırmalarından) endişelendiğiniz kadınlara öğüt verin, yataklarında yalnız bırakın, nihayet dövün... (Nisâ, ayet 34) Şimdi siz, bir "kadın hakları savunucusu" kadın olarak, "kadın"ın, bu ayetlerdeki konumundan yana olabilir misiniz?

– Dilinizdeki "Atatürk inkılapları", eğer "kadın"'ı bu konumunda süründüren ve süründeregelmiş olan İslam şeriatına karşı değildiyse neye karşıydı, söyler misiniz?

– Atatürk'ün "laiklik dinsizlik değildir" dediğini söylediniz. Bunu kanıtlayabilir misiniz?

– Atatürk, "İslam"dan "Arap dini" diye söz eder ve bu dinin, Türk toplumuna bir şey kazandırmadığını, tersine çok şey yitirttiğini, toplumun ulusal bağlarını gevşettiğini, toplumu uyuşturduğunu belirtir.[1] Bunu biliyor muydunuz? Ve böyleyken modern Türkiye'yi, "Kur'an'ın gerisinde" gösteren bir "molla"yla nasıl uyuşabildiniz?

– Sizi, "Atatürk ilke ve inkılapları"nın "en başında" geldiğini söylediğiniz laiklik, eğer çok ilgilendiriyorsa, "Türkiye Cumhuriyet"i laiktir, ama ben laik değilim, Müslümanım!" diyen ve "TBMM'de laiklik için ant içmiş "bir kişi olarak bunu söylemiş olan bir "koca"yla nasıl yaşayabiliyorsunuz? Öyle bir kocadan, hiç değilse bundan sonra birlikte olmamak için boşanmanızı önerirsem saçma bir öneride mi bulunmuş olurum?

Molla Yaşar Nuri Öztürk'e Sorular

– Kur'an'da, "kız çocuklarının diri diri gömülmesi"nden sözedildiğini, bunun "en aşağılık bir şey" olduğunun anlatıldığını ve "bu tabirin Kur'an-ı Kerim'in tabiri olduğunu" söyledin. Bu, "yalan" olmadı mı? Kur'an'da "gömülmüş (kız, kadın) olana, hangi suçtan öldürüldüğü sorulduğu zaman?" anlamındaki iki ayetten (Tekvîr Suresi, ayet 6-7) başka bir ayet var mı?

– İslam öncesi Araplarda, "kız çocuklarının diri diri gömüldükleri", İslamın bir "yalan"ı değilse, herhangi bir belge gösterilebilir mi? Böyle bir durum olsaydı, Araplarda "kadın çokluğu" olabilir miydi? Dahası, kız çocukları öldürülüyorduysa, Araplar nasıl ürüyordu?

Ötekilere Soru

– Molla Yaşar Nuri Öztürk'ün "Kur'an'a dayanarak kadın hakları"ndan söz ederken (!) bir tek ayet bile göstermediği dikkatinizi çekmedi mi? Neden bir ayet göstermesini istemediniz?

– Bu açık oturumda, Türkiye Cumhuriyeti üniversitelerinden kişiler olarak İslam şeriatı mollaları gibi İslamı savunmanız ve Atatürk'ü de o konumda göstermeniz sizi hiç rahatsız etmedi mi?

1 Prof. Dr. A. Afetinan, *Medeni Bilgiler*, s.364 ve ötekiler.

ELEŞTİRİ VE MEKTUPLARA CEVAPLAR

MEKTUPLAR

Bu köşeye gelen mektup oldukça çok. Bir sıraya konuyor ve karşılık vermeye çalışılıyor. Şimdi kimi eleştiri içeren, kimi de destekleyici nitelikte birkaç mektup ve cevabı sunulacak:

"İslama Zarar Verilemez"

İsmail Nacar'ın mektubu.

Nacar daha önce de bir mektup yazmıştı. 37. sayımızda olabildiğince yer ve karşılık verilmişti. Ne var ki, sevgili okur, bunu yeterli bulmamış. Saldırılar da içeren anlatımlarla üzüntüsünü belirtiyor. Her mektuba, tümüyle yer vermeyi isterdik. Yazık ki, buna olanak yok.

"Bir Müslüman olarak, ipe sapa gelmez bu tip söz ve yazılardan, İslam adına en ufak bir üzüntü ve rahatsızlık duymadığımı bilmenizi isterim. Çünkü bırakın Turan Dursun gibileri, tarihte, burnundan kıl aldırmayan nice kudret sahibi Firavun ve krallar, dengeyi sağlayamamış nice ideolog ve düşünürler, İslama olmadık çamur attılar da, o yine de tüm asaletiyle kucağını bütün insanlığa açık tutarak hep tebessümle yoluna devam etti" diyor Nacar.

Cevap: Gerçek Ortada

Gerçeği, yalnızca gerçeği gözler önüne sermeye çalışıyorum. Gerçeği ortaya serenler hiç olmadı mı şimdiye dek?

Kuşkusuz oldu. Ama ayetleriyle "nerede bulursanız orada öldürün!" diyen (bkz. Bakara Suresi, ayet 191; Nisâ Suresi, ayet 89, 91; Tevbe Suresi, ayet 5.) İslamın tüyler ürperten acımasızlığıyla yok edildiler. Örneğin: İbnü'l-Mukaffa (8. yüzyıl). "Kulumuz Muhammed'e indirdiğimizden kuşkulanıyorsanız, siz de onun benzeri bir sure meydana getirin" diyen (Bakara Suresi, ayet 23) Kur'an'ın Tanrı'sına karşılık verip "nazîre (benzer)" yazdığı için bu ünlü düşünür ve edebiyatçı da aynı acımasızlıkla yakılarak yok edilenlerden.

Bu köşede ne yazılıyorsa, en sağlamlarından KAYNAKLAR'a dayandırılıyor. Son derece ilgi görmesi de bundan. "İslama olmadık çamur atılıyor" suçlamasının gerçekle bir ilintisi yok.

"Kur'an'ın Tasdik Ettiği Tevrat ve İncil Tahrip Edilmeden Öncekileridir"

Ankara İlahiyat Fakültesi'nden yazan Alpaslan Aslan bunu ileri sürüyor mektubunda. "Kur'an, hiçbir zaman, başka dinleri taklit etmek için değil, onları kaldırmak için gelmiştir. Çünkü artık bozulmuşlardı" diyor. Dinlerin en çok "ortak olduğu nokta"lardan birinin "peygamberler" olduğunu belirtiyor. Ve şunları yazıyor:

"Kur'an, İncil ve Tevrat'ı tahrif edilmemiş şekliyle mi tasdik ediyor, yoksa tahrif edilmiş haliyle mi tasdik ediyor?"

Cevap: "Tahrif", Yalnızca İslamın Savıdır

Bir metne "tahrif edilmiştir" demek için, o metnin, "aslı"nı göstermek gerekir. "Tevrat" ve "İncil"in "tahrif edilmemiş biçimleri" hiçbir yerde gösterilemez. Çünkü hiçbir zaman olmamıştır. Dünyanın neresindeki TEVRAT ve İNCİL'e bakılırsa bakılsın; İslamın ileri sürdüğünden, savunduğu kimi iman ilkelerinden başka bir içerikle karşılaşılır. Muhammed'in zamanından da önce okunan, elden ele dolaşan ve saklanan "metin"leri, "elyazmaları" vardır. "Tahrif" mümkün mü? Değil. Kaldı ki, Müslüman yorumcu ve araştırıcıların ileri gelenlerinden birçoğu da, "metni değiştirme ve bozma" anlamında bir "tahrif"in "Tevrat" ve "İncil" de olamayacağını anlamış, "itiraf" etmişlerdir. F. Râzî'yi de bunlardan sayabiliriz.[1] Râzî, ayetlerde söz konusu olan "tahrif"in "yanlış yorum" niteliğinde olduğunu, yani Tevrat ve İncil'in "sözlerinin değiştirilmiş olamayacağını", olsa olsa "sözlerinin yanlış yorumlanmış olabileceğini" ve "tahrif" deyince bunun amaçlandığını çok açık biçimde yazıp savunuyor (bkz. gösterilen yerler). Yani, Tevrat ve İncil'de bir "değiştirme" olmamıştır.

Tevrat ve İncil birtakım söylence ve öğütler derlenerek nasıl kaleme alınmışlarsa öyle sürüp gelmişlerdir. Bir kesimi de Kur'an'a, yer yer değiştirilerek geçirilmiştir. Yani, "tahrif" Kur'an'dakilerdedir. Bu ortaya çıkıyor.

"Yorumlarınızda Biraz Daha Ölçülü Olamaz mısınız?"

Salim Taşçı da mektubunda böyle diyor.

Şunları yazıyor:

"Manevî değerlere saldırma hakkını siz nereden buluyorsunuz? (...) Yeryüzündeki insanların ALLAH kavramını beyinlerindeki şekillendirmeleri mutlaka değişiktir. Milyarlarca insana sorarsanız, benzer bulamazsınız. Allah, her şeyden münezzehtir..."

1 F. Râzî, *e't-Tefsirü'l-Kebir*, 8/107, 3/134-135, 10/118, 11/187.

Cevap: "Saldırı" Değil, "Sergileme"

Yazılarımı okuyanlar, "saldırı"nın değil; kanıtlarına ve kaynaklarına dayalı bir SERGİLEMENİN olduğunu görürler. "Ölçü"süyse gerçeklerdir. Sevgili okurum, "hacc farizasını yerine getirmiş bir Kemalist olduğunu" da yazıyor. "Kemalist"in "Kemal"i, eğer Mustafa Kemal Atatürk'se, Atatürk'ün getirdiği LAİKLİK ve devrimlerin "hedef"i anımsanmalı. Atatürk ilke ve devrimleri getirilip yerleştirilmeye girişildiğinde de "manevî değerler" adına gürültüler koparılmıştı öyle değil mi?

"Evrendeki Bu Düzen Rastlantı Sonucu Olamaz"

Âdem Yalnız da, sayfalardan oluşan çok uzun mektubunda bunu dile getirmeye çalışıyor. Mektubundakilerin büyük çoğunluğu, Diyanet Yayınları'ndan bir kitapta da aşağı yukarı aynen var. TV'deki "İnanç Dünyası" konuşmacıları, örneğin bir Dr. Haluk Nurbaki de zaman zaman bu kitaptakileri, hiç kaynak göstermeden, yani kendi konuşmasıymış gibi sunmakta.

"Bakın şu gördüğün yuvarlak AY değil, DÜNYA. Şu da GÜNEŞ. Kim düzenlemiş onları? Aralarındaki yaklaşım mesafesi nasıl da uyumlu. Ya Dünya, Güneş'e 100 km. yakın bir mesafede olsaydı, herhalde ısı 150-200 derece olmaz mıydı?" (...)

Sevgili okur evrendeki, dünyadaki, canlılardaki, özellikle insandaki şaşılası yapıya, düzene örnekler veriyor. Ve bunların "bir rastlantı"yla değil, bir GÜÇ eliyle, Tanrı'nın yaratmasıyla olması gerektiğini yazıyor. Ayrıca şöyle diyor:

"Kur'an, her şeyin özünü oluşturmakta ve fikirler sunmaktadır. Bütün buna rağmen 6666 ayet, 6666 çekirdek. Her çekirdek, binlerce çiçek, binlerce meyve, binlerce tohumdur. Hesabı varın, siz yapın."

Cevap: Evrende Her Şey, Değişerek Gelmiştir ve de Değişmekte

Gök cisimlerinin evrendeki konumları hep bu görüldüğü gibi olmamıştır. Milyarlarca yıl içinde değişerek gelmiştir. Sürekli de değişmekte. Milyarlarca yıl önce öyle zamanlar olmuştur ki, yıldızların, gezegenlerin kimi hiç yoktu, kimi de yeni oluşumlar içinde bulunuyordu. Ne Dünya, ne Ay, ne öteki gezegenler, ne Güneş, ne de gezegenleriyle öteki "güneşler", yıldızlar böyleydi bir zamanlar. Zaman içinde, biçimden biçime, konumdan konuma girerek bugünkü durumlarını aldılar. Örneğin 6 milyar yıl önce DÜNYA var mıydı ve böyle miydi? Gezegenimizin doğumundan sonraki, hiçbir canlının yaşamadığı, yaşayamadığı ortamını bir düşünün. Baştan başa ATEŞ. "Tek hücreli canlı"nın bile meydana gelmesi için bir buçuk milyar yıl beklemek gerekmiştir. Sözü edilen o "DÜZENLE-

YİCİ" neredeydi o zamanlar? Bugünkü hayranlıkla bakılıp görülen ve "Yaratan"ına "kanıt" sayılan canlıların, özellikle İNSAN'ın, olsa olsa ancak birkaç milyon yılın ürünü olduğu bilimsel araştırmalarla ortaya konuyor. "Dünya"ysa yaklaşık 5 milyar yıllık.

Kaldı ki, evrene bakılırken kafalarda oluşan "Tanrı"nın "Kur'an'daki Tanrı"ya benzeyebileceği tartışmalı. İleri sürülen "6666 ayet"inse ele alınıp tartışılması bir başka konu. Yalnız hemen belirtmek gerekiyor ki, eldeki Kur'an'da bulunan ayet sayısı "6666" değildir.

"Tanrı Varsa Neden Adaletli Değil?"

Urfa'dan yazan Ahin Güneş soruyor bu soruyu.

"Allah varsa ve adaletliyse neden dünyadaki her türlü eşitsizliğe seyirci kalıyor?" diyor mektubunda.

Cevap:

Akıl ve Bilim Gözlüğü-İman Gözlüğü

Kur'an'ın Tanrı'sı, her şeyi kendisinin yaptığını, yarattığını, dünyadaki "rızıkları" da kendisinin bölüştürdüğünü, ama kimi insanı zengin, kimini yoksul yaptığını açıkça bildiriyor. Geniş bilgi için "Kur'an'daki Tanrı'nın İnsanları Ayırma Politikası" ve "Kur'an'ın Tanrısı'nın Elindeki Terazi" başlıklı yazılar okunabilir. Kur'an'ın anlattıklarına, AKIL ve BİLİM gözlüğüyle değil, İMAN gözlüğüyle bakıldığında inanılabilir ancak.

"Kur'an'ın Tanrısı Akıllı mı?"

Halil Konut'un mektubunda, bu soru tam böyle yer almıyor. Ama bu anlamda.

Sevgili okur, oldukça çaplı bir inceleme ve araştırmada bulunmuş. Kimi gazete ve dergilerdeki yazıları taramış, "akaid kitapları"na bakmış, ilgili Kur'an ayetlerini incelemiş. 22 Eylül 1989 günlü *Türkiye* gazetesinde "Bir Bilene Soralım"da, bir okuyucuya verilen cevapta, "Bir kimse ALLAH ŞUURLUDUR derse, ŞUUR yaratık olduğu, insanda olan bir sıfatı Allah'a verdiği için KÜFRE DÜŞER (kâfir olur) İMANI GİDER" dendiğini aktarıyor. "Akaid kitapları"nda "Allah'da AKIL ve ŞUUR bulunduğu yazılmıyor" diyor. Ve birtakım incelemelerden sonra, ayrıca şu soruyu soruyor:

"Allah'ta AKIL ve ŞUUR olmadığına (akaid kitaplarının böyle dediğine) göre, Allah'ı KANUN KOYUCU kabul edenlerde, yani ŞERİATÇILAR'da akıl ve şuur var mıdır? Akılsız ve şuursuz olan bu kişilerden size bir zarar gelmeyeceği-

ne nasıl emin olabiliyorsunuz? Ve sizin için kaygılanan okurunuza nasıl oluyor da 'KAYGILANMAYIN!' diyebiliyorsunuz?"

Cevap:

Korkup Çekinmek Bir Çözüm Değildir

"Kur'an'daki Tanrı'nın aklı" konusunda, buna ilişkin yazıyı (yayımlanacak olan "İslamın Tanrı'sı Akıllı mı?" başlıklı yazıyı) lütfen okuyun, gerekli karşılığı bulacaksınız. "Şeriatçı kesimin ZARARI"na gelince. Daha güzel bir dünya için karanlığın üzerine yılmadan gidilmesi gerekir. Kitleleri AYDINLATMAKTAN başka bir yol yok. Bunun için de birçok şeyin yanında, iki şey, "olmazsa olmaz" niteliğinde gerekli: "BİLGİ (araştırmaya dayalı)" ve "YÜREKLİLİK". Hani ne derler, "korkunun kendisi, korkulan şeyden kötüdür".

"İslam Nedir ve Kimler Eliyle Oluşturulmuştur?"

"Din Bilgisi" köşesinde yayınlanan ve daha önceleri kapak konusu yapılan yayınların çok önemli, yararlı ve gerekli olduğunu düşünüyorum" diyerek mektubuna giren H. Atakan'ın sorularından ikisi böyle özetlenebilir. "Bu yayınlar aydınlığa, medeniliğe, bilime, demokrasiye açılan öncü hareketlerinden biri. Bu konuda bir başlangıç sayılabilir. Çoktan zamanı gelmişti, *2000'e Doğru*'ya nasip oldu" diyerek bize güç vermeyi de esirgemeyen sevgili okurumun öteki soruları ise: "ayetler"e, "Muhammed"e (okuma yazma bilip bilmediğine), "Kur'an'ın üslubunun mucize niteliğinde olup olmadığı"na, "İslamın anlattığı İsa"ya ve "Daniken'in Kur'an ve Muhammed konusunda bir çalışması olup olmadığına" ilişkin.

Cevap:

Köşedeki Yazıları İzlerseniz Sorularınıza Karşılıklar Bulabilirsiniz

Sorular burada hemen karşılık verilebilecek türden değil. Ayrı ayrı ele alıp yanıtlamak gerekir. Ancak şu bilinmeli ki, bu köşede tümünün, olabildiğince ve ayrı ayrı başlıklar altında karşılıkları yer alacaktır. Son soruya gelince: Daniken'in öyle bir çalışması olup olmadığını bilmiyorum.

"Kur'an'ın Tanrısı Akıllı mı?"

Halil Konut'un mektubunda, bu soru tam böyle yer almıyor. Ama bu anlamda.

Sevgili okur, oldukça çaplı bir inceleme ve araştırmada bulunmuş. Kimi gazete ve dergilerdeki yazıları taramış. "Akaid kitapları"na bakmış, ilgili Kur'an

ayetlerini incelemiş. 22 Eylül 1989 günü *Türkiye* gazetesinde "Bir Bilene Soralım"da, bir okuyucuya verilen cevapta: "Bir kimse ALLAH ŞUURLUDUR derse ŞUUR yaratık olduğu, insanda olan bir sıfatı Allah'a verdiği için KÜFRE DÜŞER (kâfir olur), İMANI GİDER" dendiğini aktarıyor. "Akaid kitapları"nda "Allah'da AKIL ve ŞUUR bulunduğu yazılmıyor" diyor. Ve birtakım incelemelerden sonra, ayrıca şu soruyu soruyor.

"Allah'ta AKIL ve ŞUUR olmadığına (akaid kitaplarının böyle dediğine) göre, Allah'ı KANUN KOYUCU kabul edenlerde, yani ŞERİATÇILAR'da akıl ve şuur var mıdır? Akılsız ve şuursuz olan bu kişilerden size bir zarar gelmeyeceğine nasıl emin olabiliyorsunuz? Ve sizin için kaygılanan okurunuza nasıl oluyor da 'KAYGILANMAYIN!' diyebiliyorsunuz?"

Cevap: Korkup Çekinmek Bir Çözüm Değildir

"Kur'an'daki Tanrı'nın akıl" konusunda, buna ilişkin yazıyı (yayımlanacak olan "İSLAM'IN TANRI'SI AKILLI MI?" başlıklı yazıyı) lütfen okuyun, gerekli karşılığı, bulacaksınız. "Şeriatçı kesimin ZARARI"na gelince: Daha güzel bir dünya için karanlığın üzerine yılmadan gidilmesi gerekir. Kitleleri AYDINLATMAKTAN başka bir yol yok. Bunun için de birçok şeyin yanında, iki şey, "olmazsa olmaz" niteliğinde gerekli: "BİLGİ (araştırmaya dayalı)" ve "YÜREKLİLİK". Hani ne derler, "korkunun kendisi, korkulan şeyden kötüdür."

2000'e Doğru
5 Kasım 1989, yıl 3, sayı 4

SÜLEYMAN ATEŞ'İN MEKTUBU VE KARŞILIĞI

Gönül ister ki mektuplar bir bir ele alınsın, hepsine yer ve karşılık verilsin. Ne var ki, gönülün istediği her zaman oluyor mu? Derginin sayfalarının sınırları ortada. Bu köşe, daha da sınırlı. Mektuplara yanıt için iki sayfa ayrıldığı halde... Ancak olabildiğince oluyor.

Diyanet İşleri Eski Başkanı
Prof. Dr. Süleyman Ateş'in Mektubu

Mektuplar arasında Süleyman Ateş'inki de var. Ateş, hem bu alandaki çalışmalarıyla tanındığı, hem de ve belki de daha önemlisi Diyanet İşleri Başkanı olarak görev yaptığı için ayrı bir önemi, özelliği var. Mektubuna da bu nedenle ayrı bir önem verilmesi gerekir.

Ateş'in mektubu şöyle başlıyor:

"*2000'e Doğru* dergisinin 11 Mart 1990 sayısının Turan Dursun imzasıyla yayımlanan bir yazısında: 'Kur'an'da AY'ın bir mucize olarak ikiye bölündüğünün söylendiği, gerçekte böyle bir şeyin olamayacağı, bu ifadeyle Kur'an'ın bilime ters düştüğü anlatılıyor. Ömrünü Kur'an'la geçirmiş bir insan olarak bu sathî yorumu düzeltme ihtiyacını duydum."

Ateş, "Önce şunu kesinlikle belirteyim ki, Kur'an'ın kendi orijinal vahyinde bilimle ters düşen hiçbir şey yoktur" diyor. Buna göre, Bakara Suresi'nin 259. ayetinde anlatılan "eşeğiyle birlikte ölen bir kişinin bulunduğu yerde YÜZ YIL ölü olarak kaldığı, sonra önce kendisinin dirildiği; sonra eşeğinin kemiklerinin birleştiğini, ardından kemiklerin etle kaplandığını ve sonunda diriliverdiğini görmesi" bilime "ters düşmüyor". 260. ayette anlatılan "İbrahim'in dört kuşu parçalayıp her bir parçayı bir dağın üzerine koyduğu, sonra bu kuşları çağırdığı, kuşların dirilip İbrahim'in çağrısına uyarak uçup yanma geldiği", bilime "ters düşmüyor". Âl-i İmrân Suresi'nin 49. ve Mâide Suresi'nin 110. ayetlerinde anlatılan "İsa"nın 'kuş heykeli' yaptığı, bu heykele üfürdüğü, çamurdan kuşun, canlanıp kuş olduğu, İsa'nın ölüyü dirilttiği" bilime "ters düşmüyor". Kur'an'da anlatılan, Sümer söylencelerinden Tevrat'a, oradan da Kur'an'a geçtiği, artık "İlahiyatçı-

lar"ca bile kabul edilen "Nuh Tufanı" ve Ankebût Suresi'nin 14. ayetinde anlatılan "Nuh'un toplumu içinde 950 yıl kaldığı", bilime "ters düşmüyor"...

Süleyman Ateş, sonra Kur'an'ın "ilmiliği"ne, kendi deyişiyle bir "Hıristiyan bilim adamının Kur'an'a hayranlığı"nı tanık gösteriyor ve sonra konuya giriyor.

Süleyman Ateş'e göre Kur'an'da, "AY'ın (ikiye) bölündüğü" anlatılmıyor. Ateş, "Kur'an böyle bir şey söylememiştir, ama çürük rivayetleri gerçek sanan yorumcular, Kur'an'ı rivayetlere göre yorumlayıp hataya düşmüşlerdir" diyor.

Demek ki, Süleyman Ateş'e göre: Kamer Suresi'nin ilk ayetlerinde anlatılan "AY'ın bölünmesi"ne ilişkin "rivayetler", yani "hadisler", tümüyle "ÇÜRÜK"tür.

"Bu Rivayetler Çürüktür" Diyebilecek Bir "Hadisçi" Gösterilebilir mi?

Süleyman Ateş, lütfen bir "hadisçi" bulsun. Evet arasın, tarasın yalnızca bir "hadisçi" bulsun ve o hadisçi, konumuza, yani "Ay'ın ikiye bölünmesi"ne ilişkin "hadisler"in "rivayetler"ine "çürük" desin. Ateş, bunu diyen, kitabında böyle bir sava yer veren bir hadis uzmanı bulsun yeter. İşte meydan, Süleyman Ateş bunu başarırsa, konumuzdaki tartışmayı kazanmış sayılacaktır. Buyursun, meydan olabildiğine açık kendisine.

Konuya ilişkin "hadis"lerin yer aldığı kaynaklar, Buhârî'nin, Müslim'in *"e's-Sahih"*leri gibi sağlamlıkları İslam dünyasında benimsenen hadis kitaplarıdır. Bunlardaki hadisler de "çürük" değil; "sağlam" olarak kabul edilir. Ayrıca, konuya ilişkin hadislerin sağlamlık derecesinin "şöhret" basamağında olduğu da hadis uzmanlarınca belirtilegelmiştir. Dahası, kimilerince bu hadislerin "mutevatır" olduğu, yani sağlamlığın en yüksek basamağında bulunduğu savunulmuştur.

İslamın ateşli savunucularından ve zorlamalı yorumlarıyla Kur'an'ı bilim dünyasındaki gelişmeler karşısında savunmaya çabalayan Süleyman Nedvi ve onun kitabını dilimize çeviren ve yine zorlamalı yorumlarıyla tanınan Ömer Rıza Doğrul bile, bu konuda Süleyman Ateş'in yaptığını yapmıyor. Nedvi'nin kitabında (Doğrul'un çevirisinde) şunları okuyoruz:

"Kıyamet alametlerinden biri, KAMER'in (AY'ın) ikiye bölünmesidir. Bu alamet Resul-u Ekrem tarafından gösterilmiştir. Kur'an diyor ki: Kıyamet yaklaştı, KAMER bölündü; fakat onlar bir ayet (mucize) gördükçe yüz çevirirler ve bu ârızî bir sihirdir (büyü) derler. Akliyyundan olan bazı Müslümanlar, şakk-ı kamer (Ay'ın bölünmesi) mucizesinin Peygamberimiz zamanında vuku bulmadığını, belki bunun Kıyamet alametlerinden biri olduğunu söylerler. Bunu kabul için 'Kıyamet yaklaştı ve Kamer (Ay) bölündü' nazm-ı celilindeki mazî fiilerin (geçmiş zaman kiplerinin), müstakbeli (geleceği) ifade ettiğini kabul etmek icap eder ki bu doğru değildir. (...) Şakk-ı kamer (AY'ın bölünmesi) hadisesi, Buhârî,

Müslim, Tirmizî, İbn Hanbel, Tayalisi, Hâkim, Beyhakî, Ebu Naim tarafından en sarih (açık) surette kaydolunmaktadır. Bu hadisenin ravileri 'ashab'dan Abdullah İbn Mes'ud, Abdullah İbn Abbas, Abdullah İbn Ömer, Enes İbn Mâlik, Cübeyr İbn Mut'im, Ali İbn Ebi Tâlib, Huzeyfe İbnü'l-Yemân ile sair zevattır..."[1]

"Ay'ın, Muhammed zamanında bölündüğünü" anlatan Peygamber'in arkadaşlarının, Kamer Suresi'ndeki ayetleri açıklamaya yönelik söylediklerini yalanlayabilirsiniz. "Bunlar, yalan söylüyorlar, böyle bir şey olmamıştır" diyebilirsiniz. Nasıl ki böyle diyenler olmuştur. Kaynaklarda belirtildiğine göre Nazzam da (ölm. 845) bunlar arasındadır. İbn Kuteybe (828-889), Nazzam'ın, "Ay'ın Muhammed döneminde mucize olarak bölündüğünü" söyleyenlerden Abdullah İbn Mes'ud'u yalanlamasına değiniyor ve şunları yazıyor. (Arapçasından aynen çeviriyorum):

"Nazzam, İbn Mes'ud'a yalancılık suçunu yüklüyor. Buysa, gerçekte İbn Mes'ud'u yalanlama değil; Peygamberlik simgesini küçültmektir; doğrudan Kur'an'ı Azîm'i yalanlamaktır. Çünkü Tanrı: 'Kıyamet yaklaştı, Ay (ikiye) bölündü' diyor. Eğer Ay o zaman ikiye bölünmeyip de Tanrı'nın bunu söylerken amacının 'Ay gelecekte bölünecek' demekse, ardından 'Onlar (inanmazlar) bir mucize gördüklerinde, yüz çeviririler ve bu, bir büyüdür derler...' demesinin anlamı ne olur? Bu söz, bir topluluğun, Ay'ı bölünmüş olarak gördüklerinin bir kanıtı değil midir?"[2]

Süleyman Ateş'in Yorumu

Süleyman Ateş, "işin gerçeği şudur" deyip şunları yazıyor:

"Kamer Suresi'nin birinci ve ikinci ayetlerinde kıyametin çok yaklaşmış olduğunu belirtmek üzere: 'Kıyamet saati yaklaştı, Ay yarıldı. (İnsanlar böyle) bir mucize görecek olsalar dahi yine yüz çevirirler. Ve süregelen bir büyüdür derler' buyurulmaktadır. Bu ifade, ayetlerin indiği zaman AY'ın yarılmış olduğunu değil; Kıyamet arifesinde düzenin bozulup Ay'ın yarılacağını anlatır. İleride olacak işlerin kesinliğini belirtmek için, olayın geçmiş zaman kipiyle anlatılması Arapçada olduğu gibi Türkçede de vardır. Mesela fakültenin son sınıfına gelmiş bir öğrenciye: 'Sen artık fakülteyi bitirdin!' denir. Bu tabir, öğrencinin fakülteyi bitireceğinin kesinliğini anlatır."

Ateş'in dediği gibi, geleceği kesin olan bir olaydan, "geçmiş zaman kipi"yle söz edilmesi vardır. Ama yerine ve sözdizimine göre olur bu. Her yerde ve her söz için bu olmaz. Kamer Suresi'nin sözü edilen ayetlerinde de bu olamaz. Olamayacağı için de "müfessir"ler Ateş'in ileri sürdüğü anlamı verme yoluna gitme-

1 Süleyman Nedvî, *Asr-ı Saadet*, çev. Ömer Rıza Doğrul, İstanbul, 1928, 2/1605-1606.
2 İbn Kuteybe, *Te'vilu muhtelifi'l-Hadis*, Mısır, 1326, s.30-31.

mişler, gidememişlerdir. Arapçadaki "hakikat"i, "mecaz"ı, Arapçanın her türlü özelliğini çok iyi bildikleri için...

Ateş'in dediği anlam verilecek olsa, Kamer Suresi'nin "Kıyamet yaklaştı ve Ay bölündü" diyen birinci ayetinin anlamı şu olacaktır:

"Kıyamet yaklaşacak ve Ay bölünecek." "Kıyamet yaklaşacak" demenin saçmalığı ortada. Bunu uzun uzun anlatmaya gerek yok. Öyleyse "Kıyamet yaklaştı" anlamındaki sözün kendi anlamında kullanıldığını kabul etmek gerekir. "Ve Ay bölündü" anlamındaki sözle "ve Ay bölünecek" demek istendiğini düşünelim. O zaman ayete şu anlamı vermek gerekecek:

"Kıyamet yaklaştı ve Ay bölünecek."

İşte bu olamaz. Bunun olamayacağının gerekçesi "tefsir"lerde şöyle açıklanır:

"Geçmiş zaman kipine, gelecek zaman anlamı yüklemek çok uzak bir olasılığa zorlanmaktır."[3]

Fahruddin Râzî şöyle diyor:

– "Müfessirler tümüyle derler ki, 'anlatılmak istenen şudur: Ay, bölünmüştür. Ve bu (ikiye) bölünme geçmiş zamanda (Peygamber döneminde) olup gerçekleşmiştir.' Hadisler de, bölünme olayını kanıtlamıştır. Buhârî'nin *e's-Sahîh*'inde de sahabeden bir topluluğun aktardığı "meşhûr bir hadis yer alır".[4] Tefsirlerde, "Ay bölündü" anlamındaki söze, "Ay (ileride) bölünecek" diye anlam vermenin "batıl" olduğu belirtilir.[5]

Süleyman Ateş, "geçmiş zaman kipi"yle "gelecek zaman"da olacakların anlatıldığına, Kur'an'dan örnekler vermeye çalışıyor, ama o verdiği örneklerin sözdizimleri gelecek zaman anlamı vermeye elverişlidir. Kamer Suresi'nin konumuza ilişkin ayetlerindeki sözdizimiyle gelecek zaman anlamı vermeye hiçbir biçimde elverişli değildir.

Süleyman Ateş, ikinci ayetin başındaki sözlere de olduğundan başka anlam veriyor.

Süleyman Ateş'in Kaynakları

Kısacası: Süleyman Ateş'e göre, "Kur'an'da, Ay'ın (ikiye) bölündüğüne" ilişkin bir anlatım yok. Kur'an'da böyle bir şey anlatılmıyor. Dahası, Kur'an'da "böyle bir şeyin olmadığı" anlatılıyor. Ateş bunu ileri sürerken: "Esasen büyük müfessirler, olayı böyle açıklarlar" diyor. Ateş'in anlatmasına göre, İslam dünyasında "büyük ve muteber müfessirler" olarak bilinegelmiş olanların hiçbiri "büyük müfessir" değil. Ateş, iki kaynak veriyor. *Mehasinü't-Te'vil*. Ve *E't-Tefsiru'l-Hadis*. İkincisinin de konuya ilişkin yerini yanlış yazmış. "2/61-62" demiş. Doğru-

3 Hâzin, 4/226; F. Râzî, 29/28.
4 Râzî, *aynı yer*.
5 Örneğin bkz. Hâzin, *aynı yer*.

su: "1/61-62". Bu iki kaynağın yazarlarını da belirtmemiş. Biz belirtelim: Birincisinin yazarı Muhammed Cemaluddin el Kâsımî. İkincisinin yazarıysa "Büyük müfessir" olması şöyle dursun, İslam dünyasında, ilgili olanlarca bile pek tanınmayan Muhammed İzzet Derûze. Şunu da belirtelim: Süleyman Ateş, bu kişinin, İslam dünyasında konunun uzmanlarınca ciddiye alınmayan zorlamalı yorumlarını, kendisinin özgün görüşleri, yorumları imiş gibi yazıyor. Birinci kaynaksa (Kâsımî), kendisini doğrulamıyor. Yalnızca, "Ay"ın Muhammed döneminde bölündüğünü" kabul etmeyenlerin, "kâfir, dinsiz" sayılamayacaklarını anlatıyor.

Süleyman Ateş'e Bir Çağrı

Süleyman Ateş'i yüzyüze tartışmaya çağırıyorum: Kendisinin seçeceği yerde, konunun uzmanları önünde, kaynakları ortaya koyarak tartışalım. "Ömrünü Kur'an'la geçirmiş" olduğunu söyleyen ve Diyanet İşleri Başkanlığı da yapmış olan Profesör kabul ederse buyursun "minder"e.

MEKTUPLAR

Bu köşe elvermediği için gelen mektuplara karşılık verilemiyor. Uzun zaman aradan geçtikten sonra ancak birkaçı ele alınabiliyor. Oysa gönül isterdi ki, hepsi tek tek ele alınsın ve hepsine yer ve karşılık verilsin.

Gelen mektuplar ya İslamcı çevrelerden "küfür", "tehdit" biçiminde oluyor; ya da laik çevrelerden övgü biçiminde... Eleştiri niteliğinde pek olmuyor.

"Küfür"ler, "tehdit"ler hemen hemen aynı biçimde, aynı havada. Öylesine ki, başı okununca ardından ne geleceği belli oluyor. Çoğu imzasız; kimi de "acayip" adlarla. Belli ki "takma ad"lar... Oysa eleştiri olsun isterdik. Şöyle soğukkanlı ve uygarca...

Küfürler ve Tehditler

İstanbul'dan Osman Blada P.İ.T. adına yazdığını belirtiyor. Bu harflerin ne anlama geldiğini de açıklıyor. "Puştları İtlaf Tugayı" demekmiş.

Mektubun altında "not" anlamında "Hamiş" denerek şu not düşülmüş:

"Eğer paçanız sıkıyorsa, bu mektubu dergi zenettiğiniz o paçavrada neşretmekten çekinmezsiniz. Lâkin nerede sizin gibi yavşaklarda o cesaret?"

Mektup şöyle başlıyor:

"Eya mütedeyyus-ı müntehip Turan Dursun dümbüğü,

"Eya fâcir-i fâsık-ı kâzib-i mel'un sıfatını hakkıyla iktisâb etmiş hamam oğlanı,

"Eya hâmil-i tac-ı şeytânî, lâbis-i libası katranî ile telebbüs etmiş Athenagoras kılıklı Salman Rüşdi mukallidi nâdide pezevenk,

"Eye nâr-ı cehennemin yağlı kütüğü,

"Cenâb-ı Hakk'ın kahrı, lâneti ve intikamı üzerine olsun; Resûlünün ve ashabının şefaatı senden ırak olsun. Dibace kabilinden olmak üzere haşr gününde dinozorla hamamböceği beynindeki bilcümle haşarat ve sürüngen takımıyla birlikte haşrolunarak, cehennemin en mutena semtinde Ebu Cehil ve Ebu Leheb misillu cümle yaranınla ebediyyen komşu olmanı niyaz ederiz."

Ve "Ulan ey tenasül cihazlarımızın daimi atış poligonu mevkini ihraz etmiş olan müstesnâ yavşâk..." diyerek sürüp gidiyor. Tam "adab-ı İslâmiye"ye uygun

olarak... Bu kesimde "şâheser" olur umuduyla yazılmış olsa gerek. Ama bence o denli de değil. Çünkü neler neler var bu alanda.

Bu "küfürname"nin tümüne yer verilebilirdi. Ama bu, öteki okurlara haksızlık olurdu. Onun için hoşgörüle...

"Âdab-ı İslamiye"ye tam uygun mektup kaleme alıp göndermiş olanlardan biri de yine İstanbul'dan, zarfın üzerinde: "Ahmet Akar"ın gönderdiği yazılı. Ama mektupta ad yok, imza yok.

Bu İslam "kahraman"ı da "Ey Amerikan uşakları, namussuzlar!" diye başlıyor. "Namussuz, şerefsiz, haysiyetsiz, adi, köpek, Amerika'nın ve Rusya'nın besili köpekleri..." türünden sövgüler sergiliyor. Bu arada da tehditler:

"Ey sen alçakların ta alçağı Turan Dursun! O köpeklerin nasıl gebertildiğini gördün mü? Sen de öyle köpek gibi sürüne sürüne gebertileceksin. (...) Senin o adi abin Rüşdi'yi İngiltere koruyor; ya seni kim koruyacak? Alçakların ta alçağı. Mektubuma istemeyerek son verirken Allah'nın büyük laneti üzerine olsun! Bütün bela ve musibetler üzerinizde olsun. BİJİ İslam! Yaşasın İslam!"

"Cihadü'l-İslam li Felahi'l (yani Kürdistanın Kurtuluşu İçin İslami Cihâd) yazısı eski harflerle ve imza yerine (amblem) konmuş bir mektupta da "Turan Bey, siz Salman Rüşdi'nin yaptığından daha beter yapıyorsunuz. Çünkü Salman Rüşdi'nin yaptığı, sizinkinin çeyreği kadar değildir. Biz, insanların düşüncelerine saygı gösteren insanlarız. Ama insan da bu saygınlığını lekelememeli! Lekelediği zaman bizler de onun saygınlığını lekeleyebilecek güçte olduğumuzu ve her zaman sizin gibi yüreksizlerin üstesinden gelebileceğimizi peşinen söyleyelim. Sonunda bizi uyarmadı demeyesiniz..." Tehdit ve aşağılamalar sürüyor.

"As Bıçakçı" adını kullanmış olan bir Müslüman da köşemdeki bir yazımı kesmiş, resmimdeki kaşımla gözümle oynayıp kendince "şeytan"a benzettikten ve bir hançeri boğazıma sapladıktan sonra bir zarfın içinde bana (*2000'e Doğru* kanalıyla) göndermiş. Üzerinde de küfürler, tehditler. "Bana bak şeytanın çocuğu! Her şey iyi, tamam da, Müslümanlarla dolup taşan bir ülkede bu din bilgisi diye saçma sapan yazmak senin neyine. Yoksa canından bezip hayatından vaz mı geçtin? Eğer bir an önce geberip cehenneme gönderilmek istiyorsan derginizin gelecek sayısında (15 Ekim 1989'daki sayısında) da yaz da bir yolunu bulup icabına bakarız. O konuda hiç şüphen olmasın. Hiç acı çektirmeden cehenneme postalarız. Eğer bu sayfayı dergiden çıkarmayıp da yazmaya devam edersen bunu böyle bil ki, Salman Rüşdi gibi kendi ölüm fermanını kendi elinle vermiş olursun."

Sövgüler, korkutmalar içeren mektuplar sürüp gidiyor.

Küfür ve Tehditler Boşuna...

"Küfür" de, "tehdit" de yüreksizliğin, tükenmişliğin ürünüdür. Ve boşunadır. "Tabu"lar üzerine gidiş sürecek, şimdiye dek "yalan"larla örtülegelmiş, karanlık-

larda –güçlülerin yararına– saklanagelmiş ne denli "mesâil-i müstetire (gizli saklı din konuları)" varsa, bir bir ortaya dökülüp sergilenecektir. Buna kimsenin kuşkusu olmasın. Daha güzel bir dünyanın, ışıklı dünyanın, özgürlüklerin, insan aklı ve bilimin tüm boyutlarıyla geçerli olduğu bir dünyanın kurulması için bu tür çabalar, su kadar, hava kadar... gereklidir. Ve şu da unutulmamalı ki, bunun, korkulagelen, ürkülegelen "izm"lerle de hiçbir ilgisi yoktur.

Övgüler

Bu köşede çıkan yazılardan övgüyle söz eden mektuplar da az değil. Bu mektupların tümüne yakın bir bölümünde dile getirilen bir istek var: "Turan Dursun"un yazdığı yazılar, bir kitap olarak basılıp yayımlansın." Önce bu ortak isteğe karşılık vermek gerekiyor:

Yazılar, Bir Kitap Olarak Yayımlanacak

Bu köşedekilerin de içinde bulunduğu ve "din" konularına ilişkin yazılar bir kitapta toplanacak. İlk kitap yayımlanacak. İkinci, üçüncü, dördüncü kitaplar da ardından gelecek. Böylece, "din karanlığı"nın ve içinde beslenegelen "tabu"ların hakkından gelmeye çalışılacak. "Kaynaklar"la, "akıl ve bilim" ışığıyla... İnsanca ölçülerin geçerli olduğu daha güzel bir dünya için... Bekleyin lütfen...

Köln'den yazan Halis Altunsoy, mektubunda şöyle diyor:

"Din Bilgisi sayfasında çıkan yazılarınızı ilgi duyarak okuyorum. Sizden iki ricam var. Birincisi: Bu konuda çıkan yazılarınızı içeren bir kitabınız varsa onu istiyorum. İkincisi: Zebur ve özellikle Tevrat'ın Türkçesini nasıl temin edebilirim? Yardımcı olabilirseniz müteşekkir olurum."

Sevgili okur, kitabın çıkması uzun sürmez. Çıktığı zaman öğreneceksiniz. Böylece birinci isteğiniz yerine gelecek. İkinci isteğinizi oluşturan sorunuza gelince:

"Zebur" Diye Bir Kitap Yok

Bu sözcük, Kur'an'da tekil olarak üç kez geçer: Nisâ Suresi, ayet 163; İsrâ Suresi, ayet 55; Enbiyâ Suresi, ayet 105. Birinci ve ikinci ayette, Kur'an'ın "Tanrı"sı şöyle diyor:

- "Ve Davud'a Zebur'u verdik." (Nisâ Suresi, ayet 163; İsrâ Suresi, ayet 55.)

Üçüncü ayetteyse şöyle dendiği görülüyor:

"Andolsun ki Tevrat'tan sonra Zebur'da da yazdık ki, "Yeryüzüne, iyi kullarım mirasçı olacak." (Enbiyâ Suresi, ayet 105.)

"Zebur" sözcük anlamıyla "kitap yazma", "kitap", özellikle de "içinde hikmet (yararlı Tanrısal bilgiler) bulunan kitap" anlamlarındadır.[1] Çoğul olarak geçtiği yerlerde kullanıldığı dört anlamdan biri de bu sözlük anlamıdır.[2]

Davud'un "Zebur" diye bir kitabı yoktur. Davud'un "Mezmurlar"ı vardır. "Mezmurlar", bugün "Ahd-i Atîk (Eski Ahd, Eski Ahit)" diye bilinen bütünün içinde yer alır. "Tevrat" dendiğinde de tümü birden amaçlanır. Buna göre Davud'un kitabı, yani "Mezmurlar", Tevrat'ın bütünü içinde yer almıştır. Bu kitaba, Kur'an'da "Zebur" denmesinin, Muhammed'in ya da öğreticisi durumunda olanların bir yanlış okumalarından ve o yanlışlığın Kur'an'a geçirilmesinden ya da daha sonraki eklemelerden kaynaklandığı düşünülebilir. Enbiyâ Suresi'nin 105. ayetinde yer alan alıntıyı, Mezmurlar'da buluyoruz. (Bkz. Tevrat, Mezmurlar, 25: 13; 37: 11, 22, 29, 39; 69; 36; 102: 28.) Bu, İncil'de de var. (Bkz. Matta, 5: 5.)

"Tevrat", "Kitab-ı Mukaddes" diye yayımlanan kitapta var. Her yerde bulunabilir. Kıbrıs'tan yazan Mehmet Emin Panel, dinsel geriliğin alt edilmesi için girişilen savaşımında, yazılarımızın kendisine büyük destek sağladığını yazdıktan sonra "aydınlanmak için", Aziz Nesin'in, "herkesin Kur'an'ı okuyup anlamasını" önerdiğini anımsatıyor, Kur'an'ı anlamak için de hangi kaynaklardan izlemek gerektiğini ve "en bilimsel Türkçe Kur'an"ı nasıl elde edebileceğini soruyor.

Kur'an'ın Türkçesi

Her yerde bulunabilir. Kimin çevirisi olursa olsun okunabilir. Birkaç çeviriden karşılaştırmalı olarak okunması daha iyidir.

Ama sıradan bir çeviri okunduğunda da, Kur'an'ın bir "mucize" olduğu yolunda şimdiye dek ileri süregelen savın ne denli uydurma olduğu, Kur'an'daki çelişkiler, akıl ve bilim dışılıklar anlaşılabilir. Elverir ki, "iman" koşullanmasıyla değil de, akılla, mantıkla, eleştirici gözle okunsun.

Mehmet Emin Panel, Muhammed'in yaşamını öğrenmek için en yararlı kaynakların hangileri olabileceğini de soruyor.

Muhammed'in Yaşamını Öğrenmek İçin Türkçe Kaynaklar

Türkçede çevrilmiş olanlardan Leaoni Caetano'nun *İslam Tarihi* (Hüseyin Cahit Yalçın çevirisi) oldukça objektif sayılabileceklerin başında salık verilebilir. Ne var ki, eski harflerledir. Güvenilebilecek bir Türkçe kitap bulmak kolay değil. Dahası, olanaksız gibi. Ancak Muhammed, inancı, dünyaya bakışı konusun-

1 Râğıb, *el-Müfredât*, Z-B-R.
2 İbnü'l-Cevzî, *Nüzhetü'l-A'yüni'n-Nevazır*, Beyrut, 1985, s.338.

da sağlıklı bilgi için başvurulabilecek kitaplar hiç yok değildir. Olanların başında Prof. Dr. İlhan Arsel'in kitapları gelir. Özellikle de *Şeriat ve Kadın* adlı kitabı. Cemil Sena'nın *Hz. Muhammed'in Felsefesi* adlı kitabından da, dikkatli okunursa yararlanılabilir. Olabilse de, temel kaynaklardan, Arapça'sından ve birinci elden okunup izlenebilse... Bu köşede yazılanlar böyledir.

Okuyucu, mektubunu şöyle bitiriyor:

"Şimdi de en çok istediğim: *2000'e Doğru* dergisinde yazdıklarınızı ve daha başka yerde yazmışsanız onları toplayıp bir kitap haline getirirseniz, gerek Türkiye halkına, gerek Kıbrıs Türk toplumuna çok büyük hizmet etmiş olursunuz."

Yusufeli'nden yazan Nusret Ateş: "... Siz Türkiye'de bilinçli olarak ve öz kaynağından kanıtlar ve somut delillerle bir tabuyu yıkmaya çalışıyorsunuz. Sizi yürekten kutluyorum" diyerek ve burada yer veremeyeceğim türden övgüyle giriyor mektubuna.

Ardından şunları yazıyor:

"...Yolu, okulu olmayan bir köydeyim. Yine de sağ olsun gazete bayii arkadaş, fırsat buldukça *2000'e Doğru* ve *Teori* dergilerini yollamayı ihmal etmiyor. *Teori*'de daha geniş yazma olanağınız olduğu içindir ki, daha detaylı bilgi alabiliyoruz. Sorularıma geçmeden önce, bu çalışmalarınızı kitap olarak yayınlasanız da biz de yararlansak nasıl olur acaba? Bunu beklemek hakkımızdır sanırım."

Nusret Ateş'in sorularının özeti şöyle:

-Kur'an'da "6666 ayet olduğu" doğru mu?

-Kur'an'a sonradan eklemeler olmuş mudur?

-Kutuplarda "namaz ve oruç" ibadetlerinin nasıl yerine getirileceğine ilişkin Kur'an'da bir açıklama var mı?"

Kur'an'da "6666 Ayet" Bulunduğu Söylentisi Gerçeğe Dayanmıyor

Bu konuda bilgilenmek için *2000'e Doğru*'nun 25 Mart 1990 günlü sayısındaki bu köşeye bakılabilir. "Kur'an'lı Bir Skandal" başlıklı yazıya bkz.

Muhammed Dönemindeki Kur'an'ın Orijinali Hiçbir Yerde Yoktur

Muhammed dönemindeki "Kur'an ayetleri"nin ne tümü, ne de aynı bulunuyor elde. 1. ve 2. orijinallerinin yakılmış olması nedeniyle hiç kimse aslını, tam olarak bilemez. Orijinal diye yutturulagelen "yazma"ların da bu bakımdan bilimsel

temeli yoktur. Osman döneminde yapılan derleme ve yazmalar da bugün dünyanın hiçbir yerinde bulunmuyor. Geniş bilgi için *2000'e Doğru*'nun 29 Mayıs 1988 günlü sayısına, kapak konusu olan yazıya bakılabilir.

"Kutuplarda Namaz ve Oruç" Hakkında ne Ayet, Ne de Hadis Var

İslamın açığını kapatmak ve durumu kurtarmak için yorumlara başvuruluyor. Ama boşuna. Niceleri gibi bu açık da yorumlarla kapatılamaz. Kur'an'ın "Tanrı"sının "kutsal kitap"lara geçtiği dönemlerde "kutuplar" biliniyordu ki... Dahası her şey (tüm ibadetler), "yıldız tapımı"ndan, "Güneş" ve "Ay" kültlerinden alınmadır. Bu konuda daha geniş bilgi için bkz. *Saçak* dergisi, Şubat 1988, Eren Kutsuz (Turan Dursun), "Güneş Kültü", s.4-62.

ELEŞTİRİ MEKTUPLARI

Burada üç eleştiri ve karşılıklarını (cevap) bulacaksınız. Eleştirilerden biri sövgü olduğu halde hoş görülmüş eleştiri sayılmıştır.

1- İsmail Nacar'ın Mektubu

20 Ağustos 1989 tarihli sayınızda, Turan Dursun imzasıyla yayımlanan "Kur'an'ın Tanrısı nerede?" başlıklı yazı, akıl ve bilime ters düşüyor. Örneğin, *Mülk Suresi*'nin 16. ve 17. âyetlerine getirdiği yorum, Ortaçağ'ın sıradan insanlarının bile çok gerisindedir. Âyetlerde "Gökte olan" tabiriyle kastedilen Allah, –ki pek çok müfessir: Beyzavî, Celaleyn, H. Basri Çantay vs. melek şeklinde aktarıyorlar– sanıldığı gibi belli bir mekânda, yani yukarıda değildir.

T. Dursun- Mülk Suresi'nin 16. ve 17. ayetlerindeki "GÖKTE OLAN (Men fi's-Semâ)" için H. Basri Çantay'ın "melek" dediği doğru. Bu yorumu yapanlar, Kur'an yorumcuları arasında azınlıkta. Bu yorum, Kur'an'ın kendi "Tanrı"sı için yakıştırdığı konumu, akla, mantığa ters bulup durumu yorumla kurtarma çabasına dayanır. Celaleyn'de –ileri sürüldüğü gibi– "GÖKTE OLAN" için "melek" denmez. Bir başka yorumla kurtarma amacı güdülerek "O'NUN (TANRI'NIN) SALTANATI, KUDRETİ" denir.[1] Kâdî Beyzavî'deyse "melekler", ya da "Tanrı'nın buyruğu-yargısı ya da Arap inanışına göre Tanrı'nın kendisi..." diye açıklanır.[2]

İ. Nacar- Dünyamız küre şeklinde olduğuna göre, "Sema"nın bunun üzerinde olduğunu iddia edebilir miyiz?

T. Dursun- Elbette ki "iddia" edemeyiz. Bunu "iddia etmek" "BİLİM"e ters olur. Ama Kur'an'ın anlattığı öyle. "Bilim"e ters olan; Kur'an'ın anlattığı "SEMA (yedi kat gök)". Onun anlattığını "bilim"e uydurma çabasıysa boşuna. Kur'an'ın "SEMA"sı "eskilerin" yani gelişmelerin ilkellik aşamasında olduğu dönemlerin göğüdür. Kur'an'ınki de, "kutsal" bilinen öteki "kitap"larınki de böyledir. Kur'an'da "...semavat ve'lart" geçer birçok yerde. "Gökler ve yer" anlamında.

1 Celaleyn, 21/229.
2 Kâdî Beyzavî, 2/535.

"Yer"le amaçlanan "dünya"dır. Yani bir yanda "dünya", öbür yanda evrenin öteki kesimini oluşturan "gökler". Bunun böyle denmesi ilkeller düzeyindeki anlayışa uygun bir anlatım biçimi. Çünkü milyarlarca güneşi, gezegeni olan evrenin içinde "dünya"mız nedir ki? Gelin görün ki "eskilerin göğü" söz konusu olunca bilimsellik aranmaz. Voltaire, ünlü *Felsefe Sözlüğü*'nde "Eskilerin Göğü" maddesinde bunu çok güzel dile getirir.[3] "Kutsal kitaplar"ın anlattığı "gök" ve "gökler"le mitolojilerdeki "gökler" aynıdır. Mitolojilerde de "gökler", inanılan "TANRI"nın "TANRILAR"ın oturdukları "apartman katları" gibidir. Murat Uraz, kitabındaki bir bölümünün başında şöyle der: "Tanrısal ikametgâhlar, katlara ayrılmış göklerdedir. Başka bir deyimle gökler büyük tanrılarla iyi ruhların, perilerin ve meleklerin kâinat çapında bir apartmanı halindedir...[4] Araştırmalar ortaya koymuştur ki "kutsal kitaplar"ın kaynağı, "mitolojiler"dir. Bu durumda "bilimsellik" aranır mı?

İ. Nacar- Kuzey yarıküresinde üzerimizde diye isimlendirdiğimiz, güney yarı küresinde altımızdadır.

T. Dursun- Bu, neyi anlatır ki? Bunun, Kur'an anlatımlarında bir yeri ve değeri yoktur. "Men Fi's-Sema" dan bu anlamın çıkmayacağı açık. Tanrı'nın "her yerde hâzır ve nazır olduğu" genel bir inanışsa da Kur'an'ın bu anlatımına uymaz.

İ. Nacar- "Men fi's-Sema" tabiriyle insanın idrakine sunulan Allah, bütün mesafelerin, noktaların, aşağı ve yukarıların, uzaklık ve yakınlıkların tamamında hazır ve nazırdır. Nitekim şu ayetler, bu konuyu yeterince açıklamışlardır: "And olsun ki insanı biz yarattık; nefsinin kendisine fısıldadıklarını biliriz. Biz ona şah damarından daha yakınız." (K. 50/16), "...Nerede olursanız olun, O, sizinle beraberdir..." (K. 57/4), "...Hükümranlığı, gökleri ve yeri kaplamıştır" (K. 2/255).

T. Dursun- Tanrı'nın "kullarına yakınlığı", Kur'an'ın gösterdiği konumuna, "tahtında, sarayında (göklerde)" oluşuna ters düşmez. Bir "kral", "tahtında, sarayında" bulunur da, öyleyken herkese "ben size çok yakınım" diyebilir. "Sizinle birlikteyim" de diyebilir. "Hükümranlığım her yanı kuşatmıştır" demesi de doğal.

İ. Nacar- Bugünkü modern bilimin ışığında konunun anlaşılması bu denli açık iken, Bay Turan Dursun'un kafası, çağlar gerisinde yaşamış bazı aklı evvellere cahiliyye dönemi Araplarına takılmış.

T. Dursun- Cahiliyye çağı Araplarına takılı olan benim kafam değil; o çağın, hatta kökeni nedeniyle çok daha önceki çağların bir ürünü olan Kur'an'dır. Ve de bağımlıları. Ben, yalnızca Kur'an'ın anlattıklarını sergiliyorum. İslam dünyasında sağlam kabul edilen "hadis"lerle birlikte. İlgili kaynaklar (muteber sayılan kitaplar) da göstererek.

3 Bkz. Lütfi Ay'ın çevirisi, İnkılap ve Aka Yay. 1/288 ve öt.
4 M. Uraz, *Türk Mitolojisi*, İstanbul, 1967, s.66.

İ. Nacar- Kendisine destek getirdiği müfessirleri; örneğin, Elmalılı Hamdi Yazır'ı da, hiç mi hiç anlamamış. Yazar, buradaki "Gökte olan" tabirini, mutlak yükseklik ve üstünlüğün sembolü olarak anlıyor ve Allah'ın, bütün mahlukatın, mekân ve zamanın fevkinde olduğu şeklinde yorumluyor.

T. Dursun- Hamdi Yazır'ı kendime "destek" olarak göstermiş değilim. Yer verdiği soruları aktarıp kitabını gösterdim. Biliyorum ki Yazır da Kur'an'daki anlatımların yol açtığı durumu kurtarma çabasında olanlardan. Kimleri, niçin kaynak gösterdiğim açık. Ben "yorum" yapmıyorum, yalnızca sergiliyorum. Karanlığa aydınlık getirmek için.

İ. Nacar- Aktardığı değişik görüş sahiplerinden hiç kimse de, Sayın Dursun'un, Diyanet'in mealinden anladığı gibi, "Kur'an'ın Tanrısı gökte asılıdır" demiyor.

T. Dursun- "Kur'an'ın Tanrısı gökte asılıdır" diyen yok. Ama Kur'an'ın kendisi, "Tanrı"sının "gökte" olduğunu söylüyor. "Menfi's-Sema" yani "GÖKTE OLAN" diyerek ve başka anlatımlarla...

Kur'an'ın anlattıklarına ve Muhammed'in açıklamalarına dayanarak Tanrı'nın "yerinin göklerde, arşta olduğunu" söyleyenler de olmuştur İslam dünyasında. Yani bu ilkel inanca, Kur'an'ın ve hadislerin anlattıkları yüzünden saplanmışlardır. Bir "Kerramiyye" bunlardandır. Tanrı'yı "cisim" gören bir "Mücessime", "insana benzeten" bir "Müşebbihe" topluluğu olmuştur İslamda. Bunlar ayete, hadise de uygun.

İ. Nacar- ...Eğer, "Bizim mücadelemiz İslamla değil, salt gericilikledir" diyorsanız, o zaman Allah, Kur'an ve Peygamber'le uğraşmayın ki, size yardımcı olalım. Şu anı Türkiye'deki büyük kavram kargaşası bir yana, tarikat ve tasavvuf adı altında öyle ahlaksızlar, öyle ilkel şeyler işleniyor ki...

T. Dursun- Yalnızca "tarikat"la savaşmak gericiliğin bir kesitiyle savaşmaktır. Bence gericiliğin asıl kaynağı olan karanlıkla, İslam şeriatının bütünüyle savaşmak gerekir. Atatürk, şeriatı yürürlükten kaldırmakla Türk insanına çok önemli bir çığır açmıştır. "Çağdaş uygarlık düzeyi"ne ve daha güzel bir dünyaya ulaşmanın yolu, karanlıkla bir bütün olarak savaşmaktan geçer.

İ. Nacar- Örneğin; Ahmet Eflaki'nin *Ariflerin Menkıbeleri* kitabında, Şeyh Hariri, kendisine mürid olmak isteyen Halife'nin karısının eline tenasül aletini uzatır. Diyanet İşleri eski başkanlarında Lütfi Doğan'ın sadeleştirip piyasaya sürdüğü *Ramuz el-Ehadis*'te, cennetlik bir adama 4 bin bakire, 8 bin dul ve 100 huri verileceği hadis olarak aktarılıyor...

Bu saçmalıkları nasıl dine mal edebiliriz? Şahsen bunları kendisine yakıştırmadığım eski milletvekillerinden Şener Battal, birgün büroma gelerek, bu konudaki mücadelemden "Müslümanların rencide olduklarını" söyledi. Dedim ki: "Bu hurileri anladım; bir ölçüye kadar bakirelere de sesimizi çıkarmayalım. Ama şu 8 bin dul ne oluyor? Eğer bunlar daha dünyadayken dul hale getirilmişlerse,

kocaları nerede? Yok eğer cennette bu hale gelmişlerse, haşa ırzlarına kim geçmiş? İslama ve insanlığa yakışmayan cehalet ve gericiliğin üzerine, akıl ve bilimin ölçüleriyle gidelim de kim rencide olursa olsun."

T. Dursun- Verilen örnekler ilginç. Daha başkaları da sıralanabilir. Ama İslam budur işte. Ayetleriyle, hadisleriyle ve "fetva"larıyla bir bütün. Halkımıza aşılanagelmiş olan da bu. İslamı, "akıl ve bilim"le bağdaştırma çabaları var olagelmiştir. Ama bir sonuç vermemiştir. Vermez de. İslam "akıl ve mantıkla, bilimle" bağdaşmaz çünkü.

İ. Nacar- Bu son cümledeki çağrı size de yönelik. Bunun dışındaki yöntemler, sadece irticanın işine yarar. Sonuçta da kimin kârlı çıkacağı bence meçhul değildir.

T. Dursun- Daha güzel bir dünya için IŞIK gerekiyorsa karanlığın üstüne gitmekten başka bir yolu yok.

2- Mustafa Güneş'in Mektubu

Yazınızın son paragrafındaki Hadis-i Şerif oldukça ilginçtir. Sineğin bir kanadı altında zehiri, diğer kanadı altında panzehiri olduğunu kimin ispatladığını ve hangi ansiklopediye geçtiğini bana söyleyebilir misiniz? İşte bu yüce insan, bunu asırlar, yüzyıllar önce biliyordu. Acaba o zaman bunu hangi teknikle denemiş ve öğrenmişti? Ayrıca, Peygamber'in eliyle, üfürüğüyle ve duasıyla insanlara şifa vermesi doğaldır. Nitekim o Allah-u Teala'nın en sevgili kulu ve de Peygamberiydi. Örneğin Hz. İsa'nın ölüleri diriltmesi hadisesi de gerçektir. Bundan dolayıdır ki ilkel yöntem dediğimiz bu mesele manevi doygunluğun meyvesidir.

Mustafa Güneş/Erzincan

T. Dursun- Sineğin bir kanadının altında "zehir", öbür kanadının altında da "panzehir" bulunduğu, bilimsel yönden önemsenecek bir sav değildir. Bilimi "din"e kurban etmek isteyenlerin dışında hiçbir "bilim adamı" da tersini söyleyemez. "Üfürüğün yararı" naysa yalnızca "üfürükçüler"e bel bağlayanlar inanır.

3- Mahmut Silvani'nin Mektubu

Mektubuma Allah'ın laneti ve azabını senin üzerine atmakla başlamak istiyorum. Çünkü sen ve senin gibilere sunulacak en iyi şey dalkavukluğunu yaptığınız bu batıl davaya yakışanlar da bunlardır. Sen, hangi ateist mihraklara köpekçe hizmet ettiğini idrak edemeyecek kadar cahil ve kazancının ne olacağını bilmeyecek kadar zavallı bir mahluksun.

Nasıl ki hayvanlar arasında namusunu diğer hayvanlardan kıskanmayan bir tek domuzsa, siz de Allah'ı ve O'nun elçisini korumayan, aksine o kopasıca dilinle kötülemeye kalkan bir "insanlık domuzusunuz". Sana bir şey yapmak elimden

(şimdilik) gelmediği için seni huzuru mahşere havale ediyorum. Allah'ın gazabı üzerinde olsun.

Mahmut Silvani

T. Dursun- Kur'an'ın Tanrısı ve Muhammed de kızdıklarına "lanet" okur. (Tanrı'nın Bedduaları başlıklı yazıyı okuyacaksınız.) Onun için okurun beni lanetlemeleri doğal.

ZAMAN GAZETESİYLE GÖRÜŞME

Zaman: Şimdi ilk sorumuz şu. Geçmişinizi ana hatlarıyla anlatır mısınız? Bu yere gelişinizin hikâyesi nedir?

T.D.: Önce doğumumdan başlayarak özetlemeye çalışayım. 1934 yılında Sivas'ın Şarkışla ilçesinin Altın Köyü'nde doğmuşum. Şimdi Gümüştepe adıyla anılıyor. Beş yaşındayken babam anamları alıp babasının topraklarının bulunduğuna inandığı Ağrı'nın Tutak ilçesine götürdü. Fakat oraya gittiğinde baktı ki, ağalar bu topraklarını almışlar, sahiplenmişler. Ortada kaldı. Biraz dini bilgisi vardı. Onunla imam olmaya koyuldu, Tutak'ın kimi köylerinde imamlık yaptı. Sonra Muş'un köylerine geçti ve ben daha altı, yedi yaşıma gelirken –ki, ben okula verilmedim. Babam bu ilkokulları gâvur okulları sayıyordu ve vermiyordu–. Beni götürüp Kürt hocaların içine bıraktı. Ağrı'nın Tutak ilçesine bağlı Kargalık Köyü'nde Şeyh Ramazan diye biri vardı. Onun himayesinde, öğrenciler okuyordu. Arapça okuyorlardı. Ben, Molla Nâdir Efendi bir de Hafız vardı Türk, esasen başlangıcı onda okumuştum. Sonra hafız oradan gitti, ben Kürtçe'yi öğrendim.

Zaman: Kürtçeyi sonradan mı öğrendiniz?

T.D.: Evet. Çok kısa süre sonra öğrendim Kürtçeyi.

Zaman: Anadiliniz değil yani?

T.D.: Değil. Kürtçeyi öğrendikten sonra başladım hocadan Arapçayı, Kürtçe anlamıyla okumaya ve giderek ben Türkçeyi unuttum. Sürekli Kürtçe konuşuyordum çünkü. Kürt öğrenciler arasında. Orada Kürt öğrenciler yani çevreden gelen öğrenciler köylü tarafından idare edilirdi. Camide yatıp kalkardık. Ve RÂTİP denen bir yöntem vardı. O yöntemle kazanlar içerisinde besin maddeleri, yiyecekler toplanırdı ve karıştırılırdı. Etli, sütlü, tatlı hepsi aynı kazanın içinde karıştırılırdı. Sonra bölüştürüldü. Herkes tabağına, tabağı olmayan ekmeğinin üzerine, lavaş denen bir açık ekmek vardı. Bu şekilde bir geçim sağlanırdı. Oradaki öğrenciler, oradaki mollalar tarafından yetiştirilirlerdi, okutulurlardı. Bir usul vardı o zaman. Şafilerin uyguladıkları, izledikleri bir usul. O usule göre okutulması gereken derslerin tümü, okutulmak istenirdi, ama tümünü sonuna kadar götürmek mümkün olmazdı, çünkü, oradaki yöntem çok ağır ve yavaş giden bir yöntemdi. SARF ve NAHV ile yani bir Arapça gramerle 15 yıl uğraşılırdı. Yani

15 yıl ona harcandıktan sonra okutulacakların tümünü bitirmek mümkün olmazdı. 12 İLİM sayarlardı çünkü. O 12 İLMİ sonuna kadar götürmek mümkün olmazdı. Ama benim bir hedefim vardı. Babam belirlemişti o hedefi. Kafama aşılamıştı. "Basra ve Kuffe'de olmayacak ölçüde ÂLİM olacaksın." Öyle bir hedefe ulaşmak için zamanım da yoktu. 15 yıl vereceksiniz; gramerle uğraşacaksınız. Ben çok kısa aralıklarla sarfı, nahvi bitirdim. Onların 12 İLİM dedikleri ilimlerin tümünü bir iki yıl içerisinde bitiriverdim.

Onların en son kitapları olan Cem-Ül Cevami'i okudum. Cem-Ül Cevami Usulü'l-Fıkıh'tan. Onu bitirdim. Fakat ben kendimi hep Türk olarak bilirdim. Türkçeyi bilmediğim halde... Söverlerdi: "ne kadar Türk varsa anasını avradını" diye. Ben de o zaman başlardım "ne kadar Kürt varsa anasını avradını" diye. Böyle bir şey aşılanmıştı bana. Ben madem ki, Türküm, öyleyse Türklerde geçerli olan Hanefi mezhebinin usulüne göre okumalıyım dedim. O nedenle çıktım Kayseri, Adana, Sivas'ta bulabildiğim hocaların yanına gittim okumaya. Onlar güçlük çekerlerdi dilimden dolayı, çünkü Türkçeyi çok az biliyordum. Fakat o usulle de yani Hanefi usulünce de MÜCAZ oldum. İcazet verilen kişiye MÜCAZ deniyor. İcazet deniyor. İcazet alınacak düzeye Hanefi Usûlünce de ulaştım. Bu arada askerliğim gelmişti. Askerlikten önce gittim girdim Müftülük, vaizlik sınavlarına. Dediler ki, sen çocuksun; çok iyi biliyorsun ama biz çocuğu müftü, vaiz yapamayız. Sen şimdi askerliğini yap gel, ondan sonra... Ben askerliğimi yaptım, bu arada Türkçeyi öğrendim, askerlikte. Askerlikte, Türkçeye çalışmıştım. Çünkü askerliğim biraz iyi olmuştu.

Zaman: Nerede askerlik yaptınız efendim?

T.D.: Kütahya'da ve Adana'da İncirlik'te yapmıştım.

Zaman: Hangi yıllar olduğunu hatırlıyor musunuz?

T.D.: 55-57 başlarında olmuştu. İyi Türkçe konuşmayı askerlikte elde ettikten sonra İstanbul'a geldim. İstanbul'da Üçbaş ve İsmailağa medreseleri vardı. Bir derneğin organizasyonunda Arapça eski usulle talebe yetiştiriyorlardu. Müftü, vaiz yetiştirme yoluna gidiyorlardı.

Zaman: Karagümrük'te değil mi efendim?

T.D.: Çarşamba'da. Orada kimi derslere hoca bulunamamış. Mesela Mantık'tan, Kelâm'dan, Usûl-u Fıkıh'tan falan hocalar bulunamamış. Kendimi orada buldum. Orada yüksek düzeyde sayılan dersleri okutmaya başladım, birkaçını bir arada okutmaya çalıştım. O zaman Mahmut Bayram vardı. Vaizdi, oranın hocaları arasındaydı. Hatta sonra alçakgönüllükle benim derslerime de devam etti. Ben de okumuştum ama öyle okumamıştım diyerek. Salih Şeref vardı. Yani İstanbul'un ileri gelen hocaları ile de görüşüyorduk. Onlar da kimi derslere geliyorlardı ama aşağı düzeydeki derslere geliyorlardı. Orasını o şekilde götürdükten sonra gidip bir de müftülük, vaizlik sınavlarına katılmayı düşündüm ve katıldım

öğrencilerimle birlikte. Onlardan da birçoğu kazandı. Fakat ortaya bir şey çıktı: İlkokul diplomam yok, tayinim yapılamayacak. İlkokul diploması nasıl alabilirim? Tarih, coğrafya falan güzel ama, öbür bilmiyorum. Sınava girdim, tarih, çoğrafya sorularını falan verdim. Mahmutpaşa İlkokulu'nun dışardan bitirme sınavlarına girdim. Neyse diplomamı aldım. Kısa zamanda diplomayı almamış olsaydım, müftülüğe atamam yapılamayacaktı. İlk görevim Tekirdağ'da oldu.

Zaman: İlk vazife alışınız hangi yılda efendim?

T.D.: '58'in sonları idi.

Zaman: Peki onun bir öncesine geçsek, sizin yetiştirdiğiniz talebeler arasında belli mevkilere gelmiş kimseler var mı?

T.D.: Evet, müftü, epeyce vaiz var.

Zaman: Medresede okuttuklarınızdan bahsediyorum. Kim bunlar, şu anda aklınızda olan var mı?

T.D.: Mesela, İzmir Karşıyaka müftüsüydü şimdi emekli olan galiba. Abdullah Arılık vardı. Sizin *Zaman* gazetesinde zaman zaman yazılar yazdığını söyleyen, çeviriler yapan Salih Uçan benim talebelerim arasındaydı. Ki, o çocuk çok zeki bir çocuktu. Arapçayı çok iyi bilir. Yani adlarını anımsayamayacağım epeyce öğrencim.

İlk görevim Tekirdağ'dı. Sonra, müftülük ve ondan sonra müftülükte sürgünler. Sürgünlerin başlaması Atatürkçü çizgideki davranışlarım yüzünden olmuştu.

Zaman: Hangi yıllara rastlıyor ilk sürgünleriniz?

T.D.: 62-65 yıllarına. Alışılmadık bir müftü olmuştum. Nedeni şuydu: Ben Sivaslı sayıyordum kendimi. Sivas camilerine gidip gördükçe bakıyordum rahleler oraya buraya asılmış, çok berbat.

Bunlar niye burada duruyor falan diyordum. Ondan sonra imamları vardı. Abdestlerini tutamayacak kadar yaşlıydı bunlar. Daha göreve gelir gelmez haftasında 15 tane imamın görevine son verdim. Bunlar zengin insanlardı. Bunların çoğunun oğulları yargıç, doktor ve daha başka etkin görevlerdeydi. Tabii bunlar bana orada sorun çıkardılar.

Çirkinlikleri gidermek, camileri park yerine getirmek, Sivas'ın köylerini ağaçlandırmak yoluna gittim. Bana dediler ki, "müftülük şeyi, lojmanı yapın işte, ondan kendiniz de tanır yararlanırsınız" diye. Müftülük lojmanı yapmak yerine, hastane önerdim, konuştuk orada. İşin başına geçtim, o hastane, göğüs hastalıkları hastanesi, ki, şimdi çok güzel bir hastanedir. Onun için köylerden, ilçelerden buğday toplama yoluna gittim. Sonra onlardan, imamlardan beklemedikleri şeyleri isteyince imamlar, söylenmeye başladılar. Toplu halde sinemaya götürüyordum. Kurs açmıştım. Ülkede imamlar için ilk kez yetiştirme kursları sayılabilir, öyle sanıyorum orada. Ki, imamlar, halkın eline bakmasın, halka muhtaç

duruma gelmesin diye. Onlara konferans vermeyi, grup çalışmalarını öğretme yoluna gitmiştim. Milli Eğitim'le işbirliği yaparak diploma sağlamaya yönelmiştim ki, çoklarına almıştık. O da eklenince ve sıkıcı bulununca söylendiler, "bu müftü kâfirdir" dediler. Hatta "komünisttir" dediler. Fakat benim komünistliğimin söylenmesi Atatürk'e çelenk koyma işinde oldu. Ve şöyle gelişti: Kursun açılışında, ki bunlar çok zayıf bütçeli insanlardı. Ben bunlara karavana veremezdim, askeriyeden sağlattırıyordum. Komutan dedi ki, "bir koşulla ancak ben bunlara karavana verebilirim: Atatürk'e götürüp çelenk koyarlarsa..." İyi ama nasıl olur? Bunlara nasıl yaptırılabilir bu? Geldim topladım dedim ki, "Bakın ben sizi hiç zorlamıyorum. Ya karavana ya da Atatürk'ün önüne gidip saygı duruşunda bulunma, ikisinden birini seçeceksiniz. Seçmek size ait" dedim. Onlar kendileri aralarında konuşmuşlar, sonra imamlar, vaizler falan saygı duruşunda bulundular fakat arkasından komünistliğim iddiaları doruğa yükseldi. Arkasından bir baktım nakiller. Orada burada yani sürekli nakil. Çıkıyor, durduruyorlar. En son Halk Partisi'nin hışmına uğradım. En büyük darbeyi ben Halk Partisi'nden yedim. Şaşılası bir şeydir ki, kendim de Halk Partili olarak ileri sürülüyordum.

Zaman: Peki efendim o yıllarda Marksist düşünceyle hiç karşı karşıya gelmiş miydiniz?

T.D.: Hiç ama hiç. Hatta solun S harfinden bile ürperiyordum. Yani ben nasıl solcu olabilirim? Sadece solcu olmak bile beni son derece tedirgin ediyordu. Bu olamayacak şeydi. Nasıl solcu olurdum? Ama benim bu Üçbaş medresesinden, okuttuklarımdan ya da öğrencilerimin öğrencilerinden biri geldi o sırada "hocam sizin yanınızda biraz daha okumak istiyorum" dedi. "Yalnız burada bana bir imamlık verir misiniz?" dedi. Ben de kazandırmak istedim. Onu imamlık sınavına koydum ama kazanamadı, istediğim halde kazanamadı. Bir baktım, imamlığı kazanamamış olan Kâzım Özçiçek benim yerime müftü atanmış, ben de Sinop'un Türkeli ilçesine sürülmüşüm. 300 haneli falan bir yer. Ve de suçlamalarla. O zaman *Yeni İstanbul, Yeni İstiklal* diye birtakım gazeteler, mecmualar falan vardı. Orada komünistliğim, içkiyi severliğim yazıldı sabaha kadar içki içmiştim ki, ağzıma damlasını koymuyordum. Yani içkiyle miçkiyle hiç tanışmamıştım.

Zaman: Böyle bir içki içiyor söylentisi çıkarıldığına göre, içki içenlerle haşır neşirliğinizden dolayı olabilir mi?

T. D.: Olabilir. Ama şu da gerçek değildi. Diyorlardı ki, falanca gazinoda bulundu. Ben hiç gazinoya gitmedim. O dedikleri gazinoyu hiç tanımıyorum, sordum, bu gazino nerede. Akşam oralardaymışım; tanımak, görmek istiyorum...diye. Dedikleri yerlerde kesinlikle bulunmuşluğum yoktu. Ama gerçekten içki seven dostlarım vardı. Onlarla birarada bulunabiliyordum. Ama benim işte sol dünya görüşüyle tanışmam Sinop'un Türkeli ilçesinde oldu. Bir öğretmen Ali Şarap-

çı adında. Ben maaşım yetmediği için kentin çok uzağında bir kulübeciği seçmiştim, kiralamıştım. Orada bulunuyordum. Çok berbat bir durumdaydım. O Ali Şarapçı, öğretmen, karnı burnunda karısıyla birlikte gelip yardım etmişti. Onarılacak yerleri onarmıştı. Badana yapılacak yerlere badana yapmıştı. Onun için de komünist diyorlardı. Ben de diyordum ki, ne kadar iyi bir adam, keşke komünist olmasaydı. Sonra dedim ki, "Yahu bana hep komünist diyorlar, şu komünist kitapları nasıl şeylerdir bir bakayım, göreyim". "Ali Bey şu komünist kitaplarını getirir misin dedim, ben de onları okumak istiyorum." İşte tanışmam ondan sonra oldu. Lenin'in *Değer Teorisi* falan vardı. O zaman Sosyal Yayınlar'dan çıkan *Felsefenin Başlangıç İlkeleri* vardı. Buna benzer kitaplar vardı. Ben anlamazdım bunları, o bana öğretirdi. Benim de böyle ders okuma okutma alışkanlığım olduğu için o kitapları bir ders okur gibi okumuştum. Fakat orada da durdurmadılar. Halk beni çok seviyordu. Diyanet, müfettiş göndermişti. Diyanet İşleri Başkanı gazetelerde hakkımda açıklama yapmıştı. Diyanet İşleri Başkanı o zaman İbrahim Elmalı'ydı. İbrahim Elmalı beni çok ağır biçimde suçlamıştı solculukla, komünistlikle. Sonra aldım okudum, baktım, inceledim. Matematiği nasıl okursun, öyle. Abartılacak birşey olmadığını gördüm. Ama neymiş bir şey veriyorlar, bir ipucu veriyorlar. Çok açık söyleyeyim bir komünist partisi kurulsa girmem. Bilmem ne olsa girmem. Ama kafalarda oluşturulan o şeylerin tersine birtakım şeyler buldum. Bilinmesi gereken şeyler buldum. Ne güzel dedim bunları da öğrendim. Çünkü öğrenmek, bilmek çok güzel şeyler. Bunları da o arada öğrendim.

Zaman: Peki şunu sorayım, Marksist diyebileceğimiz, yahut komunist fikirlerle sizin o güne kadar bildiğiniz İslami düşünce. Bunlar sizde bir tezat meydana getirdi mi? Bir çarpışma sözkonusu oldu mu?

T. D.: Hayır, o açıdan hiçbir şey incelemedim. Ben o zaman dünyayı tanımaya çalışıyordum. Elimdeki gereçler, İslamdan vardı, Marksizmden vardı. Başka şeylerden vardı, nereden hangi şeyi bulursam, içinde bulunduğum toplum, dünyayı, daha iyi değerlendirmeye çalışıyordum çünkü, içimde çok birikimler vardı. Çözümlemek istediklerim vardı. Onları nasıl çözümleyebilirim diye bir çabaya girişmiştim. Hatta zamanım yoktu. Acaba ölümlü yaşamım bitinceye kadar ben hepsini bitirebilecek miyim diye böyle gece gündüz, bir öğrenci sınava girecekmiş gibi sabaha kadar okumaya çalışıyordum. Burada da doğubilime yöneldim, etnolojiye yöneldim, çevrilmiş olan ne kadar kitap varsa, onları elde etmeye yöneldim. Okudum. O ayrı bir dünya açtı önümde. Sonra inanç sarsılması oldu bende. Benim bu inanç sarsılmasıyla müftülükte kalmam olamaz. Yani mümkün değil. Şimdi ben halka ne söyleyebilirim? İnsanlara ne söyleyebilirim? Geliyorlar önüme böyle saygı gösteriyorlardı. Onların niye saygı gösterdiklerini biliyordum. Bu da beni çok incitiyordu. Müftülükten ayrılmaya karar

verdim. Çöpçülüğe başvurdum. 65 yılında. Bu arada Diyanet İşleri Başkanlığı'ndan çok değerli bir dostum Tevfik Ersan ile karşılaştım. "TRT var. TRT'de sana göre yer bulunur" dedi. "Bunu kim sağlayacak?" dedim. "Benim hiç tanıdığım yok." "Sayın Gerçeker bunu sağlar" dedi. Adnan Öztrak'a mektup yazarsa bunu sağlar dedi. Çünkü "Adnan Öztrak'la arası iyi" dedi. Ondan bir mektup götürdüm ama işe yaramadı. Fakat Turhan Feyzioğlu'yla benim yakınlığım vardı. O zamanki çizgim Atatürkçüydü. Turhan Feyzioğlu'nun aracılığıyla Orhan Öztrak'tan mektup alıp götürdüm. İşte o işe yaradı. TRT'ye geçtiğimde beni götürdüler ambar memurluğuna verdiler. Malzeme memurluğuna verdiler. Koruma memurluğuna verdiler. İşimi doğru dürüst yapamadım. Çünkü, fiziğim elverişli değildi. Evrak memurluğuna verdiler. Onu biraz başarmaya yöneldim ama bir yayına geçeyim istedim, geçtim ve sınavlara girdim, prodüktör oldum. Epey bir zaman da prodüktör olarak çalıştım.

Zaman: Özgürken, Marksizmle tanışmazdan önce bir Atatürkçü çizginiz var. Siz o zaman kendi ifadenizle imamlarınızın Atatürk'ün büstüne çelenk koymakta zorluk çektiğini belirtiyorsunuz. Sizdeki müftülükle Atatürkçülüğünüz arasında bir sürtüşme var mıydı? Bu bir, ikincisi, Marksizmi tanıyıp da İslamiyet noktasında birtakım inançlarınızda sarsılmalar meydana geldikten sonra, Atatürkçülükle aranız ne hale geldi? Yani bir Marksistin mi daha rahat Atatürkçü olması mümkün oluyor, yoksa bir müftü olarak mı daha rahat bir Atatürkçülüğünüz vardı?

T. D.: Şimdi benim müftülüğümdeki Atatürkçülüğüm yorumcu bir nitelikte olduğu için birtakım yorumlarla İslamın yaşanabilir bir duruma getirilebileceğini düşünüyordum. Atatürkle tam anlamıyla bağdaşık değildim, İslamdan dolayı. Ama, ben küçüklüğümde bile imana karşı bir başkaldırı içindeydim. Örneğin Tanrı'yla kavga ederdim. Bir kız vardı çarpık çurpuk "Tanrım ben senin yerinde olsaydım bunu böyle yaratmazdım" derdim. Sonra "bu kölelik niye Kur'an'da var" derdim. Ama arkasından "tövbe estağfurullah" derdim. Atatürk söz konusu olunca da "işte benim için bu, peygamberden bile daha üstün" derdim ama arkasından "tövbe estağfurullah" derdim. Şöyle düşünüyordum: "Bu insan Türkiye'nin kurtuluşunu sağlamasaydı, biz camilerde kalamayacaktık. Camilerimiz olmayacaktı, ibadet olmayacaktı, Türkiye'de birçok şey olmayacaktı." Bu açıdan bakıyordum. Kuşkusuz Marks'ın getirdiği dünya görüşü içerisinde böyle bir düşüncenin, yani İslamcı Atatürkçü çizgimin bir yeri olabileceğini sanmıyorum. Şunu hemen belirteyim o sol kitapları okuduğum için inancımda sarsılma olmuş değildir. Yani onun hiç mi hiç etkisi olmadı. Bende inanç devrimi neden oldu? Ya da neden inançsızlık oluştu? Onu belirteyim. Doğubilime yönelmiştim. Çok büyük kütüphanelere gittim. O zaman ben İslamın kökenini gördüm, okudum. Söy-

lencelerde de okudum. Bir gün Sümer efsanesi ile karşılaştım. Sümerlerde bir Tufan efsanesi. Baktım Tevrat'ta var, Kur'an'da var. Bu bir efsane, Sümer efsanesi, nasıl olur da Tevrat'ta, Kur'an'da olabilir? Milattan Önce 3 bin yıllarında kaleme alındığı sanılıyor. İslamdan, hatta Tevrat'tan çok önce. Peki bunlardaki olan, Kutsal kitaplarda ne arıyor? Sonra Hammurabi Yasaları'nı aldım, onunla Tevrat arasında karşılaştırma yaptım. Baktım Hammurabi Yasaları'nın kimi maddeleri Tevrat'ta aynen geçmiş, ondan sonra Kur'an'a da yansımış. Peki bu ne? Bunlar Allah sözüyse? Yani sarsılmalar benim öyle başladı. O Marks'ın kitaplarıyla hiç olmadı. Şunu da belirteyim. Bugün Marksist şeriatçılar İslamcılar var. Aslında denir ki Marksizmin temelinde kuşkusuz bir maddecilik var. Materyalizm var. Materyalizm olmadığı zaman Marksizm olamaz. Peki Marksizmle, materyalizmle İslam nasıl bağdaştırılabilir? İşin o noktası unutuluyor.

Zaman: Siz müftüyken de Atatürkçü bir çizgiye sahiptiniz bir yere kadar. İslamiyetle de Atatürkçülüğün zaman zaman çarpıştığının farkındasınız. Ondan sonra bir inanç sarsılması, sol dünyayla bir tanışmanız oldu. Bu tanışmadan sonra Atatürkçülüğe bakışınız nasıl oldu? Daha rahat mı kabul ettiniz, birtakım güçlükler mi oldu?

T. D.: Şimdi ben Atatürkçü olduğumu söyleyemiyorum. Çünkü ortada Atatürkçü olduğunu söyleyen bir dolu kimse var. Anayasa'nın 24. maddesini koyan, zorunlu din dersini getirenler de Atatürkçüydüler. Devlet radyo ve televizyonundan Kur'an okuyan vaiz gibi konuşan devlet adamları var. Bunlar da Atatürkçülüğü doruk noktada sergilediler. Bunlar Atatürkçüyse... Gelmiş geçmiş en büyük liderlerden sayıyorum. Gerçekten Türkiye için bir şans olarak bir kılavuz olarak gördüğüm, keşke birlikte yaşasaydım dediğim Atatürk'ü onların kalıplarında görünce, onlar sahip olunca, onlar biz Atatürkçüyüz deyince ben Atatürkçüyüm diyemiyorum. Yani bir kere o çizgiye girmiyorum. O zaman Atatürk'ü dinsiz göstermemeye, öyle sevmeye çalışırken, şimdi Atatürk'ün kesinlikle dinsiz olduğuna inanıyorum. İnanıyorum değil görüyorum. Bir *Medeni Bilgiler*'e baktığınız zaman onları görüyorsunuz. Afet İnan'ın yayınladığı Atatürk'ün el yazmalarına baktığınız zaman bunları görüyorsunuz. 1937 yılındaki sözleri, "ben devlet yönetimindeki siyasetimi gökten indiği sanılan kitaplardan almıyorum" ya da bu anlamda söylediği sözleri düşünüyorsunuz. Öyle bir kimsenin Müslüman olması, bana göre mümkün değildir. İslami açıdan da böyle değerlendiriyorum. Aslında sol dünya görüşü Atatürk'le daha çok anlaşır durumdadır. Fakat bugünün Marksistleri, Atatürkle anlaşmıyorlar, genellikle anlaşamıyorlar. Şeriatçıların anlaşamadığı gibi. Bir de tepeden bakıyorlar. Biz Atatürk'ü aştık diyorlar. Bence bu doğru değildir. Yani Atatürk bana göre dünyaya eşine az rastlanır bir biçimde laikliği getirmiştir. Yüzyıllara ancak sığabilecek nitelikteki devrimlerini kısa ara-

lıklarla getirebilmiştir. Yaşamamıştır, yaşatılamamıştır. Çünkü onun getirdikleri çok kimselerin çıkar alanlarıyla çatışmıştır. Yaşamasına olanak vermemişlerdir. Özgürlüğümü kısıtlamak istemiyorum, sınırlamak istemiyorum. Onun için de bir dernekte bile yer almamaya dikkat etmişimdir.

Zaman: Peki, insan hak ve hürriyetlerinden söz ediyoruz. Acaba kısıtlanmasına taraftar olduğunuz birtakım hürriyetler birtakım haklar var mı? Yani daha doğrusu şu şekilde diyebiliriz. İnsan dediğimiz varlığa baktığınız zaman, kin duyabildiğiniz veyahut tahkir etmek istediğiniz, birtakım haklarının olmamasını arzu ettiğiniz birtakım şeyleriniz olabiliyor mu?

T. D.: Şimdi ben bir kere kinden yana değilim. Benim dünyamda kesinlikle kin yok. Dini açıkça karşıma almış durumdayım. Ancak din inanırlarına, imanlılara, en küçük kinim yok. İnsanlara sınırsızca hak ve özgürlük verilmesinden yanayım. Hak ve özgürlüklerin sınırı bence yalnızca hak ve özgürlüklerdir. Yani sizin hak ve özgürlükleriniz benim hak ve özgürlüklerime geçmemekle, saldırmamakla ancak sınırlı olabilir. Bu hak ve özgürlükler, inanç özgürlüğü, düşünce özgürlüğü, benim eğer insanlığa önerdiğim dünya gerçekleşmiş olsa, orada o özgürlüklerin tümü, insanca çok daha yaşanabilir diye düşünüyorum.

Zaman: Peki İslamiyete muhalefetinizi zaten sohbetimizde ortaya koydunuz. Bu muhalefet sizde ne zaman başladı sorusuna da cevap verdiniz: Bu muhalefeti üstlenirken bir reformist misiniz, yoksa tamamen başka bir safta mısınız? Aslında bu soruya da cevap verdiniz. Yani İslamiyetle ilgili söylediklerniz. İslamiyete bir yenilik getirmek, onu yanlışlarından kurtarmak değil, tamamen kökten bir red olup, karşı safta yer aldığınızı ifade ediyorsunuz değil mi?

T. D.: Bunu şöyle anlatabilirim: Ben bir zamanlar reformcu, daha doğrusu yorumcu bir çizgide oldum. Kısa bir süre için oldum bu çizgide. Ama şimdi bana göre İslamın yorumlarla kurtarılabileceği hiçbir yanı yok. Yani İslam bir giysiyse bana göre, artık onun yamanmaması, orasından, burasından esnetilerek giydirilmemesi gerekir insanlara. O elbiseyi insanlar çıkarmalı bir yana koymalı. Bana göre Atatürk Cumhuriyeti'nde bu yapılmak istenmiştir. Mahmut Esat Bozkurt'un dile getirdiği Medeni Kanun'un gerekçesinde de buna ilişkin açıklama var.

Zaman: Dine karşı olmak sizce ne kazandırır derken daha ziyade şunu söylemek istiyorum: Din, cemiyette ve insanda belli bir boşluğu doldurmuş. Bunu çekip aldığınız zaman boşluk meydana gelmesi tabii, bu boşluğa neyi doldurmak istiyorsunuz? Buna teklifiniz nedir diye bir sorum var.

T. D.: Şimdi bence din insanlığa çok şeyi yitirtmiştir. Dinsizlik ne kazandırır? Önce bu yitirilen şeyleri bir daha yitirme durumuna düşmemeyi kazandırır. Dinler neyi yitirtmiştir? Bana göre dinler insanlara gözyaşı getirmiştir. Ölümler getirmiştir. İslam da bunların arasındadır. Bugün Yahudiler eğer Filistinlilere birtakım

zulümler yapıyorlarsa bence bunda Yahudiliğin içindeki Yehova'nın Tevrat Yehovası'nın insanların kafasına aşıladıklarının çok büyük payı vardır. "Gidin, vurun, öldürün, acımayın" en çok, büyük etkisi vardır. İslam öyle olmuştur. Muhammed döneminde de öyle olmuştur. Ebu Bekir döneminde, daha sonraki dönemlerde de. Ebu Bekir döneminde, "Ridde" (dinden dönme) olaylarında belgelere göre ateş havuzları açılmıştır. O ateş havuzlarına insanlar inançlarından dolayı atılmış, yakılmışlardır. Muhammed'den sonraki dönemde, Osman döneminde bir Cemel Olayı'nı anımsıyoruz. Bu Cemel olayında iki yanda da Muhammed'in arkadaşları vardı. Bir yanda 400 kadar "biat-ı Rıdvan"da bulunmuş olan kişi vardı. Başlarında Ali, Muhammed'in damadı. Öbür yanda, yine cennetle müjdelenmişler vardı. İki kesim birbirlerine saldırıyorlardı, öldürmek için ve o olayda tarihlerin bizlere kaydettiğine göre 15 bin kişi hayvan boğazlanır gibi boğazlanmıştır. 656 yılında. 13 bin kişi Âişe tarafından, 2 bin kişi de Ali tarafından. Şimdi bunlar ki, Muhammed'in "Eshabi Kenmucûmi bi eyyıhimiktedeytüm ihtedeytüms" yani "benim ashabım birer yıldız gibidir, hangisine uyarsanız doğru yolu bulursunuz" dediği birer yıldız saydığı kişilerdi. Bunlar böyle olunca ondan sonra aynı tutumu sürdüren kimselerin bulunması şaşırtıcı değildir. Ondan sonra görüyoruz neler yitirtmiştir din? Aklın, bilimin yolunda olmaya çalışan birçoklarının öldürülmesine neden olmuştur. Çünkü irtidat yani dinden çıkma bütün mezheplere göre ölüm hükmünü içine alıyor. Mezhepler arasında ihtilaf yok. Sadece istilabe yani tövbeye davet gerekli mi, gereksiz mi? Bu konuda tartışıyorlar. Yoksa bir insan eğer düşüncelerinde bir gelişme olmuş, inancında gelişme olmuş ya da inançsızlığa düşmüşse ya da bir başka inanca geçmişse bunun mutlaka öldürülmesi gerekiyor. Kur'an ve hadis hükümlerine göre. İslamda öyle. Diğer dinler de böyle. Bu açıdan insanlığa bir şey vermemiş, yitirtmiştir. Bir İsa, bir yanağına vururlarsa öbür yanağını uzat derken, öbür yanda diyor ki, "ben dünyaya barış için gelmedim, savaş için geldim". Bu da İncil'den. Din ölüm getirdiği için çok şey yitirtmiştir. İkincisi, insanların akıllarını ve duygularını prangaladığı için, hapsettiği için... Hiçbir Müslüman, İslam kardeşliğinin dışına çıkamaz insan hakları sözkonusu olunca. Hiçbir Yahudi'nin çıkamadığı gibi, Hıristiyanlık çok evrensel ve hoşgörülü bir din olarak sayıldığı halde, bir Hıristiyanın da eğer gerçekten o Hıristiyanlığa inanmışsa, kendi inanırlarının dışındakilere aynı hakları tanımış olabileceğini sanmıyorum. Yani durum böyle olunca bir kere bunun olmaması sağlanmış olur. Kazancı birincisi bu. İkincisi, yerine benim önerdiğim dünya görüşü eğer gerçekleşirse; o uygarlık gerçekleşirse; o uygarlığın iki tane ayağı vardır. Biri bilimdir, öbürü akıldır. Bir üçüncüsünü de eklemek mümkün; Derinleşmiş insanca duygular. Bugün birçoklarında yitirildiğini gördüğümüz o dostluk, sevecenlik, arkadaşlık... Çok daha derin boyutlarda insanlarda gelişir diye düşünüyorum.

Zaman: Peki aileniz ve yakın çevreniz yazılarınızı nasıl değerlendiriyor? Yani ailenizle bir ahenksizlik söz konusu mu? Yakın çevrenizle söz konusu mu?

T. D.: Babam benim bir imamdır. Babam tabii beni bir hedef için çalıştırmış. Ona göre ben bir kahraman olmalıydım. İslam kahramanı, din kahramanı olmalıydım. Şu anda babamla anlaşabildiğimi söyleyemem.

Zaman: Hayatta mı babanız?

T. D.: Evet, yaşıyor babam. 81 yaşlarında Ankara'da. Babam son derece karşı. Hatta çocuklarımı çağırıyor, "Eğer siz babanızın yolundan ayrılırsanız ben size ev alırım, şunu alırım, bunu alırım", bunları söylüyor. Babamı anlıyorum. İşte dediğim nedenden dolayı. O hedeflediği konumdan başka bir konumdayım. Onun dışındaki ailem, evimin bireyleri, yakın, uzak çevrem biraz da benim rahatsız olabileceğim ölçüde beni sever ve sayarlar.

Zaman: Bir de şunu diyorum. Üslubunuzda yarı mizahi alaycı bir hava var. Direkt mevzuyu alıp, mantık muhakeme çizgisi tamam ama. Biraz, sanki hafiften hafiften bir alay, karşısındakine yahu bak sen nelere inanıyorsun der gibi mizahî bir hava var. Ciddi bir üslup, yazılarınızın muhatabı noktasından daha faydalı olmaz mı, insanları daha fazla düşünmeye teşvik etmez mi?

T. D.: Dostum ben mizah yolunu, alay yolunu seçmedim. Bunu gerçekten söylüyorum. Yazılarımda eğer mizah, alay konusu seziliyorsa bu benim yöneldiğimin dışında bir olaydır. Yani konusundan kaynaklanıyor olmalı. Çünkü benim seçtiğim konu, bugünün insanına çıplak olarak anlattığım için, yüceltmediğim için, şimdiye kadar yapılanlar türünden bir sergileme olmadığı için bugünün insanına, bu insan dindar bile olsa alaylı gibi gelebilir.

Örneğin Tanrı'nın sekiz dağ keçisi üzerinde olduğunu söylüyorum yazımın başlığı. Bir taht var. Onun üstünde, o sekiz dağ keçisi üzerinde onun üzerinde de Tanrı. Bugünün insanı bunu nasıl algılar? Ancak mizah gibi gelir. Oysa hadis aynen böyle. "Alayemaniyeti avalin" diyor. Yani sekiz dağ keçisinin üzerindedir. Bu hadisler *Kütüb-u Sitte*'de yer alan hadislerden. Öyle, İslam dünyasında "bu hadis de ne oluyor?" denemeyecek türden hadisler. Ve ben hadisleri de hep İslam dünyasında en sağlam kabul edilenlerden aldım. Ben hadisçi, fıkıhçıyım. Bu hadis bilimine, yani bir hadis ne ölçüde doğru olur, ne ölçüde olmaz onu da bilirim, hadis tenkidini bilirim. Dikkat ediyorum; sağlam hadislerin dışındaki hadislere yer vermiyorum. Oysa pekâlâ onları kullanabilirdim işime yarıyor diye. İşe yarar diye bir şeyi kesinlikle almıyorum. Ben din olayına son derece önem veriyorum. Ama nasıl önem veriyorum? Bir çevre sağlığına önem verenler nasıl önem veriyorlarsa, bir kansere önem verenler, nasıl önem veriyorlarsa, bir AIDS'e önem verenler nasıl önem veriyorlarsa, onlar gibi ama onlardan çok daha fazla, yani "insanlığın yaşamından artık bu çıkmalı" diyorum. Onun için ciddilik veriyorum ve kesinlikle alay sözkonusu değildir. Bunlar üç aşağı beş yukarı aynı.

Ben *Kutsal Kitapların Kaynakları* diye beş ciltlik bir şey yazdım. Bir de *Kur'an Ansiklopedisi*. Temel kaynaklarından öğrenme fırsatını buldum. Bu ürünleri karşılaştırırken önüme şu çıktı. Dinleri şöyle ayırmak mümkün. Dinlerin kimi insanlığın yaşamına bütünüyle el atmıştır. Dünya yaşamına yatak odalarına varıncaya kadar girmiştir. Yahudilik ve İslam böyledir. Kimi de bu kadar el atmamıştır, sadece inanç dünyalarında vardır. Ama bir ceza hukuku, bir miras hukuku, bir devletler hukuku, bir bilmem ne hukuku türünden şeyleri yoktur. Hıristiyanlık böyledir. Ben insanlığın yaşamına bütünüyle el atmış olanları, insanlar için daha zararlı görüyorum. Aslında hepsi bana göre binlerce yıl öncesinin düşüncelerini, inançlarını taşıyıp getirmekte birleşiyorlar. Melekleri, cinleri ve diğer inanç biçimleriyle bağdaşıyorlar, birleşiyorlar. Biri falanca diyor, biri filanca diyor sözler değişiyor, ama öz değişmiyor. Hepsi aynı kalıptan.

Zaman: Müftülük yaptığınız dönemde doğrusu inancınızda bir sarsılma olmadan önceki dönemde kebdirle bir haşır neşirliğiniz oldu mu?

T. D.: Ben hiç zinayı tanımadım. İçkiyi tanımadım. Kumarı tanımadım zaten hiçbir oyunu bilmem.*

Teori
Ocak 1990, yıl 1, sayı 1

* Bu görüşme *Zaman* gazetesi tarafından yayınlanmadı.

DİNCİ YAYIN ÇEVRELERİNE YANITLAR (ZAMAN, MİLLÎ GAZETE, YENİ ASYA GAZETELERİ İLE YENİ DÜŞÜNCE, PANEL VE TEVHİD DERGİLERİ)

Millî Gazete'de Yayımlanan Yazı Dizisi Üzerine

"İşte Cevabım"

(Mahkeme kanalıyla bu yazının bir kısmı *Millî Gazete*'de yayımlandı.)

7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15 Kasım 1989 günlü *Millî Gazete*'de "Doğu Perinçek'in Müftüsü (!) Turan Dursun'a Cevap" genel başlıklı ve H. Kemal Özyürek imzalı bir dizi yazı yayınlandı. Bu dizinin ilk bölümlerinde, olmadık yalanlar savrularak çirkin biçimde suçlanıyorum, aşağılanıyorum ve belli bir çevreye hedef gösteriliyorum.

Hangi yazıma nasıl cevap?

"Turan Dursun'a Cevap" başlığını görünce: "Bana hangi konuda cevap veriliyor?" dedim kendi kendime. Ve hemen okumaya koyuldum. Bana yöneltilen bir sürü suçlamalar ve sövgüler arasında güçlükle seçebildim ki, benim "Muhammed'in doktorluğu"na ilişkin, hadisleri sıralamadan öteye gitmeyen, yorumsuz yazıma cevap(!) verilmek isteniyor.

Suçlama ve Aşağılamalar

Beni aşağılamak ve hedef göstermek için başvurulanların tümü, evet tümü yalan. H. Kemal Özyürek, benim için: "Alevi müftü..." diyor. Sonra: "O, hep sol bir askerî ihtilâlin özlemini çekti. Allah'ın işine bakın ki, 12 Eylül oldu. 12 Eylül onun ("onu" demek istiyor T.D.) hayal kırıklığına uğrattı. Halbuki sol bir ihtilâl olsaydı, kızılbaşlara büyük bir ikbal yolu açılacaktı..." diye sıralıyor.

Alevilik:

Ve ALEVİ değilim. "Sünni" ana babadan gelmeyim. Bu, bir gerçek. Dahası, "imam" olduğu ve Aleviliğe düşmanlıkla koşullandırıldığı için, "ALEVİLER"i, "YAHUDİLER" den, "HIRİSTİYANLAR"dan daha "kâfir" gören bir babanın oğluyum. Ben de, müftü oldum. "Alevi" olsaydım, beni "müftü" yapmazlardı. Bu da belli. Şimdiyse benim için hiçbiri geçerli değil. Ne "Alevilik-Kızılbaşlık", ne de "Sünnilik". H.K.Ö., "...Sol bir ihtilâl osaydı, kızılbaşlara büyük bir ikbal yolu açılacaktı..." derken, bir yandan da "mezhep kışkırtıcılığı" yapıyor. Anımsayın, bu ülkede nice acı olaylar oldu bu yüzden.

"Sol askerî ihtilâl özlemi":

Alevi olduğum nasıl yalansa, böyle bir özlem içinde bulunduğum da yalan. "Askeri ihtilâl"i benimsemem. Çok açık ve dürüst biçimde belirtiyorum: Ben hiçbir "ihtilâl"den yana değilim. Sağ ve şeriatçı bir "ihtilâl"den yana olamayacağım açık. "Sol bir ihtilâl" den yana da değilim. "İhtilâl" bana göre, benim benimseyebileceğim bir olay olamaz. Çünkü "ihtilal"ler gelirken, "kan"la, "ölüm"le, çoğu kez de "zulüm"le gelirler. Bunların hiçbirinin, benim benimsediğim dünyada yeri yoktur. "İhtilâl"ler geldikten sonra da, birtakım "karanlık"lar, "kapalılık"lar oluşur. Bu sırada türlü haksızlıklar yaşanabilir, yaşatılabilir. Benim benimsediğim dünyadaysa, bunlar olmamalıdır.

Ya Atatürk'ün ülkemizde gerçekleştirdiği?

Atatürk de ülkemizde köklü bir değişikliği gerçekleştirdi. Buna da "İhtilâl" deniyor. Atatürk'ün getirip yerleştirmeye çalıştığı ilkeleri, "Cumhuriyet ilkeleri"ni benimsiyorum. Hem de olanca gücümle ve bağlılığımla. Bu, bir "çelişki" midir? Böyle sayanlar olabilir. Bence, Atatürk'ün gerçekleştirdiği olayı benimsemeyi, bir "ihtilâl benimseme" saymak, yüzeysel bir değerlendirme olur. Bu olayla gelişip olgunlaşan, tümüyle olmasa bile toplum yaşamımıza geçirilen devrim ve ilkelerden yana olmayı, bir "askerî ihtilâl"den yana olmakla hiç karıştırmamak gerekir. Bu devrimler, ve ilkeler, toplumumuz için bir yüz akıdır. Hedefi: "Çağdaş uygarlık". Bunları benimsemek, çağdaş uygarlığı benimsemektir. İnsan aklından, bilimden yana olmaktır. Bunlar yokken "yasa" olarak şeriat dogmaları vardı. Değişen yaşam koşullarına uymuyordu. Mecelle'de yer alan "zamanın değişmesiyle ahkâm de değişir" ilkesi bir aldatmacanın ürünüydü. "Değişme", önemsiz ayrıntılardaydı. "Temel ahkâm"da bir değişme olamazdı. Ne ayet, ne de "hadis" değişebilirdi. Yüzlerce yıldan bu yana sürüp gelen eski elbise, insanlığa, insanımıza göre bir elbise olmaktan çıkmıştı artık. Gövde büyümüştü. Zamana uydurulsun diye, katı kalıpları biraz gevşetmek için bir sürü hadis uydurulmuştu. Mevzu hadisleri derlemiş olan birçok kitap var. (İbn Cevzî'ninki, Süyutî'ninki, İbn Teymiyye'ninki, Ali el Kârî'ninki... Bunların ve daha nicelerinin topladıkları "mevzu", yani uydurma hadisler, hadis uydurmacılığının nerelere, hangi bo-

yutlara vardığını gözler önüne seriyor.) Bu uydurmacılık yetmedi; eski elbiseyi biraz giyilebilir duruma getirmek için; olmadık biçimdeki zorlamalı "yorum"lara başvuruldu. Eski elbiseye "yama"lar yapıldı bu yorumlarla. Orasını burasını esnetme çabaları gösterildi. Ama, her an değişen koşullarla gelişen, devleşen gövdeye bir türlü olmuyordu. İşte bunu gören genç Cumhuriyet yönetimi, bu elbisenin çıkarılıp bir yana konulmasına, tarihe gömülmesine karar verdi. Bu amaçla modern dünyadan yasalar alınıp yürürlüğe kondu. Bunu, dönemin Adliye Vekili Mahmut Esat Bozkurt, Türk Medenî Kanunu'nun gerekçesinde pek güzel dile getirir. Sonra da "Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir" ilkesine uygun olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi"inde, "Tanrısal irade'yle değil; toplumun kendi iradesiyle, "insan iradesi"yle yasalar geliştirildi, kabul edildi. Yasalarda yetersizlikler elbette olabilir. Ama hangi kaynağa dayandığı önemli. Burada dayanak, "insan"dır ve gelişen yaşam koşullarıdır. Daha güzel bir dünyaya doğru ilerlendikçe yasalar da ona uygun olacaktır. Bunu savunmak dinamizmi savunmaktır, insanı insan yapan akılcığı savunmaktır. Cumhuriyet devrim ve ilkelerinden önce insan aklı "mahbus"tu. Dahası, "zincire vurulu"ydu. İstenmiştir ki akıl, "hapishane"sinden ve "zincir"inden kurtulsun. Nasıl bundan yana olunmaz? Şunu da belirtmeliyim: Hem "Atatürkçüyüm" diyen, hem de "Atatürk'ü "dinci-İslamcı" gösterme çabasında olanlar vardır. Bunlarla karıştırılmamı istemem. Benim dünyam için Atatürk'ün ve getirdiklerinin anlamı başkadır. Bu konuyu biraz uzunca yazdım. Çünkü İslamcı çevrelerin bana olan "kin" ve düşmanlıkları, ilkin, Atatürk konusundan kaynaklanmıştır.

Bana ilişkin bir başka yalan:

H. Kemal Özyürek, şunları da yazıyor: "Benim merak ettiğim bir şey var. Turan Bey'in asıl ismi Mehmet olduğu halde, bu ismini hep saklıyor. Neden acaba? Hz. Muhammed'e olan düşmanlığından mı, Mehmetçiğe olan düşmanlığından mı?"

"Mehmed adı": Bu yazıyı okuyan, "bunları yazan adamın kimliğini, müfusuna değin biliyordur ki böyle yazıyor!" diye düşünebilir. Düşünmekte de haklıdır. Yalanın bu kadarının da olabileceğini nereden bilecek?

Gerçeğe gelince: Benim "Mehmet" diye bir adım hiç olmadı. Ne nüfus kimliğimde, ne ailemde, ne çevremde böyle bir adım oldu. "Muhammed"e nasıl baktığımı hiç saklamadım. Adım "Mehmet" olsaydı hiç kullanır mıydım; bilemem. Ama yok işte böyle bir adım. Yazı karşısında bir an dona kaldım. Sonra kendimi toparlayıp, İslam şeriatının "Sünnet-i Seniyye"sinde "yalan üretme"nin nasıl olağan olduğunu anımsadım? Kısacası: "Alevi" olduğum, "sol askerî ihtilâl özlemi içinde bulunduğum" yolundaki yalan gibi bu yalanı da uydurup yazıyordu Özyürek.

Peki bu yalanı niçin uydurmuş olabilir?

Sorunun karşılığı, yazısından kolaylıkla çıkarılabiliyor: Amaç, beni "Mehmetçik düşmanı" da göstermek.

Bu yalanları uyduran ve birçok ilkel, aşağılayıcı anlatımlarla bana seslenen, yazı yazan bu H. Kemal Özyürek kimdir?

Bilmiyorum. Said-i Nursî (Kurdî) için "Bediüzzaman" (bir anlamıyla "zamanın olağanüstü", bir başka anlamıyla da "zamanın yaratıcısı") dediğine ve "Risale"sindeki abuk sabukları "doyurucu, mükemmel izahlar" diye sunup yer verdiğine göre "NURCU" denen "şâkirt"lerden olabilir. Eğer öyleyse ve gençse, bana olan hıncı, eski "şâkirt"lerden kalma olabilir. 1960'lı yıllarda, bana yönelttikleri baskı ve korkutma çabalarını, bindiğim otobüsü durdurmaya ve beni öldürme girişimine dek vardırmışlardı. Bunu o eskilerden öğrenmemişse sorup öğrenebilir. Ama şunu da öğrenebilir ki, beni yıldıramamışlardır. Hiçbir aşağılık yöntem, yalan, korkutma, beni benimsediğim yoldan döndüremez.

H.K. Özyürek kimse, bir "İslam kahramanı" olarak sivrilme hevesini taşıyor olabilir. Eski İslam "polemikçiler"inin hep yaptıkları gibi, bana bir "reddiyye" yazıp, din çevrelerinde, "kâfire hak ettiği cevabı verdim!" deyip şişinme olanağına yönelmiştir. Kimbilir?

Ne var ki seçtiği yol ve derlediği yalanlar, bu amacına istediği ölçüde ulaşmasına yetecek kadar dayanaklı değildir. Ve kimin karşısına çıkarıldığını da yazık, bilememekte.

Bana Verilen "Cevap", Yazdıklarımın Neresine Yönelik?

Önce de belirttiğim gibi, H.K. Özyürek'in bana "cevap"ı, "Muhammed"in doktorluğu"na ilişkin sunduğum hadislerden oluşan yazılarımla ilgili. Bu yazılarımın sonuncusu 13 Ağustos 1989'da (*2000'e Doğru* dergisinde) yayımlandı. Üç ay geçti aradan.

Bu denli gecikme niçin?

Neden aradan bunca zaman geçtikten sonra cevap verme gereği duyulmuş? Anlaşılmıyor, açıklanmıyor.

Verilen "cevap"a gelince: Nasıl cevap veriliyor?

Yazdığım hadisler ele alınarak bunların "uydurma", ya da kaynaklarının "çürük" olduğu mu ileri sürülüyor? Hayır.

Hadislerin çevirileri, açıklamaları mı "yanlış" bulunuyor? Hayır.

Birilerine yönelik sövgüm ya da övgüm yakalanmış da bu mu eleştiriliyor? Hayır.

Bunlardan biri olsaydı, bana verilen "cevap"a "cevap" denilebilirdi.

Öyleyse "cevap" verilen konu nedir? Bu belli değil.

Yazdığım hadislerden ikisi ele alınıyor. Bunlar için de herhangi biçimde "itiraz" yok. Ben bunlara yer verirken bunlar arasındaki "çelişki"ye de şöyle bir değinmiştim. Vay, sen misin buna değinen?! Veryansın ediliyor. Peki "çelişki"nin bulunmadığı mı savunuluyor? Hayır. Çelişkinin "görünüşte" olduğu savunulup yapılagelmiş olan "yorum"lar sıralanıyor. Yani benim dediğim çürütülmüyor. Üstelik tersi de söylenmiyor. "Yorum." Çelişkiyi yok saymanın yolu. "Yorum"larla çelişkiyi giderme, yok sayma çabalarının gösterildiğini ben de belirtmiştim zaten. Peki "itiraz" varsa, yöneldiği nokta neresi? Anlaşılamıyor. Kaldı ki, ben bu hadisleri, aralarındaki "çelişki" üzerinde durmak için yazmamıştım. Bunlara ben, "Muhammed'in doktorluğu"nu yansıtan hadisler olduğu için, İslam dünyasındaki "e't-Tıbbu'n-Nebevî"de, yani "Peygamberce Doktorluk"ta yer aldıkları için yer vermiştim. Yorumsuz olarak... "Muhammed'in doktorluğu"nu dile getiren hadislerden bir kesimi, "rukye" denen üfürükçülükle ilgili olanlar. Bunlara de yer vermiştim yazımda.

Özyürek, bu hadislere –tek tek değil de– genel olarak değiniyor. Üzerinde durduğum "rukye" konusunu ele alıyor. Buna ilişkin bir sürü şey aktarıyor. Peki benim yazdıklarımı çürütüyor mu? Yine hayır. "İtiraz" bile etmiyor. "Rukye", onun aktardıklarında, benim verdiğim anlama gelecek sözlerle açıklanıyor. Ona ilişkin hadisler için de "uydurma" ya da "çürük" demiyor. Denemezdi, çünkü ben, her konuda olduğu gibi bu konuda da "en sağlam" (sahih) hadisleri seçmiş ve en güvenilir kaynakları göstermiştim. Hadisler kabul ediliyor. Benim verdiğim anlamlarla birlikte... Peki öyleyse?

Şu yapılıyor yalnızca: "Rukye" yani "okuyup üfürme" yoluyla olan "tedavi"ye ilişkin hadisler, birer "mucize" olarak gösteriliyor. Ben "mucize" demiştim; aradaki fark bu. Şimdi lütfen düşünün; böyle "cevap" olur mu? Yani bana "cevap" verilmiş oluyor mu?

Kısacası: Ben, Muhammed ve arkadaşlarının "rukye" (okuyup üfleme=üfürükçülük) yöntemiyle "hasta tedavi ettiklerini", bunun için de "ücret" aldıklarını yazmıştım. Daha doğrusu, yalnızca ilgili hadisleri sıralamıştım. Kendini bana "cevap veriyor" gösteren H. Kemal Özyürek de, "muhterem hoca"sının "notlar"ından ve başka "muhterem hocalar"dan aktardıklarıyla bir bir kabul ediyor. "Rukye"yi de, buna verdiğim anlamı da, karşılığında alınan "ücret"i de... Ne var ki "mucize" diyor. Ha, bir de şunu ekliyor: "Rukye" yöntemi ve karşılığında alınan "ücret", "hekimliği teşvik" işine yaramış ve bu sayede "tıp, yıldırım hızıyla inkişâf" etmiş. Bunu deyimlerle savunuyor Özyürek. Savunma dursun, ama bana bir "cevap" olmuyor.

Özyürek'in savunmalarına, aktarmalarına ilişkin örnekleri ileride sunacağım.

Bana "Cevap" Veren Kişi, Nelerle Karşıma Çıkıyor?

"İman kahramanı"mız H. Kemal Özyürek, bir sürü yalanı, ilkel aşağılamaları, İslamın "Sünnet-i Seniyye"sindeki geleneğe uygun olarak ve de soyadına uygun bir yüreklilikle sıraladıktan sonra, "yalancı tanık" gösterir gibi, benim yanlış yolda olduğuma, kimi, eski yeni ünlüleri tanık gösteriyor: "Kaptan Custo, Maurice Bucaille, Roger Garaudy, Bernard Shaw." (Özyürek'in yer verdiği sıraya göre.)

Önce konuyla ilgisi olmadığı halde, bunları göstererek çıkıyor karşıma. Sonra "Bediüzzaman"ın "Mektubat"ından yaptığı uzun alıntıyla...Türkçenin ve sağlam aklın "başı gözü kırılarak"... Yine konumuzla bir ilgisi yok.

Sonra "Doç. Dr. Hayrettin Karaman'ın Mülahazaları" başlığını koyduğu bir kesim geliyor. Bunun, konumuzla bir ilgisi olabileceğini sandım. Yanılmışım. Yine ilgisi yok. Karaman'ın bilmem nerede yayımlanmış, konumuzu ilgilendirmeyen "sohbet"inden alıntılar yapıyor. Yine uzun uzun...

Kahramanımızın "cevap" diye yayımlattırdığı 1. ve 2. si (7, 8 Kasım) böyle geçiyor. Sonra "İslam Tıbbı Üzerine" diye bir alt başlık altındaki derleme. "İslam Tıbbı" denince konumuzla ilgili olduğu ve benim yazdıklarıma bir cevap niteliği taşıdığı sanılır. Oysa öyle değil. "İslam Tıbb-ı" gıdasını Nebevî'den (burada bir karışıklık var. "İslam tıbbı", gıdasını Tıbb-ı Nebevî'den olacak. T.D.), Peygamber Efendimiz'in (s.a.v.) doktorluğundan ve İslamın mesajından almış ve beslenmesini Grek-İskenderiye, Hint ve İran zengin toprağından sağlamıştı" dendikten sonra, İslamın "eski bâtıl inanış ve hurafeleri reddettiği" savma yer veriliyor, "Cahiliyye" diye kınanan İslam öncesi "Araplar"da ve "muharref", (tahrif edilmiş, bozulmuş) diye kınanan Hıristiyanlık'ta hastalık ve tedavi anlayışının "farklı" olduğu belirtiliyor. Daha sonra Hıristiyanlık'ta ve Batı'da "tıbb"ın, nasıl geri olduğu, İslamdaysa daha ileri durumda bulunduğu savlarına yer veriliyor. Bu arada, "ilk İslam tıbbı", "seyyar hastaneler", "ilk Müslüman Hekim" gibi konulara değiniliyor. Bir dolu propaganda ürünü, bilimsel temelden yoksun savlar, din çevrelerinin, daha çok son zamanlarda piyasaya sürdüğü kimi kitap ve dergilerden olduğu gibi aktarılıyor. Diziden 3. de (9 Kasım) böyle geçiyor.

Diziden 4'teki alt başlık şöyle: "Turan Dursun ve Hadis Usulü Bilgisi". Eh, artık burada ciddi biçimde eleştiriliyor olmalıyım. Başlığa uygun olarak "hadis usûlü"ne ilişkin "bilgi" derecem üzerinde durulmalı, yazdıklarımdan örnekler verilerek "yanlış"larım sergilenmeli "bilgisizliğim" ortaya konmalı. Başlık gereği olsun bu yapılmalı artık, değil mi?

Hayır. Saldırının ötesinde yine bir şey yok.

"Eleştiri"(!) olarak bütün dediği şu:

"Turan Dursun, iki sahih hadis arasında zahiri bir mana tenâkuzu, zıtlığı görünce, ganimet bulmuşçasına sevinmiş, hemen yapışmış, tenkit etmeye yelten-

miş. Daha doğrusu, 'bağa destursuz girmiş'. Halbuki, her şeyin bir usûlü olduğu gibi, hadisin de usulü vardır. Hatta İslam literatüründe, 'Hadis Usulü' ayrı bir ilim olarak kabul edilmiş olup, bu hususta birçok eser yazılmıştır. Dursun Bey, her ne kadar emekli bir müftü(!) olsa da işin bu yönünü ne bilsin. Bazı hadis ıstılahlarını bilmiş olsaydı, bu bile, kendisinin bu kadar gülünç duruma düşmesine mani olurdu. Mesela Dursun Bey, 'İhtilâfu'l-Hadis' veya 'Muhtelifu'l-Hadis' meselesini biliyor mu? Bilseydi zaten bu laf salatası yazısını yazmazdı."

"Kahraman"ımız böyle diyor. Şimdi ne denir buna?

Bir kere benim, "laf salatası" diye nitelediği yazım, tümüyle, kendisinin de "red" etmediği, sağlamlığını kabul ettiği "hadis"lerden oluşuyor. O zaman "laf salatası" diye bu hadislere demiş oluyor. Ama ille de ilkel biçimde saldırmak hevesiyle farkında değil. Haydi sözümü düzelteyim, "ilkel biçimde" değil de, uygarca yapmış olsun bu nitelemeyi ve saldırsın. İyi de benim "Hadis Usûlü"nü ve de "ıstılah"larını bilmediğimi ileri sürebilmesi için elinde ne var? "Tenkit"e girişmişim. Girişemem mi? Buna ne engel var? "Hadis Usûlü (Usûlü-Hadis)" bilgisi buna neden engel olsun. Kaldı ki ben "tenkit de etmedim. Sözünü ettiği iki hadisi de, öbür hadislerle birlikte Türkçeye çevirip sundum yalnızca. İkisinin arasında bir çelişki olduğunu belirttim. Kendisi de bunu, "zahiri bir mana tenâkuzu" diyerek kabul ediyor. Yorumlarla bu çelişkinin giderilmesi için hadisçiler arasında çaba harcandığı doğru. Ama bu çelişkinin bulunmadığını göstermez...

"Merak"ını gidermek için açıklamalıyım: Kendisi bu yazısında, Prof. Dr. Talat Koçyiğit'in öğrencisi olduğunu belirtiyor. Bu profesör için söyleyeceklerim var. Ama yeri burası değil. Kendisi bu "hoca"nın öğrencisi olduğuna göre, daha çok genç demektir. Belki de ben, o bilmediğini ileri sürdüğü "Hadis Usûlü'nü, ayrıca "Fıkıh Usûlü"nü, "Tefsîr Usûlü"nü, "Kelâm"ı, "Ferâiz"i, "Maânî" (Bedi', Beyân'la birlikte) okuttuğum zaman, kendisi dünyaya bile gelmemiştir daha. Ben bu konuların uzmanıyım. Alçakgönüllüğü bir yana bırakarak, yeri gelmişken, altını çizerek belirtmeliyim: Bu konuları iyi bilirim ben.

"Hadis Usûlü" konusunda kendisini "bilgili" gibi sunan kahramanımız, bu konuda da "muhterem hoca"sından aldığını belirttiği "notlar"ı koymakla bitiriyor.

11 Kasım günlü yazısı, "Psikolojik Tedavi ve Rukye" üstüne. Ama bana "cevap" niteliği taşıyan, beni çürüten en küçük bir yanı yok. Tersine, yazdıklarım doğrulanıyor. Ve oradan buradan yapılan alıntılardan oluşuyor.

Bundan sonraysa, 15 Kasım 1989'a değin, kahramanımız, "muhterem hoca"lardan Prof. Dr. İbrahim Canan'ın *Hz. Peygamberin Sünnetinde Terbiye* adlı kitabını açmış, bu kitaptan 235-248. sayfaları olduğu gibi, 249. sayfanın da bir bölümünü, bir şey katmaksızın almış: "Doğu Perinçek'in Müftüsü(!) Turan Dursun'a Cevap" genel başlığı altında koyup yayımlatmış bulunuyor. "Âferin!" demek gerekir.

"Ayıp" diyeceksiniz. Kahramanımız bir başka "ayıp" daha yapmış: Canan'ın kitabından aynen koyduğu yazıların tümünün altında H. Kemal Özyürek adı var.

Yalnızca, yazılarından birinde, kendi adının altına, lütfetmiş de "muhterem hoca"nın adına da yer vermiş. Bu da bir şaşkınlığa yol açıyor. Çünkü insan ilk ağızda "bu yazıyı yazan H. Kemal Özyürek mi, İbrahim Canan mı?" diye düşünmekten kendini alamıyor? Neyse ki, daha sonrakilerde yalnızca kendi adını koyarak "şaşkınlığı" önlemiş. Canan'ın adının bulunmadığı yazıları okuyanlar, yazılar bu hocanın kitabındaki satırlardan oluştuğu halde, kahramanımızın adını görecekleri için, onun yazdığını düşünecekler rahatlıkla. Özyürek, belki de, "ayıp"tan filan çekinmeksizin, bunu düşündürtmek istemiştir.

Neyse, özeti şu: Kahramanımız, Canan'ın kitabında olanları karşıma çıkarıyor, ama daha ağır biçimde gülünç duruma düşüyor. Çünkü bunların benimle ilgisi ne? Kitaptakiler, bana "cevap" olsun diye hazırlanmış değil ki... Ayrıca da aktarılanların, benim yazdıklarımı çürütücü yanı değil; doğrulayıcı yanı var.

H. Kemal Özyürek'in en son yazısıyla karşıma çıkardığı da, yine beni doğrudan ilgilendirmeyen ve İslam propagandasına yönelik derlemeler. Kitaplardan, dergilerden...

Neyi Tartışıyoruz?

Aslında açıkça görülen şu: Saldırıldığı. Ele alınan "Muhammed'in doktorluğu" üstüne yazdığım yazılar eleştirilemiyor. Ama önüme getirildiği için, yukarıda değinilen bir iki konu üzerinde biraz daha duralım:

1- Aralarında "çelişki" olan hadisler. Bu konuya, çelişki nedeniyle "hadislerin birbirine uymazlıkları" demek olan "ihtilafu'l-hadîs" ya da "hadislerin değişik sonuçlara götürmesi" diye anlam verilebilecek olan "muhtelifu'l-hadis", uyuşmazlığı (çelişkiyi) giderme çabalarından dolayı da, "hadis uzlaştırma" anlamında "telfiku'l-hadis" de denir.

Özü şu: Ortada birbirinin tersi anlamlar, sonuçlar çıkan iki (ya da daha çok) hadis vardır. Sonra yorumlar yapılıyor, sonuçta ikisinin de "aynı kapıya" çıktığı görülüyor ya da öyle ileri sürülüyor. Aynı kapıya çıkarılabildiği için deniyor ki, "çelişki görünüştedir, temelde değildir."

Örnek: "Peygamber", bir sözünde "lâ advâ" yani "hastalık bulaşması diye bir şey yok" demiştir. Ama öte yandan bir buyruğu da şudur: "Arslandan kaçar gibi, cüzzamlıdan kaç!" İki hadisin sağlamlığına da diyecek yok. Birincisine bakınca "bulaşıcı hastalığın olmadığı", ikincisine de bakınca "bulaşıcı hastalığın olduğu" anlatılmış durumda. İkisini söyleyen de aynı "Peygamber" olunca, bir çözüm aranıyor. Ve yorumlara girişiliyor.

"Çelişki"nin temelde olmadığı, "görünüşte" olduğu savunuluyor.

Bu savunulurken kiminin yorumu şöyledir:

"Hastalık kendi doğal yapısıyla bulaşmaz. Peygamberin 'hastalıkta bulaşma yoktur' derken söylemek istediği de budur. Öte yandan, Tanrı, hastada bulunan birtakım hastalıkların sağlıklı olana geçmesine bir neden yaratmıştır; O da, hasta olanla olmayanın biraraya gelmesi. Bunu dile getirmek için de Peygamber, hasta olanla, olmayanın biraraya gelmemesini istemiştir. 'Arslandan kaçar gibi cüzzamlıdan kaç!' buyruğunu bunun için vermiştir."[1]

H.K. Özyürek lütfen beni hoşgörsün, bilgiçlik tasladığı için burada belirtmek zorundayım: Bu yorumu o da aktarıyor. Ama asıl kaynağına ulaşabildiğini sanmıyorum. Anlaşılan "muhterem hocası Koçyiğit"ten aldığı "notlar"ın ötesine geçememiş. Çünkü gösterdiği "kaynak"ta yanlışlık var: "Muhbetü'l-Fiker Şerhi" diyor. "Muhbe" değil, "Nuhbe". Bunu bir "dizgi yanlışı" sayabiliriz. Ama dahası var: "Nuhbetu'l-Fiker Şerhi" diye bir kitap da yok. Eğer Türkçe bir "şerh'ten söz ediyorsa, "şârih"ini ve "mütercim" ini belirtmesi gerekirdi. Dahası: Bu kitabın yazarı olarak İbn Hacer'i gösteriyor. Oysa İbn Hacer, "Şerh"in değil, "metn"in yazarıdır. Şerh eden başka. Örneğin: Ali el Kârî. Birincisinin adı "Muhbetü'l-Fiker." İkincisinin adıysa "Şerhu Nuhbeti'l-Fiker"dir. Yukarıdaki yorumda "çelişki" ortadan kaldırılabiliyor mu? Bence, hayır. Çelişki daha da derinleştiriliyor. Çünkü, "arslandan kaçar gibi cüzzamlıdan kaç!" sözünde, "hastalık buluşması"ndan açıkça söz edilmediği halde, "neden"e (sebep) dayandırma yoluyla da olsa, yoruma konuluyor bu. Yani sonuçta, "hastalıklı birinden, hastalıklı olmayan birine hastalık bulaşabileceği" anlatılmış oluyor. Oysa birinci hadiste, açıkça "hastalık buluşması yoktur" deniyor. "Hastalığın doğasında bulaşma yoktur" demek istendiğini söylemek de durumu kurtarmıyor. Yani, zorlamalı yorum, hadislerin arasını uzlaştırma işine yaramıyor.

Onun için kimileri bu yorumu beğenmeyip başka bir yoruma yöneliyor. Örneğin şöyle:

"Peygamber: 'Hastalıkta buluşma yoktur' derken, sözün tüm kapsamıyla olmadığını söylemiştir. Hiçbir yönden yoktur hastalık bulaşması. Peygamber, 'hiçbir şey hiçbir şeye geçmez de demiştir. Arap köylüsüyle olan tartışma da durumu açıklıyor. Köylü Arap, 'uyuz deve, sağlıklı olanların içine katıldığında, hasta olmayanları da uyuz yapar' görüşündedir. Peygamber, 'hastalık bulaşması diye bir şey yoktur' diyerek karşı çıkar. Köylü Arap tartışmaya girişir: 'Peki, benim kumluktaki develerime ne oldu? Birer geyik gibi (güzel, sağlıklı) idiler. Sonra aralarına uyuz develer katıldı ve develerimi uyuz ettiler!' der. Bu kez Peygamber karşı çıkışını şöyle belirtir: 'Peki ilk develere (uyuz olanlara) nereden uyuz bulaşmıştır?' Peygamber açıkça şunu söylemiş oluyor: 'Birinci develerdeki uyuzu Yaratan (Tanrı), ikincisinde de yaratmıştır.' Özet: Her şey gibi, hastalık da, Tanrı'nın takdiriyle, yaratmasıyla oluşur. Bulaşmayla filan değil.

1 Bu yorum için bkz. Ali el Kârî, *Şerhu Nuhbeti'l-Fiker*, İstanbul, 1327, Arapça, s.98.

Gelelim 'arslandan kaçar gibi, cüzzamlıdan kaç!' diyen hadise: Sağlıklı birinin hastalanması, hastalıklıyla biraraya gelmesine denk düşebilir. Bunu gören kimse, hastalık bulaşması oluyormuş gibi düşünebilir. Böyle düşünmekse, o kimsenin günaha girmesine yol açabilir. Çünkü hastalığın, bulaşma yoluyla olduğunu düşünmek, Tanrı'nın takdiriyle oluştuğu yolundaki inancı bozar. En iyisi, buna giden yolu kapamak. Öyleyse en iyisi, hastalıklı olanla olmayanın biraraya gelmemesidir. İşte Peygamber, "arslandan kaçar gibi cüzzamlıdan kaç!" sözüyle bunu amaçlamıştır."[2]

Burada da ikinci hadisin yorumunda bir zorlama olduğu görülüyor. Başka yorumlar da var.[3] Ama tümünde de bir zorlama göze çarpar.

H. Kemal Özyürek, şunun altını çizmeli: İki hadis arasındaki "çelişki"nin derinde değil de, "görünüşte" olabilmesi ve "Muhtelifu'l-Hadis" kapsamına girebilmesi için, bir koşul var: "Hadisler arasındaki çelişkiyi gidermek, bunun için girişilen yorumlar, zorlamalı olmamalı. (Biğayri teassufin)[4] Buradaki yorumların "zorlamalı" olduğuysa çok açık. Bundan dolayı, kimileri bakmış ki, çelişkiyi giderme olanağı yok; "arada nesh (birinin hükmünü yürürlükten kaldırma olayı) var" demişlerdir.[5]

Yorumları, kahramanımız da aktarıyor. Ama benim sunduğum açıklıkta değil. Yalnızca "aktarıcılık"tan, üstelik bu konuda "muhterem hoca"sının tutturduğu "ders notları"ndan aktarmasından olsa gerek. Bunu belirtmekle kabalık mı etmiş oluyorum? Belki, ama beni bir sürü karalamalardan sonra "bilgisizlik"le suçlayan kendisi. Şimdi Özyürek, bir başka yüreklilik göstermeli, kendi bilgisizliğini "itiraf" etmeli. Bu bir "erdem"dir. Yalanları, aşağılamaları içinse, bunları yayımlattırdığı sorumlular da yanında olacak biçimde mahkemede buluşuruz.

Başka bir konuya geçmeden; kahramanımızın propagandaya dayalı bir "iman gösterisi"ne değinmek istiyorum:

"Niçin arslandan kaçar gibi de, kurttan, köpekten kaçar gibi değil? Cüzzam mikrobu laboratuvarlarda, mikroskopla incelenmiş, aslana benzediği görülmüştür" diyor kahramanımız. Başka İslam "kahraman"larının propagandalarından alarak.

Bir düşünelim:

"Arslandan kaçar gibi cüzzamlıdan kaç!" sözünü söyleyen "cüzzam mikrobunu" (lepra basilini) biliyor muydu? Biliyordu du, neden doğrudan ve açıkça belirtmemiştir? Belirtseydi de bu "mikrop"u insanlık daha o zamanlar öğrenseydi olmaz mıydı? Daha başka hastalıkların mikroplarını da... Dahası tedavi biçimlerini de bildirseydi ne olurdu, bunda ne sakınca vardı? "Doktorluk" da ettiğine göre, bu açıklamalar uygun düşmez miydi? "Cüzzamlıdan arslandan kaçar gibi

2 Yorum için bkz. Ali el Kârî, *age*, s.98-100.
3 İbn Kayyimi'l-Cevziyye, *e't-Tıbbun'-Nebevî*, tahkik: Dr. Abdulmu'tî, 1982, s.215-221.
4 Bu koşul için bkz. Ali el Kârî, *age*, s.96.
5 Bkz. İbn. Kayyimi'l-Cevziyye, *age*, s.221.

kaç!" sözündeki "arslan"la cüzzam mikrobu" arasında bir ilişki kurmak, "bilim"i gülünç duruma sokmaktır. İslamcılar, İslam şeriatının, biraz da kendilerinin propaganlarını yapmak için hep bunu yaparlar.

"Arslandan kaçar gibi kaç!" demiş de, "kurttan, köpekten kaç!" neden denmemiş? Belirtmeye çalışalım: "Arslandan kaçar gibi kaçmak", ilk çağlardan kalma bir benzetmedir. Yabanıl doğada, ormanlarda "arslan" çok önemliydi, en önemli "korku ögeleri"nden biriydi, başta geliyordu. Onun için bu benzetme Araplara da girmiştir. Dahası; Kur'an'da, hadislerde de yer almıştır: Müddessir Suresi'nde, inanmazlara sövülürken, 50. ve 51. ayetinde şöyle denir: "Onlar, arslandan kaçar gibi kaçan yabanıl eşekler gibidirler."

Yorumundaysa, Müslüman Kur'an yorumcularından kimi (İbn Abbas) şöyle der: "Yabanıl eşekler, arslanı gördüklerinde kaçarlar. Bu müşrikler de Muhammed'i gördüklerinde öyle kaçarlar..."[6] Ayette, "arslan" anlamında geçen sözcük, "kasvere"dir ve "Habeşçe"dir.[7]

Yukarıdaki yoruma göre: "Arslan"a benzetilen "Muhammed"dir. Birçoğunun yorumuna göreyse, "arslan"a benzetilen "Kur'an"dır.[8]

Burada "arslan"a benzetilende de "arslana benzeyen bir mikrop" mu var? Yani "Muhammed"de ya da Kur'an'da, "cüzzamlı"daki mikrop gibi bir mikrop bulunduğu için mi bunlar "arslan"a benzetiliyor?

Sonra bu ayetteki benzetmeye göre, "arslandan yabanıl eşekler kaçar"mış. Burada da ilginç bir durum ortaya çıkıyor gibi: "Peygamber", üzerinde durulan hadisiyle "cüzzamlıdan; arslandan kaçar gibi kaç!" derken, "cüzzamlıdan kaçanlar" da "yabanıl eşekler" durumuna düşürülmüş olmuyorlar mı, diye düşünüyor insan. Ama kuşkusuz, amaç bu değil.

Bununla birlikte iyice bilinmeli ki, çağımızın tıp dünyasında, insanlara, "arslandan kaçar gibi cüzzamlıdan kaç!" denmiyor. Kaçmak önerilmiyor, tersine yanlış bulunuyor. Çünkü artık çok iyi biliniyor ki, "bulaşma" var; ama az ve zor. Cüzzam (lepra), uzmanlarının belirttiğine göre, çok zor ve çok az bulaşıcı bir hastalıktır. Bunun böyle olduğuna Özyürek de yer veriyor. Ve yine biliniyor ki; cüzzamla savaşan kuruluşların, doktorların, sağlık görevlilerinin ve hastaların en büyük düşmanı; cüzzama neden olan lepra basili değildir. En büyük düşman, toplum içinde, "aman kaç!" öğütleriyle kök salmış olan acımasız ve yanlış önyargılardır. İnsanlar bu yönde uyarılıyor artık. "Cüzzamlıdan kaç!" gibi öğütlerle değil mi ki, hiç gerekli olmadığı halde, "cüzzamlı"lar "damgalanmak"tan kaçınıyorlar, kendilerini saklıyorlar. Gidip "tedavi olmak" varken... Muhammed'in "arslandan kaçar gibi cüzzamlıdan kaç!" demesini anlamıyor değiliz. O dönem-

6 Fahruddin Râzî, *e't-Tefsiru'l-Kebir*, 30/212.

7 Taberî, *Camiü'l-Beyân fi Tefsiri'l-Kur'an*, Beyrut, 1972, 29/106-107; Celaleddin Süyutî, *el-İtkan fi Ulumü'l-Kur'an*, Mısır, 1978, 1/182.

8 F. Râzî, aynı yer; *Tefsiru'n-Nesefî*, 4/312.

lerde, cüzzam, çok korkunç bir şeydi. Onun için Muhammed, "hastalıkta bulaşma diye bir şey olmaz" derken ve "tâuna", yani "veba"yı bile "Tanrı'nin takdiri olmaksızın bulaşmaz" gösterirken[9] "cüzzamlı"dan "kaçma"yı öğütlemiştir.

"Cüzzamh", görünüşüyle de ürkünçtür, çirkindir. Muhammed üzerinde bu da etkili olmuştur.

Kahramanımız, "Peygamber"in "cüzzam mikrobuna işaret ettiği" yolundaki aktarma "keşf"e yer verdikten sonra şöyle bir coşku gösterisinde bulunuyor:

"14 asır öncesinden bunu görebilmek ve "karantina tavsiyesi" ne büyük basiret Ya Râb!"

"Karantina tavsiyesi"yle ne ilgisi var bunun! İslamcıya göre var.

"Karantina"ya alınan "hasta"da, "bulaşıcı bir hastalığın varlığı, ya da kuşkusu" kabul ediliyor demektir. Muhammed ise açıkça: "Hastalıkta bulaşma yoktur. (lâ advâ)" diyor. Eğer "hastalığın doğal yapısında bulaşmanın olmadığı"nın anlatılmak istendiği ileri sürülüyorsa, o zaman "mikrop" söz konusu olmaz. Çünkü "mikrobun doğal yapısında bulaşma özelliği" bulunduğunu kimse "inkâr" edemez. Üzerinde durulan hastalıkta, yani "cüzzam"da, Muhammed'in "mikrop" filan düşünmediği kabul ediliyorsa –ki, doğrusu da budur– o zaman "karantina"dan söz edilemez. Çünkü "mikrob"un olmadığı bir yerde "karantina"ya ne gerek var.

Gerçekte, ilkel ölçüler içinde de olsa, "karantina"yı gördüğü, anladığı söylenebilecek kişi, "hastalıkta bulaşma diye bir şey yoktur" diye Muhammed'le tartışan Arap köylüsüdür. Yukarıda da belirtildiği gibi, köylü Arap, develerine "uyuz"un, uyuzlu develerden geçtiği görüşünde direniyor.

Muhammed'e gelince: Bir başka sözünde, "sağlıklı olanla hastalıklı olanın biraraya getirilmemesi" gerektiğini belirtmek zorunda kaldığını görüyorsak da, her şeyi olduğu gibi, hastalığı da "Tanrı'nın takdiri"ne bağlıyor. "Hastalıkta bulaşma olmaz" görüşü de, bundan, "takdir"e bağlamaktan kaynaklanıyor. "Takdir, takdir, takdir..."

Her an "takdir"i geçerli sayan bir sistemde, açıkçası "şeriat"ta "karantina" nasıl söz konusu olabilir?

"İnsan iradesi"mi?

Kur'an'da: "Tanrı dilemedikçe siz dileyemezsiniz" denir. (Bkz. İnsan Suresi, ayet 30; Tekvîr Suresi, ayet 29.)

"İnsanın dilemesi"ni bile "Tanrı'nın dilemesi"na bağlayan bir sistemde, "insan irâdesi"nden nasıl söz edilebilir?

2- "RUKYE" "Muhammed"in doktorluğu":

2000'e Doğru dergisinde (6-13 Ağustos 1989) "Muhammed'in doktorluğu"nu anlatırken "tükürüklü ve tükürüksüz" biçimleriyle "üfürükle tedâvi"yi

9 Buhârî, *e's-Sahîh*, Kitabu'l-Enbiya/54; *Tecrîd*, hadis no. 1418.

yazmıştım. Bu "tedavi (!) biçimi"ne "rukye" denir. Muhammed'in ve arkadaşlarının, bu yöntemi kullanarak nasıl "tedavi" yoluna gittiklerine ve karşılığında ücret aldıklarına ilişkin, İslam dünyasında en sağlam kabul edilen kaynaklardan sağlam "hadis"ler alıp çevirileriyle sunmuş, kaynakları –her zaman olduğu gibi– göstermiştim.

Bundan dolayı bana türlü yalanlar uydurarak saldıran kahramanımız da "rukye" konusuna yer veriyor. Oradan buradan derledikleriyle. Ve çoğunluğu, "çağdaşlaştırmak" için giydirilen şaşılası kılıklar içinde...

"Birçok hekim astrolojik tekabüllere inanmış ve onları gerek bedenî, gerekse psikolojik rahatsızlıkların tedavisinde gözönünde bulundurmuştur..." diye başlıyor ve sürüp gidiyor. İnsanı sıkan, gerçekten abuk sabuk şeylerden oluşan alıntılar. Ve şöyle bir alıntı: "Son 30 sene içinde, dünyanın her tarafından hastalar bana müracaat ettiler. Yüzlercesini tedavi ettim. 35 yaşını geçmiş olanların hasta olmalarının asıl sebebi, dini inançlarını kaybetmeleriydi. Bunlar hayata din açısından bakmıyorlar, dindar arkadaşları gibi davranmıyorlardı. Dini anançlarına yeniden kavuşmadan da tamamen iyileşmiyorlardı."

Bunu diyen, Psikiyatrist Dr. Cart Junq"muş. Bu alıntıdan sonra kahramanımız, büyük bir "İslam terbiyesi"yle şöyle diyor: "Şimdi Peygamber Efendimiz'i (S.A.V.) tükürükçü ve üfürükçü olmakla itham eden câhil müftü Turan Dursun'un yüzüne nasıl tükürmezsin sen?"

Ve arkasından gelen kocaman bir çelişki: "Hem tükürük ve üfürük şifadır. Bak, dinle" diyor.

Peki bu "tükürük"le "üfürük" yöntemini "Peygamber Efendi"si de kullanmış mı? Çok çok "terbiyeli kahraman", buna hayır demiyor; tersine "Peygamber Efendi"sinin bunu yaptığını, yani "tükürük ve üfürükle tedavi" yoluna gitiğini kabul ediyor, onaylıyor. Peki bu adam, bana niye "cahil" diyor ve benim "yüzüme tükürme" terbiyesini niye gösteriyor?

Bir başlık: "Nukye nedir?"

"Nukye", "rukye" olacak. Bir dizgi yanlışı.

"Rukye"yi nasıl anlatıyor bu kahraman? "Rukye, okumak ve nefes etmekle yapılan bir tedavi şeklidir" diyor. Türkçeleştirelim: "Nefes etmek" nedir? "Üfürmek". "Üflemek" de denir.

Öyleyse "rukye", kahramanımızın kabul ettiği tanımıyla şu demek oluyor: "Okuma ve üfürmekle yapılan bir tedavi biçimi..." Daha da kısası: "Üfürükçülük". Türkçe Sözlük'te "üfürükçü" için şöyle denir: "Okuyup üfleyerek hastalıkları savdığını ileri süren..." "Üfürükçülük"se "üfürükçü"nün yaptığı iş. Başka türlü anlatılabilir mi? Evet, kahramanımız, "rukye"nin "okuma ve üfürme yoluyla yapılan tedavi biçimi" olduğunu kabul ediyor. Sonra? Sonra şöyle diyor:

"(Rukye) İslamdan önce Cahilliyye ("Cahilliyye" denmez, ya "el Cahiliyye", ya da "Cahiliyyet) denir. T.D.) devrinde çok yaygındı. Peygamber Efendimiz

(S.A.V.) göz değmesine, zehirli hayvan sokmasına, nemle denen yaralardan hasıl olan kurtlara karşı rukyeye ruhsat verdi..."

"Ruhsat verdi" derken, bir de dürüstlük gösterip, "kendisi de bu yolla hasta tedavi etti..." demesi gerekirdi. Yine de bunu kabul ediyor, ama "mücize" diye gösteriyor. Yukarıda da belirttiğim gibi, ben, Muhmmed'in kendisinin de "okuma ve üfleme (tükürüklü ve tükürüksüz) yoluyla hasta tedavi ettiği"ne ilişkin sağlam (sahih) hadisler sunmuştum. Kahramanımız, konuya ilişkin açıklamasını şöyle sürdürüyor:

"Turan Dursun Bey'in ele aldığı hadisler, yukarıdaki hususlar cümlesindendir." Yukarıdaki hususlar dediği: "Göz değmesine, zehirli hayvan sokmasına, kurtlara karşı rukye."

Ve ekliyor: "Hem onlar, mucizedir. Peygamber, mucizeyi halk için bilinen, yaygın olan şeylerden gösterir". Kahramanımız, burada, "Peygamber Efendi'sinin, "rukye"yi kullandığını açıkça "itiraf" etmek zorunda kalıyor.

"Peki şimdi yüzüne tükürülmesi gereken kimse kimdir?" diye bir soru yöneltmeyeceğim. Benim dünya görüşüme göre, "hiçbir insanın yüzüne tükürülmemelidir". Evet, "Peygamber Efendi"sinin "tükürüklü ve tükürüksüz okuyup üfleme yoluyla hasta tedavi ettiğini" kabul ediyor, ama bunun gerekçesini gösteriyor: "Mucize". Ardından da: "Fakat Dursuncuğun mucizeyi anlaması ve inanması çok çok zor" diyor. Bir zamanlar ben de "mucize"ye inandım kuşkusuz. Ama "üfürükçülük" denen şeye hiç mi hiç inanmadım. Buna inanmak, kahramanımızın ileri sürdüğü gibi benim için "zor" değil; "olanaksız"dır.

"Peygamber Efendimizin (S.A.V.) rukyeyi Medine'ye gidince serbest bıraktığı rivayet edilir. Çünkü Mekke'de kalpler tam olarak şirkten, diller küfürden temizlenmediğinden Peygamberimiz (S.A.V.), bilhassa çoçuklar için temkinli olmuştur" diyor. Ve "rukye" konusunda "muhterem hoca"lardan İbrahim Canan'ın kitabına başvurulmasını salık veriyor. Oysa, bu kitaptaki konuya ilişkin bütün sayfaları, bu yazı dizisinde yayımlatıyor. Artık o kitaba başvurmaya ne gerek kalıyor? Kahramanımız, kendi adıyla yayımlatıyor "hoca"nın kitabındakileri. Yukarıda da belirtilmişti.

"Peygamber Efendi"si "rukye"yi "Medine"ye gidince serbest bırakmış" ama sonra bir ara "yasaklamış", sonra yine yasağı kaldırmıştır.[10] Hadisler açıkça gösterir ki, Muhammed, yasağı kaldırmakla kalmamış, "rukye"yi kendisi de bol bol kullanmıştı.[11]

Kahramanımız, rukye denen üfürükçülüğe "mucize" kılıfını giydirdikten sonra geçiyor "rukye"deki "tükürüğün hizmeti"ni anlatmaya: "Tükürük de, üfürük de şifa-

10 Bkz. Hâfız Ebubekir Muhammed el Hemedanî, *el İ'tibar fi'n-Nâsihi ve'l-Mensuhi Mine'l-Âsâr*, Hımıs, 1966, s.238-240.

11 Rukye konusunda temel kaynak için ayrıca bkz. İbn Kayyimi'l-Cevziyye, *e't-Tıbbu'n-Nebevî tahkik*: Dr. Abdulmu'tî, Kahire, 1982, s.229-252.

dır" demişti ya. "Tedavide tükürük" olgusunun nereden geldiğini bakın nasıl anlatıyor: "Tükürükle tedavi, Hıristiyanlıkta da vardı" diyor ve İncil'den aktarma yapıyor:

"Ve geçerken anadan doğma kör bir adam gördü. Şakirtleri ondan sordular. Rabbi bu adamın kör doğması için kim günah işledi? Bu mu, yoksa anası babası mı? İsa cevap verdi.(...) Bu şeyleri dedikten sonra yere tükürdü. Tükürükle çamur yaptı. Çamuru onun gözlerine sürdü. Ve ona dedi: Git, Siloam havuzunda yıkan. O da gidip yıkandı ve görmekte olarak geldi." (Yuhanna, 9: 1-7.)

Yalnızca "Yuhanna İncili"nin burasında değil, başka yerinde ve Markos İncili'nde de "İsa'nın tükürükle mucizeler gösterdiği" belirtilir. Yukarıdaki alıntıda İsa'nın bir körün gözünü açmak için, "yere tükürdüğü, çamur yaptığı ve aldığı çamuru körün gözüne sürdüğü" anlatılıyor. İlginçtir ki, Muhammed de "tedavi"sinde "okuma üfleme"yle, birlikte "tükürüklü toprağa" başvuruyor.[12]

Markos İncili'nde de, gözünü açmak için, İsa'nın, körün gözüne tükürdüğü belirtilir. (Bkz. Markos, 823.) Yine ilginçtir ki göz için Muhammed de tükürüğünü kullanmıştır. "Kör gözü görür yapmak için" değilse de "göz ağrısını tedavi etmek için". Hadiste anlatıldığına göre, damadı Ali'nin savaşçı arkadaşlarına katılamayacak ölçüde gözleri ağrıyordu. Muhammed, onun nerede olduğunu sordu. Durumu anlattılar. Onu çağırıp getirmelerini söyledi. Ali ağrıklı gözüyle geldi. Muhammed hemen tükürdü Ali'nin gözüne. Ardından dua. Ve Ali'nin gözü iyileşti.[13] Kahramanımız H. Kemal Özyürek, "tükürüklü çamurla tedaviyi Yuhanna İncil'inden aktardıktan sonra "bu tedavinin aynısını Peygamber Efendi'sinin de yaptığını yazıyor. Ve şöyle bir soru soruyor:

"Peygamber Efendimiz (S.A.V.) tükürüğün ve çamurun tedavi yönünü inceledi mi acaba?" İncelemesine ne gerek var? "İncil"ler önünde durmuyor muydu? Bunları iyi bilen ve kendisine yardımcı olan Addas gibi, Yessar gibi, Cebr gibi köleler ve başkaları da yardım edebilirdi.

Kahramanımız ekliyor: "Kaldı ki bu bir mucizedir."

Hah, böyle söyle de işin içinden çık! İsa'ninki de "mucize" değil miydi? Yoo, hayır, kahramanımız bununla yetinmiyor; bilgiçlik taslayıp (lütfen beni hoşgörsün); çok eski çağlarda kalmış hekimlik yönteminden söz ediyor. Daha doğrusu, artık insanları güldüren, insan aklını şaplaklayan "îzah"ları, berbat Osmanlıca anlatımlı bir kaynaktan alıp aktarıyor. Sonunda da getirilip "İbn Sina"ya dayandırılıyor. "İbn Sina övgüsü"ne...Bu hep yapılır İslamcılarca. Ama, çağımızın İslamcılarınca. İslam şeriatını sevimli göstermek için buna gereksinim duyarlar. Ve ilgili ilgisiz, eski "hekim"lerden, felsefecilerden, İslam adına övgüyle söz ederler. Oysa bu "filozof"ların daha çok ilgilendikleri İslam değil, Aristo felsefesiydi. Bunlar birer

12 Bkz. Buhârî, *e's-Sahîh,* Kitabu't-Tıbb /38; *Tecrîd,* hadis no. 1935; Müslim, *e's-Sahîh,* Kitabu's-Selâm/54, hadis no. 2194; Ebu Davud, *Sünen,* Kitabu't-Tıbb/19, hadis no. 3895; İbn Mace, *Sünen,* Kitabu't-Tıbb/36, hadis no. 3521.

13 Bkz. Buhârî, e's-Sahîh, Kitabu'l-Cihad/102; Müslim, e's-Sahîh, Kitabu Fedâili's-Sahâbe/34, hadis no. 2406.

"Aristo şarihi"ydiler. Dahası, bunların söylediklerinin önemli bir kesimi, dinlerin, bu arada İslamın temel "iman esasları"na aykırıydı. Örneğin, bu filozoflara göre: "Tanrı, 'cüz'iyyat'ı yani Zeyd'in falanca yere girmesi çıkması gibi ayrıntıları bilmez."[14] Dinlerdeki ve İslamdaki inanca göre, "âlem", yani "Tanrı'nın dışında kalan her şey, tüm evren", Tanrı'nın yaratmasıyla "sonradan olmadır (hâdis)". Oysa bu filozoflara göre, "âlem kadîmdir, yani sonradan olma değildir."[15] Dine göre, bir gün gelecek, her şey olacak, "kıyamet kopacak". Ve âlem yeni baştan kurulacak "cennet, cehennem" olacak. Kısacası "Ahiret inancı" var. Bu filozoflara göreyse şu bir kuraldır: "Öncesiz (kadîm) olan, sonrasızdır da (ebedi). Öncesiz olan, yok olamaz."[16] Filozofların, "âlem"e ilişkin bu görüşlerine İslam kelamcıları karşı çıktığı gibi, Yahudiliğin ikinci kurucusu sayılan Musa İbn Meymun (1135-1205) da, Yahudilik adına karşı çıkıyor.[17] Bu filozoflardan yalnızca İbn Sina'nın "ömrünün sonunda (zaten hep öyle denir. -T.D.) tevbe edip inandığı" ileri sürülür.[18] Ama bunun bir önemi yok. Çünkü "İslam uleması"nca bugün "İslam düşünürleri" diye övülen öteki filozoflar gibi İbn Sina da "kâfir" sayılmış, dahası, "Yahudilerden ve Hıristiyanlardan daha kötü" diye nitelenenler arasına konulmuştur.[19]

Bu durumda gerek kahramanımızın, gerek öteki İslamcıların İbn Sina ve öteki filozoflarla İslam için övünmeye hakları var mı? Sonra, konu "Muhammed'in doktorluğu"dur, bu filozoflar değil. "Muhammed'in doktorluğu"nun "İbn Sina doktorluğu"yla da bir ilgisi yok.

Muhammed hastaları "tedavi" ederken, "tükürüklü tükürüksüz okuma üfleme" yöntemini hangi tür hastalığa karşı kullanıyordu? Kahramanımız Özyürek'in kabul ettiği gibi "göz değmesi" türünün yanında, "zehirli hayvan sokmasına, nemle denen yaralardan hasıl olan kurtlara karşı". Aslında buradaki "nemle", "yara, çıban" anlamındadır.[20] Kahramanımız, "muhterem hoca"larından aldığı bilgiyle, "Peygamber Efendi"sinin, bundan sonra "rukye"yle tedavisini yasakladığını yazıyor, ama doğru değil. Muhammed'in aynı yöntemle "tedavi" ettiği ve ettirdikleri arasında daha başkaları da var: "Göz ağrısı" gibi –yukarıda geçti– kılıç yarası gibi. Bu yara ağır olsa bile, Örneğin Ek'va Oğlu Seleme, Hayber günü bacağından ağır yaralanmış. Muhammed'e gelmiş. Muhammed "üç kez nefes etmiş", yani okuyup üfürmüş. O saatte Seleme"nin artık "şikâyet"i kalmamış. Hadiste anlatılan bu.[21]

14 İsmail Gelenbevî, *Ala Şerhi Celâliddin Devvâni*, İstanbul, 1316, 2/8-72.
15 İsmail Gelenbevî, *age*, 53-74 ve öt.
16 İsmail Gelenbevî, *age*, 1/281 ve öt.
17 Musa İbn Meymun, *Delâletu'l-Hâirîn*, Ankara, 1974, yayımlayan Prof. Dr. Hüseyin Atay, Arapça, s.310-313 ve öt.
18 İsmail Gelenbevî, *aynı kitap*, s.2/262-263.
19 Celaluddin Süyuti, *Savn'l-Mantûki'il-Kemlâm An Fenn'l-Mantıki ve'l-Kelâm, ta'lik*: Ali Sami, s.342.
20 Ebu Davud'un *Sünen*'indeki 3887 no.lu hadis ve Hattabi'nin 2. nolu notu.
21 Buhârî, *e's-Sahîh*, Kitabu'l-Meğâzi/38; *Tecrîd*, hadis no. 1611; Ebu Davud, *Sünen*, Kitabu't-Tıbb/19, hadis no. 3894.

Görüldüğü gibi Muhammed'in "rukye" yöntemiyle "tedavi"si kapsamına giren bu olaylar "maddi" olaylardır. Biyolojik, fizyolojik olaylar. Muhammed ve arkadaşları bu türden hastalıkları da "rukye" yani "üfürük" yoluyla tedavi ediyorlardı. Bunların " psikolojik tedavi" yle ne ilgisi var? Ve ne ilgisi var ki, bir dinci "psikiyatrist", dine bağlıları övmüş diye kahramanımız benim yüzüme tükürme "terbiye"sini gösteriyor?

Toplumumuzda, Anadolu'da, şurada, burada "üfürükçüler" vardır. Her tür "hastalığı tedavi"(!) ederler. Bunların psikolojik tedaviyle bir ilgileri var mı? Eğer "hayır!" deniyorsa aradaki fark nedir? "Üfürük"se bunlarda da var. "Okumak"sa bunlarda da var. "Lems" denen "dokunma" ve "okşama"ysa bunlarda en ileri derecesi var. Peki bunların yaptıkları iş niye "psikolojik tedavi" ya da "masaj tedavisi" kapsamına girmiyor? Fark, bunların "Peygamber" ya da "sahâbî" olmamalarından mı ileri geliyor?

Kahramanımız tedavi için bir hastasını, bildiğimiz doktorlara değil de bu "üfürükçüler"e götürüyor mu, götürmeli mi? Toplumu o yönde koşullandırmak, insanca mıdır, insanseverlik midir?

"Masaj tedavisi" varmış, "masaj", Arapçadaki "dokunma" demek olan "mess"den geliyormuş, ama benim "zekâ" seviyem" bunu anlamaya yetmezmiş... Her fırsatta beni küçümser bir tutum takınırken kendisini gülünç durumlara düşürdüğünün farkına varabilir mi? Buradaki bilgiçliğinin ve beni küçümseme gösterisinin, konumuzla bir ilgisi yok. Yoksa "Peygamber Efendi"sinin ve arkadaşlarının da "okuyup üfleme" sırasında "masaj tedavisi" yaptıklarını mı söylemek istiyor? Ya da "üfürükçülük erbabı"na bir yol mu açıyor?

Yine toplumumuzda, özellikle Anadolu'da "cin çıkarma"lar görülür: "Saralı" ya da deli "cinci"ye getirilir. "Cinci hoca"mız da başlar hastadan "cinleri çıkarmaya". Hastanın karşısında kendince bildiği birtakım dualar okurken, bir yandan da "uhruç, uhruç, uhruç..." der durur. "Uhruç", Arapça bir sözcük. "Çık!" demek. Hoca "cin tâifesi"ne seslenir bu sözcükle: "Hadi gel çık bu hastadan. Çık, çık, çık!!!!" anlamında, hoca, "cin çıksın" diye hastayı döver de. Kimi az, kimi çok... dayak olur ille de!

Biliyor musunuz bu "tedavi" yöntemi nereden kaynaklanıyor? Açıkça belirteyim: "Peygamber ve arkadaşları"ndan. "Yalan" ve "iftira" diyemezsiniz. Çünkü ben bilim ve düşünce adamıyım, "yalan" ve "iftira"yla bir ilintim olamaz. İşte kaynağı, hem de İslam dünyasında en güvenilirlerden:

- Muhammed'in önemli görev verdiği kişilerden Ebu'l-Âs Oğlu Osman hastalanmıştır. Muhammed onu şeytan-cin tuttuğunu söyleyen tanısını koyar hemen. Adamı çömeltir. Eliyle adamın göğsüne vurur. Ve ağzına tükürür. (Adam: "ve tefe fi femi", yani "ağzıma tükürdü" diyor.) Ve başlar (cine seslenerek:) "uhruc!" yani "çık!" demeye. "Uhruc aduvellah!" yani "ey Tanrı'nın düşmanı hadi gel çık (adamın içinden)!" der. Bunu üç kez yapar. Sonra da adamı işine (görevine) gönderir.[22]

22 İbn Mace, *Sünen*, Kitabu't-Tıbb/46, hadis no. 3548.

– Bir köylü Arap gelmiştir Muhammed'e. Konuşur, kardeşini "cin tuttuğunu" söyler. Muhammed: "Git onu bana getir!" der. Köylü gider, kardeşini getirir. Muhammed bir sürü ayet okuyarak tedavi eder. Adam o sırada iyileşir.[23]

– Bir kadın. Elinde çocuğu. Bu çocuğu da "cin tutmuş". Muhammed'in yanına getirir. Muhammed "cin"i çıkarmaya koyulur. "Uhruç aduvellah ene resulullah!=Ey Tanrı'nın düşman (cin!) Gel çık (çocuğun içinden)! Ben Tanrı'nın elçisiyim!" diyerek seslenir. Çocuk iyileşmiştir. Yani "cin, çocuğun içinden çıkıp gitmiştir". Kadın biraz kurutulmuş yoğurt, biraz yağ ve iki koç getirip Muhammed'e verir. Muhammed, koçlardan birini alır, öbürlerini kadına geri verir.[24]

Önemli İslam "ulemâ"sından İbn Kayyimi'l-Cevziyye (ölm. 1350), "saralı bir hasta" da, "kötü ruh" yani "cin-şeytan" bulunmadığını söyleyerek birtakım "tıbbi açıklamalar" yapan doktor ve düşünürler için "birer cahil ve dinsiz" diyor. Ve sonra, "Peygamber"in "uhruc..." diyerek "hastadan cin-şeytan çıkarması"na ilişkin hadisine yer veriyor.[25]

Yine İslam "ulema"sından İbn Teymiyye (ölm. 1328.) Muhammed'in "hastadan cin çıkarması"na ilişkin olaylara yer veriyor ve buna kesinlikle inanılması gerektiğini savunuyor.[26] Ayrıca, bu "hastadan cin-şeytan çıkarma" işinin, "amellerin en faziletlisi (efdalu'l-a'mâ)" olduğunu, yani en sevaplı bir iş bulunduğunu ileri sürüyor. "Peygamber'in ve salih (iyi) kişilerin hep, insanoğlundan şeytanları uzaklaştırma çabası gösterdiklerini", görüşüne dayanak olarak gösteriyor.[27]

"Saralı" hastaya dayak: Bu dayak da savunuluyor, bu "İslam uleması"ndan yazarlarca:

İbn Teymiyye, saralı hastadan "cini çıkarmak için" hastaya çok şiddetli dayak atmak gerekebileceğini, bu dayakların, hastanın bedenini değil; cinin bedenini etkilediğini ve hastanın bu yüzden dayağı duymadığını ileri sürüyor. Şunu da yazıyor: "Kimi zaman, hastanın ayağına 300-400, daha az ya da daha çok sayıda sopa vurulur. Öylesine ki, bu vuruşlar insanın (hastanın) kendisine olsa onu öldürür. Sopalar (hastaya değil) cinlerden olana vurulmuş olur. Ve cin, bağırır, çağırır..."[28]

İbn Kayyim'l-Cevziyye de, saralıdaki "cin", normalden daha "inatçı" olduğu ve hastadan çıkmak istemediği zaman, hastanın dövüleceği ve cinin, aslında kendisine atılan dayaklarla çıkarılacağını, hastanın bu yolla iyileşeceğini yazıyor, sonra bu işin nasıl yapıldığını uzun uzun anlatıyor.[29]

23 İbn. Mace, *age*, hadis no. 3549.
24 Ahmet İbn Hanbel, *Müsned*, 4/170-171; Dârimi, *Sünen*, Mukaddime/4.
25 İbn Kayyimi'l-Cevziye, *e't-Tıbbu'n-Nebevî*, *tahkik*: Dr. Abdu'lmu'ti, Kahire, 1982. s.136-137.
26 Takiyyuddin İbn. Teymiyye, *İdâhu'd-Delâle fi Umûmil-Risâle*, Mısır, 1369, s.44-49.
27 İbn Teymiyye, aynı risale, s.45.
28 İbn Teymiyye, ayni risale, s.48.
29 İbn Kayyimi'l-Cevziyye, *age*, s.138-140.

Toplumumuzda, bu "cin çıkarma" olayları çok iyi bilinir. Muhammed'in "uhruc"undan alınma "uhruc duası" kimi kitapçılarda, camilerde, orada burada, bugün de satılmakta.

İnsan olanlar, eğer insanlıklarını "iman"larına kurban etmiş değillerse bu tür durumlar karşısında sessiz, duygusuz kalabilir mi?

Kahramanımız H. Kemal Özyürek, "Peygamber Efendi"sinin ve arkadaşlarının uyguladıkları "rukye (Türkçesi: üfürük)" karşılığı alındığını kabul ettiği "ücret meselesi"ne yer ayırmış:

"Rukye, Peygamberimiz zamanında bir meslekti. Tıbbın bir kolu idi. Bugünkü psikiyatri veya psikoterapiye benzer. (Böyle bir benzerliğin ileri sürülemeyeceği, yukarıda açıklananlarla kolayca anlaşılabilir. T.D.) Peygamberimiz (S.A.V.) ücrete karşı musamahalı davrandı. Çünkü burada, tıbba, hekimliğe teşvik vardı. Nitekim daha sonraki devirlerde tıp, yıldırım hızıyla inkişâf etti..."

Üfürük ve karşılığında ücret almalar sayesinde "tıbbın yıldırım hızıyla inkişâf ettiğini" söyleyebilen, bunu ileri sürebilen insana ben ne diyebilirim?

Amacım Nedir, Ben Ne İstiyorum?

H. Kemal Özyürek, sık sık gösterdiği büyük "İslamî terbiye"yle benim için: "Cami duvarına şey eden şey" diyor. Ben kendisini yine de bir "insan" saydığım için benzer ağız kullanmayacağım. Ancak şunu belirtmeliyim:

Kahramanımızın beni bu nitelemesinde, bir aşağılama olduğu gibi açık bir "tehdit (korkutma)" de var. Ne ki, yukarıda da dile getirmeye çalışmıştım: Ben bir yoldayım. Bilerek, seçerek, gönül vererek. Bu yoldan beni döndürebilecek, yıldırabilecek hiçbir şey olamaz.

Geçmişten bize, bugünkünden daha güzel bir dünya bırakılabilirdi. Bunun olmamasında dinlerden kaynaklı karanlığın çok, ama çok büyük payı var. Bu karanlık olmasaydı, insanlık daha başka bir noktada olacaktı. İnsan aklı, düşüncesi, duyguları ve bilim zincirlere vurulu olmadan çalışırdı. Meyvelerini de ona göre verirdi. Çok çok önceki çağlarda özlenen olgunluğa, uygarlığa ulaşılırdı. Yüzyıllarca türlü yalanlarla örülegelen karanlık yüzünden gerçekleşemedi bu.

"Din"ler, "mezhep"ler, insanlığın geçmişi boyunca ayrılıklar, acılar, ölümler kaynağı olmuştur. İslam şeriatı da öyle. Dahası, bu yönden başlarda gelir. İşte bir örnek: Cemel Olayı. 9 Aralık 656. Savaş için karşı karşıya gelen iki kesim. Bir yandakilerin başında "Peygamber"in ünlü karısı Âişe, öbür kesimin başındaysa aynı "Peygamber"in damadı Ali. İki kesim ashabdan. İslamın en ileri gelenlerinden. İçlerinde sağlıklarında "cennetle müjdelenmiş" olanlar da var. İki kesimde de... Kılıç çekiyorlar birbirlerine. Sonuç: 15 bin ölü. Yani bir olayda, 15 bin kişi öldürülmüştür. Hayvan boğazlanır gibi boğazlanmışlardır. Örnekler çok. Akıl ve sağduyu ışığının kanına girmeler...

Şimdi kalkıp yerli ve yabancılardan yalancı tanıklarla sevimli gösterilmesin lütfen. Övgüler düzenlerin durumlarını incelemek gerekir. Ayrıca gerçek ortada; tanığa gerek yok. Daha güzel bir dünya için karanlık yenilmeli. Yenilmeli ki, gerçek nedir, ne değildir; her alanda ve herkes iyice görebilsin. Yenilmeli ki kan emiciler, bitler, parazitler de temizlensin ya da temizlenme sürecine girsin. Yenilmeli ki yol açılsın insanlığın önünde. Daha bir güzel, daha bir net ve aydınlık.

Elimdeki ışığın önemini ve gücünü biliyorum. Bilgim var, yüreğim var ve insanlara, insanımıza yararlı olmaya çalışmak gibi bir huyum ve tutkum var. Varlığım, ölümlüdür kuşkusuz. Ama ölümsüz katkılarım olsun istiyorum. İnsan aklının zincirlerden kurtulup "oh" diyeceği, soluk alacağı daha güzel bir dünya için. Çabalarım bu yolda. Yazılarım bu yolda. Kendi yazdıklarımdan sorumluyum.. Şu ya da bu biçimde suçlama olmasın. Yazıyorum ve yazacağım. Bana bu olanağın verildiği her yerde. Yasalara da uyarak...

Karşılık (cevap) verilmek mi isteniyor? Verilsin. Ama yalan, karalama, aşağılama ille de gerekli midir? Bunlarsız olmaz mı?

Kimliğim, yolum, yöntemim açık. Tartışmaksa buyurun tartışalım. İstiyorsanız "muhterem hocalarınız" la gelin. Ama uygarca olsun her şey.

Zaman Gazetesi Yazıişleri Müdürlüğü'ne

"Çamur Atan Ben Değilim"

(Bu yazının tamamı Zaman gazetesinde yayımlandı.)
19 Ekim 1989

Ankara'dan yazdığı mektubu gezetenizde, 16 Ekim'de yayımlanan Halil Bozkurt, beni aşağılamaya yöneliyor ve başında "Çamur at, yapışmazsa izi kalır" sözüne yer veriyor; "Sizin zihninizi ne güzel ifade ediyor" diyor.

Oysa ben "çamur atmak" gibi bir çirkinliğe düşmem. Ne böyle bir yol seçtim, ne de bu yapıma uygun. Okuduğunu belirttiği *2000'e Doğru*'daki yazılarım ortada. Hiçbirinde kimseye ve hiçbir kuruma çamur atılmış değildir. İslam ya da öteki dinler konusunda ve içine neleri aldıklarına ilişkin yazdıklarım tümüyle belgeli.

Yorumlarım yerine, İslam dünyasında (eğer başka dine ilişkinse o dinde) en güvenilir türden kaynağına dayalı. Eleştiriye açığım. "Şu kaynak uydurma" densin. Ya da "yanlış çeviriliyor, yanlış aktarılıyor" denip, ileri sürülsün. Ama *"2000'e Doğru* dergisinin din bilgisi âlimi" denerek ünlemli bir küçümseme yerine bu yola gidilmiyor, gidilemiyor. Çünkü bu yol kolay değil. Önce yazdıklarımda "uydurma", dahası "yanlış" bulunamaz. İddialıyım. Sonra eleştirmek, bilgi ister, incele-

me ve araştırma ister. Atıp tutmalarsa, kolay. Bu yola gidiliyor okurun mektubunda. Halil Bozkurt kimse –bilmiyorum– "izin kalması için çamur attığımı" ileri sürerken kendisi bunu yapıyor ve imanının emdiği kin ve öfkeden kaynaklanmış olarak ya da başka bir nedenle bana "çamur atıyor". "Saf insanlarımızın kafasını bulandırıyor"muşum. "Bilgililerin" de "midesini"... "Sıvas Müftülüğü'nden atılmışım". Müftülükteyken oradan oraya sürüldüğüm doğru. Ama atılmadım ve yüzümün akıyla kendim ayrıldım. Bir seçimdi ve ben bu seçimi yaptım.

Yeni Düşünce Gazetesi Yazıişleri Müdürlüğü'ne

"Dinsizim, Sapık Değilim"

27 Ekim 1989

20 Ekim 1989 günlü gazetenizde babamla bir "röportaj"(!) yayımlandı. Beni küçük, aşağılık gösterme çabasına, bu kez babam araç yapıldı.

Başlıktaki özel amaç:

Babamın ağzından: "Oğlum Bir Sapıktır" başlığının konmasında güdülen amaç belli: "Sapık" sözcüğünün ilk bakışta çağrıştırdığını düşündürmek. Yani "cinsel sapıklığı" filan. Bunu kamuoyunda düşündürmek için de elverişli bir açıklama(!) konmuş: "Dinsiz, annesine de zina yapar, bacısına da..." Ve şunlar konmuş: "Dinsizlikte her türlü kötülük vardır. Katillik, hırsızlık dinsize mahsus..."

Ben "dinsiz" olarak sunulduğuma göre, bu çirkinliklerin bende de bulunduğu düşünülsün istenmiştir. Ben hiçbir zaman saklamadım, saklamayı da dürüstlüğüme ters buldum. Açıkça belirtiyorum: Ben dinsizim ve insanlığın kurtuluşunu, büyük ölçüde, dinlerden arınmışlıkta görürüm. Ama sözü edilen çirkinlikler bende yoktur. Ne katilim, ne hırsızım, ne de "anayla, bacıyla yatmışlık" gibi aşağılıklarım var. Saldırıya hedef gösteriliyorum.

Amaç bu.

Aile ve yakın çevrem:

28 Temmuz 1989 günlü gazetenizde, "akrabam" olduğu "yakınlarımın benden utanç duyduklarını" ileri süren, adı, kimliği belirsiz bir kişinin mektubu yayımlandı. Karşılık verdim, böyle bir akrabam olamayacağını belirttim. Ve belirttim ki, değil yakınlarım, komşularım içinde bile hep sevilip, sayılırım. Başka türlü de olabilirdi, ama yok. Çekirdek ailem olan karım ve çocuklarımla, normalin de üstünde, birbirimizi sever ve sayarız. Yakınlarımdan kardeşlerimin bana sevgi ve saygıları da alışılmışın üstündedir. Babam bunu kıskanagelmiş; kardeşlerime: "Bana değil, ona bağlısınız, beni değil, onu sayıyorsu-

nuz. Hepinizi dinsiz etti o" der durur. Röpartaj için babama gidenler, ondan bunu öğrenmişlerdir ve o yüzden, yakınlarımın orada bulunduğu açıkça yazıldığı halde onlara gitmemişlerdir. Babam yoluyla beni vurmak... Bu bir gazetecilik sayılmıştır. Bir "iman kahramanlığı".

Babam:

Babam, ne de olsa babamdır, fazla bir şey söyleyemem. Beni 11 yaşıma değin okuttuğunu söylemişse bu yanlış. Bu yaşta ben, Ağrı'nın Tutak İlçesi'nde ve Kargalık Köyü'nde, ilerlemiş ölçüde Arapça gramer (sarf ve nahv) okuyordum. Babamsa Arapça bilmez. Biraz ben öğretmeye çalıştım, ama olmadı, öğrenemedi. Resmî imamlık kadrosuna benim müftülük dönemimde geçti. Amiri de oldum; ama o sırada bile bastonunu çekip beni dövdü. Falanca caminin imamını o camiden ve "meşruta"sından (lojmanından) niye çıkarmıyorum ve kendisini onun yerine yerleştirmiyorum diye... Dövmeye alışıktı. Kur'an'ın da buyruğuyla (Nisâ, ayet 34) karısını döverdi, çocuğunu döverdi. Gelinini ve torunlarını bile dövmeye yönelirdi. Babamdı: ne yapabilirdim? Ve şimdi ne yapabilirim?

Babam, kadrolu imamlığından önce, yarım yamalak din bilgisiyle köy imamlığı yapardı. O köy senin, bu köy benim, ömrünün büyük bir bölümü köy imamlığıyla geçti. Bütün yaşamını din üstüne kurmuştur. Zekâtla, fitreyle, çocuk okutma, muska yazma karşılığında aldığı paralarla yaşamıştır. Onun için babamın bana kızmasını anlıyorum. Beni büyük bir "din makamı"nda görmek istemiştir. Bu amacına ulaşmıştır da... O zamanlar mutluydu, övünerek geziyordu. Şimdiyse onun istediği konumda değilim. Bundan bir ay önce *Zaman* gazetesinden, benimle konuşmak istediler. Kabul ettim. Adamları geldi; sesimi ve fotoğrafımı alıp gitti. Onlar da "ailem"den, "yakın çevrem"den sordular; onlara da açıkça, hem dinsizliğimi, hem de babamın bana karşı olan tutumunu açıkladım. Sonradan yayımlayacaklarını belirttiler. Sizin gazetenizden de biri, Ömer (soyadı: sanırım Kayır), röportaj için benden gün ve saat istedi. Verdim ama gelmedi. Sonra geleceğine ilişkin not bırakmış; bekledim, yine gelen olmadı. Sizden gelen olsaydı, aynı şeyleri size de açıklardım.

Röportaj için babama niye gidiliyor?

80 yaşını çoktan aşmış, kulakları bile çok az duyan bir yaşlı kişiyi konuşturmaktaki amaç ne? Benim dinsizliğimi kanıtlamak mı? Ben saklamıyorum ki... Dinlerin insanlığa ettiği kötülüğü düşünerek, dinsizliğimle övünüyor, onur duyuyorum.

Dinler ne yaptı ve ne yapmakta?

Bir din öbür dinle, bir mezhep öbür mezheple anlaşamaz. Dar bir "din kardeşliği". Bağlı bulunulan "din"in ya da "mezhep"in çerçevesinde. "İnsan hakları" değil; inanılan dindeki "mümin hakları" söz konusudur. Bu görüşüm "yanlış" mı? Keşke yanlış olsaydı. Tarih boyunca da, günümüzde de, "din"ler hep "kan","gözyaşı", "ölüm" getirmiştir. Bir inanç ve görüşte de olanlar, başka inançta olanlar eliyle ölümlerin en beterine atılmışlardır. Diri diri yakılmışlardır. Yakılanlar arasın-

da kadınlar ve çocuklar da vardır. Yahudilerin ilk Hıristiyanlara, güçlenen Hıristiyanların Yahudilere ve öteki dinlerden olanlara, ya da biraz özgür düşünceden yana olanlara dahası kendi dindaşlarına yaptıklarını, gösterdikleri acımasızlıkları, din adına olan türlü işkenceleri, engizisyonları ve kilise sömürgenliklerini bir düşünün. "Akıl" tıkıldığı hapishaneden ve zincirinden kurtulmamış olsaydı bugünkü Batı dünyası böyle olamayacaktı. Aynı türden acımasızlıklar yönünden bir de İslamı düşünün. Kur'an'daki, İslamın güçsüz döneminin ürünleri olan: "Senin dinin sana benim dinim bana" ilkesi (Bkz. Kâfirûn Suresi), "Dinde zorlama yoktur"! diyen ayet (Bkz. Bakara, ayet 256) ve benzeri ayetler sizi yanılgıya düşürmesin. Aynı Kur'an'da inanmazlar gösterilerek "nerede bulursanız öldürün!" denir (bkz. Bakara, ayet 191, Nisâ, ayet 89, 91; Tevbe, ayet 5.) Bunu diyen ayetlerden birine "Kılıç Âyeti (Âyetu'-s-Seyf)" adı verilmiştir, ki bu ayetle, bir ölçüde hoşgörü içeren 114 hüküm yeri yürürlükten kaldırılmıştır.[30] Muhammed'in kendi dönemindeki acımasızlıklar, Ebubekir döneminde, özellikle "ridde" olaylarında tanık olunanlar, açılan ateş havuzlarına insanların diri diri atılıp yakılmaları. Bunları düşünün. Dahası: Müslümanların birbirlerini bile nasıl kılıçtan geçirdiklerini düşünün. Muhammed'e çok yakın dönemde, 656 yılında meydana gelen Cemel Olayı'nı anımsayın. Bu olayda karşı karşıya gelip çarpışan iki kesim de Müslümandı. "Peygamberin en ileri gelen arkadaşları" bunların içinde sağlıklarında "cennetle müjdelenmiş kişiler" vardı. İki kesimden birinin başında Muhammed'in damadı Ali, öbür kesimin başında "Peygamber karısı" Âişe. Kıyasıya kılıç sallamalar. Sonuç: 15 bin kişinin hayvan boğazlanır gibi boğazlanıp öldürülmüş olması. 13 bini Âişe kesiminden, 2 bini de Ali kesiminden. İşte İslam. Bir değil, binlerce cinayet. Hem de yalnızca bir olayda. Tarih boyunca benzer olaylar olmuştur. Bu arada aklın ve bilimin soluğuna kesmek istercesine, genç düşünce ve bilim adamları, kimi, ateşte yakılıp öldürülmüştür. İşte İbnü'l-Mukaffa. İşte Şehabuddin Suhraverdi. Bugün İslamcılarca övünmek için sık sık gündeme getirilen Fârâbi'ler, İbn Sina'lar da, bir zamanlar birer "kâfir" diye sunulmuştur din çevrelerince. Neden? İslamda "felsfe"nin yeri yoktur. Dahası: "mantık, kelâm" bile "kâfirlik" sayılmıştır.[31] Öldürmeler, hem de "hile" yolları kullanarak öldürmeler, İslamda Muhammed ve arkadaşlarından kalmadır. "Hile"yle adam öldürmeye bir örnek: Dönemin ünlü şairi Ka'b İbn Eşref, şiirlerinde Muhammed'i yermektedir. Muhammed bir gün arkadaşlarına seslenir: "Ka'b İbn Eşref'i öldürmeye kim hazırdır?" Uygun kişi bulunmuştur: "Ka'b'ın süt kardeşi Muhammed İbn Mesleme. Bu adam, "Peygamber"inden aldığı "izin"le hile yoluna başvurur ve genç şairi öldürür.[32] Buyurun işte. "Yalan" mı bu? Bu öldürme, "kâtillik" değil midir? Hayır, İslama göre, değil! "Sevaptır" bile bu tür cinayet-

30 Zerkeşî, *el Burhan fi Ulûmi'l-Kur'an*, 2/40; İbnu'l-Barızi, *Nâsihu'l-Kur'ani'l-Aziz ve Mensûhuhu*, Beyrut, 1988, s.20.

31 Süyuti, *Savnu'l-Mantûki'l-Kelâm an fenni'l-Mantıkı ve'l-Kelâmı*, Mısır, 1-433.

32 Buhârî'nin *Muhtasarı Tecrîd*'in çevirisi, Diyanet Yay., hadis no. 1578.

ler! İslama göre, "dinden dönenler"in de kesinlikle yaşatılmaması ve öldürülmesi gerekir. Tüm mezheplere göre. Öldür, öldür, öldür... Ben bunun için dinden arınmışlığı bir insanlık, bir onur sayıyorum. Onun için dinsizliğimi açıklamayı seve seve yapıyorum. Ve onun için diyorum ki "dinsizlik bir sapıklık değil, insanlığın gelişmiş, derinleşmiş biçimidir". İslam, Türklere de bir şey kazandırmamıştır. "İman"ıyla insanlarımızın ayaklarına uygarlık yolunda pranga olmuştur. Esasen Muhammed, Türkler için hiç de iyi şeyler söylememiştir. Dahası, bu toplumu en kötü düşmanlarından saymıştır.[33] "Yalan" diyebilir misiniz? Kur'an, başka toplumları değil, "Araplar"ı "muhatap" almıştır. Türk toplumuna, İslam şeriatını kaldırıp atarak uygarlık yolunu gösteren Atatürk, "İslam" için boşuna "Arap Dini" demez. "Din birliğinin de bir millet teşkilinde müessir olduğunu söyleyenler vardır. Fakat biz, bizim gözümüz önündeki Türk milleti tablosunda, bunun aksini görmekteyiz. Türkler, Arapların dinini kabul etmeden evvel de büyük bir millet idi. Arap dinini kabul ettikten sonra bu din, ne Arapların, ne aynı dinde bulunan Acemlerin ve ne de Mısırlıların vesairenin Türklerle birleşip bir millet teşkil etmelerine hiçbir tesir etmedi. Bilakis Türk milletinin millî rabıtalarını gevşetti. Millî hislerini uyuşturdu..."[34] İslam hukukuna ("Kefâret" bölümüne) bakın, Arap olmayan bir erkek yeterince şerefli sayılmadığı için, Arap kızıyla evlendiğinde kızın babasına, "kadı"ya başvurup nikâhı feshettirme yetkisinin verildiğini görürsünüz.

Muhammed'in korkutuculuğu Mekke ve çevresinedir. (Bkz. En'âm Suresi, ayet 92.)

İslam nasıl kurulup yayıldı?

Burada çeşitli kabilelerarası entrikaların, raslantıların, korkutmaların, umutlandırmaların yanı sıra, "İslam rüşveti"nin de payı olmuştur. Muhammed bu rüşveti başlatmıştır. Bu rüşvet, dönemin ileri gelenlerine, zenginlerine, İslama girmeleri ya da İslamda kalmaları için verilmiştir. Ganimet'ten "yüzer deve fazla" pay verilmiştir (Huneyn Savaşı'nda alınan ganimetlerden). Rüşvetin verildiği kimselere "el Müellefetü'l-Kulûb" adı verilir. Zengin olmalarına bakılmaksızın zekât da verilebileceği Kur'an ayetine geçirilmiştir. (Bkz. Tevbe, ayet 60.) Hile gibi, bu gelenek de tarih boyunca süregelmiştir. Babam da bu geleneğe uyup torunlarına, bizim zaman zaman maddî güçlük çektiğimizi bildiği için "gelin, babanızın yolundan gitmeyin, sizi okutayım. Sonunda da evlendiririm" diyerek aynı türden rüşvet önermiştir. Bu alanda "rüşvet" sözcüğünü, Kur'an yorumcularından "Taberî" de kullanır.[35]

Uzun mu oldu? Sizin, beni kamuoyu önünde küçük düşürmeye yönelik şu yayınınız daha da uzun.

33 Prof. İlhan Arsel, *Arap Milliyetçiliği ve Türkler*, İnkılap Kitabevi, özellikle s.50'ye değin. Burada olanları, sağlam hadis kitaplarında da bulabilirsiniz.
34 Afetinan, *Medenî Bilgiler*, Ankara, 1988, s.364-365.
35 Taberî, tefsir, 10/113.

Kısacası:

Yazdıklarım, hep kanıtlı, en sağlamından kaynaklara dayalı. Çürütmek istiyorsanız bu yolla çıkın karşıma. Çamur atmadan. Bilginiz yetmiyorsa, en bilirinden "Ulemâ"nızı çıkarın. Babama gidiyorsunuz. Bırakın o yaşlı adamı. Telaşını anlıyorum, ama boşuna. Yalanlarla örülü "tabu"lar yıkılacaktır. Bu, önlenemeyecektir. Ve bunda insanlığın yararı vardır, lütfen görün. Daha güzel bir dünya için savaşım veriyorum. Aklın, imana kurban edilmemiş bilimin geçerli olduğu özgürlüklü bir dünya. Benim de katkım olsun istiyorum. Karşı mı çıkıyorsunuz? Buyurun, uygarca tartışalım. Kanıtları, kaynakları sergileyerek... Var mısınız?

Yeni Asya Gazetesi Sorumlu Yazıişleri Müdürlüğü'ne

(Bu yazının tamamı Yeni Asya gazetesinde yayımlandı.)
11 Mayıs 1990

19 Nisan 1990 günlü sayınızda, "Sırası Gelmişken" başlıklı, Mustafa Kaplan imzalı yazıyı bana ilettiler. Bu yazıda alışık olduğum ve "Âdâb-ı İslâmiyye"ye uygun seslenişler var bana. *Teori* dergisindeki bir yazım da ele alınmış; "eleştiri" yerine, bu çevrenin ölçüleri içinde "küçümseme"ler, "aşağılama"lar sıralanmış, bir yandan da "oranın cami duvarı olduğunu size hiç hatırlatan olmadı mı?" türünden "tehdit" yoluna gidilmiş olduğu görülüyor. Bu çevreden bir dergiye dayanıp. "...meğer asıl adı Duran imiş..." diyerek bana "cevap"(!) veren *Zaman* gazetesinden alıntı yapılıyor, derginin aynı "adab"a uygun saldırıda bulunmak için 80 yaşını çoktan aşkın babamı kullandığı yazıdan da alıp koyma "marifet"i gösteriliyor. Bunların tümü ve daha neler yapılıyor da, bir şey yapılmıyor: Uygarca eleştiri. İslam geleneğine uymadığı için yapılmıyor bu. Araştıranlar bilirler ki, geçmişteki tüm "reddiyye"ler aynı "üslûb" içinde olagelmiştir. Ama yine de uygarca eleştiri yapılmasını gönlüm isterdi.

Teori'deki yazım ele alınmış. Ne güzel. Ateş püskürmenize bir şey demiyorum, ama hazır ele almışken çürütsenize!

Anlıyorum, sizden çok şey istiyorum değil mi? Sizin geleneğiniz sövgü ve saldırı. Ama gönlüm ister ki bir de öbür yolu deneyesiniz. Bunu biraz umsam ne dersiniz? Yani bir başka zaman için!

Haa bir şey var: Alıntı yaptığınız *Zaman* gazetesinin "Biz, cerbeze ile gerçekleri saptırmaya çalışan bu kişiyi muhatap kabul etmek istemiyorduk; lâkin bir dergideki son saçmalarını görünce hamiyetimiz susmaya elvermedi" demesine inanmayın. Bu gazete nice zaman önce muhabirini göndermiş; benimle söyleşide bulunmuştu. Ama benim gösterdiğim cesareti ve dürüstlüğü gösteremeyip so-

rulara açıkça karşılıklar verdiğim söyleşiyi yayımlamamıştı. Beni "muhatap" kabul etmeyen, benden ısrarla randevu istetip o söyleşiyi yaptırır mıydı?

Bir şey daha: Sizin ürker olageldiğiniz "izm"lerle benim hiçbir ilişkim yok.

Bu yazıyı cevap olarak ilk sayınızda yayımlamanızı istiyorum. İstek bu ya.

Panel Dergisi Sorumlu Yazıişleri Müdürlüğü'ne

Derginizin 15 Nisan-15 Mayıs 1990 günlü sayısında, kapakta "Sapık Müftüye Cevap", içinde de "*2000'e Doğru*'nun Müftüsü" deyimine başta yer verildikten sonra "Emekli Memur Turan Dursun'a Açık Mektup" başlığı altında bana "verip veriştirmiş olmak" için sayfalar doldurmuş bulunuyorsunuz.

Hemen belirteyim: "Cevap verme" çabasına saygı duyarım. Ama uygarca olursa...

Siz "âdâb-ı İslamiyye" içinde bulunanlar, aşağılayıcı saldırılar olmaksızın bir "cevap" yazamaz mısınız diye bir soru içimden geliyor, ama sormaktan vazgeçiyorum. Çünkü kendinizce aşağılayıcı sözler koymaksızın yazmayı, izleyegeldiğiniz "âdab"a ters buluyorsunuz. Geçmişinizdeki "reddiyye"ler yazan eskilerinizin geleneğidir bu.

Şunu da belirtmeliyim: Ben ne "sapık" kişiyim, ne "şunun bunun müftüsü"yüm, ne de "müftü"yüm. Ben tüm "din" ve "inanç"ların katkılarıyla oluşup gelen karanlığa, daha güzel bir dünya için ışık tutma çabasında olan, bunun için de okuyan, araştıran, yazan bir insanım yalnızca.

"Cevap"(!) yazınız sayfalar dolusu, ama birkaç satırlık ömrü var.

Şöyle:

1- "Üç iddia"da topladığınız konudaki yazdıklarımın hiçbirini çürütmüyorsunuz:

a) Kur'an'ın Tevrat'tan aktarılma "Tanrı"sının "ırkçı" yönünden söz etmiştim. Buna ilişkin koyduğum kanıtlardan Bakara, 47-122 ayetlerini ele alırken, yazımda yer alan çevirinin "yanlış" olduğunu söyleyemiyorsunuz. Bugün eldeki Diyanet çevirisinde yer almayan ve ayetteki sözlerden hiçbirinin karşılığı olmayan "bir zamanlar" eklemesi, çeviriden değildir, bir "yorum"dur.

b) Öteki "iki iddia"ya ilişkin verdiğiniz "cevap"lar da yorumlardan oluşuyor. Ben ayet ve hadislerdeki açık sözleri kanıt olarak göstermiştim. Yorumlar, durumu kurtarmak için girişilmiş çabalardır. Bunu da belirtmiştim. Geçin o yorumları lütfen.

2- "Yahudi hayranı" değilim. Tersine, Yahudilerin acımasızlıklarının üzerinde yeri geldikçe duruyor ve bunun da "Tevrat'taki ulusal Tanrı"nın "kan dökücülüğü"nden Kur'an'a da geçirilmiş olan "öç alıcılığı"ndan kaynaklandığını yazıyo-

rum. Savaşım da onun için zaten. Şu gezegenimizde "din"ler yüzünden yaşanan "acı"lar, "ölüm"ler sona ersin istiyorum.

3- Ben, yazdığım konuların uzmanıyım. "Arapça ibare"yi iyi bilirim. "Usûlü'l-Fıkh"da, "Usûlü'l-Hadis"te, "Usûlu't-Tefsir"de, "kelâm"da... uzmanın, iyi uzmanım. Ayrıca "Tevrat"ın, "Mişna"sının, Gemâra"sının (bütünüyle "Talmud"un), eski İran'da geçerli olup, Tevrat'ın da çok şey aldığı "Avesta"nın da içinde bulunduğu "kutsal" sayılan "metin"leri karşılaştırmış, beş ciltlik *Kutsal Kitapların Kaynakları* diye kitap yazmış olacak kadar "dinler"i karşılaştırdım. Dinleri ve inançları hem kendi içlerinde, hem de kendi dışlarından alıntılar yaptıkları "mitolojiler"le karşılaştırmalarım vardır. Ama siz bunları da geçin.

4- Size bir önerim var: Yazdıklarım konusunda benimle tartışmak istiyorsanız; gerçekten "bilen" bir kişi bulun. Birkaç kişi de olabilir. Kaynakları alıp ortaya koyalım ve eğer bir kez olsun deneyebiliyorsanız "uygarca" bir tutum içinde tartışalım.

Var mısınız?

Tevhid Dergisi Sorumlu Yazıişleri Müdürlüğü'ne

Niçin İlle de "Yalan"

24 Mayıs 1990

Gerçekte bu soruya sormamam gerekir. Çünkü "cevap"ını bildiğim bir sorudur bu. Neyse konuya girmeliyim:

5 Mayıs 1990 günlü derginizin 16. sayfasında Prof. Dr. Hüseyin Hatemi: "...Ve başka bir ŞOVENİZM'in temsilcisi olan Turan Dursun" diyor. Hangi "Şovenizm"in temsilcisi olduğumu söylemiyor. Söylemez de... Benim dünya görüşümde "Şovenizm" olamaz ki, herhangi birinin "temsilciliği"ni yapmış olayım. Sol kesime de "şeriatçı Marksistler" eliyle sokulup gazetelerinde, dergilerinde "molla ağzı"yla yazılar yazıp boy gösterirken ipliğini bir ölçüde pazara çıkardığım için bana kızmış olabileceğini düşündüğüm bu "hukuk"(!) profesörüne çağrıda bulunmak istiyorum: "Şovenizm"in herhangi bir biçimini, kokusu içine alan bir yazımı, bir açıklamamı, küçük bir sözümü, bir tümcemi, bir sözcüğümü bulup göstersin. Ortaya koyuyorum kendimi. Eğer bunu yaparsa, hukukçulukla mollalığı birbirine karıştırmış görünen, ama uzmanlığı yetmediği için hiçbir zaman "molla" da olamayacak olan bu profesörün yanında olmaya, birlikte olup "Turan Dursun"u kınamaya hazırım.

"Şovenizm", Hançerlioğlu"nun deyimiyle "bağnazcı ulusçuluk"tur (Hançerlioğlu, *Felsefe Sözlüğü*), bir "ırkçılık"tır ve hangi türü olursa olsun bir ilkelliktir. Böyle bir ilkelliğin, benim düşünce dünyamda yeri olamaz. Ben insanlık için hiçbir bağnazlığın, hiçbir "iman"m kafaları, duyguları prangalayamayacağı bir dünya öneriyorum. "İman"ın yalnızca kendi "mü'min"lerine kapatageldiği görülen "özgürlükler"in her türünün herkese, alabildiğince açık olduğu, insanların insanca yaşayabildiği, daha güzel bir dünya. Çabam böyle bir dünyanın oluşmasına katkıda bulunmaktır hep. Böyle bir dünyanın oluşması için de "tabu'ların yıkılması, karanlığın belinin kırılması "şart"tır. "Dinsel karanlık", yalanlarıyla, sadece belirli bir kesimin "hizmet"inde, acıya, ölüme, sömürüye yol açmalarıyla insanlığa çok çektiregelmiştir. Bunun önüne geçmek, "İnsanım" diyen herkesin amacı olmalıdır bence.

"Dinsel karanlık"ta bilgisizlik vardır, binlerce yıllık ilkellikleri insanlığa "kurtuluş" diye yutturmalar vardır, aklın, mantığın, bilimin "din" için ırzına geçmeler vardır. Dünya egemenlerinin önünde kuyruk sallarken, geçip bir başka yerde, bir başka kesim önünde çalım satmalar vardır, "ikiyüzlü ahlak" vardır.

Gelin, bunların önüne geçmeye çalışalım. "Yalan"larla nereye varılabilir ve şimdiye dek nereye varılabildi?

Bu yazıyı derginizde yayımlamanız umuduyla.

Teori
Haziran 1990, yıl 1, sayı 6

BİR MEKTUBA VE İMZA DERGİSİNE YANIT

Bilindiği gibi bu dizide, "Kutsal Kitapların Kaynakları"ndan "Kur'an"ın Kaynakları" yer alıyor. Mektuplar da geliyor bu arada. Bunları zaman zaman karşılıklarıyla birlikte yayımlayacağız. İlk mektubun yazarı Keçiborlu İmam-Hatip öğretmeni. Binlerce benzerinin İslam, insan, evren konusundaki bakış açısını sergilediği için önemli. İkinci olarak *İmza* dergisi yazarına bir yanıtımız olacak.

Keçiborlu İmam-Hatip Lisesi Öğretmeni
İlknur Tüzüner'in Mektubu:

Bu mektup da "ilahiyat"çı kesim için bir örnek. Bir "İmam-Hatip öğretmeni" nasıl düşünüyor, neleri, nasıl öğrenmiş, neleri öğretiyor?" onunla birlikte göreceğiz.

İLAHİ DİNLERİN KAYNAĞI TEKTİR

Kur'an'ın ve diğer ilahi kitapların kaynağı tektir. Hepsi de Allah tarafından gönderilmiş olup, esas gayeleri tevhid inancına davettir. İlahi dinlerin kaynakları tek olduğuna göre, temelde birbirine zıt esasları ihtiva etmeleri imkânsızdır. Ancak, Kur'an'ı Kerim dışındaki kutsal kitaplar, insanlar tarafından değiştirilmiş, bozulmuştur. Bu durum, Kur'an-ı Kerim'de şöyle ifade ediliyor:

"Yahudilerden, sözleri yerlerinden değiştirip 'işittik ve karşı geldik, kulak vermeyerek dinle' ve dillerini eğip bükerek, dini yererek 'bizi de dinle" diyenler vardır. Şayet 'işittik ve itaat ettik, dinle ve bizi gözet' demiş olsalardı onlar için daha hayırlı olurdu. İşte Allah, inkârları yüzünden onlara lanet etmiştir. Onların ancak pek azı inanır" (Nisâ, 46) Tahrif kelimesi, bir şeyi değiştirme, bozma, kalem oynatma manalarını ifade eder. Tahrif, yani değiştirme veya bozma şu üç şekilde olabilir.

1- Bir lafzı bir başka lafızla değiştirmek. Tevrat'da Hz. Muhammed'in (SAV) sıfatlarıyla ilgili olarak kullanılan "Reb'a" kelimesinin yerine "uzun adam" kelimesinin, "recm" kelimesinin yerine "had" kelimesinin kullanılması gibi. Bunlar yazımda yapılan tahriftir.

2- Şüphe meydana getirerek, yanlış yorumlama yaparak bir lafzı öteye beriye çekerek, manasını haktan batıla çevirmektir. Hz. Davud, Hz. Süleyman hakkında iddia edilen, yanlış yorumlamaya dayanan fikirler gibi. Bu, bir çeşit manevi tahriftir.

3- Yalnız kitabı değil, bir söz söyledikleri zaman, duydukları ve kalplerinde bildikleri gibi dosdoğru söylemeyip tahrif ederek söylemeleridir. Nitekim Yahudiler, Hz. Muhammed'in (SAV) huzuruna gelirler bazı şeyler sorarlar, yanından çıktıkları zaman Peygamber'in (SAV) kelamını değiştirerek anlatırlardı.[İ.T.1]

İlahi kitap, söz ve mana itibariyle Allah tarafından gönderilmiş olan kitaptır. Kaynak Allah olduğuna göre ilahi kitapta insana ait söz olamaz. İddia edildiği gibi Tevrat'ta Yahudilerin gelenekleri, yaşam biçimleri, edebiyatları yer alıyorsa, Hz. Musa'ya (AS) indirilmiş bir kitap olduğu kabul edilmiyorsa nasıl olur da kutsal kitap olarak kabul edilebilir! Nasıl olur da Allah'ın, Hz. Musa'ya (AS) indirdiği ilahi bir kitap olduğu kabul edilmezken, Tevrat'ın aslını koruduğundan bahsedilebilir! Tevrat'ın tahrif edilmediğini, aslını koruduğunu iddia edenler, Tevrat'ın gökten indirilmiş bir kitap olmadığını söyleyerek büyük bir çelişkiye düşüyorlar.

Önce başlık üzerinde duralım:
"İlahi dinlerin kaynağı tektir" deniyor.

Nedir "İlahi Dinler"

"Din"leri böyle ayırmak belki de bir kesim "İslamcı"ların mantığına göredir. İslama bile uygun değildir. Çünkü "ilahi" sözcüğündeki "ilah"la amaçlanan Kur'an'ın "Tanrı"sıysa, bu "Tanrı", İslamdan başka bir "din" tanımaz. Kâfirûn Suresi'nde "Senin dinin sana, benim dinim banadır" deniyor olmasına bakmayın. Çünkü bunu diyen ayetin hükmü, "mümâşaat" dönemine, yani Müslümanların güçsüz oldukları, başkalarıyla "barış içinde bir arada yürümek" istiyor göründükleri döneme özgüdür. Sonradan, "Kılıç Ayeti"yle, yani Tevbe Suresi'nin 5. ayetiyle "neshedilmiştir". Yani yürürlükten kaldırılmıştır.[1] "Kılıç Ayeti"yle Kur'an'ın 114 yerindeki hüküm yürürlükten kaldırılmış kabul edilir.[2] Kur'an'ın "Tanrı"sı, Müslümanların kendilerini güçlü görmeye başlamalarından sonra yalnızca bir "din"i tanıdığını bildirmiştir. O da İslamdır. (Bunu, hiçbir yoruma gerek kalmayacak biçimde görmek için bkz. Âl-i İmrân Suresi, ayet 19, 83, 85) Demek ki bu "Tanrı"ya göre "ilahi dinler"den değil; yalnızca bir "ilahi din"den söz edilebilir. Yani "ilahi din" olarak yalnızca "İslam" vardır.

İ.T.1 Elmalılı Hamdi Yazır, *Elmalı Tefsiri*, 2/1361.

1 Bkz. bu ayetlerle ilgili tefsirler, ayrıca *İbnü'l-Bârizî, Nâsihu'l-Kur'an'il-Azîz*, Beyrut, 1988, s.58.

2 Bkz. İbn. Hazm, *e"n-Nâsihu ve'l-mensûh, Tefsiru* İbn Abbas'la birlikte, Mısır, 1390, s.122; Zerkeşî, Burhan, Mısır, 1957, 2/40; İbnü'l-Bârizî, *age*, s.22.

Bilimsel ve evrensel yaklaşıma göre "din"ler, "ilahi olanlar, olmayanlar" diye ayrılamaz. Falanca dinin inanırlarına göre o din "ilahi"dir, falanca dinin inanırlarına gör de o dindir "ilahi" olan. Yani kabul ettiği "Tanrı" katında geçerli sayılan.

ANAP'lıların ağırlığıyla, Türk Ceza Yasası'nın 175. maddesi değiştirilerek "semavi dinler, samavi olmayanlar" ayrımı yapılmıştı (1986). Sonradan bu değişiklik, Anayasa Mahkemesi'nce "iptal" edilmiştir.

İlknur Tüzüner, "Kur'an"m ve diğer ilahi kitapların kaynağı tektir" diyor. Bu da kendine özgü "dinsel" bir mantık. Yalnızca "iman"a dayandığı için de bilimsel yönden tartışılabilir bir yanı yoktur. O, inancına dayanarak öyle diyecektir, öbürü kendi inancına dayanarak başka şey söyleyecektir. Nasıl tartışılır? Tüzüner, "hepsi de Allah tarafından gönderilmiş olup, esas gayeleri tevhid inancına davettir..." diyerek sürdürüyor. Bu, bir "iman". Bu "iman"ı paylaşırsın, paylaşmazsın ayrı bir konu. Tüzüner, "ilahi dinler"in ya da bir başka deyişiyle "Kur'an ve diğer ilahi kitaplar"ın "kaynağı"nı "tek" gösterirken "tevhid" gibi havada kalan kavramın dışında, o "kaynağın ne olduğu"nu somut bir biçimde, bilimsel inceleme ve araştırma ölçülerine girecek nitelikte belirtmiş olsaydı tartışılabilirdi. Evet, nedir o "tek kaynak"? Eğer amaçlanan, "Tanrı"ysa, "Tanrı anlayışı" o denli çok ki... İslamınki başka, Hıristiyanlığınki başka... Kur'an"ın "Tanrı"sı, Yahudilerden, Tevrat'tan "kopya" olarak alındığı halde, birçok kez, Kur'an'da başkadır, Tevrat'ta başkadır. "Esası birdir" demeninse bilimsel bir değeri yoktur. Somut kanıtlarla, somut açıklamalarla yapılmadıkça. Tümünün "temel"inin "bir" olduğu bilimsel bir açıklamayla ileri sürülecekse, şöyle denebilir: "Tümünün 'Tanrı'sı, ilkellerdeki 'mana' inancına dayanır".[3] Yani savunması yapılan inanç, ilkellerdeki inancın ötesine gitmez.

"Tahrif"

Tüzüner, "Kur'an'ın dışındaki kitapların insanlar tarafından değiştirildiğini, bozulduğunu" ileri sürüyor ve bunu kanıtlamak için de Nisâ Suresi'nin 46. ayetini gösteriyor.

Oysa bu ayette, insanların "harhangi bir kitabı değiştirmeleri"nden değil, kimi sözlerin yerini değiştirdiklerinden söz ediliyor. Dahası, yalnızca "dillerini eğip bükerek konuşuyor olmalarından, "işittik, boyun eğdik" diyecekleri yerde de "işittik ve karşı çıktık" dediklerinden, bir de "râinâ" diye bir sözcük kullandıklarından yakınılıyor. Muhammed'i dinlerlerken "işittik ve boyun eğdik" deselerdi ya da "râinâ" yerine, "bize bak, bizi gözet" anlamına gelen "unzurnâ" demiş olsalardı sorun kalmayacaktı; bu bildiriliyor. Herkesin bildiği anlamdaki "tahrif"

3 "Mana"ya ilişkin bilgi için bkz. Prof. Dr. Sedat Veyis Örnek, *Etnoloji Sözlüğü*.

bunun neresinde anlatılıyor? Yani "Kur'an'dan önceki kitapların değiştirildiği" yolunda bir sav, burada anlatılanların neresinde?

Birçok Kur'an yorumcusu gibi Fahruddin Râzî de bu ayeti ele alarak, Yahudilerin "Tevrat'ın sözlerini değiştirdikleri" anlamında bir "tahrif"in söz konusu olmadığını, burada anlatılanı, "Yahudilerin kendi eğilimlerine göre Tevrat'ı yorumladıkları" anlamında anlamak gerektiğini belirtiyor.[4]

Tüzüner, "tahrif"in "üç anlamı"nı yazıyor. Kaynak olarak da –belki Arapça bilmediği için– asıl kaynağı değil; Elmalılı Hamdi Yazır'ın *Hak Dini Kur'an Dili*'ni gösteriyor. Bu açıklamanın asıl kaynağıysa "Fahruddin Râzî"nin "*e't-Tefsirü'l-Kebir*"i.[5]

İmam-Hatip Okulu Öğretmeni Tüzüner, Kaynağındaki Bilginin Tersini Gösterip Savunuyor

İlknur Tüzüner, "Kur'an-ı Kerim dışındaki kutsal kitaplar"ın, "insanlar tarafından değiştirilmiş, bozulmuş" olduğunu ileri sürmüştür. Kuşkusuz, nice "ilahiyatçı" gibi... Oysa "tahrif"in "üç anlamı"nı aktarırken gösterdiği kaynakta "sağlam olarak" benimsenene terstir bu. Elmalı Hamdi Yazır, "tahrif"in ikinci anlamını, F. Râzî'den alıp anlatırken şöyle diyor (sözler bugünkü dile çevrilmiştir):

"Kuşku sokarak ve yanlış yorumlar yaparak, bir sözü öteye beriye çekerek anlamını bile bile yanlışa dönüştürmektir ki, bu da yorum ve açıklamalarda yapılan türden manevi tahriftir. Fahruddin Râzî, 'nitekim zamanındaki ehli bid'at da (sapık yolun yolcuları), görüşlerine ters düşen ayetlerde böyle yapıyorlar' demiş ve 'TAHRİF'in yorumunda bu ikinci anlamın temel oduğunu yazmıştır."[6]

Tüzüner, kaynak olarak gösterdiği yerden bunu, dürüstçe böyle aktaracağı yerde, ileri sürdügü görüşe ters olur diye, burada anlatılan türden bir "tahrif" yapıp geçiyor; kaynağında yer almayan örnekler veriyor; "Hz. Davud, Hz. Süleyman hakkında iddia edilen, yanlış yorumlamaya dayanan fikirler gibi" diyor.

Kuşkusuz bu çok kötü bir "ayıp"tır. Ama bu türden "ayıplar"ı, İslamcı ve "ilahiyatçı"lar içinde yalnız Tüzüner yapmıyor ki...

Kısacası, gerek Tüzüner'in gösterdiği kaynağa, gerek asıl kaynağa göre; kanıt olarak dayanılan ayette, Tüzüner'in ileri sürdüğü türden bir "tahrif" savı bulunmamakta. "Kitab ehli"nden kimileri, Muhammed'i "peygamber" tanımazlarken onun sözlerine karşı "işittik ve karşı çıktık" anlamında sözler söylemişler ve "bize bak, bizi gözet" anlamında bir söz söylemeleri beklenirken "râinâ" demişler.

4 F. Râzî, *e't-Tefsir'ül-Kebir*, 10/118.
5 F. Râzî, *e't-Tefsirü'l Kebir*, 10/117-118.
6 Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, 2/1362.

Hepsi bu. Bu anlatılıyor ayette. "Râinâ" da, "aşağılama", "alay etme" niteliğinde bir anlam içeren sözcük diye ileri sürülür.[7]

Kaynaktaki Anlamıyla "Kur'an"da da Tahrif Yapılagelmiştir

F. Râzî, Nisâ Suresi'nin 46. ayetinde Yahudiler için söylenen "tahrif"in benzerinin, "kendi zamanında" da ve "Kur'an ayetleri" ele alınırken yapıldığını çok açık biçimde yazıyor.[8] Râzî'nin bu görüşü savunduğunu, Tüzüner'in kaynağı da belirtiyor.[9] O zaman şu açıkça ortaya çıkıyor. Eğer Yahudilerin yaptıkları "yorum"lar "tahrif" sayılacaksa, İslam kesiminde, Kur'an ayetleri ele alınırken yapılan "yorumlar" ki –bugünkü İslamcılarda bolca var– "tahrif"tir. Buna göre Kur'an da "tahrif" edilip duruyor. Başka açıklama olabilir mi?

Mektuba devam edelim:

KUR'AN'I KERİM'DE TAHRİF YOKTUR

İddia edildiği gibi, Kur'an-ı Kerim'de en küçük bir tahrifin dahi olması mümkün değildir. Kur'an-ı Kerim'e Allah kelamından başka hiçbir söz dahil edilmemiştir. Kur'an'ı Kerim ayetlerine karışmasını önlemek için Hz. Muhammed (SAV), kendi sözlerinin yazılmasına kesinlikle izin vermemiştir. Sahih-i Müslim-de Ebu Said el-Hudri'den rivayet edildiğine göre Peygamberimiz Hz. Muhammed (SAV) şöyle buyurmuştur:

"Benim ağzımdan Kur'an'dan başka hiçbir şey yazmayınız. Kur'an'dan başka bir şey yazmış kimse varsa silsin. Ancak, yazmaksızın benden dilediğiniz gibi rivayet ediniz..."

Nazil olan Kur'an ayetleri, anında vahiy katiplerince yazılmış ve ezberlenmişti. Ne Hz. Peygbamber (SAV) devrinde ne de daha sonraki dönemlerde bir tek harfin değişmesi bile mümkün değildir. Çünkü inen ayetler, yazılmasıyla birlikte anında ezberleniyordu da. Yazıda ve ezberde bir noksanlık olmaması için de Hz. Muhammed (SAV), her sene ramazan ayında Vahiy Meleği Cebrail ile karşılıklı "Kur'an-ı Kerim'i okurlardı.[İ.T.2]

Hz. Muhammed (SAV) zamanında böyle bir değişikliğin olması mümkün olmadığı gibi O'ndan sonraki devirlerde de imkânsızdır. Hz. Ömer devrinde Kur'an-ı Kerim kitap halinde iki kapak arasında toplandı. Vahiy katiplerince çe-

7 Bkz. F. Râzî, 10/118-119.
8 F. Râzî, *e't-Tefsirü'l-Kebir*, 10/118.
9 Bkz. Yazır, 2/1362.
İ.T.2 İsmail Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, Ankara, 1979, s.54.

şitli malzemelere yazılan Kur'an ayetlerinin iki kapak arasında toplanması görevi Zeyd b. Sabit'e verildi. Zeyd, hem vahy katibiydi hem de Kur'an'ı baştan sonra hıfzetmişti (ezberlemişti). Zeyd, bu görevde her ayetin Hz. Peygamber tarafından yazdırıldığı şekilde tespit olunmasını ve bunun iki şahidin şehadetiyle vesikalandırılmasını şart koştu. Böylece Kur'an-ı Kerim, Allah'tan indirildiği gibi hiçbir tahrife uğramadan kitap haline gelmiştir.[İ.T.3]

Bu durumda, Kur'an-ı Kerim'de herhangi bir değişikliğin, noksanlığın olması mümkün değildir. Zira en küçük yanlışlık onu ezberleyen yüzlerce kişi tarafından anında fark edilirdi.

Hz. Muhammed'den (SAV) sonraki dönemde Kur'an-ı Kerim'in açıklanmasına ihtiyaç duyuldu. Hz. Muhammed (SAV) devrinde anlaşılmayan ayetler O'na sorularak öğrenilebiliyordu. Hz. Muhammed'ın (SAV) ashabı (arkadaşları), O'nun vefatından sonra Kur'an-ı Kerim'deki anlaşılmayan kapalı kısımları açıklama görevini üstlendiler. Kur'an'ın anlaşılmayan kısımlarını, Kur'an-ı Kerim'deki diğer ayetlere dayanarak, Hz. Muhammed'in açıklamalarına, hal, hareket ve yaşantısına dayanarak açıklamaya çalışıyorlardı. Kur'an-ı Kerim'deki ayrıntılı olarak anlatılmayan kıssaların ayrıntılarını Yahudi ve Hıristiyanlara soruyorlar, İslam inancı ile karşılaştırarak ince bir süzgeçten geçirdikten sonra kabul ediyorlardı.[İ.T.4] Ancak daha sonraki dönemlerde kimi müfessirler (Kur'an-ı Kerim'i açıklama işini yapanlar) ehli kitabın anlattıklarına güvenerek, araştırmadan tefsirlerine almışlar, büyük hataya düşmüşlerdir[İ.T.5].

TAHRİF TEVRAT'TADIR

Tevrat'ın pek çok yerinde gözle görülür çelişkiler vardır. Örneğin,

1- Tekvin'in altıncı bölümünün on dokuz ve yirminci, yedinci bölümünün sekiz ve dokuzuncu ayetlerinde "ve seninle beraber sağ kalmak için her yaşayan bütün beden sahibi olanlardan, her türden ikişer olarak gemiye getireceksin, erkek ve dişi olacaklar" diye yazılıdır. Yedinci bölümün ikinci ve üçüncü ayetinde ise "Bütün yeryüzü üzerinde zürriyetlerin sağ kalması için kendine tertemiz hayvandan erkek ve onun dişisi olarak yedişer olacak" diye yazılıdır.

2- Çıkış kitabının dokuzuncu bölümünde "Ve Rab, bu şeyi ertesi gün yaptı. Mısırlıların bütün hayvanları öldü. İsrailoğullarının ise bir tek hayvanı bile ölmedi" ifadesiyle bütün hayvanların öldüğü açıkça belirtilirken hemen arkasından "Firavun kavminden olup da Allah'ın sözlerinden korkanlar hayvanlarıyla birlikte evlerine sığındılar. Allah'ın sözlerinde kalplerine korku gelmeyenler de hayvanları sahrada bıraktılar" denilmektedir.

İ.T.3 İsmail Cerrahoğlu, *age*, s.70.
İ.T.4 İsmail Cerrahoğlu, *age*, s.71
İ.T.5 Sabunî, *Safvetu't-Tefasir*, 3/54.

3- II. Kralların 24. bölümünün 8. ayeti "Yehoyakin kral olduğu zaman 18 yaşında idi" derken II. Tarih'lerin 36. bölümünün dokuzuncu ayeti "Yehoyakin kral olduğu zaman sekiz yaşındaydı" denilmektedir.

Tüm bu çelişkili ifadeler, Tevrat'ın gökten indirildiği gibi kalmayıp bozulduğunu, değişik yerlerde değişik kişilerce kaleme alınıp Tevrat diye ortaya çıkarıldığını gösterir.

"Kur'an'da tahrif yoktur" savı, bir Müslümanın "iman"ına uygundur kuşkusuz. Ama bu sav için sağlam bir dayanak gerek.

"Kur'an'da bir anlamda "tahrif"in olageldiğini F. Râzî gibi Kur'an yorumcularının da kabul ettiklerini yukarıda gördük. Kuşkusuz, herkesin anladığı anlamdaki "tahrif" bu değildir. Ama herkesin anladığı anlamda bir "tahrif"in Kur'an'da yapılmamış olduğunun da kanıtı yok. İleride belirteceğim gibi ters kanıtlar var.

Tüzüner, "Kur'an-ı Kerim'e, Allah kelamından başka hiçbir söz dahil edilmemiştir" diyor. Bu da "iman"a uygun. Ama "kanıt"ı nedir?

Tüzüner, buna kanıt olarak , "ayetlerin hadislerle karıştırılmamış" olduğuna ilişkin savı gösteriyor. Oysa hem bu sav kanıt olarak yetmez, hem de bu savın da ayrıca kanıtlanması gerekir. Muhammed'in "Benim ağzımdan, Kur'an'dan başka hiçbir şey yazmayınız..." dediğini anlatan hadis de yeterli değildir. Önce bu hadisin "mensuh" yani hükmünün yürürlükten kaldırılmış olduğunu ileri sürenler vardır. Ayrıca birçok örnek gösterilerek, bu hadiste yasaklananın yapıldığı belirtilir ve "caiz olduğu" görüşünü paylaşanların çoğunlukta bulunduğu anlatılır.[10] Demek ki Muhammed'in "benim ağzımdan, Kur'an'dan başkasını yazmayın..." dediğini bildiren hadis, bu konuda ileri sürülen "yasak" için bile yeterli bulunmamakta. Muhammed'in, bir konu nedeniyle: "Benim söylediklerimi falan kişi için yazın..." dediği de aktarılır.[11]

Muhammed'in bir yerde bir zaman "benim ağzımdan, Kur'an'dan başka bir şey yazmayın!" dediği, bir başka yerde, bir başka zaman da bunun tersi doğrultuda: "Benden (benim ağzımdan) falanca için (şu şu konuları) yazın!" diyerek buyruk verdiği doğru mudur? Eğer "doğru"ysa, yani GERÇEK'se, Muhammed'in nice "çelişki"lerinden biridir bu. İslam "ulema"sı, bu tür "çelişki"leri, "birinci hüküm neshedilmiştir" diyerek "çözüm"e(!) bağlarlar. Buradaki tutumları da öyle olmuştur. Ama eğer gerçek değilse, bir "yalan" vardır ortada. Ya birinci hadis "uydurulmuş"tur ya da ikincisi. Bu "uydurma"yı yapan da "Müslümanlar"dan başkası olamaz. Yani "yalan", Müslümanların.

Büyük olasılıkla da Muhammed'in "ashab"ının (arkadaşlarının).

Muhammed'in, "Kur'an'dan başka bir şey yazdırtmadığı" gerçek olsaydı, bu, "Kur'an'ın tahrif edilmediği"ni kanıtlamaya yeter miydi? Elbetteki hayır. Çünkü,

10 Müslim, *e's-Sahîh*, Kitabu'z-Zühd/72, hadis no. 3004, s.2298, not: 2; İbn Melek, *Mebariku'l-Ezhar*, İstanbul 1309, 1/231.

11 Buhârî, *e's-Sahîh*, Kitabu'l-İlm/49, *Tecrîd*, hadis no. 93.

Muhammed'in "yazdırdıkları" yalnızca "Kur'an ayetleri" olurdu da yine de "tahrif" yapılabilirdi. Bu, onun döneminde de olabilirdi, ondan sonraki dönemde de.

Görülüyor ki, İmam-Hatip Okulu öğretmeni İlknur Tüzüner'in, "Kur'an'ın tahrif edilmediğini" ileri sürerken gösterdiği kanıtın sağlam bir yanı yok.

"Kur'an'ın Bir Harfinin Bile Değişmediği" Yalan

Muhammed döneminden bu yana, "Kur'an'ın BİR HARFİNİN bile değişmediği" ileri sürülür. Bu koca bir "yalan"dır. Bu yalan, Tüzüner"in uydurduğu yalan değildir. Ne ki, Tüzüner de bu yalanı "gerçek" gösteriyor.

"Yalan"mı, değil mi bakalım:

İlknur Tüzüner'in mektubunda gösterdiği kaynaklardan biri de, Cerrahoğlu'nun *Tefsir Usulü* adlı kitabıdır. Bu kitabı açalım: Bu kitabın sayfa 90-110. sayfaları arasında, İslam kaynaklarından aktarılan bilgilerden bir kesimi şöyle:[12]

Tevbe Suresi'nin 114. ayetindeki "iyyahu" sözcüğünü, Hammad İbn Zeberkân, "ebahu" diye okurdu. Sâd Suresi'nin 2. ayetindeki "izzetin" sözcüğünü de "ğırratin" okumaktaydı (bkz. s.90).

Buradaki değişiklikler "harf değişikliği" birincisinde "ya" "ba"ya, öbüründe de "ayın" harfi, "ğayın" harfine dönüşmüş.

Haydi bu tür "harf" değişikliklerini önemsemeyelim.

Eldeki Kur'an'da görülen kimi sözcüklerin yerine, Abdullah İbn Abbas, "mürâdiflerini", yani "eşanlamlı olanlarını kullanırdı. Enes İbn Mâlik de Müzzemmil Suresi'nin 6. ayetindeki "akvamu" sözcüğünün yerine, "asvabu" sözcüğünü kullanmıştır (bkz. s.94). İbn Ömer, Cum'a Suresi'nin 10. ayetindeki "fes'av" sözcüğünün yerine, "femzû" sözcüğünü; İbn Abbas, Kâria Suresi'nin 5. ayetindeki "kel' ıhni" yerine "k'essafı"yı uygun görüp kullanırdı. Yine İbn Abbas "sayhaten vahideten"lerdeki "sayhaten" yerine, "zeyfeten"i yeğlerdi. Enes İbn Mâlik, İnşirâh Suresi'nin 2. ayetindeki "vada'nâ" yerine, "halelnâ" diye okurdu (bkz. s.95). Buralarda görülen de yalnızca "harf" değil, "kelime" değişikliğidir. Aynı kitapta, gösterilen kesimde başka örnekler de görülebilir.

Demek ki "Peygamber'den bu yana bir HARF bile değişmemiştir" savı, İmam-Hatip Okulu Öğretmeni İlknur Tüzüner'in kendisinin gösterdiği kaynaktaki bilgilere göre bile gerçek değildir. Çeşitli "mushaf"larda, "harf" değil, "kelime" farkları bile görülegelmiştir.

İsmail Cerrahoğlu'nun da kitabında yer verdiği (bkz. *age*, s.93-94) bir olay çok ilginçtir bu konuda. Aktarıldığına göre: Bir gün, Hizam Oğlu Hakîm Oğlu Hişâm, Furkan Suresi'ni okumaktadır. Ömer dinler, bakar ki Hişâm bu sureyi, Muhammed'in kendisine öğretip okuttuğundan başka türlü okuyor. Ömer öfkelenmiştir.

12 İsmail Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, Ankara, 1971.

– Bu sureyi sana böyle kim belletip okuttu?

– Peygamber!

– Yalan söylüyorsun. Çünkü Peygamber bu sureyi bana, senin okuduğundan başka türlü okuttu.

Ömer bu tartışmayı yaparken, Hişâm'ın yakasına sarılmıştır. Sonra adamı alıp Peygamber'e götürür.

– Bu adam, senin bana okuttuğundan başka türlü okuyor Furkan Suresi'ni.

– Yakasını bırak da adamın okuduklarını ben de dinleyeyim.

Ömer yakasını bırakınca, Muhammed adama döner:

– Hişâm haydi oku bir de ben dinleyeyim, Furkan Suresi'ni nasıl okursun?

Hişâm, Furkan Suresi'ni, kendisine öğretildiği gibi okur. Sonra Muhmmed, "Bu sure bana böyle indi"der.

Muhammed, aynı sureyi bir de Ömer'e okutturur. Ömer'inki için de aynı şeyi söyler. Yani ikisininkini de doğru bulmuştur. Sonra da şöyle der:

– Kur'an, yedi harf (yedi türlü) indirildi. Bunlardan hangisi kolayınıza gelirse, Kur'an'ı ona göre okuyun.[13]

Bu hadis, Hişâm'ın okuduğu Furkan Suresi'yle, Ömer'in okuduğu Furkan Suresi'nin, çok çok başka olduğunu açıkça ortaya koyuyor. Bu hadise göre, Muhammed kavgayı tatlıya bağlıyor, "Kur'an'ın yedi çeşit indirildiğini" ve herkesin bir türlü okuyabileceğini söylüyor. Yani, Kur'an'ı türlü biçimlerde öğrenip okumayı serbest bırakıyor. "Başkalık"sa, hadisten de kolaylıkla anlaşılacağı gibi, "okunuş"ta değil; "okunanlar"dadır. Yoksa Ömer'in o denli öfkesinden söz edilebilir miydi?

Kaynaklar, ayrı ayrı "mushaflar" üzerinde durur. Aktarılan örneklere göre, kimi "mushaf"takiler, bugün elimizdeki "resmî Kur'an"dakileri tutmamakta.[14] Ayrıca İbn Ömer'in şu sözü son derece ilgi çekicidir:

– "İçinizden kimse, Kur'an'ın tümünü elinde tuttuğunu söylemesin. Bunu diyen bilir mi Kur'an'ın tümü ne kadardı, nasıldı? Kesin olan o ki, Kur'an'ın çoğu yok olup gitmiştir."[15]

Bütün bunlar karşısında, yine "Kur'an, Peygamber'den bu yana olduğu gibi ve bir harfi bile değişmeden gelmiştir" denebilir mi?

Şu gerçek de unutulmamalı: Kaç kez yazdık ve kanıtladık ki, Kur'an'ın birinci orijinali de, ikinci orijinali de yine Müslümanlar eliyle "yakılmıştır". Kuşkusuz, gerçekleri örtmek için. Osman döneminde oluşturulup çoğaltıldıktan sonra belirli merkezlere gönderildiği belirtilen "nüshalar"ın orijinallerine de, dünyanın hiçbir yerinde rastlanmamakta. Bunu da birçok kez yazıp kanıtladık. Çeşitli yerlerdeki yazılarımdan oluşan ve yakında "DİN BU" adıyla çıkacak olan kitabımda da buna ilişkin açıklama ve kanıtlar bol bol görülecektir.

13 Buhârî, *e's-Sahîh*, Kitabu'l-Husûmât 4; *Tecrîd*, hadis no. 1766; Müslim, *es-Sahîh*, Kitabu'l Salâti'l-Müsâfirîn/270, hadis no. 818.

14 Bilgi için örneğin kz. Süyutî, *el-İtkan*, 2/32-33.

15 Süyutî, *el İtkân*, 2/32.

"...Yazıda ve esasta bir noksanlık olmaması için de Hz. Muhammed (S.A.V.) her sene ramazan ayında Vahiy Meleği Cebrail ile karşılıklı Kur'an-ı Kerim'i okurlardı" diyor Tüzüner. Bu, her zaman, "Kur'an"ın tamam olduğuna ve değişmediğine" bir kanıt olarak gösterilir din çevrelerince. Tüzüner de Cerrahoğlu'nu kaynak göstererek aynı geleneğe uyuyor. Oysa böyle bir şey kanıt olabilir mi? "Her yıl ramazan ayında Cebrail gelirmiş de, Muhammed'le karşılıklı Kur'an okurlarmış"(!) Bu hadis, "iman" için bir değer taşıyabilir. Ama Kur'an'ın değişikliklere uğramadığına, olduğu gibi geldiğine, "eksiksiz" olduğuna kanıt niteliği taşıyamaz.

Bir de konunun şu yönü var:

Kur'an, olduğu gibi zamanımıza gelmiş olsaydı, yani hiçbir değişiklik ve eksiklik-fazlalık bulunmasaydı bile, onun "Tanrı'dan geldiğine" inanmak mı gerekecekti? Buna yine, ancak "iman" ölçüsü içinde "evet" denebilir. Gerçeklere ve gerek aklın, gerek bilimin geçerli ölçülerine göreyse, böyle bir inanışın hiçbir sağlam temeli olamaz. Akıl ve bilim, birtakım "cambazlıklar"la DİN'e kurban edilmedikçe de tersi ileri sürülemez bunun.

Tüzüner, "Hz. Ömer devrinde Kur'an'ı Kerim, kitap halinde, iki kapak arasında toplandı..." diyor ve birtakım "bilgiler" aktarmaya çalışıyor. Ne var ki "Kur'an ayetlerinin derlenmesi" konusunda, daha işin başında "yanlış"a düşüyor. Çünkü, bilindiği gibi tüm kaynaklara göre, ilk derleme "ve iki kapak arasına getirme" olayı, "Ömer dönemi"nde değil; Ebubekir döneminde gerçekleşmiştir. Burada yanlışa düşen, başka yerlerde doğru bilgiler aktarabilir mi?

Tevrat'taki Saçmalar

İlknur Tüzüner, Tevrat'taki kimi "akıldışılık"lar, çelişkiler üzerinde duruyor. Gerçekte bu, Tüzüner'in incelemesi değildir. İslamcıların her zaman, "Tevrat'ın ilahi olmadığına" kanıt göstermek için başvurdukları noktalardır bunlar. Tevrat'ta belirli "saçma"lar, "çelişki"ler bulunup gösterilegelmiştir. Gösterilenler, gerçekten de "saçma"dır, "çelişkidir". Ve bunların içinde bulunduğu metinler de gerçekten "Tanrısal" olamaz. Ama "aslı" öyledir "Tevrat"ın. Aslı öyle değilse, aslının öyle olmadığını ileri sürenlere, "peki Tevrat'ın aslı nerede? Aslının öyle olmadığını nasıl kanıtlayacaksınız?" sorusuna cevap bulmak düşer. Ne ki bunun cevabını şimdiye dek bulmuş değillerdir. Gerçekte ne Tevrat, ne İncil, ne de Kur'an "Tanrı'dan indirilme"dir. Hepsi, oradan buradan yapılan derlemelerin ürünüdür. Tevrat'ın bir sürü kaynağı vardır. Kur'an'ınsa en temel kaynağı, "Tevrat"tır. Kaynakları arasında, çeşitli Yahudi kaynakları yanında, İncil, eski Arap gelenekleri ve kendi özel yaşamı da küçümsenemeyecek bir yer tutuyor. Bu dizide hepsini, kanıtlarıyla bulacaksınız. Mektup şöyle son buluyor:

Kur'an'ı Kerim'de geçen "İsrailoğulları" ifadesinin sık geçmesini öne sürerek, Kur'an'ı Kerim'in baştan sona israiliyyatla dolu olduğunu söylemek çok yanlıştır.

İsrailiyyat kelimesinin lügat manası, İsrailî bir kaynaktan aktarılan kıssa ve hadisedir.

İsrailiyyat'ın ıstılah (terim) manası ise İslama ve özellikle tefsire girmiş olan Yahudi, Hıristiyan ve diğer dinlere ait kültür kalıntıları ve yine bunlara ait uydurulmuş dinin lehinde veya aleyhindeki her türü haberdir.

İsrailiyyat, uydurma haber manası ifade ettiğine göre Kur'an'ı Kerim'de İsrailoğulları ile ilgili haberlerde "İsrailoğulları" kelimesi geçtiği için "Kur'an'ı Kerim baştan sona israiliyyattır" iddiasında bulunmak ne derece doğrudur?

"İsrailoğulları" ile başlayan bu ayetlerde Allah'ın Hz. Musa'ya (AS) ve kavmine verdiği nimetlerden (Bakara, 40) Firavun'un zulmünden onları kurtardığından, Kızıldeniz'de Firavun ve adamlarının boğulduğundan (Bakara, 49-50), Yahudilerin Hz. Musa'ya ve Allah'ın bu nimetlerine nankörlük edip bir buzağıya tapmalarından (Bakara, 51) inkârlarından dolayı inanan pek azı dışında diğerlerinin lanetlendiklerinden (Nisa, 46) bahsedilir.

"İsrailoğullarından 'Allah'tan başkasına kulluk etmeyin, anne ve babaya, yakınlara, yetimlere, düşkünlere iyilik edin, insanlarla güzel güzel konuşun' diye söz almıştık. Sonra siz pek azınız müstesna geri döndünüz. Sizler, zaten döneksizin." (Bakara, 83)

"Musa, Rabbim ben ancak kendime ve kardeşime söz geçirebiliyorum. Artık bizimle bu zalim kavmin arasını ayır dedi." (Mâide, 25)

"Ey Musa! Bir çeşit yemeğe dayanamayacağız, bizim için Rabbine yalvar, bize yerin bitirdiği sebze, hıyar, sarmısak, mercimek ve soğan yetiştirsin demişsiniz de 'hayırlı olanı daha küçük şeyle mi değiştirmek istiyorsunuz. Bir şehre inin, şephesiz orada istediğiniz vardır' demişti (Hz. Musa). Onlara yoksulluk ve düşkünlük damgası vuruldu. Bu, Allah'ın ayeterini inkâr etmelerindendir." (Bakara, 61)

İddia edildiği gibi Yahudiler (İsrailoğulları) Kur'an'a göre en seçkin en üstün toplum değillerdir. Aksine, Allah'ın kendilerine verdiği nimetlerin kıymetini değerini bilmemişler, şımarmışlar, nankörlük etmişlerdir. Yukarıdaki ayetlerde bu açıkça görülmektedir. İsrailoğullarının kendi dönenemlerinde üstün kılındıklarının hatırlanması isteği de bu üstünlüğün belli bir zamanda olup bittiğini gösterir. Zira, hâlâ sürüp devam eden şey hatırlanmaz!

Hz. Dâvûd hakkında işlediği iddia edilen günah:

Hz. Dâvûd'un komutanlarından Üriya'nın karısına aşık olup onu harbe göndermesi, öldürülünceye kadar ön safta savaşmasını emretmesi ve sonra karısıyla evlenmesi iddiaları asılsız ve yalandır.[İ.T.6] *Hz. Ali, bir peygambere iftira edilmesini önlemek için bu yalanları anlatana 160 değnek dayak atacağını söylemiştir. Zira, Peygamberlere yalan isnad etmenin cezası 160 değnektir.*

Konunun aslı şöyledir:

Hz. Dâvûd, vaktinin bir kısmını devlet işlerine tahsis eder, halkın meselelerinde hüküm verirdi. Vaktinin kalan diğer kısmında da halvete çekilir, ibadet eder, Mihrab'da Allah'ı tespih edip Zebur'u düzenlerdi. İbadet ve halvet için mihraba girdiğinde insanların yanına çıkana kadar hiç kimse O'nun yanına girmezdi. Bir gün bir de baktı ki içinde ibadet ettiği mihraba girmeye çalışan iki kişi. Olay Kur'an'ı Kerim'de şöyle anlatılır:

"Sana o davacıların haberi geldi mi? Hani onlar duvardan mescide tırmanmışlardı. O vakit Dâvûd'un karşısına girivermişlerdi de O, bunlardan telaşa düşmüştü. Korkma! dediler; biz iki davacıyız. Birimiz ötekinin hakkına tecavüz etti. Şimdi sen aramızda adaletle hükmet. Aşırı gitme. Bizi doğru yolun ortasına çıkar. Onun 99 koyunu var. Benim ise bir tek dişi koyunum var. Böyle iken onu bana ver dedi. Mücadelede beni yendi.

Dâvûd dedi: 'Andolsun ki o, senin dişi koyununu kendi dişi koyununa katmak istemesiyle sana zulmetmiştir.' Mallarını birbirine katıp karıştıran ortakların çoğu mutlaka birbirine haksızlık eder. İman edip de iyi iş işleyenler bunun dışındadır. Fakat bunlar ne kadar azdır. Dâvûd sandı ki biz kendisine azab hazırladık. Bunun üzerine O, rabbinden mağfiret dileyip rukû ile yere kapanıp Allah'a yöneldi." (Sâd, 21-24)

Hz. Dâvûd, diğer hasmı dinlemeden, açıklamasına fırsat vermeden, herhangi bir delil istemeden, açıkça zulüm gören tarafın anlattığı doğrultuda hükmetti. "Senin koyununu kendi koyununa katmak istemekle sana haksızlıkta bulunmuştur" diyerek hüküm verdi. Bunun üzerine Allah, diğer hasmı da dinlemesi, hüküm vermede daha tedbirli davranması hususunda O'nu uyardı.

Ayrıca, Hz. Dâvûd (AS) gayet sağlam yapılmış aşılmaz, geçilmez zannedilen, muhafızlarca korunan sarayının aşılıp içeriye girildiğini görünce, kendisinin fitneye düşürüldüğünü, Allah'ın sevk ve idaresiyle mülkünde bir ihtilalin başlatıldığını veya kendisine bir baskı düzenlendiğini sandı. Kendisinin imtihan edildiğini düşündü. Sonradan işin düşündüğü gibi olmadığını görünce kötü zamanından dolayı Allah'tan af dileyip secdeye kapandı. Hz. Dâvûd'un tevbe edip secde etmesinin sebebi işte şudur.[İ.T.7]

İ.T.6 *Diyanet* dergisi, sayı 1'den naklen İbn Arabi, *Ahkam'-ül Kur'an*, IV/1626-1627.
İ.T.7 Elmalı, *age*, 6/4092.

Hz. Dâvûd'a gelen bu iki davacının melek olduğu iddiaları da yanlıştır. Çünkü melekler evlenmezler, onlar için aile hayatı söz konusu değildir. Birbirlerine zulmetmezler, hasım olmazlar.[İ.T.8]

Kur'an'ı Kerim'de geçen 99 koyundan maksadın kadın olduğu söylenerek Hz. Dâvûd'a iftira edilmiştir. "Na'cetün" kelimesi Kur'an'ı Kerim'de hakiki manasında (koyun) kullanılmıştır. Tevil etmeye hiçbir şekilde ihtiyaç yoktur.[İ.T.9]

Hz. Dâvûd'ın (AS), komutanının karısını elde etmesi, onunla evlenmesi asılsız ve yalan olduğuna göre Hz. Süleyman'ın böyle bir ilişkiden doğmuş nesebsiz biri olduğu iddiası asılsız, alçakça bir iftiradan başka bir şey değildir.

Hz. Muhammed'in (SAV) Zeyneb (RA) ile evlenmesi:

Hz. Dâvûd gibi, Hz. Muhammed'e (SAV) de saldırılmış aslı olmayan, saptırılmış iddialarda bulunulmuştur.

Hz. Peygamber'in (SAV), evladlığı Zeyd'in boşamış olduğu karısıyla evlenmesi İslam düşmanlarınca saptırılarak çarpık bir şekilde ele alınmıştır. Hz. Muhammed'e ve islama yönelik kasıtlı bir hücum aracı olmuştur. İddia eddildiği gibi Hz. Muhamamed (SAV) evladlığı Zeyd'in karısına ne aşık olmuştur ne de bu durum Allah tarafından Hz. Peygamber için haklı bulunurken Hz. Dâvûd hakkında hatalı bulunmuştur.

Meselenin özü şudur:

Zeyd b. Harise, Rasulullah'ın azadi kölesidir. Rasulullah, Zeyd'i halasının kızı Zeyneb ile evlendirdi. Bir müddet sora aralarında geçimsizlik çıktı. Zeyd, Zeyneb'i Rasulullah'a şikâyet etti. Hz. Muhammed de (SAV) Zeyneb'i boşamamasını söyledi. Allah, bu noktada Rasulullah'ı (SAV) "Allah'ın açığa vuracağı şeyi içinde saklıyordun" diyerek uyarmıştı. Zeyd, Zeyneb'i boşayınca da O'nu Zeyneb'e bizzat Allah-u Teala nikâhladı. Nikâhın Allah tarafından kıyıldığını "Zevvecnâ" (Biz nikâhladık) ifadesinden anlıyoruz. Hz. Zeyneb, nikâhının gökte Allah tarafından kıyılmasıyla övünürdü.[İ.T.10]

Rasulullah (SAV) böylece, Allah'ın vahiydeki emrini yerine getiriyordu. Yoksa, Zeyneb'e duyduğu aşktan dolayı değil. Rasulullah, vahiy emriyle Zeyneb'le evlenmekle, evladlıkların öz oğul gibi olmadığını göstermeyi amaçlıyordu.

Nitekim, ayette bu durum şöyle ifade ediliyor:

"Sonunda Zeyd, eşiyle ilgisini kestiğinde onu seninle evlendirdik ki evladlıkları eşleriyle ilgilerini kestiklerinde onlarla evlenme konusunda bir sorumluluk olmadığı bilinsin" (Ahzâb, 37)

Allah, kullarına sıkıntı verecek şeyi emretmez. Allah, "Allah'ın Peygamber'e farz kıldığı şeylerde O'na bir güçlük yoktur. Bu, Allah'ın öteden beri gelmiş geçmişlere uyguladığı yasasıdır" diyerek Zeyneb'le Hz. Muhammed'in (SAV) evlenmesini noksanlık olarak kabul eden münafıkların iddialarına cevap vermektedir.

İ.T.8 *Diyanet* dergisi, sayı 1'den naklen Âlûsi, *Tefsir'ul Alüsi*, 23/179.
İ.T.9 Fahruddin Râzî, *Mefatih'ül-Gayb*, 26/197.
İ.T.10 Sabunî, *Safvet'ut-Tefasir*.

SONUÇ

Kur'an'ı Kerim, Allahu Teala tarafından Hz. Muhammed'e (SAV) indirilmiş kutsal bir kitaptır. Kur'an'ı Kerim'de inanç ve ibadet esaslarının yanı sıra geçmiş milletlerden, Peygamberlerden, inanmayanların başlarına gelenlerden bahsedilir. Bundan maksat da insanların düşünmelerini sağlayıp yanlış hareket etmelerini önlemektir. Kur'an'ı Kerim'de ahlaki özelliklerden de bahsedilir. Çünkü İslam, insanın ahlaki özelliklerle donatılmasını amaçlar. Bu amaçlarla da soy temizliğine büyük önem verir. Boşanmış veya kocası ölmüş kadının hemen evlenmeyip belirli bir müddet iddet beklemesi neslin birbirine karışmasını önlemek, temiz olmasını sağlamak içindir. Allah'ın dinini insanlara ulaştırmakla görevli tüm Peygamberler gibi Rasulullah da Kur'an'ı Kerim'deki ahlaki unsurları kendi yaşantısında tatbik etmiştir. Onlar hakkında iddia edilenler kasıtlı yapılmış, çirkin, açıkça iftiradan başka bir şey değildir.

İlknur Tüzüner
Keçiborlu İmam-Hatip Lisesi Öğretmeni
32700 Keçiborlu/ ISPARTA

Tüzüner, "Kur'an'da 'İsrailoğulları' sık geçiyor diye, Kur'an'ın, baştan sona İsrailiyyatla dolu olduğunu söylemenin çok yanlış olduğunu" yazıyor.

Kur'an, gerçekten de "İsrailiyyat"la doludur baştan sona. Ama, bu yalnızca "İsrailoğulları"nın çok sık geçmesinden değil kuşkusuz. Böyle bir şey ileri sürülmemiştir. Kur'an'ın "İsrailiyyat"la baştan sona dolu olduğu; hem "İsrailoğulları"nın sık geçiyor oluşundan, hem de "İsrailoğulları"nın yaşamlarından, inançlarından, gelenek ve göreneklerinden bolca söz edişinden, bunlara, türlü boş inançlara dayalı söylencelerden, oradan buradan derleme öykülerine, mavallarına pek çok yer veriyor oluşundan dolayı bir gerçektir. Yazılarımda anlatılmış olan budur. Ve bu gerçek yok sayılamaz, örtülemez.

Tüzüner, "İsrailiyyat"ın ne olduğunu açıklamak için önce bir sözlük anlamını alıyor. Bu anlam doğrudur. Ama sonra bir de "ıstılah" anlamını, yani sözcüğe sonradan özel olarak yüklenen anlamı alıp sonuca varmaya çalışıyor.

Önce şunu sormak gerekiyor:

"İsrailiyyat"a "ıstılah" anlamını yükleyen kim, kimler, hangi "ulema"?

Bu sözcüğün elbetteki bir "sözcük" anlamı yanında, bir de "ıstılah" denen özel kullanımdaki anlamı olabilir. Ama bu "ıstılah" anlamı, rastgele ve "keyfi" olarak oluşturulmaz ve sözlük anlamından da büsbütün ilgisi kesilemez.

Tüzüner, "ıstılah anlamı" deyip bir anlama yer verirken, bunu nereden aldığını belirten hiçbir kaynak göstermiyor. Ama ben, nereden kopya ettiğini belirteyim: Tüzüner'in "ıstılah anlamı" diye yer verdiği; İslamcı çevreden Dr. Abdullah Aydemir'in, *Tefsirde İsrailiyyat* adlı kitabında aynen var. Aynı sözcüklerle...[16] Tüzüner,

16 Aydemir, *Tefsirde İsrailiyyat*, Diyanet Yayınları, Ankara, 1979, s.6-7.

aynen alıp kendine maletmiş. Neyse haydi bunu bağışlayalım. Bu anlamı yanlış anlamış ya da bilerek, ilgisiz bir sonuca götürmüş, bir başka anlam oluşturmuş bundan. "İsrailiyyat, uydurma haber ifade ettiğine göre..." diyerek sonuç çıkarıyor. Oysa "uydurma haber", "İsrailiyyat" sözcüğünün ne sözlük anlamıdır; ne de herhangi bir "ıstılah"ta böyle bir anlamın yeri vardır. Tüzüner, önce aynen kopya için kullandığı görülen Aydemir'in söz konusu kitabındaki açıklamaları da görmezlikten geliyor, yok sayıyor. Söz konusu kitapta, "İsrailiyyat" üçe ayrılır: "Senet, metin bakımından sağlam olan İsrailiyyat, zayıf olan İsrailiyyat ve uydurma olan İsrailiyyat" diye.[17] Bir başka ayrım da şöyle yapılır: "İslama uygun olan İsrailiyyat, zıt olan İsrailiyyat, susulup geçilen İsrailiyyat."[18] Sözcüğün "ıstılah anlamı"nın özeti, Tüzüner'in gösterdiği gibi, "uydurma haber" olsaydı, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları'nda yer alan, bir İslam savunucusunun kitabında bu ayrımlar yapılabilir miydi?

"İsrailiyyat, bence de "uydurma haberler" den oluşuyor. Ama her "uydurma haber" için İsrailliyyat denemez. Kur'an'daki "uydurma haberler" içinde de "İsrailiyyat"tan olan vardır, olmayan vardır.

Tüzüner'in, Aydemir'in kitabından kopya aldığı "ıstılah anlamı" doğru kabul edildiğinde, "İsrailiyyattan olmak için ille de tefsirlerde bulunmalıdır" demek gerekmez. Bu anlama göre de "İsrailiyyat" her yerde buunabilir. "Tefsir"lerde de, "hadis"lerde de, "ayet"lerde de... Var olduğu da bir gerçek. "Istılahi anlam" doğru sayıldığında, "Kur'an"ın baştan sona İsrailiyyatla dolu olduğu "sonucuna daha kolay varılır. Çünkü, sözlük anlamında "İsrailliyyat", yalnızca "İsrailoğulları'na ilişkin" olanlardır. Yani "Yahudi kültür ve edebiyatı"nda olanlar, Yahudi inanç, gelenek ve göreneklerinde yer alanlar, öyküler, söylenceler... Bunların Kur'an'da bolca bulunmadığını, gerçeği göz önünde bulundurabilen hiç kimse yok sayamaz. "Istilah anlamı"nı doğru sayarsak, "Yahudiler"inkine bir de başkalarını, "Hıristiyanlık dünyası"ndakileri ve ötekileri EKLEMEK gerekir. Bunların Kur'an'da bulunduğu da bir gerçek. O zaman, "Kur'an baştan sona İsrailiyyatla doludur" sözü daha rahat söylenir.

Tüzüner, Kur'an'daki "İsrailoğulları'ndan söz eden kimi ayetlere yer veriyor. Hiçbir şey olmasa bunlar bile, "Kur'an'da İsrailiyyat yoktur!" yargısına elvermez.

Tüzüner daha sonra "iddia edildiği gibi Yahudiler (İsrailoğulları), Kur'an'a göre en seçkin, en üstün toplum değildir" diyor. Oysa yazılarımda da belirtmiş olduğum gibi, Kur'an'ın "Tanrı'sı, hiçbir yoruma gerek bırakmayacak biçimde, "İsrailoğulları'nı, âlemlere üstün kıldığını" duyuruyor. Bu duyuru, Bakara Suresi'nin 47. ve 122. ayetlerinde aynı sözcüklerle ve A'râf Suresi'nin 140. ayetinde yer alıyor. Bu, nasıl yok sayılabilir? Kuşkusuz, Kur'an'da "Yahudiler"i eleştiren,

17 Bkz. *age*, s.7-9.
18 Bkz. *age*, s.9-16.

kınayan anlatımlar da var. Ama bu, ayetlerde öyle bir duyurunun yer aldığı gerçeğini örtemez. Kur'an'ın "Tanrı"sı Tevrat'tan aktarılma olduğu için, ayetlerde İsrailoğulları'nı "tüm âlemlere (toplumlara) üstün kıldığı"nın duyuruluyor oluşunu yadırgamamak gerekir. Yahudileri eleştirme, kınama ve Yahudi düşmanlığı; Yahudilerle çatışmanın olduğu dönemlerin ürünüdür.Yahudi düşmanlığı nedeniyle, "İsrailoğulları'nın âlemlere üstün kılındığını" duyuran ayetlere de birtakım zorlamalı yorumlar bulma çabası gösterilmiştir Kur'an yorumcularınca. Ama gerçek ortada. Tüzüner, "İsrailoğulları'nın kendi dönemlerinde üstün kılındıklarının hatırlanması isteği de, bu üstünlüğün belli bir zamanda olup bittiğini gösterir. Zira hâlâ sürüp devam eden şey hatırlanmaz!" diyor.

Bu mantık doğru sayılacak olsa içinden çıkılmaz bir sürü durum ve sonuçlar karşısında kalınır:

Diyelim ki, sizinle arasındaki dostluğu anımsamanızı istiyor. Bundan, o dostluğun "bittiği", sürmediği mi anlaşılacak?

Âl-i İmrân Suresi'nin 103. ayetinde (Diyanet'in çevirisiyle) şöyle deniyor:

"Toptan Allah'ın ipine sarılın, ayrılmayın. Allah'ın size olan nimetini anın: Düşmandınız, kalblerinizin arasını uzlaştırdı da onun nimeti sayesinde kardeş oldunuz..."

Görüldüğü gibi burada, seslenilen Müslümanların "bir zamanlar düşman oldukları" anımsatılıyor, bunun anımsanması isteniyor. Bu düşmanlık "bitmiş"tir. Bu, Tüzüner'in mantığına uygun. Ama yine bu ayette, bir başka şeyin anımsanması daha isteniyor. "Müslümanların, Tanrı'nın nimeti sayesinde dost-kardeş oldukları". Bu da "bitmiş" midir? Aynı mantığı kullanacak olursak, buna da "bitmiştir, Müslümanların kardeş yapıldıkları anımsatıldığı, bunun anımsanması istendiği için Müslümanlar artık kardeş değildirler, onların dostlukları bitip sona ermiştir" dememiz gerekir. Böyle diyebiliyor mu İslamın savunucuları?

Kur'an'ın birçok ayetinde, "Tanrı"nın birçok nimeti" anımsatılıyor, bunların "anımsanması" isteniyor. "Bu nimetler bitmiştir" denebiliyor mu? Örneğin Fâtır Suresi'nin 3. ayetinde:

"Ey insanlar, Allah'ın size olan nimetini anın..." deniyor.

Şimdi "Müslüman insanlar", Tüzüner'in mantığını kullanarak, "Allah, bize olan nimetini hatırlamamızı istediğine göre, bu nimetler artık sürmüyor, sona ermiştir" diyorlar mı, diyebiliyorlar mı?

İlknur Tüzüner! Görüyorsunuz ya bir çıkmaz karşısındasınız!

"Hz. Dâvûd'un, komutanlarından Uriya'nın karısına âşık olup onu harbe göndermesi, öldürülünceye kadar ön safta savaşmasını emretmesi ve sonra karısıyla evlenmesi ididiaları asılsızdır ve yalandır" diyor. Ve kaynak olarak da, *Diyanet* dergisini gösteriyor!

Hemen belirtelim. Bunlar "yalan" olabilir elbette. Dahası, birçok "Peygamber"le birlikte, tarihte "Davud Peygamber, Süleyman Peygamber" diye birileri-

nin yaşadığı da belki "yalan"dır, uydurmadır. Çünkü bunlar, bunların yaşadıkları, yaşamları, öyküleri, birer "söylence"den öteye gitmiyor. Ne var ki Kur'an bunların "maval"larıyla dolu. Kaynak "Tevrat" ve Yahudi kaynakları olduğu için, Kur'an yorumcuları da sıkıştıkça bu kaynaklara başvurmuşlar, Kur'an'da kimi yerde kısa ve kapalı deyimlerle geçen "kıssa"ların boşluklarını bu "maval"larla doldurmaya çalışmışlardır. Olan, bu.

Tüzüner "konunun aslı şöyledir" diyor ve anlatıyor. İyi ama "konunun aslı"nın o söylediğiniz olduğuna kanıtınız nedir? Yorumlarınız, şimdiye dek bilinegelen yorumlar. Daha doğrusu, bir kesim yorumcunun, "Kur'an"ı, İslamı, çağdaş bilim ve ahlak karşısında savunma, kurtarma çabasıyla girişmiş olduğu zorlamalı yorumlardır. Ben kaynaklardakini, temel kaynaklar göstererek sergiledim. Sizse "kaynak"(!) olarak *Diyanet* dergisini gösteriyorsunuz yorumlarınız için. Bu, "ciddilikten" uzak olmuyor mu? İmam-hatip okulundaki öğrencilerinize de *Diyanet* dergisini "kaynak" alarak ders veriyorsunuz? Sormakta haksız mıyız?

İlknur Tüzüner'in "Zeyd"e ve "Zeyd'in karısı Zeyneb"in Muhammed'le olan öyküsüne ilişkin "yorum"ları da aynı türden olduğu için üzerinde durmaya gerek görmüyorum.

Sonuç

Yazdıklarım ortada ve "en sağlam" kabul edilen temel kaynaklara dayalı. Çürütebilecekler varsa, buyursunlar bunları çürütsünler...

İmza Dergisine Yanıt

İmza dergisi Sorumlu Yazıişleri Müdürlüğü'ne

"Ahmet Kekeç Bey'le mi görüşüyorum?"

"Evet, benim."

" Ben Turan Dursun. Derginizde, benimle ilgili yazı yazmışsınız. Onu görüşmek istiyorum."

"Evet efendim."

"Nedir bu aşağılamalar, yalanlar? diye sormayacağım. Çünkü bunlar sizlerden beklemediğim şeyler değildir. Gerekli cevabı da vereceğim. Ama yazılardan özellikle birinde, şimdiden merakımı gidermek istiyorum. Bir 'esans, ayakkabılık ve halı talimatnamesi' varmış; bunun altında benim imzam bulunuyormuş!!! Nedir bu, söyler misiniz? İçtenlikle söylüyorum, öğrenmek istiyorum. Nedir bu 'talimatname'?"

"İsterseniz sizinle görüşelim."

"Görüşelim de şimdi 'merak'ımı gideremez misiniz? Nedir bu?"

"Efendim, ben 'mizah' yazarıyım. Biliyorsunuz, mizahta biraz abartma olur."

"İyi ama bir şey olursa abartılır, olmayan şey nasıl abartılır? Gerçekten var mı böyle bir şey? Ben de şu Turan Dursun'u tanıyayım?"

"Görüştüğümüz zaman merakınızı gideririm."

Ahmet Kekeç'le telefon görüşmemiz uzunca oldu. Girişse aşağı yukarı böyleydi. Pazartesi, *2000'e Doğru*'da bulunacağımı söyledim ve görüşmeyi kararlaştırdık.* Ahmet Kekeç, "kekeleme"den baka'ım neler söyleyecek bana?

"İmana zincirli olmayan akıl ve bilimin böyle şeylerin (mucizenin) olabileceğini kabul edebileceği düşünülebilir mi?"

"Mizahçı"(!) Kekeç benim bu tümcemi almış. Turan Dursun denen herifi hem "dil" ve "yazım", hem de düşünce alınında vurmak için, ayrıca ve ilgi çekecek biçimde başa dizdirmiş.

Sormak ve öğrenmek istiyorum:

– Ey "dilbilgisi" ustaları! Ey söz ve imla uzmanları! Lütfen söyler misiniz önce? Benim bu tümcemde dilbilgisi kurallarına aykırı bir şey bulabiliyor musunuz?

Eğer siz bulamıyorsanız bilesiniz ki, "mizah" ustamız(!) "dilbilgisi" alanında da nasıl usta(!) olduğunu, "ülküdeş"lerine göstermek için, tümcemdeki aykırılığı buluyor ve gösteriyor. Başına "Turan diyor ki" yi koyduktan ve alıntıya yer verdikten sonra ayraç içinde şöyle diyor: "Turan, noktalama, dilbilgisi türünden gereksiz ayrıntılarla uğraşmadığı için, sevabına ben düzelttim. Turan Dursun sağ olsun, var olsun ve de tuttuğu altın olsun da, şu Türkçesine bir çekidüzen versin inşallah".

Kekeç, benim tümcemin neresini mi düzeltmiş?

Belirtiyor: Tümcemdeki "edebileceği" sözcüğünü "yanlış" bulup "etmesi" diye düzeltmiş. Gördünüz mü "usta"yı?!

Telefonla olan görüşmemizde sormuştum kendisine:

– Bu düzelttiğiniz sözcük hangi yönden yanlış? Hangi yönden "dilbilgisi" kuralına ters?

– Yani cümle düşük.

Kekeç, "cümle" de hem "düşüklük", hem de bu düşüklüğü "imla"ya aykırı bulmuştu.

– Olur mu kardeşim? Tümcemde "edebileceği" yerine elbette ki "etmesi" de kullanılabilirdi. Ama bu, anlatılmak isteneni anlatmazdı ki! Burada ne "cümle düşüklüğü", ne de "imla"ya aykırı bir durum var. Ayrıca bir şey daha söyleyeyim: Ben, "Türkçe"ye, "dilbilgisi"ne de son derece önem veririm.

Bu alanda bir "yanlış"ımı bulup gösteren olursa teşekkür edeceğimi, "minnettar" olacağımı da söyledim. Buna, "Türkçe"yi ve "dilbilgisi"ni de bir "uzmanlık" alanı olarak seçtiğimi ekledim.

Ve kafamda bir "merak" daha oluştu: Seslendiği kitlenin anlayamayacağı kimi sözcükleri de araya sokuşturarak bilgiçlik gösterisinde bulunan ve sarhoş et-

* Ahmet Kekeç'le iki uygar insan olarak görüşüp, konuştuk.

tiği sözlerinin kafasını o taşa bu kayaya vurarak kırıp döken bu efendi, söz konusu "yanlış"ı bulurken ölçü aldığı "dilbilgisi" kurallarını kimlerden ve nerede öğrenmiştir? Telefon görüşmemizde bunu öğrenemedim.

Uzun telefon görüşmemizde, Kekeç'in yazısındaki yalanlar üzerinde de durdum.

"Bakın kardeşim, nasıl derlemişsiniz, size kim bilgi vermişse, yazınızda bir sürü yalan var."

"Yazın, konuşalım, seve seve düzeltiriz. Maddi bir hata varsa düzeltiriz."

Kekeç, "insan hakları"na bağlı olduklarını ve kendi cevap haklarını da saklı tutarak yapacağım açıklamaya yer vereceklerini söylüyor, söz veriyordu.

"Örneğin dokuz çocuğum olduğunu söylüyorsunuz. Yok kardeşim."

"Yani dokuz çocuğunuz yok mu?"

"Yok!"

"Kaç çocuğunuz var?"

"Üç. Yalnızca üç çocuğum var."

Kekeç şaşkınlık göstermişti ya da bana öyle gelmişti.

"Yaşar Kemal'in romanımdan çaldığını açıkladığımı da yazıyorsunuz, bu da yalan."

"Roman yazmadınız mı"

"Yazdım."

"Götürüp Yaşar Kemal'e vermediniz mi, okutmadınız mı?"

"Evet, Yaşar Kemal'e verip okuttum; doğru. Yaşar Kemal'le ben gidip tanışmadım, o gelip benimle tanıştı. Dr. Yıldırım Aktuna evime getirmişti onu. Ve evimde tanışmıştık. Aktuna'ya sorabilirsiniz. Konuştuk, sonra romanımı verdim, okudu. Aktuna'ya telefonla beğendiğini de söylemişti. Yaşar Kemal'in 'roman değil' dediğini söylüyorsunuz. Olabilir. Benim için roman olup olmaması önemli değil. Ben roman ustası değilim. Roman benim alanım da değil. Öyle olunca Yaşar Kemal'in benim romanımdan çalıp roman yazması da söz konusu olamaz."

Yazıda, "Kur'an Ansiklopedisi projesi"nden de söz ediliyor. Sonra "...Mehmet Barlas'la görüşerek eserinin *Güneş* gazetesinin ramazan eki olarak yayınlanmasını ('yayımlanması' olacak. T.D.) sağladı" deniyor. Bu da yalan olduğu için bunu da anımsattım. *Kur'an Ansiklopedisi* için Mahmet Barlas'la gerçekten görüşmüştük, ama ramazan eki için filan değil. Güneş Yayıncılık'ta ansiklopedi olarak yayımlamak için. *Kur'an Ansiklopedisi*'nin tüm ciltlerinin (14 cilt) yayıma hazırlanması işi bitmişti. Güneş Yayıncılık, "holding" çatısı altına girince bağlantı da kesilmişti. Bunu anlattım özet olarak.

Kekeç, bir çeşit "kekeme" olarak "Politzer" deyip duruyor yazıda. Beni yoldan çıkardığı için "katil" Politzer'miş! Onu bana okutturup kanıma giren de Abdullah Yılmaz'mış.

"Nereden çıkarılıyor bunlar? Ben sol yayınlarla taa 1965 yılında tanıştım. Politzer'in kitabı da bunların arasındaydı. Bunu ben yazdım. Bana bu yayınları tanıtan, okutan kişinin adını da yazdım açıkça."

Gerçekten Politzer'in, *Felsefenin Başlangıç İlkeleri*'ni ta o zaman okumuştum ve o sırada yine "iman"lıydım. Benim "iman"ımın sarsılmasında sol yayınların en küçük etkisi olmamıştı. Bunu hep belirtirim. Beni "dinsiz" yapan, "din"in kendisidir. Bu konudaki araştırmalarımdır. Yalanları, sahtelikleri yakalamamdır. Ve başta İslam ve Yahudilik olmak üzere, tüm dinlerin, insanlığın zararına olduğu konusunda kesin bilgi edinmiş olmamdır. Bunu da hep belirtegelmişimdir.

Kekeç'le olan uzun telefon konuşmamızda, benim yazılarımı da ele aldık. Kekeç'in, benim yazılarımda, "tartışmaya değer bir yan" bulunmadığını, benim yazılarımı anlamadığını söylemesine de "Bu, sizin sorununuz. Benim yazılarımı anlayanlar da var" anlamında karşılık verdim. Yeri geldi; yazımdaki kaynakları, "ayet"leri, "hadis"leri herkesle tartışabileceğimi söyledim. Kekeç, bunun, kendisine düşmediğini, ilgili "üstadlar"a düştüğünü söyledi.

"Demokrasi" üstüne, "insan hakları" üstüne konuştuk.

"Bana, inancıma saygı duyuyor musunuz?"

"Size 'insan' olarak saygı duyabilirim. Ama inancınıza, dininize saygı duymam. Din, karanlıktır, kötülüktür, işkencedir. Bunlaraysa saygı duyulmaz bence. Adam öldüreni ve adam öldürmeyi anlarım. Dini ve dine inananı da anlarım. Bunlara kin duymam. Ama saygı duymak başka şey. Kötülüğe, ilkelliğe ve sahiplerine saygı duyamam."

Böyle anlatmaya çalışmıştım. Ne ki, anlatabilmiş miydim 'mizah' ustasına?"

Kekeç, "hangi zeminde" benimle konuşulup tartışılabileceğini sordu. Şuydu karşılığım:

"Dürüstlük. 'Zemin', dürüstlük olmalı. Ne var ki siz yalanlarla karşıma çıkıyorsunuz. Aleviliğim ileri sürülmüştü, olmadı. Adımın altında 'Mehmet' olduğu, 'Mehmetçiğe ve Muhammed'e düşmanlığım'dan dolayı bu adı kullanmadığım ileri sürülmüştü. Oysa ne kütüğümde böyle bir adım olmuştu, ne de böyle bir adla çağrılmıştım. Siz de başka yalanlar uyduruyorsunuz."

İmza dergisinin sorumluları, ilgilileri ve de "bilcümle İslamcılar"! İyice bilin! Bilin ve unutmayın ki ben, yüzyılların doğurduğu bir "ölüm"üm! İslamın, tüm dinlerin, "tabu"ların, sonuçları bugün ve yarın görülecek olan ölümüyüm. Çıkarları "din karanlığı" üstüne kurulu olanlar, bu karanlıktan türlü biçimde yararlananlar, tüm karanlık böcekleri benden korksunlar. Ne "imza"lı, ne de "imza"sız yalanları beni yıldırabilecektir. Korksunlar elimdeki "ışık"tan. Bir "mum ışığı"nın bile koca bir oda karanlığını nasıl parçaladığını anımsasınlar. Binlerce yıllık ilkelliklerin, yalanlarla örtülüp piyasalara sürüldüğü "iman"ın kafalardaki, duygulardaki "zincir"lerinin elbette ki bir gün sonu gelecektir.

Kekeç'in yazısında "*2000'e Doğru* dergisinde yüklü teliflerle aylık" aldığım da yazılı. *2000'e Doğru*'dan açtığım ve bu derginin ilgililerinin de tanık oldukları telefonla da belirttim. Benim bu dergiden aldığım para, "asgari ücret" düzeyinde çok komik bir paradır. Merakınızı gidermek için açıklıyorum bunu. *Teori* dergisinde de yazıyorum. Her sayısında kimi zaman 20 sayfadan fazla yazılarım çıkıyor. Biliyor musunuz buradan ne kadar para alıyorum? Yine merakınızı gidermek için belirteyim: Yalnızca 50 bin TL alıyorum her sayısındaki yazı karşılığında. İşte "yüklü telifler" böyle! Dar gelirli olageldim ve yine dar gelirliyim. Ama komik ücretler karşılığında yazılar yazıyorum. Siz bana sütunlarınızda yer verin, size de yazayım. Hem de "ücretsiz" olarak. Karşıtlarını da yayımlayın. Olur mu?

Yine Kekeç'in yazısında "takiyye" yaptığım yazılıyor. Ve şöyle tanıtılıyorum: "Önce solcu, sonra sağcı, sonra tekrar solcu olan hoca..."

Size fırsat veriyorum. Eğer bunu kanıtlarsanız, kamuoyuna "onursuz" (şerefsiz) biri olduğumu duyuracağım. Buyurun kanıtlayın.

En azından iki şeye hiç mi hiç gücünüz yetmeyecektir: Bir, çıkarcı olduğumu, bir de "soldan sağa, sağdan sola" döndüğümü. "Sağda"yken, düşünce dünyamdaki gelişmeler nedeniyle "solda" yer aldığım doğru. Ama hiçbir zaman yeniden "sağda" yer almadım. Güçlü İslamcı kesimden önemli "maddi teklifler" aldığım halde. Râbıtatu'l-Âlemi'l-İslami'nin güçlü adamı Dr. Sâlih Özcan'ın adamı olduğunu söyleyenlerden ve başkalarından...

"Takiyye", kullanılan anlamıyla "olduğu gibi görünmeme, göründüğü gibi olmama" dır. Bir başka sözcüğüyle de "hud'a". Bu, yalnızca İslamcılar ve de "şeriatçı Marksistler"in kullandıkları yöntemdir. "Peygamberiniz Muhammed"in yöntemidir. "Harb hud'adır (hiledir)" diyen, bu yöntemi kullanan ve "tavsiye" eden odur.[19] Ben kaynakları böyle gösterirm işte Kekeç efendi! Senin ya da üstadlarının gücü çürütmeye yeter mi?) Bense son derece aşağılık bulduğum bu yöntemi hiç kullanmadım. "Dinsiz, imansız" olduğum günden başlayarak bunu açıkladım. TRT'de "dinsel yayınları" yapıp yönettiğim zamanlarda da, bunu söylediğim ve bu programlarda laik kişileri de konuşturduğum için bu programlardan alındım. "Din ve Ahlak" programında, "ahlak"ın, "genel ahlak"ın ne olduğunu anlatmaları için anayasa profesörlerini, hukukçuları da çağırıyor ve konuşmalarına yer veriyordum. 1961 Anayasası'nın 11. maddesine, özgürlüğü sınırlayan arasına "genel ahlaka aykırı olmama"yı da koymuşlardı. Bu anayasayı yapanlardan Prof. Dr. İlhan Arsel'i, Prof. Dr. Muammer Aksoy'u, öteki hukukçulardan Prof. Dr. Faruk Erem'i, Avukat Halit Çelenk'i çağırmış, bu "genel ahlak"ın ne olduğunu, hangi amaçla Anayasa'ya konulduğunu anlatmalarını istemiştim. Ve anlatmışlardı. Zamanın "solcu" geçinenleri bu programın yayımına engel olma çabası gösterdikleri halde, yayımlamayı başarmıştım. Karataş döneminde "dinî yayınlar" da prodüktör niteliğini taşıdığım halde, işten atılabileceğimi bile düşün-

19 Buhârî, *e's-Sahîh*, Kitabu'l-Cihad/157; Müslim, *e's-Sahîh*, Kitabu'l-cihad/19, hadis no. 1740; Ebu Davud, *Sünen*, Kitabu'l-cihad/101, hadis no. 2636, 2637.

meden ve son derece zor geçinen bir memur olduğum halde bir ajansa demeç verdim; benim dışımda hazırlattırılan dinî programlarda "şeriat propagandası" yaptırıldığını kamuoyuna duyurdum. *Cumhuriyet* gazetesi de birinci sayfasında yer vermişti açıklamama.[20]

TRT'de bugün *2000'e Doğru*'daki yazılarımın benzeri türünden, İslamcıları çıldırtan yayınlar yapıyordum bu programımda: "Başlangıcından Bu Yana İnsanlık" programı. Diyanet İşleri'nin "Din İşleri Yüksek Kurulu'nca karar alınmış ve bu programın "durdurulması", benim de "atılmam" istenmişti ilgililerden. TRT'nin "solcu" geçinen kimi ilgilileri de bu isteği yerine getirmişti. Ama diziden birçokları yayımlandıktan sonra başarılabilmişti bu. O programın altına "yayımlanmaz" imzasını koyma yürekliliğini gösteremeyen kimi TRT ilgilisi de programdan birkaç metni, MHP'lilerin çıkardığı *Devlet* dergisine vermişler ve bu dergide "hedef" gösterilmemi sağlamışlardı.

Özet: Ben "çıkarcı" olmadım; ben "ikiyüzlü" olmadım, ben bilinçlendikten sonra seçtiğim ileri dünya görüşünden dönmedim.

Kekeç'in yazısında: "1989 devrimi olarak nitelenen Doğu Bloku'ndaki değişimlerle Turan'ın Kemalist ve sosyal demokrat olarak ortaya çıktığını görüyoruz" deniyor. İyi ama nerede "görüyorsunuz"? Lütfen bunun belgesini bir açıklar mısınız?

Ben size, bunun da yalan olduğunu belirteyim. Ben "Kemalist" değilim. Hiç de olmadım. Dahası 1989'da "Kemalist"lere çok ağır bir mektup yazdım. Belgesi elimdedir. Biliyor musunuz ki ben "Atatürkçü" de değilim. Olamam da... Anayasayı anayasa olmaktan çıkaran bir hükmü, "zorunlu din dersleri"ni, 1982 Anayasası'na koyan, koydurtanlar da "Atatürkçü" olunca ben nasıl Atatürkçü olabilirim? Haa, şunu da belirtmeliyim: Atatürk, benim için gelmiş geçmiş üstün nitelikli kişilerin, devlet adamlarının başında gelir. Onun döneminde yaşayıp, onunla tanışmış olmayı çok isterdim. O, bu toplumu kendi deyimiyle "Arap dininin (bkz. Afetinan, *Medenî Bilgiler*, s.364-365) baskısından "reaya"dan, yani "sürüler"den biri yapılmışken kurtarıp çağdaş bir toplum durumuna getirmek istemişti. Ama yazık ki, sonradan olanlar oldu ve işte sizin gibi ürünler verdi bu ülke. Şimdi siz, derginizde "Şeyh Said"i "rahmet"le, "gıpta"yla (s.17) anıyorsunuz. Anın bakalım. Küçük büyük "üstad"larınız, "muhterem"lerinizle birlikte. "Fatih"lerinizi de "Fatihçik"lerinizle anın. Siz anın, siz de bir türlü anılacaksınız. Karanlıklar üstüne nasıl kurulduklarınızla ve gelecek kuşaklarca anılacaksınız.

Şimdi size düşen, benden özür dilemektir. Ve bu yazıyı derginizin ilk çıkacak sayısında yayımlamak. Yoo hayır, bunu sizden bekleyemem!

Teori
Ağustos 1990, yıl 1, sayı 8

20 *Cumhuriyet*, 19 Eylül 1976.

MEKTUPLAR VE YANITLARI

Turan Dursun'un aşağıdakı yazısı, öldürülüşünden önce eline geçen son mektuplara verdiği yanıtlardan oluşuyor.

Bilindiği gibi bu dizide, "Kutsal Kitapların Kaynakları"ndan "Kur'an'ın Kaynakları" yer alıyor. Mektuplar da geliyor bu arada. Bunlardan üçü, karşılıklarıyla birlikte yayımlanacak. İkisi iki öğretmenden. Öğretmenlerden biri emekli, öbürü Keçiborlu İmam-Hatip Lisesi Öğretmeni. Bu iki öğretmenin mektubu, iki örnek olarak ele alınmıştır. Binlerce benzerinin İslam, insan, evren konusundaki bakış açısını sergilediği için önemlidir. Öğrencilerine neleri, nasıl öğrettikleri, çarpıcı biçimde yansıyor.

Emekli Öğretmen Ahmet Hamdi Güler'in Mektubu

Mektubundan anlaşıldığına göre, A.H. Güler Amasya'da *Yeşilırmak* adlı gazetede "Kur'an'ı Kerim'i eleştiren *Teori* dergisine Reddiye" başlıklı yazılar da yazıyor. İslam dünyasında "Reddiyye" geleneği ünlüdür. Zaman zaman İslam "kahraman"ları çıkar ve kimi "kâfir"lere "reddiyye"ler yazar ve "hadlerini bildirir". Anlaşılan bizim emekli öğretmenimiz de bu yolun çekiciliğine kapılıp heveslenmiş. Şimdi burada, mektubuna olduğu gibi yer verilecektir. Tüm yanlışlar da kendisinindir. Yani hiçbir şeyine dokunulmamıştır. Ancak cevap için araya girilecek.

A.H. Güler– İslam dinini ve Kur'an'ı Kerim'i eleştiren Turan Dursun'un derginizin 4, 5, 6. sayılarında yayınlanan yazılarına topluca reddiye mahiyetinde cevap vereceğim ve vermeye de devam edeceğim.

T. Dursun– Bu bir tümce. Bu tümcede bir sürü yanlış göze çarpıyor. Tümcenin kendi kuruluşu yanlış. Ayrıca "imla (yazım)" yanlışları. Daha başlarken ve ilk tümcede görülen bu tür yanlışlar, "emekli öğretmen"imizin mektubu boyunca sürüp gidecek. Bunun altını çizmek gerekmez mi?

A.H. Güler– *1. Sivas Müftülüğü'nden ayrılan Turan Dursun "Pireye kızıp da yorgan yakan insan" misali gibi dengesizce yazılar yazıyor. Dünya nüfusu 5.3 milyardır. Bunun 1.2 milyarı Müslümandır. Turan Dursun sen, 1.2 milyarda birsin. Yani kabaca Sonsuzda birsin. Daha doğrusu SIFIRSIN. Kalkmışsın 1.2 mil-*

yar Müslan kitlesinin Kâbe'ye doğru akışını terse çevirmek cüretini Selman Rüştü ve Reşat Halife gibi gösteriyorsun. Menfi uğraşların nafile hele materyalizm felsefesinin çökmekte olduğu şu günlerde.

T. Dursun– Şu birkaç satırdaki yanlışları sayabilir misiniz? "Emekli öğretmenimiz bunca yanlışı bir arada yapmayı nasıl başarmış?" diye düşünmekten kendini alamıyor insan. Emekli öğretmenimiz yanlışlarını bir kez bile okuyup görme olanağını bulamamış mı? Öğrencisi bu yanlışlardan bir ikisini yapmış olsaydı ona kaç numara verirdi? Yoksa bu yanlışları kavrayamadığını mı düşünelim? Ve bunlar sürüyor.

Bunca yanlışı yapanın "dünya nüfusu"nu, şu ya da bu idelolojiyi değerlendirebileceği kolay kolay söylenebilir mi?

Benim "sıfır"lığıma gelince:

"Sıfır" olarak nitelenmem umurumda değil. Ama emekli öğretmenimiz beni böyle gördüğüne göre bana "reddiye" yazma gereğini niye duyuyor?

Ben bir "sıfır" değil; belki de "ölüm"üm. İlkel düşüncenin, "tabu"ların, özellikle de "din tabusu"nun ölümüyüm. Ya da karanlığa tutulan ışığı elinde bulunduran kişi.

A.H. Güler– 2. *Teori* dergisinin 6. sayısında "Dinsizim" diyerek övünüyorsun. Aklı olmayanın Dini olmayacağına göre Turan Dursun aklından zorun var galiba.

T. Dursun– Yalan ve yalancılıkta tarih boyunca yarışagelmiş olan İslam dünyasında, uydurulan nice hadislerden biri de 'aklı olmayanın dini de yoktur' anlamındaki sözdür.[1] "Aklı olmayanın dini" var mı, yok mu, bunu bir yana bırakalım. "Aklı olanın dini" olur mu ya da "dini olanın aklı" var mı; onun üzerinde düşünelim. Bence, "iman"la bozulmadık bir aklın sahibinde, eğer bu aklı gerçek anlamda kullanarak ve araştırma yaparak her şeyi değerlendirme çabasını göstermişse kolay kolay "din" bulunmaz. "Dini olanın aklı"na gelince, bence "imanla prangalanmış bir akıl"dır bu. Gelelim benim 'aklımdan zorumun olup olmadığı' konusuna. A.H. Güler'in, 'dinsizliğim' nedeniyle beni "aklından zoru olan bir kişi" olarak görmesini anlıyorum. Ama şimdi konu bu mu?

A.H. Güler– *3. Teori'nin 4, 5, 6. sayılarında Peygamberimize Hz. kelimesini çok görerek Muhammed diyorsun. Halbuki Ağrı'da (Tutak) din görevlisiyken ve Müftülüğünüz zamanında hutbelerinizde kimbilir kaç defa Hz. Muhammed kelimesini çok kullandınız hem de yıllarca. Babanız sizi sapıklıkla hitap ettiğini ve bedduasını aldığınız belli. Senin sonun karanlık Turan Dursun.*

T. Dursun– "Tanrı" ile "insanlar" arasında aracılık yaptığını ileri sürerek ortaya çıkanlar, ilkel dönemlerin ürünlerini sergileyegelmişlerdir. Yalanlarla örülü karanlıklar nedeniyle de milyonlarca insanı çevrelerinde toplamayı başarmışlardır. Çıkarları aynı karanlığa dayalı olan güçlüler de bu geleneğin sürmesinde et-

1 Uydurma olduğunu görmek için bkz. Ali el Kârî, *el Mas'nu'*, Beyrut, 1984, s.207, hadis no. 398; Aclunî, *Keşfu'l-Hafa*, Beyrut, 1985, s.486, hadis no. 3065.

kili olmuşlardır. Muhammed de bu gelenek içinde nicelerden biridir. Ona "hazret" demek zorunda değilim. Dahası, böyle demeyi kendim için bağışlanmaz bir şey sayarım. Kaldı ki, "hazret", çok sonraki dönemlerin bir uydurmasıdır. Muhammed'in kendi dönemindekiler, o dönemdeki Müslümanlar bile ona 'hazret' dememişlerdir. Esasen onun döneminde, ona gerçekten inanmış kişilerin bulunduğu bile tartışılabilir. Ama yeri burası değildir. A.H. Güler, "sonumu karanlık görüyor". Böyle görmesinde, bence bir sakınca yok.

A.H. Güler– *Bir gün Atatürk bütün ilim adamlarını topluyor ve: "Dünyanın en büyük insanı kimdir?" diye soruyor. Birkaçı: "Sizsiniz" diyorlar verdiği cevap hayır. Mete, Atila, Fatih, Washington, Churchil...vs. Hep cevaplara Atatürk hayır cevabını veriyor Ve kendisi açıklıyor. "Dünyanın en büyük insanı Hz. Muhammed"dir. Sebebini şimdi nüfusa göre açıklayalım. 1.2 milyar Müslümanın yarısının namaz kıldığını kabul edelim. 0.6 milyar bunu günde Beş Vakit Namazla çarparsak 3 milyar eder. Yani günde Hz. Muhammedin ismi 3 milyar defa anılıyor. Bundan daha büyük kimse olabilir mi? 1985 yılında Amerikalı İlim adamı Michael Hart, Dünyanın en büyük insanını bilgisayarda seçmeye karar veriyor. Yüz insanı bilgisayarın hafızasına programlayarak kaydetti. Bu programlama 2 ay sürdü. İlim adamlarının huzurunda merakla netice beklendi. Tuşa basıldığı zaman yine Hz. Muhammed en büyük insan çıktı. Bazı itirazlar yapıldı. Programlamayı, bu itiraz edenler yaptı? Yine tuşa basılınca değişmeyen aynı büyük isim çıktı. Bunu iyi öğren Turan Dursun.*

T. Dursun– "Atatürk bütün bilim adamlarını toplamış!"

Ne zaman "toplamış"?

"Bir gün"(!)

Atatürk "dünyanın en büyük insanı kimdir?" diye sormuş(!) ve herkes bir karşılık verirken Atatürk'ün kendisinin verdiği karşılık da şuymuş: "Dünyanın en büyük insanı Hazreti Muhammed". Böyle demiş(!) Atatürk!

İslamcı emekli öğretmen. A.H. Güler, bir paragrafta, bir satırda bile görülen türlü yanlışlar içinde, dilbilgisi kurallarının "başını gözünü kırarak" bu öyküye yer veriyor, bunu bir gerçek diye sunuyor. Ama kaynak gösteremiyor. Gösteremez de... Çünkü bu, kocaman bir yalan. İşte İslamcılar böyle yalan söylerler ve böyle yalan söyleyerek kitleleri kandıragelmişlerdir.

Burada, Muhammed için "en büyük insan" dediği ileri sürülen Atatürk, Muhammed'i "Arap Peygamberi" diye tanır. İslam için de "Arap dini" der. Ve bu dinin, toplumlara zararlı olduğunu, özellikle de Türklerin ulusal kimlikleri için hiç iyi olmadığını, "milli his ve heyecanlarını uyuşturduğunu kendi el yazısıyla yazar.[2] Aynı Atatürk'ün Muhammed'i "dünyanın en büyük insanı" diye tanıtmış olacağı düşünülebilir mi?

2 Prof. Dr. A. Afetinan, *Medenî Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazmaları*, Ankara, 1988, s.364 ve öt.

Dünyada şu kadar "milyar Müslüman" bulunduğu da bir başka tür yalan. Türkiye'nin "nüfusunun" –nüfus cüzdanlarına bakılarak– "şu kadarının yüzde 99'unun Müslüman olduğu" yolunda ileri sürülegelen sav gibi. Kaldı ki, "dünya nüfusunun yüzde 99'u Müslüman" olsaydı bile aklı başında olan bir insan, kendisini Müslüman olmak zorunda görmezdi. Öyle görünüyor olsa bile... Çünkü dünyadaki insanlar, "İki kere iki ondur" deseler, aklı başında bir insanın da bunun böyle olduğuna inanması gerekmez. İşte bir kez daha açıkça belirtiyorum: Ben dinsizim ve dinsizliğimle övünüyorum. Ve biliyorum ki daha güzel dünyada insanlar ya tümüyle ya da bugünkünden daha büyük bir oranda dinsiz olacaktır. İnsanların özgürlükleri, insanca yaşamaları, çok büyük bir ölçüde dinden arınmış olmalarına bağlıdır.

A.H. Güler– 4 Aralık 1987 yılında Reagan ile zirvede buluşmaya giden Michael Gorbaçov SSCB Havaalanında yüksek predzidyum üyelerine: Allah yardımcınız olsun diyor.[3] Demek ki bir insan fikren Allah'ı inkâr etse dahi kalben edemiyor. Çünkü, kalbin sol kulakçığında Arapça olarak *"ALLAH"* yazısı olduğunu Operatör Doktorlar bilirler. Arapça *ALLAH=O* demektir. Baştan bir harfini "Elif"ini alırsak *LİLLAH=O* Lillah'ın tekrar baştan bir harfini *"LAM"*ını alırsak *"LEHÜ=O"* tekrar Lehü'nün baştan bir harfini "Lam"ını alırsak *"HU=O"* manasına gelir.

T. Dursun– Bunlar abuk sabuk şeylerdir. Üzerinde durmaya gerek görmüyorum.

A.H. Güler– *Kâinat küresel, gezegenler, güneş, atom ve canlı hücreler hep küresel. Elektron, proton, nötron, pozitron, metzotron, nötrino vs. küçük parçacıklar hep küreseldir. Yukardaki saydıklarımız Alemlerin çizdikleri yörüngeleri Elips yani O'dur. Bir küreyi (Karpuzu) nereden kesersek keselim. Hep O çıkar Yüce Allah Güzel İsmini her zerreye işlemiştir. Gorbaçov ve onun Rusyası Allah'ı ararken sana ne oluyor Turan Dursun. Tersine mi gidiyorsun?*

T. Dursun– Bir sürü bilgiçlik taslanırken yine sözcükler, deyimler yanlış kullanılıyor. Yine dilbilgisi kuralları hiçe sayılıyor. Daha doğrusu bu kuralları bilmediğini ortaya koyuyor emekli öğretmenimiz. Ve yine abuk sabuklar... Ve soruyor: "Garboçov ve onun Rusyası Allah'ı (Allah'tan sonra kesme imi konmalıydı. T. D.) ararken sana ne oluyor Turan Dursun. (Nokta değil, soru işareti konmalıydı. T. D.) Tersine mi gidiyorsun?"

Belirtmem gerekeni daha önce belirttim. Bu soruda yer alan, yalan değil gerçek olsaydı bile, kendimi aynı çizgiye koymazdım. Ben, gittiğim yolun ve insanlığın tümüne önerdiğim dünyanın ne olduğunu biliyorum.

A.H. Güler– *5. "2000 Yılına Doğru" dergisinin 13 Mayıs 1990 tarihli 46-47 sayfasında "Din Bilgisi ve Mektuplar" bölümünde resminle seni tanıdım. Turan*

3 *Milliyet* gazetesi, *Pazar İlavesi Haftaya Bakış* dergisi, 12-18 Aralık 1987, sayı 60, s.18; Yüzyılın Anlaşması.

Dursun. Orada yandaşlarına felsefeci Cemil Sena Ongun'un "Hz. Muhammed'in Felsefesi" kitabını kaynak olarak gösteriyorsun ve çok yavaş okunmasını tavsiye ediyorsun. Bir dahaki yazında ona ait "Bir Felsefeciye Reddiye" başlıklı yazımla cevap vereceğim. Yeter ki bu yazdıklarımı ve bundan sonraki yazacaklarımı kısaltma. Sansür koyma. Bu hususta bana söz ver. Bütün yandaş profesörlerini, doçentlerini çağır imdadına sana formüllü, grafikli denklemli şemayı sana anlatsınlar, açıklasınlar olur mu?

T. Dursun– Emekli öğretmen Güler'in bu yazdıklarına "gülüp" geçmemek mümkün mü? Böyle dediğim için beni lütfen hoşgörürler mi?

A.H. Güler– *6. Türklerin İslamiyeti kabul etmekle geri kaldığını iddia ederek iftira ediyorsun. Türk-İslam tarihini iyi bilmiyorsun. Yeniden oku. Kendini Türk kabul ediyorsun. Seni Türk olarak kabul etmiyorum. Çünkü, dinsizsin. Dinsiz Türk olmaz. Türklük Bedenimiz, İslamiyet ise Ruhumuzdur.*

T. Dursun– Bir kimse için "Şunu bilmiyorsun" denirken kanıtını da göstermek gerekmez mi?

İslamın, "Türklere zarar verdiğini", yukarıda da belirttiğim gibi Atatürk de söylüyor. Atatürk'ü de "Türk" kabul etmiyor musunuz? Belki de etmiyorsunuzdur. Ama benim umurumda değil. Türk sayılıp sayılmam da. Ne Türk olmak umurumda, ne de başka bir ırktan olmak. Ben kendimi "insan" görmeye ve bunun gereğini yapmaya çalışırım; o kadar. Ve konunun uzmanı olarak da söylerim ki Müslümanlığın kendisi, Kur'an'ıyla (bkz. En'âm, ayet 92; Şûrâ, ayet 7; Meryem, ayet 97 ve daha nice ayetler), hadisleriyle (hadis kitaplarındaki "Kitalu't-Türk" bölümünde yer alan hadislere bkz.) Arap'tan başkasını ve bu arada "Türk"leri "Müslüman" saymıyor. Siz istediğiniz kadar, "Türklük bedenimiz, İslamiyet ruhumuz" sloganını kullanarak avunun.

A.H. Güler– *8. Teori'nin 6. sayısında:... "dinlerin insanlığa ettiği kötülüğü düşünerek dinsizliğimle övünüyorum ve onur duyuyorum" diyorsun. 35. sayfada da: "Dinsizlik, sapıklık değil, insanlığın gelişmesi ve derinleşmiş biçimidir" diyorsun. 38. sayfada da "...aklın mantığın bilimin din için ırzına geçiliyor diyorsun" ve "...geçmişten bize bu günlerden daha güzel bir Dünya bırakılabilirdi. Bunun olmamasında dinlerden kaynaklı karanlığın çok ama çok payı büyüktür" diyerek çok büyük laflar ediyorsun Turan Dursun. Din ile ilim arasındaki farkları bilmiyorsun. Şimdi iyice öğren ve öğret.*

a) İlim Yüce Allahın (CC) yarattığı eserleri inceler.

b) Din ise Yüce Allahı (CC), peygamberlerini ve getirdikleri kitapları inceler.

c) İlim Cemiyetleri ileriye götürür.

d) Din ise Cemiyetleri doğruya götürür.

(Sen dinsiz olduğuna göre doğru değilsin.)

Bir dahaki yazımda İlmin geçirdiği safhaları anlatacağım.

T. Dursun– Emekli öğretmenimiz, siz "Modern Türkiye" de bunları böyle öğreterek öğretmenlik ediyordunuz değil mi? Türk Milli Eğitim"i, içine düşürüldüğü bilinen durum nedeniyle böyle ürünler de vermiştir. "Zorunlu din dersleri"nin yürürlükte olduğu "Milli Eğitim"imiz kimbilir ne ürünler verecektir?! Hepsi bir yana da şu sorudan kendimi alamıyorum: A.H. Güler, mesleğiniz öğretmenlik olduğuna göre -ne "öğretmen"i olduğunuzu da yazmamışsınız, bunca "dinsel allâmelik" yapmak yerine, mesleğinizin en başta gelen gereği olan "dilbilgisi" kurallarını niye öğrenmemişsiniz ve öğrenmiyorsunuz? Biliyorsanız neden hemen her sözcükte ya da her tümcede, her satırda çiğniyorsunuz? Düşünce yanlışlarını bağışlayanlar, bu alandaki yanlışlarınızı bağışlayabilirler mi dersiniz?

Bakın, "din"in, "inanç dünyası"nın alanı başkadır; "bilim"in alanı başkadır. "Din" hep karanlık kesimdedir; "bilim"se aydınlık kesimde. "Bilim" gözleme, deneye dayanır. Kurallarını, nesnel gerçeklerden alıp oluşturur. "Doğa yasaları"m alır, ona göre "çözümlemeler" yapar. Daha bir nice şey sayılabilir. "Din"deyse bunlar yoktur. Bunlara karşı, ayağı yerde olmayan temelsiz savlar vardır. "Tanrı yarattı" diyorsunuz. Bunu, bilimin kullandığı nesnel gözlemle, deneyle kanıtlayabilir misiniz? Bilimde "yaratış" değil, "süreç"ler içinde değişmeler, gelişmeler, evrimler, devrimler vardır. "Çağdaş öğretmen" de insanların iyi eğitim almaları, gelişmeleri için bunları öğretir. Öyle değil mi?

A.H. Güler– *9. Hz. Muhammed (SAV) Albert Einstein'in Özel İzafiyet Kanunlarına ait formülleri bilmiyorlardı ama onların daha ileri neticelerini biliyorlardı, çünkü, Ahiret Alemine ait sösyledikleri sayısal hadisler, doğruluğunu tasdik etmektedir. Bir dahaki yazımızda bunu ispatlayacağım. Yeterki yazdıklarımı kısaltma aynen yaz. Ve prof.larını imadadına çağır.*

T. Dursun– TRT'nin "İnanç Dünyası"nda ve başka programlarında, özellikle şu bilinen "doktor"ların "dinsel allâme"liğinde de "bilim"i böyle "dine kurban" etme çabalarına tanık olup duruyoruz. Sağcı, dahası kimi "çağdaş"(!) basınımızda da... Siz şimdi bunları geçin lütfen de, öğrenmeniz gerekenleri öğrenin; sonra yazın. Kızmanız için değil; içtenlikle belirtiyorum bunu. Kısacası, Türkiye Cumhuriyeti'nin okullarında okumuş, okutmuş bir öğretmene uygun savlar ileri sürün ve ona uygun yazı yazın. Bu, yalnızca bir öneri.

A.H. Güler– *10. Amasya'nın Yeşilırmak gazetesinde, Özel Köşemde 20-25 tefrikalık "Kur'an'ı Kerim'i eleştiren Teori dergisine Reddiye" başlıklı yazılarıma başladım. Bitince topluca sana göndereceğim.*

11. Cemil Sena'ya ait yazdığım, bir Felsefeciye Reddiye yazı dizimiz, Amasya'nın Amasya gazetesinde 20 Tefrika halinde çıkmıştı. 1988 yılında. Sonra, Yozgat'ta çıkan M.E.B.nca orta dereceli okul öğretmenlerine tavsiye edilen "Birliğe Çağrı" dergisinin 18 Kasım 1988 ve 19 Mayıs 1989 da bir kısmı yayınlanarak çok ilgi ve alaka gördü. Aynı yazılarım Amasya noterliğinde kayda girmişti.

Yazılarımı kısaltma, sansür koyma, özgürce ve uygarca seninle Hodri Meydan'da buluşmaya ne dersin? Matematik ve fizik prof. ve doç. da yanına alarak gel.

Adres : Gümüşlü Mah.

Saraydüzü Cad.

No : 5

05200-Amasya

T. Dursun– Görüyorsunuz, mektubunuzu hiçbir "sansür"e uğratmadan yayımladık. Okurlarımıza birer işkence olabilecek tüm yanlışlıklarıyla birlikte... "Milli Eğitim Camiası"nda ne öğretmenler bulunduğuna bir örnek oluşturuyorsunuz. Ama bundan sonraki mektuplarınıza yer vermemiz için, biraz, yazdığınız alanda bilgi, tartışılabilecek düzey, ciddi kaynak, hiç değilse biraz "dilbilgisi" ve kurallarına uyma çabası beklemek hakkımızdır.

Eğer bu koşullar yerine gelmezse ve biz de okurlarımıza daha çok işkence çektirmemek, haksızlık etmemek için yer vermezsek hoş görebilir misiniz? Sizden başkaları da var çünkü. Benim yazılarımda, sövgü ve saldırıdan başka sermayeleri olmayan dinsel çevrelere karşı "gelin uygarca tartışalım. İstiyorsanız bu konularda muhterem hocalarınızı, âlimlerinizi de alarak gelin. Var mısınız?" diye yazmalarıma karşılık olarak. "...Özgürce, ve uygarca seninle Hodri Meydanda da (burdaki imla da yanlış) buluşmaya ne dersin? Matematik ve Fizik prof. ve doç. da yanma alarak da gel" diyorsunuz. Ama siz de biliyor olmalısınız ki bu "kahramanlığmız"(!) uygun düşmüyor, konumuz ve uzmanlığınız alanında olmadığı için çok "komik" oluyor. Siz lütfen önerime uygun, emeklilikte bile olsa, "öğretmenlik" niteliğinizi kullandığınız için, en başta "dilbilgisi" öğrenin ve uygulayın. Benim karşıma çıkmak, "muhterem din üstadları"na düşer. Zaten onlar da gereken "reddiyye"lerini gönderiyorlar zaman zaman. Gereken karşılıkları da alıyorlar. Diyanet İşleri eski Başkanlarından Prof. Dr. Süleyman Ateş'inkini anımsayın. Okudunuzsa anımsarsınız.

Yakında Çıkacak Olan İki Kitabım

1- *Din Bu, 2000'e Doğru*'da, *Teori*'de ve başka yerlerde çıkan ve kimi de ilk kez yayımlanacak olan yazılarımdan oluşuyor. Kaynak Yayınları'ndan.

2- *Kulleteyn*, 12 yaşına değin olan yaşamımın romanı (belgesel). Akyüz Yayınları'ndan.

Bu iki kitap da, dinsel karanlığa, "tabu"lara ışıkla yaklaşma çabalarının ürünüdür.

Koray Koçhan'ın Mektubu

Ve beni çok duygulandıran bir mektup. Okurlarımın beni anlayacaklarını ve hoş göreceklerini umarak, bu mektuba, olduğu gibi yer vermek istiyorum:

Değerli Dostum Turan Dursun,

Size değerli dostum diye hitap ediyorum; çünkü siz beni, binlerce yıldan beri süregelen karanlıklar içinden çekip çıkardınız. Yazılarınızı uzun süredir takip ediyorum. Büyük bir cesaret ve umut ışığıyla bizi aydınlığa doğru götüren size karşı borcumuzu asla ödeyemeyiz.

Yazılarınızı defalarca okuyup neredeyse ezberliyorum. Tüm dost ve tanıdıklara din kandırmacasının bilimsel kanıtını açıklamaya çalışıyorum yazılarınızla. 18 yaşındayım, karanlığa karşı savaşmak için daha çok zamanım var.

Sayın Turan Dursun sizden dilediğim, yılmadan çalışmalarınıza devam etmeniz ve kendinize çok iyi bakmanızdır. Siz ve sizin gibilere özlemini çektiğimiz insanın kulluktan çıkıp gerçek insan olduğu dünyayı kurmak için çok gereksinmemiz var.

Koray Koçhan

Mektubunu Kadıköy'den gönderen bu sevgili okuruma şöye seslenmek istiyorum:

Önce çok teşekkür ederim. Doğru söylüyorsunuz, benim dostumsunuz ve sizin dostunuzum. Mektubunuzla tanışmış olsak bile... Tam belirttiğiniz gibi, "binlerce yıldan beri süregelen karanlık" vardır. Bu "karanlık" da, yine binlerce yıldan bu yana "yalan"larla, aldatmacalarla, sahte görünüm ve yorumlarla örtülegelmiştir. Kalın duvarlar ve kalın örtüler oluşturmuştur. Bu duvarları birlikte yıkacağız ve örtüleri birlikte yırtıp atacağız. Ve bunu başardığımız zaman, gelecek insanlara, daha ışıklı bir dünya armağan edeceğiz. Kendime iyi bakıyorum. Kuşkunuz olmasın ve alçakgönüllülüğü bir yana bırakarak belirteyim; önemimi biliyorum. Savaşımda yılmam da söz konusu değil. Buna da kuşkunuz olmasın benim genç dostum!

Teori
Ekim 1990, yıl 1, sayı 10

SON BÖLÜM

TURAN DURSUN'UN
YAYIMLANMIŞ ESERLERİ

1- İbn Haldun'un *Mukaddime*'sinin çevirisi. (1. ve 2. ciltler. Öteki ciltler de yayıma hazırlanıyor.) Onur Yayınları'ndan.

2- *Kulleteyn*. Roman. Turan Dursun'un 12 yaşına değin olan yaşamından bir kesit. Şeyh-Ağa-Molla üçlüsünce tezgâhlananlar ve "ŞERİAT"ın toplumu ne durumlara soktuğu açık seçik görülebilir bu romanda.

Yayımlanmış Eserleri

Din Bu-1/ Tanrı ve Kur'an
Din Bu-2/ Hz. Muhammed
Din Bu-3/ İslam Toplumu ve Laiklik
Kutsal Kitapların Kaynakları 1
Kutsal Kitapların Kaynakları 2
Kutsal Kitapların Kaynakları 3
Kulleteyn
Allah
Kur'an
Dua
Şeriat Böyle
Müslümanlık ve Nurculuk
Ünlülere Mektuplar
İlhan Arsel'e Mektuplar
ŞULE PERİNÇEK/ Turan Dursun Hayatını Anlatıyor
ABİT DURSUN/ Babam Turan Dursun
KUR'AN ANSİKLOPEDİSİ/ 8 Cilt

YAZARIN "KUR'AN ANSİKLOPEDİSİ"NE İLİŞKİN İLGİLİ ÇEVRELERİN GÖRÜŞLERİNDEN SEÇMELER

Kur'an Ansiklopedisi'nin hazırlandığını duyduğum zaman sevincim çok büyük oldu; çünkü bu tür bilimsel ve ciddi eserler, bizim din bilgini geçinenlerin dışındaki bilginler, çoğunlukla da Müslüman olmayan bilginler tarafından hazırlanmıştır. Örneğin Kur'an dizini, Flügel tarafından, altı muteber hadis kitapları dışındakileri de içine alarak muazzam bir karşılaştırmalı, konuları tasnif edilmiş hadis konkordansı da Vensink tarafından, yıllarca harcanan bir emek ürünü olarak yayımlanmıştır.

Bunlardan daha önemli olan elimizdeki *Kur'an Ansiklopedisi* bu kez bir Türk bilim adamı tarafından hazırlanmıştır. Yazar Turan Dursun, uzun yıllar Ankara TRT'sinde din ve ahlak yayınlarını yönetmiş ve yine uzun bir süre Sivas Müftülüğü yapmıştır.

İslami bilimleri ve Arapçayı hakkıyla bilen Turan Dursun bu eseriyle İslamın gerçek amaçlarının ilkelerinin iyice anlaşılarak hurafelerden uzaklaşılmasına hizmet edecektir.

O, Kur'an'daki bütün sözcüklerin ve terimlerin kökenlerine inmiş, niçin ve ne anlamda kullanıldıklarını, olayların akışı, Arap-İslam topluluğunun gelişimi sentezleriyle işlemiştir. Bu niteliğiyle bu ansiklopedi, ünlü İngiliz Arap edebiyatı uzmanı Arthur JEFFERY'nin hazırlayıp 1938'de Mısır'ın Kahire şehrinde bastırdığı *The Foreign vocabulary of the Qur'an** adlı eserinden daha önemlidir. Çünkü A. Jeffery, sadece Kur'an'daki sözcüklerin kökenlerini saptamıştır. Sayın Turan Dursun ise, aynı şeyi yaptıktan başka, alındıkları dillerdeki asıl anlamlarını karşılaştırarak sonuçlar çıkarmıştır.

Türkiye'de ve dünyada ilk kez yayımlanan bu *Kur'an Ansiklopedisi* sayesinde bu konunun Müslüman ve gayrimüslim meraklıları, tamamiyle ana kaynaklara ve sağlam belgelere dayanılarak hazırlanmış bilgileri elde etmiş olacaklardır.

Bu nitelikleri dolayısıyla bu değerli esere, dini, sosyal ve tarihi alanlarda eğitim yapan okulların büyük ilgi duyacağını umuyorum.

Memleketimize böylesine değerli bir eser kazandıran T. Dursun'u tebrik eder, başarılar dilerim.

Prof. Dr. Neşet Çağatay

* Kur'an'daki yabancı sözcükler.

***

Kur'an yalnız İslam dininin değil, İslam hukukunun da ana kaynağıdır. Bundan dolayıdır ki, Kur'an'ın hukuk kurallarını içeren âyetlerinin ne zaman, hangi olay üzerine ve niçin geldiklerinin iyice irdelenip açıklanması çok önemlidir. Ayrıca Kur'an'da sonradan gelen bir ayet daha önce gelen ayetle çelişiyorsa, önce gelen ayet "mensuh" hükümsüz sayıldığından ve bu husus Bakara Suresi'nin 106. ayetindeki: "Herhangi bir ayetin hükmünü yürürlükten kaldırır veya unutturursak, onun yerine daha hayırlısını veya onun benzerini getiririz..." hükmüne teyid edilmiş olduğundan, hukuk bakımından hangi ayetin, hangi ayetle neshedilmiş olduğunun tartışmasız olarak saptanması da özel bir önem taşır.

Bütün diller durmadan değişmektedirler. Sözcükler anlamlarını yitirmekte, yeni anlamlar kazanmakta, değişik anlamlara gelmektedirler. Bir örnek vermek gerekirse: 50 yıl önce doğrudan doğruya "aldatmak" demek olan "iğfal etmek" bugün gazetelerimiz sayesinde "ırza tecavüz etmek" anlamında dilimize yerleşmiş bulunmaktadır. Bundan ötürü ayetlere anlam verirken, sözcüklerin bundan 1400 yıl önce ne anlama geldiklerini bilmek ve ayetleri ona göre anlayıp yorumlamak gerekir.

Çok uzun yıllar önceden tanıdığım ve bilimsel kişiliğine, yorulmak bilmez çalışma azmine ve eski Arapça bilgisine hayran olduğum Sayın Turan Dursun'un "*Kur'an Ansiklopedisi*" adı altında Kur'an'ı ansiklopedik açıdan inceleyen ve yalnız hukuk sorunlarını değil, Kur'an'ın içerdiği bütün sorunları kapsayan bir yapıt hazırlamış olduğunu öğrenmem beni çok sevindirdi.

Bu yapıtın "Allah" maddesini inceleyince Sayın T. Dursun'un yapıtını tam bir vukufla, objektif ve çağdaş bilim yöntemlerine göre hazırlamış olduğunu gördüm. Bu büyük yapıt yayınlandığında konunun her yönü ile ilgili herkesi doyurucu olacağından ve ülkemizde büyük bir boşluğu dolduracağından hiç kuşkum yoktur. Yapıtı hazırlayan Sn. T. Dursun'u ve yayınlayacak olanları şimdiden kutlarım.

Prof. Dr. Coşkun Üçok

***

Bundan birkaç yıl önce bir rastlantı sonucu kendisiyle tanıştığım Turan Dursun, bana, bir Kur'an ve hadis ansiklopedisi hazırladığından söz etmişti. Ancak bu eserle ilgili bir şey görmediğim için, kendisine sadece eski deyimle " say'ın meşkûr olsun" demekle yetinmiştim. Bu kez incelemem ve bu konudaki düşüncelerimi bildirmem amacıyla ansiklopedinin "Allah" ile ilgili maddesini getirdiler. Bu maddeyi büyük bir ilgi ile okuduğumu önceden belirtmek isterim.

Genellikle yeni ortaya çıkan her din, insanları uzun süre etkisi altında bırakan bir heyecanı da birlikte getirir. Bazen uzun, bazen da kısa bir süre sonra, daha çok duygusallığa dayanan bu heyecanın yerini, ona neden olan inançları, akıl ve mantıkla bağdaştırma çabası alır. Bu çaba daha çok bu inançların gerçekliğini ispata yönelik olur. Çoğu kez böyle olmakla birlikte, pek az da olsa, bu çalışmalar, dinsel inançlara ters düşen bazı gerçeklerin ortaya çıkmasına yardım eder.

Yeni dinin inançlarını içeren kutsal kitapların, çoğu kez insanları etkisi altında bırakan kısa ve özlü ifadelerini, çok geçmeden, bunları yeteri kadar anlayamayanlar ya da yanlış anlayanlara açıklama gereği duyulur. Böylece dinin gerçek yanıyla, onu yanlış uygulamak suretiyle bağnazlığa varan yanının açıklanması sağlanmış olur. Bu konuda bilgisi tam olanların dinsel bir bağnazlığa sapmamasına karşın, bu alanda yeter derecede bilgi sahibi olmayanların, çoğu kez bağnazlığa saplandıkları görülür. Ülkemizde son zamanlarda görülen dinsel bağnazlık ta, bu konudaki bilgi yetersizliğinin sonucudur. Dinsel alandaki bu bilgi yetersizliğini gidermek amacıyla Turan Dursun tarafından hazırlanan bu eserin ülkemizde başlayan dinsel bağnazlığın giderilmesinde büyük yararlar sağlayacağı ümidindeyim. Yazar, bu amaca ulaşmak için, bir yandan gerçekten kılı kırk yararcasına İslamiyetin başlangıcından itibaren bilinen ya da ileri sürülenleri birer birer nakletmekten çekinmemiştir. Bütün bunlara ek olarak, şimdiye kadar hiçbir dinsel yapıtta rastlanmayan açık ve seçik bir ifade kullanılmış olması da ansiklopedinin değerini bir kat daha arttırmaktadır. Sonuç olarak, bu yapıtın bir an önce yayınlanması ülkemiz kültürü için bir kazanç olacaktır.

Prof. Dr. Tahsin Yazıcı

***

Kimi tefsir bilginlerinin çalışmalarının yanısıra daha kapsamlı, çağdaş ve bilimsel teknikten de yararlanarak, bütün kaynak tefsirlerin yorumlarını baştan itibaren ayet ayet bir bilgisayara alan büyük bir çalışmayı Medine'de Kur'an-ı Kerim kompleksi içinde gördüm. Bu çalışma, Kur'an-ı Kerim'in anlaşılmasına, çağdaş yorum ve anlamlara göre yorumlanmasına yararlı olacaktır. Ülkemizde de Elmalılı Hamdi Yazır'ın *Hak Dini Kur'an Dili* adlı Türkçe tefsiri yanında bazı rivayet tefsirleri vardır.

Ancak Kur'an-ı Kerim'de herhangi bir kelimenin toplu bir anlamını bulup çıkarmak bunlarda çok zor, belki de imkânsız olmaktadır.

Şimdi bir *Kur'an Ansiklopedisi*'yle karşı karşıyız. Bu ansiklopedi, sözü edilen ihtiyacı karşılamakta, Kur'an-ı Kerim'in orijinal ve geniş bir sözlüğü mahiyetindedir. Bir sözlük ve ansiklopedi olarak bu alanda ilk kez görülmektedir. Bazı bölümlerini okudum ve inceleledim. Tefsir, tarikat, hadis ve ana kaynaklara dayan-

maktadır. Sonuçlarda, bazı yorumlar tartışmalı olsa da, bu yöntem, ilk kez Türkiye'de, İslam üzerine düşünen öğrenci ve araştırmacılara kolaylık sağlayacak, yeni olay ve anlamlara göre yapılacak yorumlara olanak hazırlayacaktır. Bu nitelikte bir eseri düşünen, büyük uğraşlarla ortaya koyan ve destek olup yayıma hazırlayanları, yayınlayanları kutlar, ileride bu yoldaki çalışmalarını daha da geliştirmelerini ve mükemmelliyetlere ulaştırmalarını ümit ederim.

Dr. Lütfi Doğan

***

Kur'an Ansiklopedisi. Şimdiye kadar olmayan, ama ihtiyacı duyulan bir ansiklopedi. Diyanet teşkilatında Merkez Vaizi, Müfettiş olarak görev yapagelmiş bir insan olarak belirteyim ki bu ansiklopedi büyük bir boşluğu dolduracak. Çünkü:

1- Çağımız insanı artık öğreneceklerini en kısa zamanda öğrenmek ister. Kolay ve hemen. Çünkü fazla zamanı yoktur.

Kur'an'daki konuları hemen anlamaksa oldukça zor. Aranan, ancak uzmanlarınca bulunabilir. Diğer Müslümanlara, insanlara, öğrencilere gelince işte o zaman konuların bir ansiklopedi kolaylığı içinde bulunması gerekir. *Kur'an Ansiklopedisi* bu kolaylığı sağlayacaktır. Aranan konu kolaylıkla bulunabilecektir.

2- Kur'an'daki kelimeler, hangi ayetlerde, hangi anlamlarda yer aldıysa bulunabilecektir.

3- Ayetlerin anlattıkları ve hükümleri alanında İslam otoriteleri neler söylemişler ve ne gibi görüşler belirtmişlerse yine kolaylıkla bulunup anlaşılabilecektir.

4- Ansiklopedi'nin dili anlaşılır bir dil olarak seçildiği için karışık ve karmaşık konuların da anlaşılmasını kolaylaştıracaktır.

Arapçayı ve konuları çok iyi bildiğini bildiğimiz Turan Dursun'u ve yayınlayanları, böyle bir eseri hazırlayıp yayınladıkları için tebrik ederim.

Hamza Ayan

***

Kur'an, İslamın temel dayanağıdır. Onun için de çok iyi bilinmesi gerekir. İyi bilinmesiyse, en başta "kelime"lerinin bilinmesine bağlıdır. Hangi kelime, nereden nasıl gelmektedir, hangi anlamı yahut hangi anlamları içine almaktadır, "kıraet vecih"i, ayetlerdeki "vecih"leri, yani hangi ayette hangi manaya geldiği, İslam otoritelerinin nasıl ele aldıkları, hangi görüşte birleştikleri yahut ayrıldıklar?.. Bütün bu yönleriyle bilinmelidir.

Bütün bunları derli toplu anlatan kitaplar son derece azdır. Olanların da dilleri çok ağırdır. Her Arapça bilen kolaylıkla işin içinden çıkamamaktadır. Temel İslami kaynaklar klasik Arapçayla yazılıdır. Bunları anlayanların sayılarıysa yok denecek kadar azdır.

Ayrıca şimdiye kadar yazılı kitaplardan, yukarıda belirtilen çapta bilgiler elde etmek, karışık olması nedeniyle de zordur.

Şimdi büyük bir memnunlukla öğreniyoruz ki, dünyada ve ülkemizde ilk olarak bir işe girişilmiş ve gerçekleştirilmiş bulunmakta, bir *Kur'an Ansiklopedisi* meydana getirilmiş olmaktadır. Bu, çok büyük bir hadisedir. Artık herkes Kur'andaki kelimeleri kolaylıkla anlayabilecektir. Aradığını alfabetik olarak düzenlenmiş olan ansiklopedide bulup öğrenebilecektir. Yalnız kelimeleri değil; Kur'an'ın içine aldığı konuları da öğrenebilecektir.

Arapçayı temel kaynaklarından okuyup öğrenmek ve öğretmek için yıllarca çaba harçamış biri ve ayrıca bir hafız olarak belirtmek isterim: Bu ansiklopediyle, Kur'an ayetlerinde ve ilgili hadislerde ne var, ne yok; İslam otoritelerinin görüş ve yorumlarıyla birlikte öğrenme imkânı, Müslümanlara, inceleyicilere sunulmaktadır. Bütün Müslümanlara, öğrencilere ve öğretmenlere yürekten tavsiye ederim.

İsmail Gül

YAZARIN, "KUR'AN ANSİKLOPEDİSİ"NE İLİŞKİN AÇIKLAMASI

1- Bu ansiklopediye ilişkin görüşlerini okuduğunuz bilim ve din adamlarına teşekkür ederim. Bununla birlikte, ansiklopedinin amacı ve neye hizmet edeceği konusundaki görüşlerin de kendilerine ait olduğunu belirtmek zorundayım.

2- Ben *Kur'an Ansiklopedisi*'ni herhangi biçimde yorumlar getirerek, "İslam"ın çağdaş yorumlar'la yorumlanmasını ve bu yolla "dinsel bağnazlıktan" uzaklaşılmasını sağlamak gibi bir amaçla hazırlamadım. Böyle bir amaca yönelmedim ve yönelmenin yararlı olmayacağı görüşündeyim. Din alanındaki "aydınlanma"nın "yorumlar"larla değil, neyin ne olduğunu açık seçik ortaya döküp sergileme yoluyla olacağı kanısındayım. Bunun böyle olduğunu deneyimlerimle gördüm. *Kur'an Ansiklopedisi*'ni de bu amaçla hazırladım. *Kutsal Kitapların Kaynakları* adlı yapıtımı da...

3- *Kur'an Ansiklopedisi*'ni hazırlarken temel amacım: Yalan ve sahtecilikler-le, insanları sürüleştirmek, sömürmek amacıyla sürdürülegelen "din"i gün ışığına çekmektir Bu ansiklopediyi okuyanlar, İslamda onun "kutsal kitabı" olan Kur'an'da neler bulunduğunu çok açık biçimde görecekler; O zaman, İslamcıların İslamı yeniden insanlarımıza devlet ve yaşam biçimi olarak sunarken "İslam akıl dinidir, bilim dinidir, adalet dinidir..." gibi propagandalarının gerçek olmaktan ne denli uzak olduğunu daha iyi bilip anlayacaklardır. Ansiklopedi, bu yolla bir "aydınlanma"nın gerçekleşmesine önemli katkı sağlayacaktır.

Turan Dursun

DİZİN

1982 Anayasası, 118, 119, 122, 182, 275.
A'râf Suresi, 81, 268
Abdu'l-Uzzazoğlu Hüaytip, 29.
Abdu'l-Vahhab Abdu'l-Vâsi (Hac ve Evkaf Bakanı), 169.
Abdullah (Muhammed'in babası), 39.
Abdullah İbn Mes'ud, 88, 201.
Abdullah İbn Ömer, 56, 201.
Abdullah oğlu Câbir, 82, 88, 90, 97, 158, 160.
Abdullah oğlu Ebu Abdillah Muhammed El Ceyânî, 160.
Abdulmuttalib (Muhammed'in dedesi), 39, 40.
Abdun oğlu Muhammed, 161.
Abdüsselâm oğlu Kadı Ebu Abdillah Muhammed, 160.
Adalet, 27, 55, 62, 65, 67, 134, 154, 196, 265, 293
Âdem, 32, 36, 195.
Adıvar, Abdülhak Adnan, 140, 156.
Afganî, Cemaleddin, 130.
Afrika, 137, 140, 159, 164.
Ahiret, 35, 62, 241, 281
Ahmed İbn Hanbel, 42, 57, 72, 79, 104.
Ahzâb Suresi, 18, 19, 33, 68, 69, 71, 101.
Aile, 31-33.
Âişe, 31, 57, 68, 69, 70, 109, 131, 132, 223, 244, 248.
Akıl, 44, 45, 91, 169, 196, 197, 198.
Akseki, Ahmet Hamdi, 170.
Ali İbn Ebî Tâlib, 89, 201.
Altamira, A., 138.
Amir oğullarından Amr oğlu Sehl, 29.
Amr el Cüheni oğlu Süheyl, 29.
Amr İbn Dinâr, 90.
Anadolu, 37, 242.
Ankebût Suresi, 200.
Arap Milliyetçiliği ve Türkler, 35.
Arap, 29, 64, 139, 140, 141, 143, 145, 160, 178, 181, 210, 234, 237, 249, 263, 275, 280, 288, -lar, 26, 27, 35, 39, 44, 60, 137, 142, 150, 153, 163, 181, 190, 211, 231, 236, 249.
Aristotales, 141.
Arsel, İlhan, 35, 50, 51, 53, 54, 58-63, 139, 182, 188, 208, 274.
Arslan, Emir Şekip, 140, 141.
Asabiyet, 147, 148, 154.
Atâ İbn Ebi Rebâh, 57.
Atatürk devrimleri, 121.
Atatürk, 34, 44, 113-116, 118, 121-128, 130, 132-135, 184, 189, 190, 195, 212, 218, 220, 221, 227, 228, 249, 275, 278, 280.
Avesta, 20-22, 24, 252.
Avf oğlu Malik, 26, 30.
Aydın, Ali Arslan, 130.

Bahr oğlu Ebu Abdillah Muhammed, 160.
Bakara Suresi, 51, 55, 62, 64, 65, 83, 171, 175, 177, 193, 199, 268, 289.
Başgil, Ali Fuat, 120, 127.
Batseva, S.M., 142.
Bedevi, 27, 142.
Bel, Alfred, 138.
Benî Ahmer, 162.
Beytullah (Tanrı'nın evi), 175.
Bıtru (Petruss), 163.
Bicaye, 161, 163, 164.
Biyre köyü, 163.
Bombaci, A., 138.
Boşanma, 50.
Bouthoul, G., 138.
Boy abdesti, 42.
Bozkurt, Mahmut Esat, 222, 228
Bozkurt, Halil, 245, 246.
Breisig, 138.
Buhârî, 26, 30, 40, 50, 51, 57, 61, 67, 72, 100, 200, 202.
Bulaç, Ali, 61, 62.
Bulak, Mustafa Fehmi, 137
Bural oğlu Sa'd oğlu Muhammed Ebu Abdillahi'l-Ensarî, 159.
Büyü, 157, 201.

Cahiliyye, 27, 211, 231, 238
Canver, Cüneyt, 50, 51, 53, 54, 56, 58-60.
Carra de Vaux, 138, 140, 141.
Cariye, 18, 19, 24, 31, 49, 65, 69, 70, 71, 75, 84, 86, 98, 101, 106-108.
Cebrail, 73, 258, 263.
Cehennem, 35, 53, 59, 63, 169, 175, 204, 205, 241.
Cemel Olayı, 131, 223, 244, 248.
Cennet, 35, 52, 62, 131, 175, 212, 213, 223, 241, 244, 248.
Cezayir, 161.
Cinsel, 41, 52, 67, - birleşim (ilişki), 42, 67, 71, 72, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 93, 98, 99, 103, - organ, 41, 42, 43, 75, 76, 77, 85, 103, 105.
Colosio, 138.
Cumhuriyet gazetesi, 21, 275.

Davud, Hz., 71, 206, 207, 255, 267, 269.
De Boer, 138.
Deccâl, 172, 173, 175, 176.
Değnek cezası, 95, 102, 104.
Devlet ve Din, 129.
Devrimcilik, 129.
Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanlığı, 54.
Din Yok Milliyet Var, 124.
Diyanet İşleri Başkanlığı, 23, 53, 54, 55, 60, 67, 120, 123, 125, 169, 203, 220, 268.
Duguit, Léon, 117.
Dürerü'l-Hükkâm Fi Gureri'l-Ahkâm, 80.
DYP, 169.

E't-Ta'rifât, 67.
Ebu Abdillah Muhammed, 160, 162.
Ebu Bekir (Halife), 29, 31, 90, 109, 131, 223, 248, 263.
Ebu Hammû Musâ, 163.
Ebu Hanife, 70, 78, 79, 80, 81, 83, 104, 170.
Ebu Hureyre, 82, 97.
Ebu İshak İbrahim, 160.
Ebu Müslim İsfehânî, 93.
Ebu Sevr, 104.
Ebu Süfyan, 29.
Ebu Yusuf, 70, 78, 80, 81, 87.
Ebu Zeyd, 158.
Ebu'l-Abbas Ahmet, 165.
Ebu'l-Ahvas, 57.
Ebu'l-Kâsım Muhammed'l-Kasîr, 160.

Ebu's-Senabil, 30.
Efendi Tanrı, 31, 36, 37, 39, 41, 46, 68, 171, 172, 175, 176.
Ehli kitap (kitaplılar), 155, 259.
Ek'va' Oğlu Seleme, 88, 241.
El Ba'l, 39.
El Ezher, 165.
Emeç, Çetin, 179.
Emin, Ahmet, 141.
Emperyalizm, 130, 150.
En'âm Suresi, 35, 44.
Endülüs (İspanya), 153, 159, 162, 164.
Ensar, 27.
Erem, Faruk (Prof. Dr.), 120, 186, 274.
Eski ve Yeni Ahit, 24.
Eski Yunan, 17, 67.
Evtas yılı, 90.

Fârâbi, 139, 140, 248.
Fas, 161, 162, 164.
Fâsık (yoldan çıkmış), 101, 102.
Fedek, 31.
Fenikeliler, 39, 49.
Ferç, 76.
Ferreiro, 138.
Fıkıh, 19, 30, 35, 36, 41, 57, 61, 75, 76, 80, 81, 83, 85, 87, 88, 91, 99, 104, 105, 160, 160, 181.
Fındıkoğlu, Ziyaeddin, 138, 142, 143, 146, 148, 149.
Fischel, W., 138.
Flins, R., 138.
Freud, Sigmund, 42.

Gabrieli, 138.
Gammaz oğlu Ebu'l Abbas Ahmet el Kharcî, 160
Ganimet, 26-32, 40, 64, 65, 68, 153, 231, 249.
Garaudy, Roger, 231.
Gauthier, 138.
Gayrimüslimler, 123, 124.
Gaza, 88, 90.
Gazali, 58.
Gemâra, 252.
Gerçeker, 220.
Gibb, H.A.R., 138.
Gobineau, 139, 141, 150.
Gorbaçov, Michael, 279.
Görsel Yayınlar, 177.
Gözübüyük, Abdullah Pulat, 120, 186.
Grek, 231.
Gumplowicz, L., 138.
Gül, İsmail, 292.
Güler, Ahmet Hamdi, 276-281.
Güneş gazetesi, 272.
Güneş Yayıncılık, 177, 272.
Güneş, Mustafa, 213.
Güney Arabistanlı, 159.

Hâbil, 36, 37.
Hâbisoğlu Akrâ, 29.
Hac, 32, 46, 90, 169.
Haccac oğlu Müslim, 160.
Had, 79, 130, 254.
Hadd, 77-79, 86, 88, 90-92, 97, 103.
Hadremevt (Hadramut), 159.
Hakim (Hizam Oğlu), 30.
Hâkim, 201.
Halifelik, 113, 128, 140.
Hammad İbn Zeberkân, 261.
Hammer-Purgstall, 137.
Hammurabi Yasaları, 221.
Hanbelî, 76, 79, 81, 87, 105, -ler, 80.
Hançerlioğlu, Orhan, 145, 146, 148, 149, 151, 253.
Hanefi, 42, 69, 75, 80, 96, 104, 123, 170, 216.
Haram, 44, 69, 76, 80, 86, 90, 91, 99, 129.
Hâriciler, 108.
Hars oğlu Alâ, 30.

Hart, Michael, 278.
Hasan Basrî, 57.
Hasan Sabah, 135.
Haşr Suresi, 31.
Hatemi, Hüseyin (Prof. Dr.), 252.
Hatice, 31.
Hatn, 41.
Hattab oğlu Ömer, 87, 100.
Hayber, 31, 89, 90, 241.
Hegel, 139.
Helâl, 68, 86, 90, 99.
Hemsö, Graberg de, 138.
Herodot, 42.
Heva, 68.
Hevazin Savaşı, 26, 27.
Hıristiyanlık, 49, 150, 223, 225, 231, 268.
Hısn Oğlu Üyeyne, 29.
Hıtâne, 41.
Hıtânet, 41.
Hicaz, 153.
Hilâfet, 156.
Himyerliler, 153.
Hindistan, 153.
Hint, 231.
Hişâm (Hâkim Oğlu), 261, 262.
Hişam oğlu Hars,
Hitti, Philip (Prof. Dr.), 43.
Hizam, 30, 261.
Hobbes, 139.
Homo Sapiens, 17.
Hubel, 39.
Humeyni, 188.
Humus, 31.
Huneyn Savaşı, 249.
Huzeyfe İbnü'l-Yemân, 201.
Hürmüz (Tanrı), 20-23.
Hürriyet gazetesi, 177.
Hüseyin, Tâhâ, 142, 144, 146, 148, 149, 151, 152, 158.
Hz. Muhammed'in Felsefesi, 208, 280.
Hz. Peygamberin Sünnetinde Terbiye, 232.

Irak, 57, 153, 169.
Isparta, 267.

İbn Ömer, 51, 56, 85, 201, 261, 262.
İbn Abbas, 29, 57, 80, 82, 90, 93, 97, 201, 261
İbn Cüreyye, 90.
İbn Hacer, 234.
İbn Hanbel, 42, 57, 72, 79, 104, 201.
İbn Kayyimi'l-Cevziyye, 243.
İbn Kuteybe, 201.
İbn Mes'ud, 88, 109, 201.
İbn Ömer, 51, 56, 85, 201, 261, 262.
İbn Rüşd, 75, 90, 103, 104.
İbn Teymiyye, 227, 243.
İbni Abbas, 178.
İbni Ebi Amr, 161.
İbni Haldun, 136-154, 156-165.
İbni Selame, 164.
İbni Sina, 139, 140, 240, 241, 248.
İbnü'l-Mukaffa, 193, 248.
İbrahim oğlu Ebu Abdillah Muhammed El Âbilî, 160.
İbrahim Suresi, 34.
İbrahim, Hz., 32-34, 37-39, 41, 42, 171, 175, 199.
İddet (kadının beklediği süre), 86, 267.
İkinci Abdülhamit, 140, 156.
İkrar, 103, 104.
İkrime, 57.
İlahiyat Fakültesi, 125, 194.
İlhan Arsel'e Mektuplar, 287.
İmam Ahmed İbn Hanbel, 79.
İmam Azam, 70.
İmam Hatip Okulları, 125.
İmam Mâlik, 79, 91, 104, 160.
İmam Muhammed, 81, 87.

İmam Sevrî, 79.
İmam Şafiî, 69, 104.
İmamet, 140, 156.
İman, 30, 196, 231, 265.
İmrân, 32.
İmza dergisi, 254, 270, 273.
İnan, A. Afet (Prof. Dr.), 221.
İncil, 37, 41, 131, 194, 207, 223, 240, 263.
İncirlik, 216.
İnsan Hakları Evrensel Bildirisi, 119.
İnsan hakları, 64.
İrade, 50, 145, 181, 228, 237.
İran, 172, 183, 231, 252.
İrtica, 124, 132, 133, 177, 179, 2.13
İsa, Hz., 131, 197, 199, 213, 223, 240.
İsaf, 40.
İskenderiye, 231.
İslam Ansiklopedisi, 138, 140.
İslam hukuku, 249, 289.
İslam şeriatı, 19, 50, 51, 60, 66, 70, 181, 183, 185, 188, 190, 212, 228, 236, 240, 244, 249.
İslam Tarihi, 207.
İslam, 19, 44, 50, 62, 127, 129, 188, 249, 254, 267, 276.
İsmail (İbrahim'in oğlu), 39.
İsmailağa medreseleri, 216.
İsrâ Suresi, 206.
İsrail, 44.
İsrailiyyat, 264, 267, 268.
İsrailoğulları, 269.
İstanbul, 204, 205, 216.
İşbiliye (Sevilla), 159, 163.
İştibâh, 86.
İzmir, 217.

Jeffery, Arthur, 288.
Journal Asiatique, 138.
Junq, Cart (Dr.), 238.

Ka'b-İbn Eşref, 248.
Kâbe, 39, 171, 172, 175, 176, 277.
Kâbil, 36, 37.
Kabile, 22, 26, 29, 30, 40, 60, 64, 89, 97, 102, 147, 148, 152, 154, 156, 157, 159, 181, 249.
Kadıköy, 283.
Kâdî Beyzavî, 210.
Kaffal, 109.
Kâfir, 30, 131, 156, 170, 173, 175, 176, 196, 198, 203, 218, 227, 241, 248, 276.
Kafsa, 161.
Kâhinlik, 157.
Kahire, 158, 288.
Kahire Üniversitesi, 141.
Kahraman, Dursun, 120.
Kamçı cezası, 22.
Kamer Suresi, 200-202.
Kaplan, Mustafa, 250.
Kaptan Custo, 231.
Kara ses Cemaleddin, 188.
Karagümrük, 216.
Karaman, Hayrettin (Doç. Dr.), 130, 231.
Karataş dönemi, 274.
Kargalık Köyü, 215, 247.
Karşıyaka, 217.
Kassar, 160.
Kaştale (Castilla), 163.
Kâtip Çelebi, 140.
Kayır, Ömer, 247.
Kays oğlu Ced, 30.
Kayseri, 216.
Kaza, 90.
Keçiborlu İmam-Hatip Lisesi, 254, 267.
Kehf Suresi, 72, 73.
Kekeç, Ahmet, 270, 271, 274.
Kelâm, 130, 232, 248, 252.
Kemal, Yaşar, 272.
Kerramiyye, 212.

Kıbrıs, 207, 208.
Kılıç Ayeti, 172, 175, 255.
Kıraat, 159.
Kırnata (Granada), 162-164.
Kırvan, 161.
Kıyamet, 54, 60, 87, 200-202, 241.
Kız çocukları, 190.
Kızıldeniz, 264.
Kitab-ı Mukaddes, 24, 207.
Kitabı-ı Mukaddes Şirketi, 24.
Kitalu't-Türk, 280.
Kitap Dergisi, 61.
Koçhan, Koray, 283.
Koçyiğit, Talat (Prof. Dr.), 232, 234.
Kongar, Emre, 149, 150.
Konsentine, 163.
Konut, Halil, 196, 197.
Köprülü, Fuad, 138.
Kulleteyn, 282, 287.
Kur'an Ansiklopedisi, 177, 178, 225, 272, 288-293.
Kur'an kursları, 34.
Kur'an-ı Kerim Ansiklopedisi, 177, 178.
Kurban Bayramı, 36.
Kureyş, 26, 27, - Kabilesi, 60, 64, 181.
Kusentiniyye Emiri, 161.
Kutsal Kitapların Kaynakları, 225, 252, 293.
Kutsal Kitapların Kaynakları 1, 287.
Kutsal Kitapların Kaynakları 2, 287.
Kutsal Kitapların Kaynakları 3, 287.
Kutsuz, Eren, 209.
Kuveyt, 169.
Kuzey Afrika, 137, 164.
Kürt, 215, 216.
Kürtçe, 215.
Kütahya, 216.
Kütüb-u Sitte, 224.
Küzûl Dağı, 164.
Kybele, 43.
Laik, 34, 55, 75, 76, 113-117, 119-125, 127, 128, 132, 169, 177, 180-182, 185, 186, 188-190, 204, 274.
Laiklik, 113, 116-122, 124-128, 130, 132-135, 182, 186, 188, 190.
Lâmiyye, 159.
Lenin, 219.
Lewine, 138.
Lian (lanetleşme), 102.
Lime, 17.
Lisanüddin Ebu Abdillah İbnu'l-Hâtib, 162.
Livata, 74, 76, 80, 81, 83, 93.
Lût, 81-83.

Maânî, 232.
Mably, 141.
MacDonald, C., 138.
Machiavelli, 139, 140.
Mahmutpaşa İlkokulu, 217.
Mâide Suresi, 74, 185, 199.
Maimonides, 139.
Malik İbn Avf, 26, 30.
Mâlik oğlu Mâiz, 97.
Mâlik, 97.
Malikî, 76, 79-81, 87.
Malthus, 139.
Mâmeleket yemînüke, 18.
Markos İncili, 240.
Marksist, 136, 138, 142, 218, 219, 221, 252, 274.
Marksizm, 220, 221.
Marx, Karl (Marks), 138, 150-152, 220, 221.
Materyalizm, 221, 277.
Matta, 131, 207.
Maunier, R., 138.
Maval, 32, 267, 270.
Mayatepek, Tahsin, 172.
Meâric Suresi, 19.
Mecelle, 128, 129, 227.

Medeni Bilgiler, 221.
Medenî Kanun, 76.
Medeni Yasa, 50, 113, 128.
Medine, 31, 40, 109, 171-173, 175, 290, -li, 27, 31, 45.
Mehasinü't-Te'vil, 202.
Mehir, 52, 68, 87, 107.
Mehmet, 228.
Mekhûl, 57.
Mekke, 26, 35, 44, 64, 89, 90, 109, 171-173, 175, 176, 181, 239, 249.
Melek, 33, 45, 62, 71, 72, 171-176, 210, 211
Menfi's-Semâ, 210.
Mensuh, 94, 95, 260, 289.
Meryem Suresi, 74.
Mescid, 97.
Mesih, 172.
Mete, 278.
Mevdûdî, 157.
Mezmurlar, 207.
Mısır, 18, 41, 42, 165, 249, 259, 288.
Millet, 34, 35, 50, 81, 114, 125, 126, 134, 189, 212, 228, 249.
Millî Gazete, 226.
Milli Güvenlik Örgütleri, 124.
Milliyet gazetesi, 21.
Milliyetçilik, 35.
Miras, 18, 65, 126, 127, 130, 153, 206, 225.
Miras, Kamil, 26, 87, 90.
Mirdas oğlu Amr, 30.
Molla Husrev, 80.
Molla Nâdir Efendi, 215.
Molla, 80, 179, 190, 215, 252, 287.
Montesquieu, 137, 138, 141, 142, 150.
Muhammed Abduh, 130.
Muhammed Cemaluddin el Kâsımî, 203.
Muhammed İbn Mesleme, 248.
Muhammed İbnu'l-Ahmer, 162.
Muhammed İzzet Derûze, 203.
Muhammed, Hz.,
Mukaddime,
Munier, Rene,
Musa Carullah,
Musa İbn Meymun,
Musa, Hz., 18, 26-35, 39-42, 44-46, 49-52, 56-59, 61, 67-73, 81, 87, 90, 100, 126, 131, 139, 156, 162, 172-175, 181, 193, 194, 197, 201, 203, 207, 208, 212, 214, 223, 226, 228-230, 233, 236-244, 248, 249, 254-263, 266, 268, 270, 273, 274, 277, 278, 280, 281.
Mut'a nikâhı, 52, 88-90.
Mutezile, 169.
Muvatta, 160.
Mü'min, 61, 108, 113, 247, 253.
Mücaz, 216.
Mücessime, 212.
Müddessir Suresi, 236.
Müellefetü'l Kulub, 28.
Mülessimler, 153.
Mülk Suresi, 210.
Mümi'nûn Suresi, 19.
Mümtahine Suresi, 74.
Müsâfihîn, 74.
Müslim, 30, 57, 61, 72, 90, 100, 160, 200, 201.
Müslüman, 26, 28-30, 60, 67, 73, 124, 126, 129, 140, 141, 193, 194, 205, 221, 231, 236, 269, 279, 288, - Türkler, 34.
Müslümanlık ve Nurculuk, 287.
Müşebbihe, 212.
Müştehât, 70.
Mütevâtır, 96, 97, 99.

Na'ce, 49, 266.
Nacar, İsmail, 193, 210-213.
Nadiroğulları, 31.

Nahl Suresi, 19.
Nahv, 160, 215, 216, 247.
Naile, 40.
Namaz, 33, 35, 42, 53, 57, 105, 106, 130, 175, 208, 209, 278.
Nazzam, 201.
Nedvi, Süleyman, 200.
Nesin, Aziz, 25, 207.
Nikâh, 52, 75, 82, 87-91, 130, 249, 266.
Nisâ Suresi, 19, 23, 32, 51, 59, 63, 65, 74, 87, 92, 96, 101, 107, 193, 206, 256, 258.
Nuh, 32.
Nuh Tufanı, 200, 221.
Nûr Suresi, 74, 94, 101, 102, 105, 107, 108.
Nurbaki, Haluk (Dr.), 195.

Olgaç, Senai, 76.
Ongun, Cemil Sena, 280.
Ortaçağ, 140, 142, 183.
Oruç, 41, 130, 208, 209.
Osman (Ebu'l-Âs Oğlu), 242.
Osman dönemi, 209.
Osmanlı, 114, 126-128, 140, -lar, 34.
Osmanlıca, 240.

Öğretmen, 218, 219, 276, 278, 280-282, 292.
Ölüm cezası, 83.
Ömer oğlu Hasan, 161.
Ömer, Hz., 29, 52, 56, 90, 258, 261-263.
Örnek, Sedat Veyis (Prof. Dr.), 43.
Özal, Semra, 189.
Özcan, Sâlih (Dr.), 274.
Özçiçek, Kâzım, 218.
Özek, Çetin (Prof. Dr.), 117, 119, 120, 129, 130.
Öztrak, Adnan, 220.
Öztrak, Orhan, 220.
Öztürk, Yaşar Nuri, 190.
Özyürek, H. Kemal, 226, 228-236, 240, 241, 244.

Pakistan, 157.
Panel dergisi, 251.
Panel, Mehmet Emin, 207.
Paris, 137, 138.
Perinçek, Doğu, 226, 232.
Perinçek, Şule, 287.
Platon, 141.
Politzer, 272, 273.
Prince, 140.
Puştları İtlaf Tugayı, 204.
Put, 39, 40, 49, 131.
Putatapar, 108, 109, 131, 153, 172, 175.

Râbıtatu'l-Âlemi'l-İslami, 274.
Râğıb (İsfahanlı), 34, 68, 75.
Rahmet, 33, 275.
Râî, 49.
Raiyye, 49, 159.
Ramuz el-Ehadis, 212.
Rappoport, 138.
Râzî, Fahruddin, 29, 30, 46, 51, 65, 69, 75, 76, 79, 82, 84, 93, 101, 107, 109, 174, 175, 194, 202, 257, 258, 260.
Recm, 82, 94-97, 99, 100, 101 105-108, 254.
Reddiyye, 229, 250, 251, 276, 282.
Richter, G., 138.
Ridde, 223, 248.
Roma, 150.
Romalılar, 41.
Rosenthal, 138.
Rousseau, 139.
Rukye, 230, 232, 237-239, 241, 242, 244.
Rusya, 205, 279.
Ruşenî, 124.
Rüşdi, Salman, 204, 205.
Rüşvet, 26-30, 32, 64, 249.

Sâbiîlik, 49, 172.
Saçak, 209.
Sâd Suresi, 49, 261.
Sadru'ş-Şerîa, 96.
Sâffât Suresi, 37.
Said-i Nursî (Kurdî), 229.
Sakîf, 26.
Salât, 33.
Salavât, 33.
Salman, Ersin, 177, 204, 205.
Sami, Ali, 241.
Sâmit oğlu Ubâde, 95.
Satı El Husri, 138.
Schmidt, N., 138.
Schulz, F., 138.
Sebre, 89.
Sebretü'l-Cühenî, 89.
Sehmâ oğlu Şerik, 102, 103.
Selâmî, Ahmet, 127.
Selçuklular, 34.
Semahati Nebeviye, 29.
Semavi, 52, 260.
Semure oğlu Câbir, 87, 92, 94, 95, 101, 162, 164.
Sena, Cemil, 143, 212, 283, 285.
Sengler, Oswald, 142, 154.
Septe (Ceuta), 163.
Sevab, 19, 271.
Sevilla, 159, 163.
Seyyid Raşid Rıza, 130.
Shaw, Bernard, 231.
SHP, 169.
Sifâh, 74.
Silvani, Mahmut, 213, 214.
Sinop, 218.
Sivas, 215-217, 276, 288.
Sivas Müftülüğü, 276, 288.
Sosyal Yayınlar, 219.
Sovyetler Birliği, 136.
Soysal, Mümtaz, 121.
Söylence, 32, 194, 199, 220, 267, 268, 270.
Spengler, Oswald, 138, 150, 151.
Sudan, 153.
Sultan Ebu Sâlim, 162.
Sultan oğlu Câbir oğlu Şemsüddin Ebu Abdillah Muhammed El Keysî, 160.
Suudî Arabistan, 169.
Süleyman, Hz., 36, 71, 72, 255, 257, 266, 269.
Sümer, 199, 221.
Sünnet, 41-43, 75, 77, 90, 91, 169, 228, 231.
Süyutî, 227.
Sylvestre de Sacy, 137.

Şafiî, 69, 75, 76, 78-81, 87, 96, 104, 105.
Şarapçı, Ali, 218.
Şarkışla, 215.
Şehabuddin Suhraverdi, 248.
Şehrestâni, 129.
Şehvet, 67.
Şekip, Emir Arslan, 140, 141.
Şeref, Salih, 216.
Şeriat Böyle, 287.
Şeriat ve Kadın, 50, 53, 54, 61, 182, 208.
Şeriat, 54, 55, 74, 114, 157, 183, 188, 221.
Şerif Cürcanî, 67.
Şeyh Abdurrahman El Veştâtî, 161.
Şeyh Hariri, 212.
Şeyh Ramazan, 215.
Şeyh Said, 275.
Şeyhulislam Musa Kâzım, 55.
Şeytan, 59, 176, 205, 242, 243.
Şiîler, 85, 91, 181.
Şuarâ Suresi, 44.
Şûra Suresi, 35.

Ta'zir, 79, 83.
Taberî, 26-28, 32, 104, 249.
Tabu, 250, 253, 273, 277, 282.
Tâ-Hâ Suresi, 64.
Tahran Radyosu, 188.
Talak (boşama), 86, 130.
Talâk Suresi, 74.
Talmud, 252.
Tanıklık, 101, 103.
Tanrı Dumuzi, 43.
Tanrı, 31, 33, 36-39, 43, 49, 59, 71, 72, 92, 95, 97-100, 102, 132, 133, 145, 146, 153, 155-159, 169, 170, 175, 196, 197, 207, 210-212, 214.
Tanrıça, 43.
Tarde, G. 139, 141, 150.
Tarih felsefesi, 138, 140, 141, 144-146, 150.
Taşçı, Salim, 194.
Tayalisi, 201.
Tayland, 21.
TBMM, 53, 134, 169, 180, 190.
Tebesse, 161.
Tebük, 90.
Tecrîd, 31, 59, 60, 172.
Tefsîr Usûlü, 232.
Tefsirde İsrailiyyat, 267.
Teğabun Suresi, 58.
Tekirdağ, 120.
Tekirdağ Ağır Ceza Mahkemesi, 120.
Tekke, 113, 132.
Tekvîr Suresi, 190, 237.
Teokratik Devlet Anlayışından Demokratik Devlet Anlayışına, 182.
Teori, 208, 250, 274, 276, 277, 280-282.
Tercüman gazetesi, 178.
Tevbe Suresi, 28, 29, 32, 33, 64, 153, 172, 175, 193, 255, 261.
Tevbih, 93.
Tevhid dergisi, 252.
Tevhid-i Tedrisat, 113.
Tevrat Yehovası, 223.
Tevrat, 17, 18, 24, 32, 36-39, 41, 44, 71, 194, 199, 206, 207, 221, 223, 251, 252, 254-257, 259, 260, 263, 269, 270.
The Foreign vocabulary of the Qur'an, 288.
Tirmizî, 42, 72, 201.
Totem, 44.
Totemizm, 44.
Trablus, 161.
TRT, 126-128, 189, 220, 274, 275, 281, 288.
Tufan, 200, 221.
Tunus, 159-161, 164, 165.
Tunuslu, 142, 158.
Turan Dursun Hayatını Anlatıyor, 287.
Tutak, 215, 247, 277.
Tüfekçi, Gürbüz, 121.
Türk Ceza Yasası, 120, 182, 185, 187, 256.
Türk Ansiklopedisi, 142.
Türk Medeni Kanunu, 128, 184.
Türk, 34, 35, 44, 76, 77, 113, 114, 120-122, 126, 128, 139, 142, 169, 182, 184-187, 190, 208, 212, 215, 216, 228, 249, 256, 278, 280, 281, 288.
Türkeli, 218.
Türkiye Cumhuriyeti, 55, 115, 116, 118, 120, 123, 126, 134, 169, 182, 184, 186, 190, 281.
Türkiye gazetesi, 196, 198.
Tüzüner, İlknur (Keçiborlu İmam-Hatip Lisesi Öğretmeni), 254, 256-258, 260, 261, 263, 267-270.
TV-1, 189.

Uçan, Salih, 217.
Umeyye oğlu Safvan, 30.
Umran, 146, 147, 151.

Umre, 90.
Usûl-u Fıkıh, 216.
Usûlu'l-fıkıh (İslam hukuku), 100.
Uzfuneş (Kaştela Kralı Alphonse), 163.

Übbe, 161.
Üç Din ve Üç Şeriat Karşısında Laiklik, 127.
Üçbaş, 216, 218.
Ülken, Hilmi Ziya, 117, 127, 128, 130, 137, 138, 150, 165.
Ümeyye oğlu Hilâl, 102.
Ümmet, 82, 90, 126.
Ümmül-Kurâ, 44.
Ünlülere Mektuplar, 287.
Üriya, 265.

Vâcib, 80.
Vahiy Meleği Cebrail, 258, 263.
Vaux, Carra de, 138, 140, 141.
Veda Haccı, 140.
Veliyyuddin, 158.
Vezir Ömer, 161, 162.
Vico, 138, 139, 143.
Voltaire, 211.
Von Kremer, 138.

Washington, 278.

Yahudiler, 17, 32, 34, 40, 85, 131, 222, 241, 248, 251, 254-258, 264, 268-269.
Yahudilik, 17, 19, 32, 41, 44, 49, 127, 169, 170, 225, 241, 273.
Yalçın, Hüseyin Cahit, 207.
Yalnız, Âdem, 195.
Yargıtay, 120, 186.
Yazıcı, Tahsin (Prof. Dr.), 290.
Yazıcıoğlu, Mustafa Said, 169.
Yazır, Elmalılı Hamdi, 212, 257, 290.
Yehova, 131, 223.
Yemen, 90, 153, 159.
Yeni Asya gazetesi, 250.
Yeni Düşünce gazetesi, 246.
Yeni İstanbul gazetesi, 218.
Yeni İstiklal gazetesi, 218.
Yerbu oğlu Abdurrahman, 30.
Yessar, 240.
Yeşilırmak gazetesi, 276, 281.
Yılmaz, Abdullah, 272.
Yunan, 17, 49, 67, 116, 140, 141.
Yurdaydın, G. Hüseyin, 139,
Yusuf Suresi, 34, 64.
Yusufeli, 208.
Yüksek İslam Enstitüleri, 125.

Zabt, 62.
Zaman gazetesi, 217, 245, 247, 250.
Zâniye, 74.
Zebur, 206, 207, 265.
Zekât, 28-32, 64, 130, 157, 247, 249.
Zemzem, 40.
Zerdüşt, 21, 24-25, 45.
Zeyd b. Harise, 266.
Zeyd b. Sabit, 259.
Zeyd, 71, 141, 158, 241, 259, 266, 270.
Zeyneb (RA), 266.
Zeyrekli Mehmet Efendi, 133.
Zina, 54, 60, 74-77.
Zuhruf Suresi,64.
Züfer, 78.

ISBN 975-343-472-3